A bűnözés térbeli aspektusainak szociálgeográfiai vizsgálata Hajdú-Bihar megyében

Doktori (PhD) értekezés

Tóth Antal

Debreceni Egyetem
Természettudományi Doktori Tanács
Földtudományok Doktori Iskola

Debrecen, 2007

Ezen értekezést a Debreceni Egyetem TTK Földtudományok Doktori Iskola Társadalomföldrajz-területfejlesztés programja keretében készítettem a Debreceni Egyetem TTK doktori (PhD) fokozatának elnyerése céljából.

Debrecen, 2007. december

Tóth Antal
doktorjelölt

Tanúsítom, hogy Tóth Antal doktorjelölt 2005-2007 között a fent megnevezett Doktori Iskola Társadalomföldrajz-területfejlesztés programjának keretében irányításommal végezte munkáját. Az értekezésben foglalt eredményekhez a jelölt önálló alkotó tevékenységével meghatározóan hozzájárult. Az értekezés elfogadását javaslom.

Debrecen, 2007. december

Prof. Dr. Süli-Zakar István
tanszékvezető egyetemi tanár
témavezető

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

Ezúton is szeretném kifejezni köszönetemet témavezetőmnek***, Prof. Dr. Süli-Zakar István*** tanszékvezető egyetemi tanárnak kutatómunkám szakmai koordinálásáért, a munkámat segítő és támogató kollégáknak (elsősorban ***Ekéné dr. Zamárdi Ilona*** egyetemi docensnek, *Dr.* ***Tomor Tamás*** főiskolai adjunktusnak és ***McIntosh Richard William*** egyetemi tanársegédnek) a szakmai együttműködésért.

Köszönöm a felkeresett szervek, szervezetek (Hajdú-Bihar Megyei Rendőr-főkapitányság, Hajdúböszörményi Rendőrkapitányság, BM Informatikai Hivatal Statisztikai Osztály, Nyírbátori és Orosházi Határőr Igazgatóság, Vám- és Pénzügyőrség Észak-Alföldi Regionális Parancsnoksága, Hajdúböszörményi Polgárőrség Egyesület, Hajdúböszörményi Mezőőri Szolgálat, stb.) vezetőinek és munkatársainak az információgyűjtés, a szakmai beszélgetések és mélyinterjúk során nyújtott segítségét. Külön köszönöm ***Dobos Imre*** rendőr alezredesnek, a Hajdúböszörményi Rendőrkapitányság vezetőjének pótolhatatlan támogatását.

Kiemelten szeretném megköszönni ***családom*** (szüleim, feleségem és kislányom, testvérem és keresztfiam) munkám során tanúsított segítségét, végtelen türelmét és empátiáját.

TARTALOMJEGYZÉK

1. Bevezetés…….. 1
1.1. A témaválasztás indoklása……... 1
1.2. Kitűzött célok, megoldandó feladatok……. 2
1.3. A dolgozat szerkezeti felépítése…….. 3
1.4. A vizsgált terület földrajzi lehatárolása……... 5
1.5. A kutatás során alkalmazott módszerek…….. 6
1.5.1. Az információbázis összeállítása…… 6
1.5.2. A feldolgozás során használt módszerek…… 7
2. A kriminálgeográfiai szakirodalom értékelése, kritikai vizsgálata…... 8
2.1. A kriminálgeográfia fogalma és kapcsolatrendszere……... 8
2.2. A „klasszikus” kriminálgeográfiai kutatások nemzetközi története 11
2.3. A „klasszikus” kriminálgeográfiai kutatások hazai története…….. 17
2.4. A modern kriminálgeográfia……... 22
2.4.1. A bűnözési térképezés (Crime Mapping)……... 22
2.4.2. A bűnözési területi analízis és a „forró pontok” analízise (Hot Spots Analysis)……... 27
2.5. A kriminálgeográfiai kutatások lehetséges területi dimenziói hazánkban…….……... 29
3. A Hajdú-Bihar megye bűnözési helyzetét befolyásoló természet- és társadalomföldrajzi tényezők elemzése…… 31
3.1. Természetföldrajzi adottságok, térszerkezeti hely, közlekedésföldrajzi jellemzők……. 31
3.1.1. Természetföldrajzi adottságok, a megye tájai…… 31
3.1.2. Térszerkezeti hely, belső térszerkezeti kapcsolatok…….... 32
3.1.3. Közlekedésföldrajzi jellemzők……... 34
3.2. Népesség- és településföldrajzi viszonyok…….. 36
3.2.1. Népességföldrajzi jellemzők……... 36
3.2.2. Településföldrajzi jellemzők…….. 40
3.3. A gazdaság helyzete…… 40
4. Hajdú-Bihar megye összehasonlító-elemző kriminálgeográfiai vizsgálata……. 44
4.1. A bűn üldözésére és megelőzésére szakosodott szervek, szervezetek területi struktúrája…… 44
4.1.1. Rendőrség……... 44
4.1.2. Határőrség……... 47
4.1.3. Vám- és Pénzügyőrség……... 49
4.1.4. Polgárőrség……. 50
4.2. Az ismertté vált bűncselekmények területi jellemzői…….. 52
4.2.1. Elméleti bevezetés…….. 52
4.2.2. Terjedelem, tendencia, dinamika…… 53

4.2.3. A bűnözési gyakoriság jellemzése…….. 57
4.2.4. Az ismertté vált bűncselekmények struktúrája……... 60
4.3. Az ismertté vált bűnelkövetők területi jellemzői……. 72
4.3.1. Terjedelem, tendencia, dinamika…… 72
4.3.2. Az ismertté vált bűnelkövetők 100.000 főre eső száma…. 76
4.3.3. Az ismertté vált bűnelkövetők struktúrája…….. 79
4.4. Az ismertté vált sértettek területi jellemzői……. 86
4.5. A bűnözés és néhány társadalmi-gazdasági összefüggése…….. 88
4.6. A rendőrségi munka értékelése a nyomozati eredményesség és az ismeretlenes felderítés alapján……. 91
4.7. A személyi sérüléssel járó közúti közlekedési balesetek kriminálgeográfiai vizsgálata…….. 96
4.8. Egy kiválasztott település, Hajdúböszörmény részletes kriminálgeográfiai vizsgálata…….. 105
4.8.1. A város rövid társadalomföldrajzi bemutatása……... 105
4.8.2. A rendőrségi statisztikai adatok elemzése…….. 109
4.8.3. A bűnmegelőzés gyakorlata ……... 114
4.8.4. Lakossági kérdőíves felmérés……. 116
4.8.5. A kutatás eredményeinek összegzése, bűnmegelőzési javaslatok…….……... 124
4.9. A Határőrség által felfedett jogellenes cselekmények vizsgálata… 127
4.9.1. A jogellenes cselekmények számának alakulása…… 128
4.9.2. A jogellenes cselekmények viszonylatonkénti megoszlása 129
4.9.3. Jogellenes cselekmények az államhatár, határterület Hajdú-Bihar megyei részén…… 133
4.10. A Vám- és Pénzügyőrség által felfedett jogellenes cselekmények vizsgálata……. 136
5. A bűnözés térbeli aspektusai Hajdú-Bihar megyében - összegzés……. 138
5.1. Hajdú-Bihar megye településeinek bűnözési szempontú környezetminősítése, bűnmegelőzési javaslatok……. 138
5.2. A kutatás legfontosabb új tudományos eredményei, gyakorlati hasznosíthatósága…… 141
5.3. A kutatás folytatásának lehetséges irányai…….. 142
6. Összefoglaló…….…… 143
7. Summary……. 156
8. Ábra- és táblázatjegyzék, kriminálgeográfiai kérdőív…… 170
9. Felhasznált irodalom…….. 175
Térképmelléklet

1. Bevezetés

1.1. A témaválasztás indoklása

A hazai földrajztudományban a rendszerváltás után bekövetkezett **paradigmaváltás** lehetővé tette új, korábban nem művelt, de Nyugat-Európában, Észak-Amerikában már évtizedek óta létező részdiszciplínák, kutatási irányzatok megjelenését, a több tudományterületet érintő interdiszciplínák, többek között a kriminálgeográfia felértékelődését.

A bűnözés, bűnüldözés, bűnmegelőzés, a közbiztonság, a szubjektív biztonság szinte minden embert érdeklő-érintő, a lakossági életminőséget közvetlenül befolyásoló jelenségek, amelyek elméleti és gyakorlati tanulmányozása olyan interdiszciplináris megközelítést igényel, amelyben a geográfiának is jelentős szerepet kell kapnia. Magyarországon a rendszerváltás óta végbement gyökeres társadalmi-gazdasági változások, a bűnözés növekedése, struktúrájának átalakulása, a lakosság biztonságérzetének nagyfokú meggyengülése különösen indokolttá, aktuálissá teszik a **kriminalitás szociálgeográfiai kutatását**.

A negatív jelenségek is térségspecifikusak, így a bűnözés terén is kimutathatók jelentős területi különbségek. Ezeket a területi differenciákat, a **bűnözésnek**, mint társadalmi tömegjelenségnek a **tér- és időbeli aspektusait** vizsgálja a **kriminálgeográfia**.

Kutatásaim során az egyik kedvezőtlen értékekkel jellemezhető terület, **Hajdú-Bihar megye kriminálgeográfiai helyzetét** vizsgáltam. A megyei szint kiválasztását elsősorban az indokolta, hogy a legtöbb, illetve leginkább hozzáférhető adat erről a területi szintről áll rendelkezésre. A vizsgált időszakot alapvetően 1990-2003[1] jelentette, de több esetben természetesen a múltbeli, illetve a 2003 utáni, az értekezés készítése közben kapott fontosabb információkat is beépítettem dolgozatomba.

Vizsgálataim szorosan kapcsolódtak a Debreceni Egyetem Társadalomföldrajzi és Területfejlesztési Tanszékén folytatott társadalomföldrajzi, szociálgeográfiai, terület- és településfejlesztési kutatásokhoz, egy eddig elhanyagolt szegmensét adva ezen vizsgálatoknak.

[1] 2007-ben már nem a legaktuálisabbak ezek az adatok, de egyrészt az információgyűjtés - bizonyos adatsorokat megkérésük után több mint 1 évvel kaptam meg - és a több tízezer adat feldolgozásának nehézségei miatt a 2002-03-as évek voltak az utolsók, amelyekre teljes adatbázissal rendelkeztem, másrészt a konkrét adatoknál fontosabbnak tartom a folyamatok, tendenciák, s a kriminálgeográfiai kutatások hazai lehetőségeinek minél komplexebb bemutatását.

A kriminálgeográfiai vizsgálatok véleményem szerint:

- **fontosak:** egyrészt valamilyen formában a társadalom döntő többségét érintő-érdeklő problémákról van szó, másrészről a vizsgálatok megállapításai a gyakorlatban is hasznosíthatók, segíthetik a bűnüldözést, hozzájárulhatnak bűnmegelőzési programok kidolgozásához;
- **aktuálisak:** a bűnözéssel, bűnüldözéssel, bűnmegelőzéssel foglalkozó tanulmányok mindig időszerűek voltak, a rendszerváltás utáni negatív változások tovább erősítették ezen megállapítás érvényét;
- **úttörő jellegűek:** hazánkban korábban viszonylag kis számban jelentek, jelenhettek meg a bűnözés területiségével foglalkozó tanulmányok, publikációk - leginkább kriminológusok, statisztikusok tollából - , s alig-alig történt meg a kriminálgeográfia legmodernebb irányzatainak, külföldi gyakorlati alkalmazásainak a hazai szakirodalomban történő ismertetése, azok adaptálására pedig csak néhány, jellemzően kezdeti stádiumban lévő kísérlet történt;
- **hiánypótlóak:** a hazai geográfiában csak az 1980-as évtized végén publikálták az első bűnözésföldrajzi tanulmányokat, s azóta is igen szűk körű a témával foglalkozó geográfuskutatók köre, akik eddig jellemzően a kriminálgeográfia egy-egy szegmensére vonatkozóan folytatták vizsgálataikat. Ismereteim szerint egy megye ilyen részletes kriminálgeográfiai vizsgálatára hazánkban még nem került sor. Előadásaim, s az azokat követő viták, hozzászólások, a szakmai beszélgetések, mélyinterjúk rávilágítottak arra, hogy mind a szűkebb értelemben vett szakma, mind a belügyi szervek részéről jelentős igény van az ilyen jellegű kutatásokra, s a kérdőívezés során kiderült, hogy a lakosság részéről is - jogos - elvárás a bűnözés térbeliségének, elsősorban a szűkebb lakókörnyezetben előforduló bűncselekmények, szabálysértések területi elhelyezkedésének ismerete.

1.2. Kitűzött célok, megoldandó feladatok

Kutatásaim során az alábbi alapvető, egymással összefüggő **kettős célt** tűztem ki magam elé:

- a ***kriminálgeográfiának***, ennek a hazánkban eddig periférikusan kezelt tudományterületnek a szakirodalom segítségével történő ***megismertetése*** a szakmai és a szélesebb értelemben vett közvéleménnyel;
- konkrét példákon (Hajdú-Bihar megye, Hajdúböszörmény) keresztül, önálló kutatási eredményekre támaszkodva ***bemutatni*** az alkalmazott kriminálgeográfiai vizsgálatok ***módszereit, gyakorlatát, felhasználási lehetőségeit*** a bűnüldözésben és a bűnmegelőzésben, a társadalomföldrajzi és a terület- és településfejlesztési kutatásokban.

A célkitűzéseim megvalósításának érdekében vállalt **megoldandó feladatok** közé az alábbiak tartoztak:

- meghatározni a ***kriminálgeográfia fogalmát*** és ***kapcsolatrendszerét***, feltárni jelentősebb ***tudománytörténeti állomásait***;
- bemutatni a ***legmodernebb***, térinformatikát alkalmazó ***kriminálgeográfiai módszereket, irányzatokat***, s megvizsgálni ezek ***hazai adaptálásának*** helyzetét, lehetőségeit;
- ***adatbázis kiépítése*** a vizsgált területek kriminálgeográfiai vizsgálatához;
- ***tér- és időbeli aspektusú összehasonlító elemzéseket*** végezni, a hasonlóságokat, különbségeket és az egyedi vonásokat analizálni, értékelni több területi szinten (országos, megyei, kistérségi, települési) a bűnözés terjedelmét, tendenciáját, dinamikáját, struktúráját, a rendőrségi munka eredményességét illetően, s ennek alapján megállapítani a ***bűnözés térbeli jellemzőit*** és elvégezni ***Hajdú-Bihar megye bűnözési szempontú környezetminősítését***;
- feltárni a ***bűnözés*** és a ***társadalmi-gazdasági tényezők*** közötti térbeli ***összefüggéseket***;
- egy kiválasztott ***település*** (***Hajdúböszörmény***) részletes ***kriminálgeográfiai vizsgálatát*** elvégezni, s
    - megállapítani, hogy a közbiztonság és a lakosság biztonságérzete között milyen összefüggések vannak,
    - elemezni a látens bűnözés volumenét, okait,
    - megvizsgálni a bűnmegelőzés gyakorlatát, s javaslatokat megfogalmazni annak eredményesebbé tétele érdekében;
- ***összegezni, konklúziókat megfogalmazni*** a kriminálgeográfiai kutatásoknak a bűnüldözésben és a bűnmegelőzésben betöltött szerepét illetően.

1.3. A dolgozat szerkezeti felépítése

Az értekezés a kitűzött céloknak és a megoldandó feladatoknak megfelelően **öt fő részre** tagolódik:

- A **Bevezetés** a kutatott téma jelentőségét, a dolgozat célkitűzéseit, megoldandó feladatait, szerkezeti felépítését, a vizsgált terület földrajzi lehatárolását és a kutatási módszereket foglalja össze.
- A **második fejezet** a kutatás elméleti alapjainak, a kriminálgeográfiai és a témával foglalkozó alkalmazott szociálgeográfiai, kriminológiai, szociológiai - jelentős részben nemzetközi - szakirodalomnak az áttanulmányozása, kritikai vizsgálata. Vizsgáltam a kriminálgeográfia fogalmának lehetséges értelmezéseit, tudományrendszertani helyét,

kutatásának nemzetközi és hazai történetét.[2] A külföldi (elsősorban angolszász) szakirodalom alapján kiemelt figyelmet fordítottam napjaink legnépszerűbb kriminálgeográfiai irányzataira, illetve módszereire, melyek ismerete, illetve adaptálása Magyarországon még igen kezdeti szakaszban van: a bűnözésre vonatkozó statisztikai adatok térinformatikai (GIS) elemzésén alapuló bűnözési térképezésre („Mapping Crime"), a bűnözési területi analízisre és a bűnözés „forró pontjaira" („Hot Spots Analysis") irányuló elemzésekre. Külön alfejezetben vizsgáltam meg a kriminálgeográfiai kutatások lehetséges hazai területi dimenzióit.

- Ahhoz, hogy egy terület kriminálgeográfiai viszonyait elemezni tudjuk, szükséges az adott terület legfontosabb természeti, társadalmi és gazdasági viszonyait is megvizsgálni. Ezért a **harmadik fejezet** röviden azokat a természet- és társadalomföldrajzi tényezőket elemzi, amelyek befolyásolhatják Hajdú-Bihar megye bűnözési helyzetét.
- Az értekezés **negyedik**, legterjedelmesebb, súlyponti **fejezete** tartalmazza a megye empirikus kriminálgeográfiai vizsgálatát. Közben - ahol szükségesnek ítéltem meg - elméleti bevezetéssel és módszertani kiegészítéssel éltem.

  Első lépésként (4.1.) a bűnüldöző, -megelőző és rendészeti szervek, szervezetek (Rendőrség, Határőrség, Vám- és Pénzügyőrség, Polgárőrség) területi struktúráját tártam fel. Ezután (4.2. - 4.3.) a legfontosabb kriminálstatisztikai adatok, kriminalitási arányszámok (az ismertté vált bűncselekmények, bűnelkövetők, illetve ezek 100.000 főre viszonyított értéke) terjedelmének, tendenciájának, dinamikájának és struktúrájának összehasonlító elemzését végeztem el az 1990-2002 közötti időszakra vonatkozóan több területi szinten (országos, megyei, rendőrkapitánysági, települési). Külön alfejezetben (4.4.) vizsgáltam meg az ismertté vált sértettek területi jellemzőit.

  Az ***ötödik alfejezetben*** kísérletet tettem arra, hogy matematikai-statisztikai módszerek alkalmazásával összefüggéseket találjak a bűnözés és néhány társadalmi-gazdasági jelenség között.

  A ***hatodik alfejezetben*** a Hajdú-Bihar Megyei Rendőr-főkapitányságnak és a megye nyolc rendőrkapitányságának munkáját elemeztem a nyomozati eredményesség és az ismeretlenes felderítés alapján.

  A ***következő alfejezetben*** a személyi sérüléssel járó közúti közlekedési baleseteket vizsgáltam.

  A ***nyolcadik alfejezet*** egy kiválasztott település, Hajdúböszörmény város részletes szociálgeográfiai szemléletű kriminálgeográfiai vizsgálata.

[2] A történeti áttekintés legcélszerűbb formája a kronologikus áttekintés, de ezt három tematikus blokkban végeztem el.

A hivatalos kriminálstatisztikai adatok feldolgozása mellett saját empirikus kutatást is folytattam: lakossági kérdőíves felmérés készült a szubjektív biztonságról, a látenciáról, a rendőrkapitányság munkájának megítéléséről. Információim szerint ilyen jellegű, egy egész városra vonatkozó földrajzi hely szerinti rétegzésű mintavétel még nem készült hazánkban. A bűnözés mérőszámainak és a lakossági véleményeknek összevetése után bűnmegelőzési javaslatokat fogalmaztam meg.

A negyedik fejezet ***utolsó két alfejezete*** a kriminálgeográfia speciális részterületeivel foglalkozik: mivel a megye közel 100 km hosszan határos Romániával, a határterület pedig a megye 82 települése közül 32 közigazgatási területére terjed ki, fontosnak véltem a Határőrség, illetve a Vám- és Pénzügyőrség által felfedett jogellenes cselekmények kriminálgeográfiai vizsgálatát.

- Az **ötödik fejezet** a disszertáció zárásaként kutatási eredményeim összegzését tartalmazza, magában foglalva Hajdú-Bihar megye településeinek bűnözési szempontú környezetminősítését, javaslatokat a kutatás gyakorlati hasznosíthatóságát illetően, s megfogalmazza a munka tovább folytatásával kapcsolatos elképzeléseimet.
- A dolgozatot 61 mellékletet tartalmazó **térképmelléklet** egészíti ki, amely a szöveges részt szemléletesen bővítő 104 tematikus térképet foglal magába.

1.4. A vizsgált terület földrajzi lehatárolása

A vizsgált terület kijelölése során viszonylag egyszerű dolgom volt, hiszen az **Hajdú-Bihar megye közigazgatási területét** jelentette. A kutatás menete során azonban néhány kisebb probléma felmerült.

A ***Hajdú-Bihar Megyei Rendőr-főkapitányság*** illetékességi területe Hajdú-Bihar megye. A kutatási nehézséget itt a következő szint, a megyén belüli elemzés területi egységeinek kijelölése jelentette, ugyanis a rendőrkapitányságok (*13. térképmelléklet*) és a KSH statisztikai kistérségek (*10. térképmelléklet*) területei nem „fedik” egymást. Ez elsősorban a bűnözés és társadalmi-gazdasági összefüggéseinek feltárása során okozott nehézséget. A bűnözési adatok többségét megyei és rendőrkapitányságí, illetve a legfontosabb adatok esetében települési szinten is elemeztem. Hajdúböszörmény esetében településen belüli információkat is vizsgáltam.

Az államhatár és a határterület Hajdú-Bihar megyei része az ***Orosházi***, illetve a ***Nyírbátori Határőr Igazgatóság*** illetékességi területéhez tartozik. A vizsgált időszakban az Orosházi Határőr Igazgatósághoz tartozó Biharkeresztesi és Nagykereki, valamint a Nyírbátori Határőr Igazgatósághoz tartozó Létavértesi, Bagaméri és Nyírábrányi Határőrizeti Kirendeltségek, továbbá a Biharkeresztesi és a Nyírábrányi Határforgalmi Kirendeltségek illetékességéhez tartozott a hajdú-

bihari államhatár, határterület (*58.* és *59. térképmelléklet*). Ezek illetékessége a megyéhez tartozó települések közigazgatási területére terjedt ki, az egyedüli kivételt a Nyírábrányi HÖK jelentette, melynek illetékessége két (Nyírlugos, Penészlek), illetve három (Nyírlugos, Nyírmihálydi, Penészlek) Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei település közigazgatási területét is magába foglalta.

A ***Vám- és Pénzügyőrség Észak-Alföldi Regionális Parancsnokságához*** tartozó négy hajdú-bihari vámhivatal illetékessége a megye területére terjedt ki (*60. térképmelléklet*), csakúgy, mint a ***Hajdú-Bihar megyei Polgárőr Szövetséghez*** tartozó polgárőr szervezeteké (*61. térképmelléklet*).

1.5. A kutatás során alkalmazott módszerek

1.5.1. Az információbázis összeállítása

- A **hazai** szakirodalomhoz könyvtárak, folyóirattárak, szakmai kapcsolatok révén jutottam hozzá. A **nemzetközi szakirodalmat** elsősorban a marburgi Philipps-Universität-en 1999/2000-ben töltött szemeszter során, könyvtárközi kölcsönzéssel, külföldi folyóiratok folyamatos tanulmányozásával, illetve az Internet segítségével sikerült beszereznem.
- Elsősorban a bűnmegelőzéssel kapcsolatos ismereteimet bővítette a **BM Bűnmegelőzési Akadémia** „Képzők képzése" c. 2004-es tanfolyamán való részvételem, melynek eredményes befejezése után az Akadémia **oktatói hálózatának tagjává** váltam.
- A kutatási témával kapcsolatos **jogszabályok** alapvető forrása a ***CompLex CD Jogtár*** volt.
- A megyére vonatkozó **társadalmi, gazdasági információk** forrását elsősorban a ***KSH*** kiadványai (Hajdú-Bihar Megye Statisztikai Évkönyve 1990-2003; Magyar Statisztikai Évkönyv 1990-2003; 1990. és 2001. évi Népszámlálások Hajdú-Bihar megyei kötetei) és a ***TEIR*** (Országos Területfejlesztési és Területrendezési Információs Rendszer) jelentették.
- A legnagyobb nehézséget a **kriminálstatisztikai adatbázis** összeállítása okozta, hiszen bizonyos közzé nem tett adatokat csak a BM illetékes hivatalának engedélyével tudtam beszerezni, illetve az információk egy részéhez - személyiségi jogok, titkosítás (pl.: a szervezett bűnözéssel kapcsolatban) miatt - nem juthattam hozzá.
    - A bűnözési adatok legfontosabb forrását az ***ERÜBS*** (egységes rendőrségi-ügyészségi bűnügyi statisztika) jelentette.
    - A kriminalitási arányszámok egy részét a ***BM Informatikai Hivatal Statisztikai Osztályától*** szereztem be.
    - A Hajdúböszörményben elkövetett bűncselekmények területi elhelyezkedéséhez az információbázist a ***Robotzsaru-2000***

integrált ügyviteli és ügyfeldolgozó rendszerből kinyert adatok alapján a Hajdúböszörményi Rendőrkapitányságtól kaptam meg.

- Az információbázis kiépítéséhez, a bűnüldözési, bűnmegelőzési munka gyakorlatának, működési mechanizmusának alaposabb megismeréséhez nagymértékben hozzájárultak a felkeresett szervek, szervezetek (Hajdú-Bihar Megyei Rendőr-főkapitányság, Hajdúböszörményi Rendőrkapitányság, BM Informatikai Hivatal Statisztikai Osztály, Nyírbátori Határőr Igazgatóság, Orosházi Határőr Igazgatóság, Vám- és Pénzügyőrség Észak-Alföldi Regionális Parancsnoksága, Hajdúböszörményi Polgárőrség Egyesület, Hajdúböszörményi Mezőőri Szolgálat, stb.) vezetőivel, munkatársaival folytatott problémafeltáró **szakmai beszélgetések, puha** és **strukturált mélyinterjúk**.
- Az alkalmazott szociálgeográfiai kutatások a hivatalos statisztikai adatokon túl a jelenségek, folyamatok, problémák valós feltárását, árnyaltabbá tételét elősegítő, átfogóbb és mélyebb információbázisra is támaszkodnak. A kriminálgeográfiai kutatásoknál is - mivel a hivatalos statisztikára csak részben építhetünk - elengedhetetlen az **empirikus**, saját tapasztalaton alapuló **módszerek** alkalmazása. Ezért Hajdúböszörmény kriminálgeográfiai vizsgálatához kérdőívet állítottam össze, és hallgatói kérdezőbiztosok segítségével **kérdőíves felmérést, adatgyűjtést** végeztem a lakosság biztonságérzetére, a látenciára, a helyi rendőrkapitányság munkájának megítélésére vonatkozóan.
- Hajdúböszörmény kriminálgeográfiai vizsgálata során **terepbejárást** is végeztem, elsősorban az ún. építészeti bűnmegelőzés („Defensible Space") lehetőségeinek alaposabb megismerése érdekében.

1.5.2. A feldolgozás során használt módszerek

A statisztikai adatokat a **Microsoft Excel 2000** segítségével ***táblázatokban*** rögzítettem. Az Excel programot használtam fel ***grafikus ábrák*** (grafikonok, diagramok) készítésénél és a ***matematikai-statisztikai módszerek*** alkalmazásánál is.

Az **SPSS for Windows 8.0** szoftver a ***kérdőíves felmérés adatainak*** rögzítésénél és feldolgozásánál segítette munkámat.

Információforrásként, adatfeldolgozási formaként és a bemutatás eszközeként a táblázatok, ábrák mellett a jelenségek szemléletesebb ábrázolása érdekében ***tematikus térképeket*** is alkalmaztam. Ezek egy kisebb részét a szakirodalomból és a BM honlapjáról vettem át, döntő többségét pedig **ArcView GIS 3.3** szoftver felhasználásával készítettem el.

Az átvett táblázatokat, ábrákat, tematikus térképeket „*forrás*", a saját szerkesztésűeket „*adatbázis*" kifejezések feltüntetésével jelöltem.

2. A kriminálgeográfiai szakirodalom értékelése, kritikai vizsgálata

2.1. A kriminálgeográfia fogalma és kapcsolatrendszere

A kriminálgeográfia definiálása előtt szükséges a bűnözés fogalmával, jelenségével röviden megismerkednünk.

„A **bűnözés** a mindenkori társadalomhoz való viszonyok kifejeződése olyan magatartásokban, amelyek **sértik** az adott társadalom politikai, gazdasági, kulturális rendjét, az uralkodó társadalmi értékeket s ezen keresztül a **büntetőjogi normákat**." (*Vigh J. 1998, 14. p.*). **Társadalmi tömegjelenség**, szociológiai aspektusból a **deviáns**[3] **viselkedések** egyik markáns formája. *Durkheim, E.* francia szociológus szerint a bűnözés a társadalmi **anómia** egyik megnyilvánulásaként a társadalom normális jelensége, s az egészséges társadalom integráns része.[4] „A bűnözés nagyarányú emelkedése vagy csökkenése azonban már a társadalom valamilyen rendellenességéről tanúskodik, s csak ez esetben beszélhetünk a bűnözésről, mint patológiás jelenségről." (*Vigh J. 1998, 48. p.*).

A bűnözés térbeliségét, területi eloszlását vizsgáló tudományterületnek nemcsak **általánosan elfogadott definíciója nincs**, de még az **elnevezése sem** egyértelműen **tisztázott** a magyar nyelvterületen. Szintén **kérdéses** a **tudományrendszertani besorolása**, ami nem meglepő, ha arra gondolunk, hogy a határtudományok esetében gyakran előfordul (s ez különösen így van a társadalomföldrajz esetében), hogy egy-egy tudományterület képviselői másként értelmezik, azt saját résztudományuknak tekintik.

A bűnözés térbeli aspektusainak vizsgálatát többször **bűnügyi földrajznak** (pl.: *Herold, H. 1973, 81. p., Kobolka I. 2003, 6. p., Kobolka I. - Ritecz Gy. - Sallai J. 2004, 36. p.*), illetve **bűncselekmények földrajzának** (*Adler, F. et al. 2000, 267. p.*) nevezik. Véleményem szerint ezek a fogalmak nem teljesen azonosak a kriminálgeográfiával, a bűnügyi földrajz és a bűncselekmények földrajza egy **szűkebb értelmezést** jelent, csak részhalmaza a jogsértések széles körének (kimaradnak belőle például a szabálysértések). **Szinonim** fogalmaknak tartom viszont a **kriminálgeográfiát**, a **kriminális földrajzot** és a **bűnözésföldrajzot**. A **krimináltopográfia** kifejezés szintén **szűkebb jelentésű**: „a topográfia célkitűzése egy meghatározott hely, vagy helység olyan partikularitásainak kimutatása, amelyek a bűntettek különböző típusaira hatnak." (*Herold, H. 1973, 81. p.*).

[3] „A devianciák az átlagostól, az uralkodó normáktól, az elvárt és még tolerált magatartási formáktól eltérő viselkedések halmazait jelentik." (*Gönczöl K. 1996/b, 120. p.*).

[4] Durkheim, E. 1917: *A szociológia módszere.* Franklin Társulat, Budapest; Durkheim, E. 1967: *Az öngyilkosság.* Budapest.

Kriminológus nézőpontból a **kriminálgeográfia** vagy **geokriminológia** a **kriminológia területe**, s a bűnözési térkép egy más (a földrajz) tudományterületen alkalmazott eszköz meghonosítását jelenti (***Kerezsi K.*** *2003, 154. p.*).

Hentig, H. (*1961*) a bűnözés földrajzán azt a viszonyt érti, ami létezik egyrészt a bűnözés, másrészt a klíma, a föld, a táj, a történelem, a gazdaság és a demográfiai jellemzők között.

Herold, H. (*1968, 1969, 1973, pp. 81-82.*) szerint a bűnügyi földrajz a **bűnözés és a földrajzi hely közötti kapcsolatot** igyekszik kimutatni. Olyan tudomány, amely kapcsolatot teremt a tér speciális struktúrái és az adott helyen és időben történt bűncselekmények között. Nem elégszik meg a földrajzi hely és a bűnözés statisztikájának összehasonlításával, vizsgálatának tárgyává teszi, hogy mik azok a leíró indikátorok, amelyek meghatározzák a bűnözés növekedését, és amelyek magyarázzák az adott földrajzi hely vonzó hatását a bűnözésre. Fontos megállapításai, hogy a bűnügyi földrajz csak a **földrajzi térhez kötött bűnözéssel** foglalkozik, hiszen a bűncselekmények csak egy bizonyos csoportja köthető meghatározott térhez, s a **bűnözés időfaktorát** is szükséges vizsgálni. Későbbi tanulmányában (*1977, pp. 289-290. p.*) a kriminálgeográfiát **céltudománynak** nevezi, amely elsősorban a bevetési területen folyó rendőrségi munkát igyekszik minél hatékonyabbá tenni.

Hellmer, J. (*1972, pp. 13-21.*) a kriminálgeográfiát a **kriminológia részének** tekinti, mely a **bűnözés területi eloszlásával**, tényezőivel (a **kriminogén faktorokkal**) és a **bűnüldözés területi különbségeivel** foglalkozik. Tárgya a kriminalitás terjedelme, szerkezete és változása, összefüggései természeti, társadalmi, gazdasági, kulturális tényezőkkel, s a bűnüldözés jellemzői egy meghatározott földrajzi területen.

A kriminálgeográfiát nem tekinti a földrajz részének ***Rolfes, M.*** (*2003, 335. p.*) sem, sőt arról ír, hogy az „**geográfia geográfusok nélkül**” („Kriminalgeographie: Eine Geographie ohne Geographen”), ugyanis nagyon kevés német szociálgeográfus és gazdaságföldrajzos van, aki ezzel a témával foglalkozik.

Schwind, H-D. (*2000, pp. 291-292.*) kriminálgeográfia alatt a **kriminológiai-kriminalisztikai kutatás** azon **ágát** érti, amely a **kriminális magatartást tér-idő megoszlásban** értelmezi, és a demográfiai, gazdasági, szociális, pszichikai és kulturális befolyás nagyságát a sajátos tér-időbeli elterjedés és összefüggés mintáival próbálja megmagyarázni, mégpedig a bűnözés elleni (elsősorban megelőző) harc céljával.

A kriminálgeográfiának azonban nemcsak kriminológiai, hanem **geográfiai**, pontosabban **szociálgeográfiai értelmezése** is van.

Kobolka I. (*2003*) a „bűnügyi földrajzot” a szélesebb értelemben vett, integráló jellegű „**biztonságföldrajzhoz**”, mint a **földrajztudomány részdiszciplínájához** sorolja.

A geográfusok közül ***Herbert, D. T.*** (*1982*) és ***Kovács Z.*** (*1990, 2. p.*) a kriminálgeográfiát az **alkalmazott szociálgeográfia** egyik **új irányzataként** értelmezi, amely a **kriminológia és a társadalomföldrajz között** képez **interdiszciplináris** kapcsolatot. A bűnözés térbeli eloszlását, szabályait, társadalmi-gazdasági hátterét vizsgálja, s prognosztizálja - a lezajló társadalmi-gazdasági folyamatok tükrében - a bűnözés várható térbeli elmozdulásait. *Kovács Z.* (*1989, 7. p.*) szerint a bűnözésföldrajz feladata, hogy a társadalmi termelés - elosztás - fogyasztás területi eltéréseit szem előtt tartva választ adjon arra, hogy „mivel magyarázható a bűnözés gyakorisága és jellege egy adott területen, illetve bizonyos előre prognosztizálható változások (demográfia, urbanizáció, munkanélküliség, stb.) felhasználásával segítséget nyújtson a területi bűnmegelőzési stratégiák kidolgozásához".

Berényi I. (*1992, 123. p.*) - elsősorban a német szociálgeográfia „Kriminalgeographie" értelmezése alapján - a bűnözés földrajzán a **szociálgeográfia**[5] azon **ágazatát** érti, amely **a tér, a társadalmi csoportok és a bűnesetek összefüggéseivel** foglalkozik. A szociálgeográfiai szemlélet szerinti **társadalmi alapfunkciók**[6] gyakorlatilag mindegyike kapcsolatba hozható a **biztonság iránti szükséglettel**, amely egyre sokoldalúbban jelenik meg az ember térbeli magatartásában. Leginkább érvényes ez a lakófunkcióra: a rendezett környék, az utcák kivilágítása, a járőrözés, az utcai videokamerák a biztonsággal kapcsolatos igények kielégítését szolgálják, hozzájárulnak a lakókörnyezet felértékelődéséhez; ezzel szemben a bűnözés, a marginális csoportok jelenléte, az épületek és a közterületek elhanyagoltsága, az utcai rongálások a lakókörnyezet leértékeléséhez, a házak, lakások forgalmi értékének csökkenéséhez vezetnek (*Berényi I. 2001, 147. p.*).

Mátyás Sz. (*2007, 317. p.*) a kriminálgeográfiát olyan **szintetizáló társadalomtudományként** értelmezi, amely a **bűnügyi tudományok** és a **földtudomány/földrajz komplex ismereteit** igényli.

Értelmezésemben **a kriminálgeográfia a bűnözésnek, mint társadalmi tömegjelenségnek a tér- és időbeli aspektusait vizsgáló alkalmazott szociálgeográfiai**[7] **ágazat, a kriminológia és a társadalomföldrajz között álló**

[5] A szociálgeográfia „a társadalom és a különböző társadalmi csoportok létfunkcióival (társadalmi alapfunkcióival) összefüggő térképző folyamatok és területi szervezeti formák tudománya." (*Berényi I. 2003, 10. p.*).

[6] Partzsch, D. alapján: a lakófunkció, a munka, az ellátás és szolgáltatás, az oktatás-képzés és közművelődés, a szabadidő és a turizmus (idegenforgalom), a közlekedés és kommunikáció, valamint a közösségi lét (*Berényi I. 1992, 1997, 2003*).

[7] „Az alkalmazott szociálgeográfia a funkcionális térszerkezetben - azaz a természeti tér, a gazdaság és a társadalom területi kölcsönkapcsolatában - kialakult konfliktusok megismerésének és társadalmi csoportspecifikus értelmezésének tudománya." (*Berényi I. 2003, 10. p.*). A szociálgeográfiai vizsgálat lényege a funkcionális térszerveződés

inter-szubdiszciplína. A bűnözés térbeli struktúráját, terjedelmét, tendenciáját és dinamikáját, területi intenzitását, társadalmi-gazdasági hátterét, a lezajló társadalmi-gazdasági folyamatok ismeretében a várható térbeli elmozdulásait vizsgálja, s hozzájárul területspecifikus bűnmegelőzés stratégiák kidolgozásához.

Nem tartom **önálló** diszciplínának, hiszen tárgya, fogalomrendszere és módszerei[8], tudományelméleti alapelvei alapvetően a kriminológia, a szociológia és a szociálgeográfia tudományain alapulnak, attól függnek.

A kriminálgeográfiának értelemszerűen a **társadalomföldrajzzal**, mint földtudománnyal és a **kriminológiával**, mint bűnügyi tudománnyal a legszorosabb a kapcsolata. Szorosan összefügg a ***szociológiával***, hiszen alapismeretei, empirikus módszerei nélkül nem lehetne mélyrehatóan elemezni a bűnözés problémáit. A tudományok közül kiemelhetjük továbbá kapcsolatát a ***demográfiával***, az ***etnográfiával***, a ***pszichológiával***, a ***kriminalisztikával***, a ***büntetőjoggal***, az ***építészettel***, a ***kartográfiával*** és a ***térinformatikával***.

2.2. A „klasszikus" kriminálgeográfiai kutatások nemzetközi története

A bűnözésföldrajzi kutatások a **XIX. század első felére** nyúlnak vissza, a kriminológia kezdeti **kriminálszociológiai** irányzatához kapcsolódnak.

Az **első kriminálgeográfiai** jellegű **vizsgálat** egy francia ügyvéd, ***Guerry, A. M.*** nevéhez fűződik. **1833-ban** megjelent művében[9] - amit többen az első tudományos kriminológiai munkának tekintenek - az 1825-1830 között Franciaországban elkövetett személy, ill. tulajdon elleni bűncselekményeket ábrázolta térképeken. Vizsgálatai alapján az ún. Észak-régióban lényegesen magasabb volt a tulajdon elleni bűncselekmények aránya, mint más régiókban (ez a térség növekvő iparosodásával, a virágzó kereskedelemmel függött össze), míg a Dél-régió a személy elleni bűncselekmények magas arányával tűnt ki. Véleménye szerint a bűntények elkövetése elsősorban az alacsony iskolai képzettséggel, a szegénységgel és a népsűrűséggel függ össze, ezért a fő hangsúlyt a képzésre, s azon belül az erkölcsi nevelésre kell helyezni.

---

kialakulásának, állapotának és lehetséges változásának feltárása, amelynek célja a valóság megismerése, az alkalmazotti irányzat a valóság megváltoztatásának lehetőségeit is keresi (*Berényi I. 1992, 42. p.*). Megítélésem szerint utóbbi teljes mértékben igaz a kriminálgeográfiára is.

[8] Harvey, D. a tudományos diszcplínákkal szemben követelményként az önálló tárgyat, fogalomrendszert és módszert támasztotta (*Berényi I. 2002, 50. p.*).

[9] Guerry, A. M. 1833: *Essai sur la Statistique Morale de la France*. Chez Crochard, Paris.

Két évvel később - Guerry ösztönzése nyomán - mutatta be munkáját ***Quetelet, A. J.***[10] belga matematikus, csillagász, morálstatisztikus[11], a tudományos kriminológiai kutatások „atyja". Ebben ő is kísérletet tett a bűncselekmények gyakorisága és a földrajzi tér közötti összefüggések felállítására. Feltevése szerint az ilyen kapcsolatot a területek „erkölcsisége" alapján lehet megvizsgálni. Felfedezte az összefüggéseket a bűnözés és számos változó (pl.: szállítási útvonalak, képzettségi szint, etnikai és kulturális változók) között (*Weisburd, D. - McEwen, J. T. 1997, 5. p.*). A bűnözés elterjedtségének, illetve gyakoriságának mérésére bevezette a „bűnözési hajlam"[12] fogalmát (*Vigh J. 1998, 28. p.*). A bűnelkövetés időbeli aspektusát is vizsgálta, megállapítva, hogy Franciaországban a vagyon elleni bűncselekmények száma a téli hónapokban, a személy ellenieké a nyári időszakban nő meg (*Adler, F. et al. 2000, pp. 257-258.*).

Guerry és Quetelet munkái számos kriminálszociológiai, -geográfiai kutatást indukáltak az elkövetkező évtizedekben, különösen Németországban:

1868-ban *Mayr, G. v.* morálstatisztikus térképeken ábrázolta a Bajor Királyság egyes területeinek bűnügyi terheltségét[13], s megállapította, hogy szoros pozitív korrelációs kapcsolat van a lopások és a gabonaárak alakulása között. 1906-ban *Seuffert, H.* végzett vizsgálatokat a bűncselekmények térbeli eloszlásáról.[14]

Az Egyesült Államokban *Redfield, H. V.*[15] tanulmányozta először a bűncselekmények területi eloszlását, s megállapította, hogy arányai az ország déli részén magasabbak (*Ousey, G. C. 2000, 263. p.*).

A XX. sz. 20-as éveitől az ún. **chicagói iskola** újította meg a kriminálgeográfiai kutatásokat, s történetének **második nagy korszakát** indította el.

Az iparosítás, a tömeges városba áramlás a korábbi társadalmi struktúrát gyorsan megváltoztatta, s ezzel összefüggésben városi-társadalmi problémák sora jelentkezett az amerikai nagyvárosokban: szegénység, bűnözés, stb. (*Berényi I.*

---

[10] Quetelet, A. J. 1835: *Sur l'Homme et le Développement de ses Facultés, ou Essai de Physique Sociale.* Bachelier, Paris.

[11] A morálstatisztikusok „azokkal a társadalmi életjelenségekkel foglalkoztak, amelyek az emberi cselekedetek statisztikai vizsgálata útján kifejezhették - különböző formában és mértékben - az adott társadalom erkölcsi viszonyait." (*Borsi Z. - Halász K. 1972, 34. p.*).

[12] A különböző ismérvekkel jellemzett egyének meghatározott számára (leggyakrabban 100.000 főre) jutó bűncselekmények száma (ez az egyik legalapvetőbb kriminalitási arányszám).

[13] Mayr, G. v. 1868: *Zur Statistik des Königreichs Bayern.* München.

[14] Seuffert, H. 1906: *Untersuchungen über die örtliche Verteilung der Verbrechen im Deutschen Reich.* Strafrechtliche Abhandlungen 75. Breslau.

[15] Redfield, H. V. 1880: *Homicide, North and South.* J. B. Lippincott, Philadelphia.

1997, 23. p.). A viharos gyorsasággal növekvő Chicago[16] a felmerülő társadalmi jelenségek és problémák iskolapéldáit szolgáltatta.

Burgess, E. W., ***Park, R. E.*** és ***McKenzie, R. D.***[17] - leegyszerűsítve a valódi helyzetet - a city körül a város pereme felé haladva több különböző területhasznosítású és eltérő társadalmi összetételű körgyűrűt, koncentrikus zónát különítettek el. Elméletük - ökológiai alapú fogalomrendszere és szemlélete miatt, melyet a társadalom jelenségeinek értelmezésében is felhasználtak - a későbbiekben **szociálökológia** („**human ecology**"), illetve **városökológia** néven vált ismertté (*Cséfalvay Z. 1994, 245. p.*). Ez elsősorban a városokra koncentrált,[18] azt vizsgálva, hogy mely városrészekben összpontosulnak a társadalmi problémák, s a regionális vizsgálatokban ez a szemlélet csak lassan kapott helyet.

A chicagói kutatók között a későbbi évtizedekben megkülönböztetünk egy inkább a városszerkezetre, ill. egy inkább a társadalmi problémákra, deviáns viselkedésre koncentráló csoportot (*Andorka R. 1997, 71. p.*).

Ez utóbbiak közé tartoznak ***Shaw, C. R.*** és ***McKay, H. D.*** - a kriminálgeográfiában mai napig meghatározó - **kriminálökológiai kutatásai**. Chicago egyes városrészeit vizsgálva olyan területeket találtak, ahol a bűnözés halmozottan jelentkezett.[19] Ezeket a területeket „**delinquency areas**" néven vezették be az irodalomba, s legfőbb problémáit a szociális ellenőrzés, a közösségi normák betartásának, a követendő példáknak a hiányában látták. A „delinquency areas" területeit egyben „**natural areas**"-ként is értelmezték, melyek a város növekedési folyamatában környezetüktől sajátos geográfiai, topográfiai, szociális és kulturális jellemzők alapján határolódnak el, egy meghatározott szubkultúrájú népesség által lakott területet jelentenek.

Közismert **zónaelméletük** lényege úgy foglalható össze, hogy a bűncselekmények elkövetésének száma, aránya fordítottan arányos a városközponttól való távolsággal.

---

[16] A XIX. sz. derekán még 30.000-es lakosú kisváros lakosságszáma 1890-ben már meghaladta az egymilliót (*Cséfalvay Z. 1994, 244. p.*)

[17] Park, R. E. - Burgess, E. W. - McKenzie, R. D. (eds.) 1925: *The City*. University of Chicago Press, Chicago, 160 p. Burgess, E. W. (ed.) 1926: *The Urban Community.* University of Chicago Press, Chicago.

[18] Azonban az általuk kidolgozott térbeli szerveződési modellek még az Egyesült Államokban is csak a városok bizonyos típusaira illettek (*Giddens, A. 1995, 534. p.*).

[19] Shaw, C. R. - Frederick M. Z. - McKay, H. D. - Cottrell, L. S. 1929: *Delinquency Areas: A Study of the Geographic Distribution of School Truants, Juvenile Delinquents and Adult Offenders in Chicago.* University of Chicago Press, Chicago.

A ’30-as években további városokra (Philadelphia, Boston, Cincinatti, Cleveland, Richmond) is kiterjesztették bűnözésföldrajzi kutatásaikat.[20] A chicagói példa alapján a városokban olyan területeket különítettek el, amelyek más városrészekhez viszonyítva magas bűnözési arányt mutattak. Ezek a területek nemcsak ebben különböztek a város más részeitől, hanem magas volt a csecsemőhalandóság, a TBC-sek, az állami támogatásból élő családok aránya és az iskolakerülés, kevés lehetőség adódott a szabadidő hasznos eltöltésére, ill. túlnépesedés jellemezte ezeket. Shaw és McKay szerint a magas bűnözési rátával jellemezhető területek a leromlott városrészekkel azonosíthatók, az a benyomásuk alakult ki, mintha maga a hely, a fizikai környezet hordozná magában, vonzaná a bűnözést. Kutatásaik alapján megállapították, hogy a városrészek bűnügyi terheltsége független lakói etnikai hovatartozásától, viszont egy-egy terület sűrű népességcseréje kedvez a bűnözés növekedésének, hiszen a beáramló emberek sok esetben nem tudnak új környezetükbe integrálódni. Éppen ezért a bűnözők a bevándorlók között fordulnak elő legnagyobb arányban, nemzetiségüktől függetlenül.

Elméletük tudományos körökben **nagy vitákat** váltott ki. Ennek ellenére ***Shaw*** és ***McKay*** **kiemelkedő szerepe** a kriminálgeográfiai kutatások elméletében és gyakorlatában vitathatatlan.

A chicagói iskola vizsgálatai Európában is nagy figyelmet keltettek. Németországban a bűnözés és a tér kapcsolatát vizsgáló figyelemreméltó munkák egész sora jelent meg az 1930-as években (részben a nemzetiszocialista politika befolyása alatt) (pl.: *Gruhle, H. W.*[21]*, Seibert, K.*[22]). *Sieverts* már 1935-ben javasolta - az amerikai vizsgálatokra utalva - a bűnözésföldrajzi kutatások módszereinek, eredményeinek a német felsőoktatásban való megismertetését.[23]

A bűnözés növekedése a fejlett világban az **1960-as évtizedtől** újra a kriminálgeográfiai kutatásokra irányította a figyelmet. Ekkor kezdődött az általam **„klasszikus”** jelzővel illetett **kriminálgeográfia harmadik nagy korszaka**. A legjelentősebb eredmények az angolszász országokban és az NSZK-ban születtek.

---

[20] Shaw, C. R. - McKay, H. D. 1942: *Juvenile Delinquency and Urban Areas: A Study of Rates of Delinquents in Relation to Differential Characteristics of Local Communities in American Cities.* University of Chicago Press, Chicago. Reprinted: 1969.

[21] Gruhle, H. W. 1938: *Kriminalitätsgeographie.* MschKrim (Monatsschrift für Kriminalpsychologie und Strafrechtsreform) 29. pp. 277-288.

[22] Seibert, K. 1937: *Die Jugendkriminalität Münchens in den Jahren 1932 und 1935.* Leipzig.

[23] Sieverts, R. 1935*: Kriminologische Forschung als Landschaftsteilaufgabe der deutschen Hochschulen.* MschKrim 26. pp. 1-10.

Morris, T.[24] Londonban végzett kutatásaival nem tudta igazolni a „zónaelméletet", mert szerinte az európai városok nem mindig sugárirányban fejlődtek. Nemcsak a bűncselekmények elkövetési helyeinek, hanem a bűnelkövetők lakóhelyeinek megoszlását is vizsgálta, kiemelve azok területi eltérését.

A későbbiekben egyre több kutató figyelt fel arra, hogy az elkövetők lakóhelye és a bűnelkövetés helyszíne - a technika, különösen a közlekedés fejlődésével - egyre kevésbé esik egybe. Az angolszász kriminológia „**tettesi mobilitás**"[25] elmélete megkülönbözteti az **elkövetés szempontjából vonzó** területeket (**attracting areas**) és azokat a területeket, ahonnan a **bűnelkövetők származnak** (**breeding areas**) (*Korinek L. 1995, 189. p.*).

Az empirikus vizsgálatokból alakult ki a kriminológia új irányzata, az ún. **environmental** (**környezeti**) **szemlélet**.[26] A kutatók azt vizsgálják, hogy hol, mikor és milyen formában jelenik meg egyes területeken, zónákban a bűnelkövetés, milyen a bűnözés mintája,[27] s alapvető eszközük **bűnözési térképek** készítése (*Gönczöl K. 1996/b, 125. p.*). A környezeti tényezők ugyanis negatív hatással is lehetnek egy terület biztonságára (pl.: átjáróházak, sok italbolt, a környezet, az épületek elhanyagoltsága, graffitik, szemetesség), a bűnesetek összefüggnek a helyszínek sajátosságaival. A **környezeti kriminológia** mutatta ki azt is, hogy a bűnözés forró pontjai a szociális és környezeti tényezők hatására alakulnak ki (*Garai T. 2002, 46. p.*).

A német kutatók közül ***Hentig, H.*** (*1961*) a földrajznak a bűnügyi tudományokban betöltött szerepét, s a földrajzi-gazdasági környezet bűnözésre gyakorolt hatását hangsúlyozta.

Rupprecht, R. (*1974*) a kriminálgeográfia szükséges kiegészítéseként írt a **kriminálkronográfiáról**, a **bűnözés időbeli eloszlásáról** egy meghatározott helyen és időszakban.

Herold, H. nürnbergi rendőrfőnökként a **rendőri erők elhelyezését, mozgatását** akarta **hatékonyabbá** tenni. Vizsgálta a tettesek lakóhelyét, mobilitás szerinti megoszlását és „vonulási sávokat" definiált. Munkája nyomán - a helyi adottságoknak leginkább megfelelően - jelentősen átszervezték Nürnberg rendőrőrseit (*Herold, H. 1968, Korinek L. - Hima T. 1995, 17. p.*).

Ebben az időszakban további jó néhány német tanulmány foglalkozott a **kriminálgeográfia elméleti kérdéseivel** (fogalma, tárgya, célja, módszerei,

---

[24] Morris, T. 1957: *The Criminal Area. A Study in Social Ecology*. London.

[25] *Schwind, H-D.* (*2000, 295. p.*) szerint helyesebb a „gyanúsított-mobilitás" kifejezés, hiszen még nem elítélt személyekről van szó.

[26] Brantingham, P. J. - Brantingham, P. L. (eds.) 1981: *Environmental Criminology*. Sage Publications, Beverly Hills.

[27] Brantingham, P. J. - Brantingham, P. L. 1984: *Patterns in Crime*. MacMillan, New York.

kutatási története) (***Albrecht, G.*** *1976, 1981, 1993,* ***Hellmer, J.*** *1981,* ***Herold, H.*** *1977,* ***Schneider, H. J.*** *1979, 1987,* ***Schwind H-D.*** *1979, 2000*).

Több tanulmány, szakkönyv vizsgálta egy-egy **nagyváros kriminálgeográfiai viszonyait**, részletesen elemezve a bűnözési, illetve a társadalmi-gazdasági-szociális struktúrát, az ezek közötti összefüggéseket (***Helldörfer, H.*** *1974,* ***Hellmer, J.*** *1972,* ***Frehsee, D.*** *1978, 1981/a, b****, Schwind, H.-D.*** *et al. 1978,* ***Steinhilper, G.*** *1981*). Közülük kiemelkedik *Schwind* és szerzőtársai kriminálgeográfiai vizsgálata Bochum városáról, amely - a későbbi német kutatásoknak példamutató módon - az ismertté vált bűncselekmények[28] („Hellfeld") mellett a látens bűnözést („Dunkelfeld") és a város gazdasági, szociális struktúráját is igen részletesen, összefüggéseikben elemezte. Ezeket a típusú kutatásokat 1990 után a keletnémet területekre is kiterjesztették (*Asmus, H-J. et al. 2003*), s az egykori szocialista tömb más országaiban is megjelentek (pl.: *Michálek, A. 1995*).

Az **1960-as években** kezdték el a **városrészek**, majd **egyre kisebb területegységek** (utcák, háztömbök, házak) **bűnözési szempontú vizsgálatát**, hiszen ezek kialakítása kedvező alkalmat nyújthat bizonyos bűncselekmények elkövetésére, ill. a bűnözők rejtőzködése és menekülése szempontjából előnyös lehet.

Newman, O. (*1972*) építész alkotta meg a **bűnözést elhárító építészet** elméletét a „**Defensible Space**"-ről, a **védhető térről**. Kapcsolatot keresett a lakóházak, lakóterületek (mint független változó) és a bűncselekmények (mint függő változó) között (*Korinek L. 1995, 190. p.*). Tanulmányaiban megállapította, hogy a bűnözés szempontjából az egyetlen bejárattal és közös előtérrel rendelkező, 7 emeletnél magasabb toronyházak a legveszélyesebbek. Ezeknél a sokemeletes lakóépületeknél megnőtt a népsűrűség, de mivel a lakosok egy vertikális rendszerben élnek, fizikailag megszűnik az a lehetőségük, hogy a nyilvános terek mozgásait megfigyeljék, különösen az utcaszinten történőket, s az előterek, a folyosók, a lépcsőházak és a liftek teljesen nyilvánosak, oda bárki bemehet. Ezekben a toronyházakban 7,5-szer nagyobb a bűnözés és a rongálás, mint a többlakásos, de jóval kisebb társasházakban (*Korinek L. - Hima T. 1995, 18. p.*).

A „Defensible Space" programok célja: a közösségek fizikai szerkezetét úgy újrarajzolni, ún. **pufferzónákat kialakítani**, hogy a lakóknak lehetősége legyen a házuk közelében levő területek (utcák, épületeken kívüli terek, épületek előcsarnokai, folyosói) ellenőrzésére (*Newman, O. 1972*; *Newman, O. 1996, 9. p.*). A nyilvános területekről csak különböző fizikai vagy jelképes akadályokon (növényzet, szintkülönbségek, kerítés, stb.) keresztül lehet bejutni ezekre a félnyilvános és félprivát területekre. A privát területekre (pl.: magánlakások) való

[28] Érdekes, hogy legnagyobb bűnözési fertőzöttsége ugyan a belvárosnak volt, a zónaelmélet azonban nem érvényesült, kifelé haladva az alközpontokban találtak további gócpontokat (*többközpontú-elmélet*).

bejutás tehát a **lakók által** már **ellenőrzött félprivát** és **félnyilvános területeken** keresztül történik (*Korinek L. - Hima T. 1995, 47. p.*). További fontos cél a **nagy forgalmú átmenő utak** (ezek a bűnözők számára megkönnyítik a megközelítést és a menekülést, valamint megnehezítik az informális lakóközösségi kontrollt) **megszüntetése**, helyettük zsákutca, zsákutca fordulókörrel vagy L-típusú kereszteződés kialakítása.

Szintén a szituációs bűnmegelőzéshez sorolható a ***Jeffery, C. R.*** 1971-es programjától (**Crime Prevention Through Environmental Design** - CPTED - **bűnmegelőzés környezeti tervezés révén**) eredeztethető biztonságos környezeti tervezés, amely olyan megoldások és eljárások gyűjteménye, amelyek a közterületek (parkok, járdák, tömegközlekedési megállóhelyek, stb.) tervezésének vagy a meglévő struktúrák átalakításának a bűnelkövetés lehetőségét csökkentő módját tartalmazza.

Ezek a programok megfelelnek annak a szociálgeográfiai gondolatnak, hogy „a biztonság érdekében az ember felhasználja vagy átalakítja a természeti tájelemeket vagy a már épített környezetet, hogy a funkcionális rendszer térbeli rendje megfeleljen a mindenkori biztonsági követelményeknek.” (*Berényi I. 2003, 15. p.*).

2.3. A „klasszikus” kriminálgeográfiai kutatások hazai története

A kriminalitás területi elemzésének hazánkban is jelentős hagyományai vannak.

Magyarországon a magyar bűnügyi statisztika tudományos megalapozója, a közgazdász-statisztikus ***Földes B.*** nevéhez fűződik **1889-ben** az **első kriminálgeográfiai** jellegű **vizsgálat**.[29] Az 1870-es és ’80-as évek növekvő bűnözését vizsgálva megállapította, hogy az ország legszegényebb, legkedvezőtlenebb helyzetben lévő keleti részén volt a legmagasabb a 100.000 lakosra jutó elítéltek aránya (*Lévai M. 1996, 12. p.*).

A büntetőjogász-kriminológus ***Irk A.*** a XX. század első évtizedében vizsgálta a bűnözés területi megoszlását.[30] Hasonló eredményre jutott, mint Földes Béla: „az 1905-1908-as évek átlagában a 100.000 lakosra jutó kriminalitás a Duna jobb partján 576,3, míg a Tisza jobb partján 866,8 volt.” (*Lévai M. 1996, 13. p.*).

A **két világháború közötti időszakból** a jogász ***Hacker E.***[31], a jogász-statisztikus ***Schneller K.***[32] és a kúriai tanácselnök, főügyész ***Auer Gy.***[33] a

[29] Földes B. 1889: *A bűnügy statisztikája*. Budapest.
[30] Irk A. 1912: *Kriminológia I. Kriminálетiológia*. Budapest.
[31] Hacker E. 1930: *Budapest hatása a kriminalitásra.* Budapest., Hacker E. 1937: *Magyarország kriminalitása az 1925-1934. években.* Budapest., Hacker E. 1938: *A nemzetközi bűnügyi statisztika módszerei.* Miskolc.

kriminalitás területi jellemzőit is vizsgáló munkáit emelhetjük ki. Hackernek jelentős érdemei voltak a kriminalitás nemzetközi összehasonlítása terén is, míg Auer felismerte, hogy az elkövetési hely nem mindig egyezik meg az elkövető lakóhelyével, közöttük jelentős eltérés is lehet.

Ezt követően a **kriminalitás területi kutatása** - elsősorban külső hatásokra - **jelentősen visszaesett**. Az **1950-es években** nem lehetett kriminológiai kutatásokat folytatni, a kriminálstatisztika adatai titkossá váltak. A bűnözést a kapitalizmusból visszamaradt csökevénynek, a szocialista társadalmi viszonyoktól idegen jelenségnek minősítették, ami a nem túl távoli jövőben meg fog szűnni.

A kriminológia a **'60-as évek elején** éledt újjá. Ezt követően jelentős kutatások indultak el, amelyek közül többnek **kriminálgeográfiai vonatkozása** is volt:

Heller Farkas T.[34] a bűnözés megyei intenzitását az 1961-62. évi jogerősen elítéltek alapján vizsgálta.

A Legfőbb Ügyészség Titkársága[35] 1968-as adatok alapján elkészítette a városok és - járásonként összesítve - a községek bűnözési mutatóit.

Borsi Z. és ***Halász K.*** (*1972, pp. 267-298.*) a bűnözés megismerésének statisztikai módszerei keretében részletesen elemezték a bűnözés 1970. évi[36] területi adatait a megyék, a főváros, a városok és a községek vonatkozásában.

Kránitz M. az **államigazgatási határokat átlépő**, újabb - valamilyen (természeti, etnikai, gazdasági, társadalmi, kulturális, szociális, stb.) sajátosságok által behatárolható - **területi egységek kriminalitási jellemzőinek** (*1976, pp. 256-257.*), s a **bűnözésre hatást gyakorló tényezők** (*1977*) feltárására hívta fel a figyelmet.

Pusztai L.[37] a területi vonatkozású bűnözési elemzések elméletét, metodikáját dolgozta fel „Kriminálgeográfia" c. tanulmányában.

---

[32] Schneller K. 1934: *Kriminalitásunk alakulása terület szerint.* Miskolci Jogászélet Könyvtára. Új sorozat 4. sz.

[33] Auer Gy. 1944: *A bűnözés területi megoszlása az 1929-1938. évtizedben.* Magyar Statisztikai Szemle 9-12.

[34] Heller Farkas T. 1964: *A hazai bűnözés intenzitásának vizsgálata.* Belügyi Szemle 3., Heller Farkas T. 1964: *A bűnözés alakulása városokban és községekben.* Belügyi Szemle 10., Heller Farkas T. 1963: *A „bűnözési földrajz" elvi és módszertani problémái.* Jogtudományi Közlöny 8.

[35] Legfőbb Ügyészség Titkársága 1969: *Városi és községi bűnözés Magyarországon.*

[36] Az ERÜBS adatgyűjtése 1969. jan. 1-jétől terjedt ki a bűncselekmények elkövetési helyére és a bűnelkövetők lakóhelyére. Ezután már megfelelő adatok álltak rendelkezésre a bűnözés területi elemzéséhez.

[37] Pusztai L. 1976: *Kriminálgeográfia*. Belügyi Szemle 7.

Kovacsicsné Nagy K. (*1978, pp. 157-170.*) a bűnözés területi eloszlásának vizsgálatára vonatkozó informatikai (matematikai-statisztikai) módszerek között a **bűnözés középpontjának**[38] és **súlypontjának**[39] számítását foglalta össze.

Szabó A.[40] a '60-as évek közepének bűnözését vizsgálva állapította meg, hogy „az ipari centrumokban és azok agglomerációiban a bűnözés magasabb az átlagosnál, az ingázásokkal összefüggésben ott a legmagasabb a bűnözés, ahol a legmagasabb a területi mobilitás, a tulajdon elleni bűnözés viszont ott a legelterjedtebb, ahol legkedvezőbbek a kereseti viszonyok." (Szabó A. 1979, 152. p. - idézi: *Lévai M. 1996, 27. p.*).

A **'80-as évtizedtől** - a bűnözés növekedésével párhuzamosan - egyre **több kriminálgeográfiai, a bűnözés területiségét vizsgáló** - elsősorban kriminológusok által készített - munka született:

Molnár J. (*1984*) a városi bűnözésnek az átlagoshoz képest mennyiségileg nagyobb arányát, szerkezetileg pedig veszélyesebb cselekményekből való összetételét állapította meg.

Vavró I. (*1985, 1993, 1995*) több tanulmányában is vizsgálta a bűnözés területi különbségeit.

Nyári K. (*1987*) a megyéknél kisebb, **etnikai szempontból homogénnek tűnő területek kriminalitását** vizsgálva arra az eredményre jutott, hogy a Nagykunság bűnözési gyakorisága kétszerese a Jászságénak (elsősorban a vagyon elleni bűnözés miatt), a szándékos súlyos testi sértések aránya ugyanakkor utóbbiban magasabb.

Szabó A. és ***Koltainé Tóth M.*** (*1987*) a **bűnözés településhálózati megoszlását** elemezték, s egy **bűnözési településtipológiát** készítettek, a bűncselekmények, a bűnelkövetők és a visszaeső bűnelkövetők száma alapján 7 típust megkülönböztetve.

Dávid G. (*1988*) a **városok bűnözési intenzitását** vizsgálva megállapította, hogy az **magasabb, mint a községeké**, s a bűnözés intenzitásának növekedése egyenesen arányos a települések népességszám-növekedésével.

Ladányi J. (*1991*) a **szabadságvesztés-büntetésüket töltők lakóhelyeinek térbeni elhelyezkedését** vizsgálta Budapesten, s arra az eredményre jutott, hogy a

---

[38] Lényegében egy medián középpont: a vizsgált településeket egy É-D-i irányú egyenessel két részre osztjuk úgy, hogy ezen egyenestől Ny-ra, illetve K-re fekvő településeken az elkövetett bűntettek száma megegyezzék. Ezután egy Ny-K-i irányú egyenessel osztjuk két részre a településeket oly módon, hogy ezen egyenestől É-ra és D-re elhelyezkedő településeken az elkövetett bűntettek száma megegyezzék. A két egyenes metszéspontja adja a bűnözési középpontot (*Kovacsicsné Nagy K. 1978,158. p.*).

[39] Az a pont, amelynek koordinátái az egyes települések koordinátáinak az illető településen elkövetett büntettek számával súlyozott számtani átlaga (*Kovacsicsné Nagy K. 1978,162. p.*).

[40] Szabó A. 1979: *A bűntett és büntetése.* Gondolat Könyvkiadó, Budapest.

bebörtönzöttek felülreprezentáltak a belső pesti slumosodó területeken, és alulreprezentáltak a magasstátusú budai részeken.

Hazánkban is megjelentek olyan publikációk, melyekben **egy-egy bűncselekmény-típus területi megoszlását**, társadalmi-gazdasági hátterét vizsgálják (*Bakóczi A. 1992, Sárkány I. 2000*).

Marosi L. (*1999*) a bűncselekmények főcsoportok szerinti számának és arányának térbeli (a 19 megye és a főváros) és időbeli (a rendszerváltás óta eltelt 9 év) alakulását vizsgálta, s mutatta be intenzitási kartogramok segítségével.

Kerezsi K. és szerzőtársai **Budapest V., IX. és XXII.** - egymástól igen eltérő - **kerületének bűnmegelőzési célú vizsgálatát** végezték el: elkészítették, s részletesen elemezték a kerületek szociális és bűnözési térképét, kerületi lakossági véleményvizsgálatokat folytattak, a helyi rendőrkapitányságokat és az önkormányzatokat bűnmegelőzési szempontból átvilágították, s ezek alapján fogalmazták meg javaslataikat a kerületi sajátosságoknak megfelelően (*Kerezsi K. - Ritter I. 1999*; *Kerezsi K. - Ritter I. 2000*; *Kerezsi K. - Kó J. 2001*; *Kerezsi et al. 2001*; *Kerezsi et al. 2003*). Kutatásuk során a **GIS eszköztárát** is alkalmazták a **bűnözési térképek** elkészítéséhez, a „neuralgikus" területek „láthatóvá" tételéhez.

Ugyancsak egy budapesti kerület, a XV. kriminálföldrajzát vizsgálta ***Balázs A.*** (*2003*), különös tekintettel a kerület három jól elkülöníthető részére (Rákospalota, Újpalota, Pestújhely).

Ritecz Gy. és ***Sallai J.*** több alkalommal publikált az államhatárra és a határterületre vonatkozó kriminálgeográfiai tanulmányt (*Ritecz Gy. - Sallai J. 1999, 2002*, *Sallai J. 2002, 2003*), s később *Kobolka I.* is csatlakozott a szerzőpároshoz (*Kobolka I. - Ritecz Gy. - Sallai J. 2003/a, b*). A **kriminálgeográfia** sajátos, **speciális részterületének** tekinthető ugyanis az **államhatárral**, a **határterülettel kapcsolatos jogellenes cselekmények** vizsgálata, a határterület bűnözésföldrajzi elemzése (*Sallai J. - Ritecz Gy. 2001, pp. 198-200.*). Az ilyen jogsértések helyszíne leginkább a migrációs irányokhoz, csatornákhoz köthető. Meghatározóak a fő nemzetközi útvonalak, átkelőhelyek és ezek közvetlen környezete (*Sallai J. - Ritecz Gy. 1999, 25. p.*).

A magyar államhatárhoz kapcsolódó jogsértések kriminálföldrajzi elemzését választotta szakdolgozati témájául a Rendőrtiszti Főiskolán ***Kátai Tóth B.*** (*2003*).

Kobolka I. (*2001/a, 2003*) a **határ biztonságföldrajzát** kutatta, különös tekintettel a szervezett bűnözésre, s azon belül az **illegális migrációra** és az **államhatáron átnyúló szervezett bűnözésre**. Kutatásai hazánkban azért egyedülállóak, mert a kriminálgeográfiai módszerek és eszközök elsősorban a „hagyományos", s kevésbé a szervezett bűnözés vizsgálatára alkalmasak.

„A bűnözés térbeliségének problematikájával elsősorban a földrajztudomány foglalkozik." írja tanulmányában *Michalkó G.* (*2004, 191. p.*) valószínűsíthetően a nemzetközi szakirodalomra és tapasztalatokra támaszkodva, a magyarországi helyzetet (s mint láttuk - 9. p. - a németországit) tekintve viszont véleményem szerint túlzottan optimistán. **Geográfusok** csak az **1980-as évek végétől** folytatnak, folytathatnak kriminálgeográfiai kutatásokat.

Elsőként ***Kovács Z.*** (*1989, 1990*) hívta fel a figyelmet **1989-ben** - Földes B. úttörő jellegű munkájának évszázados fordulóján - a bűnözésföldrajzi vizsgálatokra. Lényeges lépésnek tekintette a bűnözés tipizálását, kriminológiai körzetek kijelölését, **bűnözési kockázati térképek** készítését. Publikálta egy hazai **mikroszintű** (Budapest VIII. kerület) **bűnözésföldrajzi vizsgálat** eredményeit, melyhez **bűnözési ponttérképeket**, s ezek aggregálásával és a bűncselekmény-kategóriák súlyozásával **raszteres térképet** szerkesztett (*1990, 13. p.*).

Michalkó G. (*1996, 1999 pp. 119-135., 2002/a, 2002/b, 2003, 2004, 2005*) elsősorban a külföldi turisták bűncselekményekben való sértettségének, illetve a külföldiek által elkövetett jogsértéseknek **szociálgeográfiai elemzése** révén vizsgálta a turizmus és a bűnözés sajátos viszonyát, **a turizmussal kapcsolatos kriminalitás tér- és időbeli összefüggéseit**. A geográfusok közül az elsők között publikált **kriminálgeográfiai kartodiagramot** (*1996, 19. p.*), **intenzitási kartogramot** (*21. p.*), valamint **ponttérképet** (*27. p.*).

Nagy előrelépést jelentett, hogy a **kriminálgeográfiai kutatások a településfejlesztési elképzelésekben** is megjelentek: ***Kozma G.*** (*1997*) a debreceni Nagyerdei Park Rendezési Tervének hatásvizsgálata során elemezte a városrendezési körzet kriminalisztikai(!) viszonyait, s a programjavaslatban szereplő fejlesztések várható hatásait.

Tóth A. a kriminálgeográfia elméleti jellegű kérdései (*2001/a, b, 2004/a*) mellett kutatásait elsősorban **Hajdú-Biharra** (*1999, 2000, 2004/c, 2005/b, c, 2007*), valamint a **Határőrség által felfedett jogellenes cselekményekre** (*2002/a, b, 2003/a, b, c, 2004/b, d, 2005/a*) koncentrálta.

Szintén a „debreceni geográfiai iskola" képviseletében ***Mátyás Sz.*** (*2006, 2007*) a **Hajdú-Bihar - Bihor Eurorégió bűnözésföldrajzát** vizsgálja, eddigi publikációiban a magyar-román rendvédelmi együttműködést és a bűnözés nemzetközi összehasonlításának lehetőségeit helyezte a középpontba.

Szintén előrelépést jelent, s a kriminálgeográfiai kérdések iránt növekvő geográfusi figyelmet bizonyítja, hogy egyre több egyetemi hallgató ilyen témájú szakdolgozatot, diplomamunkát készít: az ELTE-n ***Takács L.*** (*1998*) a **vagyon elleni bűnözés területi szerkezetét** vizsgálta megyei és települési szinten; a Debreceni Egyetemen témavezetésemmel 3 hallgató lakóhelyük (Miskolc, Karcag, Kaba) bűnözésföldrajzi viszonyait elemezte.

2.4. A modern kriminálgeográfia

A bűnözés térképre vitele - mint láthattuk - már több mint **másfél évszázados múltra** tekint vissza. Ebben a két alfejezetben a legmodernebb, a **térinformatikát felhasználó kriminálgeográfiai irányzatokat** mutatom be, kitérve hazai adaptálásuk helyzetére, lehetőségeire is.

2.4.1. A bűnözési térképezés (Crime Mapping)

A **bűnözési térkép** olyan **tematikus térkép**, amelyen a bűnözés valamely jellemzőjének földrajzi elhelyezkedése ábrázolható (*Erdősi S. 2002/b, 2. p.*). A térképeket szemlélve észrevehetünk olyan kapcsolatokat, összefüggéseket a bűnözés és a kriminogén tényezők között, melyek egyébként elkerülnék a figyelmünket.

A régi **gombostű térképeket** (ilyeneket a klasszikus amerikai krimikben láthattunk először) először a közlekedési balesetek területiségének ábrázolására használták, később arra, hogy bemutassák hol történtek a bűncselekmények, s különböző színű gombostűvel típusukat. De ennek **komoly korlátai** voltak: a térképek statikusak voltak, nehéz volt naprakészen tartani, pontosan vezetni, áttekinthetővé tenni, bonyolult volt az időbeli egymásutániság jelölése, archiválni sem tudták őket (kivéve talán azokat, amelyekről fénykép is készült), a nagyméretű (fali)térképeket csak a rendőrségi épületekben használhatták, s a sok tű beszúrásával a térkép előbb-utóbb olvashatatlanná vált.

Az első **számítógépes bűnözési térképezés** az **1960-as évtized közepén** történt **St. Louis-ban** (*Harries, K. 1999, 4. p.).* Az **áttörést** ezen a területen az elmúlt két évtized számítógépes és információs forradalma jelentette: az asztali számítógépek teljesítményének fejlődése, olcsóbbá válása, a szoftverek elérhetőbbé, felhasználó-barátabbá válása, a **GIS széleskörű elterjedése** az 1980-as évek végén, a ’90-es évek elején. A bűnözési térképezés folyamatában általában ugyanis GIS szoftvereket (ArcView, ArcInfo, GeoMedia, MapInfo) használnak, amelyek gyors térképes megjelenítést és komplex elemzést („forró pontok” feltárása és analízise, különféle bűnözési mutatók kiszámítása, ún. ütközőzónák - pl. hazánkban a prostitúció „türelmi zónái” - kialakítása) tesznek lehetővé.

A kutatásokban ezután egyre nagyobb szerepet kapott a **bűnözésre vonatkozó statisztikai adatok térinformatikai ábrázolásának és elemzésének** módszere. A bűnözési térkép így ma már a térinformatika eszközeinek alkalmazása a bűnözés és a bűnözéskontroll különböző jellemzőire (*Erdősi S. 2002/b, 2. p.*).

Az amerikai Nemzeti Igazságügyi Intézet (National Institute of Justice) már 1997-ben külön kutatóközpontot (**Crime Mapping Research Center**) hozott létre

a bűnözési térképek készítésével összefüggő kérdések kutatására és a gyakorlati elemzésekhez szükséges ismeretek terjesztésére.

Az elmúlt években - elsősorban az Egyesült Államokban - jó néhány bűnözési térképezéssel, a bűnözés területi analízisével, forró pontok elméletével és gyakorlati alkalmazásával foglalkozó szakkönyv, tanulmány jelent meg (a legfontosabbak: ***Eck, J. E. - Weisburd, D.*** *1995*; ***McEwen, J. T. - Taxman, F. S.*** *1995*; ***Rich, T. F.*** *1995*; ***Brantingham, P. L. - Brantingham, P. J.*** *1997*; ***Canter, P. R.*** *1997*; ***Mazerolle, L. G. - Bellucci, C. - Gajewski, F.*** *1997*; ***Weisburd, D. - McEwen, J. T.*** *1997*; ***Ratcliffe, J. H. - McCullagh, M. J.*** *1998*; ***Harries, K.*** *1999*; ***Anselin, L. et al.*** *2000*; ***Rogers, D.*** *2000*; ***Boba, R.*** *2001*).[41] Ezek áttanulmányozása után elmondható, hogy a modern programok, eljárások megértéséhez, alkalmazásához elsősorban térinformatikai, illetve matematikai-statisztikai ismeretekre van szükség,[42] s ezen módszertani útmutatók részletesebb technikai ismertetése meghaladja a disszertáció tartalmi kereteit, ezért elsősorban a gyakorlati alkalmazás lehetőségeit emelem ki.

Az Egyesült Államok után több éves késéssel[43] máshol is megjelentek a modern bűnözési térképezéssel kapcsolatos kutatási eredmények: ***Nommel, J.*** (*2000*) hamburgi példákon keresztül mutatta be a GIS-analízis lehetőségeit; ***Ceccato, V.***, ***Haining, R.*** és ***Signoretta, P.*** (*2002*) néhány bűncselekmény-típust vizsgáltak a területi statisztika módszerével Stockholmban, megállapítva, hogy a közterületen elkövetett vandalizmus, autólopás és -feltörés, valamint a lakásbetörések feltűnő koncentráltságot mutatnak a belvárosban, illetve annak bizonyos részein; ***Ahmadi, M.*** (*2003*) az elméleti alapok összefoglalása után Teheránban vizsgálta a bűnözés térbeli megoszlását, s javaslatokat fogalmazott meg új rendőrőrsök helyszíneire; ***Akpinar, E.*** és ***Usul, N.*** (*2004*) Ankara Cancaya nevű kerületében a bűnözés tér- és időbeli jellemzőit elemezték, különös tekintettel az „incidensek” és a területhasználat kapcsolatára.

---

[41] Továbbá: Block, C. R. - Dabdoub, M. - Fregly, S. (eds.) 1995: *Crime Analysis Through Computer Mapping.* Police Executive Research Forum, Washington DC.; La Vigne, N. - Wartell, J. (eds.) 1998: *Crime Mapping Case Studies: Successes in the Field.* Police Executive Research Forum, Washington DC.; La Vigne, N. - Wartell, J. (eds.) 2000: *Crime Mapping Case Studies 2.* Police Executive Research Forum, Washington DC.; Manning, P. K. 2001: *Technology's Ways. Information Technology, Crime Analysis and the Rationalizing of Policing.* SAGE Publications, London, Thousand Oaks and New Delhi.

[42] *Kerezsi K.* (*2003, 154. p.*) kriminológusként fogalmazta meg aggályait, hogy a kriminológus tudása kell-e ennek az eszköznek a használatához.

[43] Jellemző, hogy a kriminálgeográfiai kutatások egyik központjában, Németországban még 1999-ben is, mint új és követendő alkalmazási lehetőséget mutatták be a „Crime Mapping”-et (*Vogt , S. 1999*).

A **gyakorlati alkalmazás** is egyre szélesebb körű, de még az **Egyesült Államokban** is egy rendőrségi intézményeket vizsgáló 1997-98-as kérdőíves felmérés[44] azt mutatta, hogy a 2.004 válaszadó intézménynek mindössze 13%-a használt számítógépes térképezést, elsősorban a nagyobb (100 főnél többet foglalkoztató) rendőri egységek (*Harries, K. 1999, 94. p.*).

Más kontinenseken, elsősorban Európában is terjed a rendőrségi alkalmazása. **Németországban** főként nagyvárosi (pl.: Münchenben és Kölnben a GLADIS - Geo-crime Location Analysis Display Information Service) és tartományi szinten működnek ilyen rendszerek; s számos kezdeményezéssel találkozhatunk **Nagy-Britanniában** is, elsősorban a bevetés irányítási rendszereknél (*Pödör A. 2006, pp. 98-99.*).

Európában - elsősorban adatvédelmi okokból - az Egyesült Államokkal ellentétben, jellemzően nem publikálják a bűnözési térképeket az Interneten (vagy csak egy kisebb részüket). A térképek **nyilvánosságra hozatalával**, publikálásával, Interneten való elérhetőségével kapcsolatban alapvetően **két ellentétes nézet** van. Egyesek a negatív következményektől félnek: a félreértelmezésektől, a személyiségi jogok megsértésétől, szerintük a magasabb bűnözési rátával bíró területeken csökkennek az ingatlanárak, elriasztják a potenciális befektetőket, elvándorlás figyelhető majd meg.[45] Mások szerint a nyilvánosságra hozott térképek, az információk megosztása a lakosság védelmét is szolgálja, elősegíti a jobb együttműködést a hatóságokkal, hozzájárul egy sokkal hatékonyabb bűnmegelőzéshez (***Buslik, M. - Maltz, M. D.*** *1997*).

Hol, s **mire használhatók** a térinformatikai alapú bűnözési térképek?

A **bűncselekmények** helyszínének,[46] időpontjának, típusának, elkövetési módjának, a **bűnelkövetők**, illetve **sértettek** lakóhelyének, a **potenciális célpontok** térbeli eloszlásának ábrázolása és elemzése mellett lehetőség van például a **járőrök** által ellenőrzött területek, a **távolság** (pl. a gyanúsított eljuthatott-e a bűntett helyszínére egy bizonyos időn belül onnan, ahol legutoljára látták) szemléltetésére vagy például **sorozat-bűncselekmények felderítésére** is (***Rossmo, K.*** *1995*).

---

[44] Mamalian, C. A., La Vigne, N. G. et al. 1999: *The Use of Computerized Crime Mapping by Law Enforcement: Survey Results.* U.S. Department of Justice, National Institute of Justice, Washington DC.

[45] Napjainkban hazánkban ilyen vélemények láttak napvilágot Hajdúhadházzal kapcsolatban, amelyet a médiában a „legbűnösebb magyar város" negatív jelzővel illettek a bűncselekmények gyakorisága alapján.

[46] Akár egy konkrét bűncselekmény földrajzilag megragadható jellemzői is ábrázolhatók (gyakorlatilag ezek a hagyományos bűnügyi helyszínrajznak felelnek meg), segítve a kriminalisztikai vizsgálatokat.

Feltérképezhetők azok a tényezők, melyek elősegítik a bűnözési problémákat, növelik kockázatát, s a komplex összefüggések, multivariációs elemzések révén azonosítani lehet - akár a közigazgatási határokon is átnyúló - **magas kockázatú környékeket**. Ábrázolhatók a **bűnözés változásai**: a földrajzi átrendeződés mellett a módszerek, az elkövetések idejének megváltozása is.

A hagyományos értelemben vett bűnözési térképek és egyéb információk egymásra vetítése, összekapcsolása **egy-egy közösség problémáinak** átfogó feltárását és megoldását is elősegíthetik.

A **rendőri munkát** tekintve talán a **járőrözésben**, a **hatékonyabb szolgálatszervezésben** a legkézenfekvőbb a bűnözési térképek haszna. Lehetőség van külön nappali és éjszakai járőrútvonalak kijelölésére, ha más-más területek fertőzöttek nappal, ill. éjszaka. A közterületi jelenlét mindig az aktuálisan fertőzött területeken fokozható. Ugyancsak fontos szerepe lehet a térképeknek a **nyomozói-vizsgálói munka** során (elemzés, értékelés), ill. a **rendőri vezetők munkájában** (stratégiai kérdések). A rendőrség sokkal hatékonyabb, célravezetőbb, a **helyi specialitásoknak megfelelő bűnmegelőzést** tud folytatni. A rendőrség szakmai munkáját jellemző mérőszámok egy részét ábrázolni lehet: a **rendőrsűrűséget** (egy rendőrre jutó lakosok száma), a **leterheltséget** (egy rendőrre jutó bűnügyek száma) és a **hatékonyságot** (a nyomozások eredményessége) (*7. térképmelléklet*).

Az **igazságszolgáltatás területén** is használható a bűnözési térképezés: bírósági tárgyalásokon szemléltetőeszközként, börtönök helyének kiválasztására, feltételesen szabadlábra helyezettek felügyeletére.

Bűnözési térképként **vizuális megjelenési formájukat** tekintve használhatunk ponttérképeket, folttérképeket, kartogramokat, kartodiagramokat, izogramokat,[47] áramlási - lineáris jeleket, piktogramokat alkalmazó, de akár virtuális háromdimenziós térképeket (például többemeletes épületeknél), illetve kombinálhatjuk is a különböző térképtípusokat (*Harries, K. 1999, pp. 40-49.*).

Szükség lehet napi, heti, havi, negyedéves és éves lebontású térképekre, amelyeket az operatív munkában, taktikai és stratégiai elemzésekben lehet felhasználni.

Hazánkban elsőként ***Erdősi S.*** (*2002/a, pp. 124-128., 2002/b*) hívta fel több tanulmányában a figyelmet nemzetközi példák alapján arra, hogy a térinformatika fejlődése milyen új lehetőségeket kínál a bűnözés területi elemzésében, s egyrészt ezek **hazai adaptálását**, egy bűnözésföldrajzi információrendszer létrehozását szorgalmazta, másrészt a korábbi bűnözésföldrajzi vizsgálatok hipotéziseinek ismételt ellenőrzését és az azóta eltelt időszakra való kiterjesztését.

[47] Ezek a vizsgált jelenség azonos intenzitású helyeit - ebben az esetben az azonos bűnözési fertőzöttségű helyeket - határolják körül színek vagy vonalak segítségével.

Stauber P. (*2002*) vázlatosan, ***Pödör A.*** (*2005*, *2006*) részletesebben, az elméleti/technikai jellegű kérdésekre jobban kitérve foglalta össze a térinformatika alkalmazásának lehetőségeit a bűnüldözésben és a bűnmegelőzésben.

Véleményem egyezik a fenti szerzőékkel: a helyi sajátosságokhoz alkalmazkodva ilyen rendszerek **Magyarországon is jól hasznosíthatóak lennének a bűnüldözés és a bűnmegelőzés területén**.

Sajnálatos módon azonban a csekély számú elméleti munkához képest is **elmarad a gyakorlati alkalmazás**. A **2002-es Kriminalexpo** keretében szervezett „A bűnözés mérése, az informatikai és térinformatikai megoldások a bűnüldözés, a bűnmegelőzés szolgálatában" c. konferencián több előadásban (***Hegedűs A.*** *2002*, ***Kökényesi A.*** *2002*, ***Salgó L.*** *2002*) hangsúlyozták a rendőrség akkori vezetői a bűnözési térképek hazai használatának fontosságát, s rövid időn belüli alkalmazását, ezt azonban a megvalósítás szakasza alig követte. Néhány - elsősorban az ERÜBS adatbázisán alapuló - **intenzitási kartogram** megjelent ekkor a **BM honlapján** (*1-7. térképmelléklet*), a folytatás azonban sokáig elmaradt. Jelentős előrelépés a közelmúltban történt: az *Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium Statisztikai Osztálya* „**Magyarországi Bűnözésföldrajzi Információrendszer**" néven **honlapot** (***http://crimestat.b-m.hu***) hozott létre, ahol az ERÜBS adatbázisát, ill. annak alapján készített intenzitási kartogramokat tanulmányozhatunk megyei, rendőrkapitányságí és települési szinteken.

A bűnözési térképezés hazai alkalmazásáról egyébként az elmúlt években leginkább annak kapcsán lehetett olvasni/hallani, s jobb esetben térképeket tanulmányozni, amikor hangzatos címmel („bűnös városok") cikkek/híradások jelentek meg a bűnözési gyakoriság városi szintű adatairól.

A jól működő térinformatikai rendszerek egyik alapvető korlátja a **magyarországi térinformatikai struktúra**, a **jól képzett szakemberek** és az **anyagi háttér** (technikai eszközök, szoftverek, geokódolásra alkalmas térképek) **hiánya** (*Pödör A. 2005, pp. 23-24.*).

A **kevés pozitív példa** egyike, hogy **Budapesten a XIII. Kerületi Rendőrkapitányság honlapján** (***www.policebp13.gov.hu***) az érdeklődők 4 bűncselekmény-típus (betöréses lopás, gépkocsi-lopás, gépkocsi-feltörés, rablás) területi elhelyezkedését figyelhetik meg. A 2006. márciusától üzemelő, **napi frissítésű interaktív oldalakon** a lakosságnak akár arra is lehetősége van, hogy az iskolába, munkába járás útvonalán tanulmányozzák, hol és mennyi bűncselekményt követtek el.

Ilyen naprakész rendszer működik **Dunaújvárosi Rendőrkapitányságon** is, ahol azonban belső rendszerként a bűnügyi elemző és értékelő munkát segíti, lakossági tájékoztatásra nem veszik igénybe. Az **ORFK**-n és a **BRFK**-n működő térinformatikai rendszerek a nagyobb átfogó elemzésekre alkalmasak (*Pödör A. 2006, 99. p.*).

A bűnözési térképezés modern korszakának első két évtizede a GIS-szel volt fémjelezve, s elsődleges alkalmazási területe a nagyvárosi környezet volt. A **következő évek** talán a korábban elkülönült technológiák, mint a **GPS** (***Sorensen, S. L.*** *1997*), **ortofotográfia, digitális fényképezés** és **videózás**, **kézi számítógépek**, az **Internet integrációját** eredményezik (*Harries, K. 1999, 151. p.*). Ez a folyamat az elmúlt években már elkezdődött. A **GPS-szel pontos helymeghatározásra** van lehetőség: a bűncselekmények helyszínei (akár ritkán lakott külterületeken, erdős-hegyes vidékeken, nagy kiterjedésű városi - gyártelepek, bevásárlóközpontok - területeken), a járőrök, járőrkocsik pozíciója szinte bármikor meghatározható, lehetővé válik a feltételesen szabadlábra helyezettek ellenőrzése, ha mozgásterük korlátozását írták elő.

Több fajta adat (bűncselekmények elkövetési helyszínei, szociális feszültséggócok) összekapcsolásával kialakítható lesz a jövőben egyfajta „földrajzi profil", vagyis „megalkotható a **bűncselekmények elkövetésére predesztináló földrajzi környezet modellje**", ami az előrejelzést és a megelőzést is szolgálhatja (*Stauber P. 2002, 103. p.*).

A **bűnözési térképek alapvető, értékes eszközökké váltak**, amelyek önmagukban ugyan semmilyen problémát nem oldanak meg, azonban a vizuális megjelenítés segíthet feltárni és különböző kontextusokba helyezve megérteni azokat (*Stauber P.* (*2002, 93. p.*). A **rendőrségnél** olyan **pozitív szemléletváltozást** eredményezhet, hogy „a statisztikai szemléletet félretéve ügy- és tevékenységorientáltan tevékenykedjen, a meglévő erőket a célhoz alkalmazandó, leghatékonyabban használja fel" (*Hegedűs A. 2002, 4. p.*).

2.4.2. A bűnözési területi analízis és a „forró pontok" analízise (Hot Spots Analysis)

Németországban a kriminálgeográfia, a regionális tudomány és a területi szempontokat is érvényesítő alkalmazott kriminológia együttműködésének eredményeként jött létre a **kriminológiai** (**bűnözési**) **területi elemzések** („**Kriminologische Regionalanalyse**") tudománya (***Luff, J.*** *1998, 2004*). ***Rolfes, M.*** *(2003*) a **kriminálgeográfiát** és a bűnözési területi elemzést **szinonim** fogalmakként használja. A **Bundeskriminalamt** (BKA) az 1990-es évek elején kidolgozott egy **általános bűnözési területi elemzési sémát**, amelyet aztán számos vizsgálatban (Mühlhausen, Essen, Hamburg, Osnabrück, Rostock, Lübeck) alkalmaztak. A kutatásokban a központi elemet a bűnözési helyzet objektív analízise és a szubjektív biztonság elemzése jelenti, vizsgálják továbbá a település, ill. a területegység szocio-ökonómiai struktúráját, összefüggéseit a bűnözéssel, valamint a bűnüldözői tevékenységet és a közösségi bűnmegelőzést.

Az Egyesült Államokban az ilyen típusú vizsgálatokat (**Spatial Analyses of Crime**) bonyolult matematikai-statisztikai számítások elvégzésével egészítik ki (pl.: *Anselin, L. et al. 2000*).

A számítógépes bűntérképezés elterjedésével kapott egyre nagyobb figyelmet az ún. **forró pontok** (**foltok**) **analízise** (**Hot Spots Analysis**). Általános elfogadott definíciója nincs, de általában olyan **relatíve kis kiterjedésű helyeket** értenek alatta, ahol a **bűncselekmények koncentrálódnak**, ahol hosszabb időn át **magas a bűnözési fertőzöttség** (***Buerger, M. E. et al.*** *1995*, ***Eck, J. E. et al.*** *2005*).

Elsőként ***Brantingham*** és ***Brantingham*** (*1982*) fogalmazta meg a bűnözés ilyen térbeli sűrűsödését. ***Sherman***, ***Gartin*** és ***Buerger*** publikálták *1989*-ben az első tanulmányt, amely számszerűen fejezte ki, amit sokan minőségileg már korábban megfogalmaztak: a városokban a bűnözés erősen koncentrálódik relatíve kis számú területen. Kimutatták, hogy Minneapolis utcáinak és csomópontjainak 3,3%-áról érkezett a rendőrségi riasztások 50,4%-a. A későbbi **kvantitatív kutatások** közül kiemelkedik *Brantingham* és *Brantingham* (*1995*) elemzése.

Ezek a helyek lehetnek **pont-** (mint egy épület) vagy **foltszerűek** (egy terület) (***Block, R. L. - Block, C. R.*** *1995*). A forró pontok **területi lehatárolására** már több mint egy évtizede **szoftverek** is rendelkezésre állnak (***Block, C. R.*** *1994*),[48] de még nem alakult ki egységesen elfogadott nézet arra vonatkozóan, milyen ismérvek szerint kell ilyen térképeket szerkeszteni.

A bűnözés térbeli eloszlásával foglalkozó tanulmányok kimutatták, hogy bizonyos **területhasználati formák** és **demográfiai jellemzők** egyértelműen **kapcsolhatók a bűnözés forró pontjaihoz**. ***Roncek*** és ***Maier*** (*1991*) pozitív kapcsolatot talált a bűnözés és Cleveland egyes városrészeiben található kocsmák és bárok száma között.

A bűnözés forró pontjai leggyakrabban **először enyhébb bűnözés-koncentrációként** jelennek meg (betört ablakok, szemetes utcák, graffitik, garázdaságok), és ezekből fejlődnek ki a későbbiekben súlyosabb bűncselekmények. Az enyhébb normasértések megjelenése mintegy előrejelzi a későbbi komolyabb bűncselekményeket. Egyesek szerint van a forró pontoknak **kvalitatív jellege** is: csak bizonyos bűncselekmények-típusokra vonatkoznak.

A „forró pontok" **térben és időben változnak**. Időnként elmozdulhatnak kisebb távolságokra (pl. a különböző védekezési tevékenységek miatt egy közelebbi helyre tevődik át a bűnözés), s van életciklusuk. ***Sherman*** (*1995*) és ***Spelman*** (*1995*) voltak az elsők, akik a **forró pontok fejlődési szakaszait** leírták, s empirikusan jellemezték: kialakulás, növekedés, a bűnözés súlyosságának fokozódása, állandóság, hanyatlás, eltolódás, befejeződés.

[48] Továbbá: Levine, N. 1999: *CrimeStat: A Spatial Statistics Program for the Analysis of Crime Incident Locations.* U. S. Department of Justice, National Institute of Justice, Washington D. C.

2.5. A kriminálgeográfiai kutatások lehetséges területi dimenziói hazánkban

Kovács Z. (*1989, 9. p.*) a magyarországi bűnözésföldrajzi vizsgálatok elvégzésére **három területi egységet**, az országost, a regionálist (pontosabban a megyeit) és a települési szintet tartott alkalmasnak.

Eddigi kutatásaim alapján hazánkban **hat területi szinten** tartom érdemesnek a bűnözés térbeli struktúrájának elemzését (*Tóth A. 2001/a*):

1. Nemzeti/nemzetközi szint:

ENSZ-, INTERPOL-, EU- és EUROPOL-, valamint SIS-tagságunk, a bűnözés globalizálódása, a szervezett bűnözés elleni küzdelem mind-mind megkövetelik **nemzetközi összehasonlító kriminálgeográfiai vizsgálatok** végzését.

A nemzetközi összehasonlítást (ENSZ- és Interpol-statisztika - *Kertész I. 1996*) a jogi definíciók különbözősége, az eltérő eljárási és adatszolgáltatási rendszerek nehezítik,[49] igazából **csak becslésekre** adnak lehetőséget (a 100.000 lakosra jutó bűnözési arányszámok összehasonlításával) vagy csak egyes **kiemelt bűncselekményeket** lehet összehasonlítani. Az összevetést akadályozza az is, hogy a különböző országokban eltérő a hatóságok tudomására jutott és a rejtve maradt bűncselekmények aránya (*Kertész I. 1999, 46. p.*).

Magyarország bűnözése nemzetközi szinten egyébként az elmúlt két évtized növekedése ellenére nem tekinthető magasnak, az **európai középmezőny alsó felében** található.

2. Régiók szintje:

A 7 régió alaposabb megismeréséhez szükségesnek tartom ebben a területi dimenzióban is a bűnözésföldrajzi vizsgálatokat - elsősorban az ERÜBS (egységes rendőrségi és ügyészségi bűnügyi statisztika) adatainak felhasználásával.

3. Megyei szint:

Az ilyen jellegű vizsgálatok tekintenek vissza a legtekintélyesebb múltra. Jelentőségüket ma is kiemelkedőnek tekintem: a társadalomstatisztikai és a kriminalitási adatok, kriminalitási arányszámok is rendelkezésre állnak (ez nem

[49] Európa fejlettebb országainak többségében a bűnügyi statisztikák a kisebb súlyú jogsértéseket, az ismertté vált szabálysértések adatait is tartalmazzák. Továbbá a kriminálstatisztikai rendszerek egyes országokban a nyomozások kezdetén (inputján), máshol a nyomozások valamely későbbi szakaszában, harmadik részükben pedig a nyomozások végén (outputján) végzik a statisztikai megfigyelést (*Erdősi S. 2002/a, 118. p.*). Az input statisztika adatai magasabbak, mint az output statisztikáé (*Kertész I. 1996, 27. p.*).

minden szint adatbázisáról mondható el), lehetővé téve így a bűnözés struktúrájának és a bűnözés társadalmi-gazdasági hátterének vizsgálatát is.

4. Kistérségi szint:

A megyei adatok olyan átlagadatok, amelyek elfedik a megyéken belül létező különbségeket. A kistérségek vizsgálatával megállapítható, hogy mennyire homogének az egyes megyék bűnözésföldrajzi szempontból.

Ennél a területi szintnél problémát jelenthet, hogy a **rendőrkapitányságok** és a **KSH kistérségei** általában **nem „fedik" egymást**. Véleményem szerint ez az ellentmondás úgy küszöbölhető ki, ha az ERÜBS települési szintű adatait a KSH kistérségi beosztásának megfelelően újra csoportosítjuk, lehetővé téve így a bűnözést befolyásoló tényezőknek a feltárását is.

5. Települési szint:

Gyakorlati igényként jelentkezett, hogy a megyék és kistérségek bűnözését ne csak az országos adatokhoz, ill. más megyékhez, kistérségekhez viszonyítsák, hanem tárják fel az **egyes településekre jellemző sajátosságokat** is. Kutatások bizonyítják például, hogy az átlagosnál mennyiségileg nagyobb a városokban, különösen a nagyvárosokban a bűnözés, struktúráját tekintve pedig a közbiztonságra veszélyesebb cselekményekből tevődik össze.

A modern térinformatikai alapú bűnözési térképek esetében ez az egyik leggyakoribb alkalmazás.

6. Településen belüli szint:

Az utóbbi években ezen a szinten folytatták a **legtöbb vizsgálatot**. A kriminálstatisztikai adatok mellett olyan tényezőket is érdemes vizsgálni, amelyek közvetlen vagy közvetett módon befolyásol(hat)ják bizonyos bűncselekmény-típusok előfordulását, fokozhatják a bűnalkalmak lehetőségét (pl.: közintézmények, tömegközlekedési csomópontok, nagyobb üzletek, piacok, vendéglátó- és szórakozóhelyek területi elhelyezkedése).

A szinten belül **három alszintet** különböztetek meg:

a. A települést **nagyobb körzetekre** oszthatjuk fel - pl. **kerületek**, **rendőrőrsök** szerint. Természetesen ez a felosztás csak a nagyvárosok, mindenekelőtt Budapest esetében lehetséges.

b. **Kisebb**, **humánökológiailag viszonylag homogén városrészeket** is vizsgálhatunk bűnözésföldrajzi szempontból. Az elkövetett bűncselekményeket a rendőrség napi jelentései alapján a legcélszerűbb feldolgozni, és ezek alapján ponttérképeket készíteni.

c. Észak-amerikai, nyugat-európai mintára hazánkban is szükséges (lenne) a **lakónegyedek**, **háztömbök**, **házak**, **utcakialakítások** bűnözési szempontú vizsgálata, az ún. **építészeti bűnmegelőzés.**

3. A Hajdú-Bihar megye bűnözési helyzetét befolyásoló természet- és társadalomföldrajzi tényezők elemzése

A kriminálgeográfiai kutatások során szükséges azt is megvizsgálni, hogy milyenek az adott terület bűnözési helyzetére potenciálisan hatással lévő természetföldrajzi adottságok, társadalmi-gazdasági tényezők. A fejezetben összehasonlító jelleggel elemeztem a **megye helyzetét országos viszonylatban**, s feltártam a **megyén belüli területi különbségeket**. A vizsgált időszakon belül részletesen analizáltam a 2002-es év adatait.

3.1. Természetföldrajzi adottságok, térszerkezeti hely, közlekedésföldrajzi jellemzők

3.1.1. Természetföldrajzi adottságok, a megye tájai

Egy terület bűnözési helyzetére a természetföldrajzi jellemzők (pl.: földrajzi elhelyezkedés, terep jellege, domborzat, vízrajz, éghajlat, stb.) is befolyással lehetnek. Különösen igaz ez az állítás az államhatárok, határterületek esetében (*Ritecz Gy. 2002, 65. p.*).

Hajdú-Bihar megye **6.211 km^2**-es területével a **nagy kiterjedésű megyék** közé tartozik: Magyarország területének 6,7%-át foglalja el, s ezzel **negyedik** a megyék sorrendjében (*1. ábra*).

Az ország keleti részén fekszik, területe egészében az **Alföld nagytáj** része (*8. térképmelléklet*). A jellegzetes síksági táj tájföldrajzi szempontból nem egységes, területén **több közép- és kistáj** található. Északkeleti részét a **Nyírség déli része** alkotja; közepén észak-déli irányban húzódik a **Hajdúság** két kistája: a Hajdúhát és a Dél-Hajdúság; nyugati részének legnagyobb területét a **Közép-Tiszavidék** egyik tájegysége, a Hortobágy foglalja el; déli peremét a **Berettyó-Körösvidék** alkotja (*Marosi S. - Somogyi S. 1990*; *Martonné Erdős K. 2001*). Területén nincsenek jelentős magasság-különbségek: legmagasabb pontja 170 m (ÉK-en, a Dél-Nyírségben, Fülöp határában), legalacsonyabb pontja 85 m (DNy-on, a Nagy-Sárréten, Biharnagybajomtól délre a megyehatáron). A kutatási téma szempontjából nincsenek érdemi differenciák más természetföldrajzi tényezők esetében sem.

A fentiek alapján megállapítható, hogy Hajdú-Bihar megyében **nincsenek** olyan természetföldrajzi adottságok, a kistájak között olyan jelentősebb természeti különbségek, amelyek **közvetlen hatással** lennének a megye egyes területeinek **bűnözési helyzetére**, sem a bűnelkövetés, sem a bűnüldözés terén. Közvetett hatásuk, a társadalmi-gazdasági tényezőkön keresztül természetesen érvényesül.

3.1.2. Térszerkezeti hely, belső térszerkezeti kapcsolatok

Hajdú-Bihar megye az ország társadalmi-gazdasági szempontból **halmozottan hátrányos helyzetű keleti-északkeleti részén** helyezkedik el. **Székhelye Debrecen** megyei jogú város, az **ország második legnépesebb települése**. Jász-Nagykun-Szolnok és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyékkel alkotja az **Észak-Alföldi Régiót**, amely - az Észak-Magyarországival - legfejletlenebb régióink egyike.

Hajdú-Bihar megye - mai területét és szerkezetét tekintve - viszonylag **fiatal közigazgatási egységnek** számít az országban, hiszen létrejötte alig félévszázados múltra tekint vissza (*Süli-Zakar I. 2001*). A megye legújabb kori története 1950. márciusától számítható, amikor a jelenlegi megyehatár Hajdú megye és a trianoni békediktátum nyomán megcsonkult Bihar összevonásával alakult ki. Területe 1950. június 1-je óta gyakorlatilag változatlan (*Baranyi B. 1998, 22. p.).*

A megye **térszerkezetét** alapvetően meghatározza a Tiszántúl közlekedési és vonalas infrastrukturális hálózatának gerincét jelentő Budapest-Szolnok-Debrecen-Nyíregyháza-Záhony forgalmi tengely, amely **országos jelentőségű térszerkezeti tengelynek** tekinthető (*11. térképmelléklet*). A városok közül Püspökladány, Kaba, Hajdúszoboszló, Debrecen, Hajdúhadház és Téglás ezen a fontos tengelyen helyezkedik el. A megye több mint 98 km hosszan **határos Romániával**, ezért igen fontosak a **határon átnyúló kapcsolatok**. Elsősorban **nemzetközi jelentősége** emeli ki a Püspökladány-Berettyóújfalu-Biharkeresztes(-Nagyvárad) országos térszerkezeti tengelyt. A legfontosabb - s az M3-as-M35-ös autópálya megépülésével egyre inkább felértékelődő - **regionális térszerkezeti tengely** a Debrecen-Hajdúböszörmény-Polgár(-Tiszaújváros-Miskolc) útvonal mentén húzódik. A tengely jelentőségének növekedését mutatja, hogy rövid időn belül országos, sőt nemzetközi jelentőségű térszerkezeti tengellyé válik. A Dél-Tiszántúl forgalma szempontjából alapvető jelentősége van a Debrecen-Derecske-Berettyóújfalu(-Szeghalom-Békéscsaba-Szeged) regionális jelentőségű térszerkezeti vonalnak. Lényegesen kisebb a szerepe a Debrecen-Nyíradony(-Nyírbátor-Mátészalka) és a Debrecen-Hortobágy(-Tiszafüred) között húzódó regionális tengelyeknek.

A városok többsége a főbb térszerkezeti tengelyek, közlekedési útvonalak mentén helyezkedik el, ami kedvező központi funkciójuk ellátása, kisugárzása szempontjából (*Süli-Zakar I. - Béres Cs. 1993*).

Lényegesen befolyásolja a megye térszerkezeti helyzetét, hogy itt található ÉK-Magyarország elsőszámú, **makroregionális** szerepkört betöltő **centruma**, **Debrecen**. A város ugyanakkor lényegében elszakadt környezetétől, nem volt

képes a kívánatos és elvárható mértékben dinamizálni a térséget, a megye többi települését.

A **megye központi részén**, főként a Hajdúság területén összefüggő, sajátos **urbanizált térség** alakult ki. Itt található Hajdú-Bihar **centrumterülete**.

A megye fejlettebb részéhez ÉNy-on, D-en és K-en a társadalmi-gazdasági fejlődésben elmaradott **rurális térségek**, **perifériák** csatlakoznak. Némelykor az elmaradott zónákat „szigetszerűen" fejlettebb települések bontják meg (Polgár, Nyíradony, Vámospércs, Berettyóújfalu, stb.). A természetföldrajzi adottságok, a történelmi előzmények alapján Hajdú-Bihar megye elmaradott térségei között lényeges különbségek vannak, s három területi típusba sorolhatók (*Süli-Zakar I. - Béres Cs. 1993*):

- **Bihari típus:** Biharban az ország- és a megyehatár mentén gazdaságilag elmaradott, többszörösen hátrányos helyzetű települések találhatók. A problémák jelentős része a trianoni határmegvonás után jelentkezett, ugyanis az új országhatár a területet megfosztotta évszázados központjától, Nagyváradtól, s elvágta az addigi társadalmi-gazdasági kapcsolatokat.
- **Dél-nyírségi típus:** a Ligetalja és az Erdőspuszták határmenti, hátrányos helyzetű területek. A kedvezőtlen természeti adottságok, az ország- és a megyehatár menti periférián való elhelyezkedés miatt az itt lévő települések lényegében a mai napig nem tudtak integrálódni Hajdú-Bihar megyéhez.
- **Tiszamente típus:** a Tisza bal partján, a Közép-Tiszavidéken forgalmi árnyékban lévő, belső, megyehatár menti periférikus, a földrajzi távolság és az elzártság miatt gyenge megyei integrációjú települések vannak.

Hajdú-Bihar megye területét **1994-2003** között a KSH **hét statisztikai kistérségre** tagolta (*10. térképmelléklet*).[50] A kistérségek a megyei sajátosságokból adódóan igen eltérő népesség- és településszámúak voltak: 2002-ben a Debreceni kistérség népességszáma (293.542 fő) és a Polgárié (14.882 fő) között közel 20-szoros különbség volt; a Berettyóújfalui kistérségbe 31, a Hajdúböszörményibe mindössze 3, a Balmazújvárosiba és a Hajdúszoboszlóiba 4 település tartozott.

A kistérségek **fejlettségének** jellemzésére *Lőcsei H.* (*2002*) egyik tanulmányát használtam fel, aki a 150 magyarországi kistérség belső tagoltságát elemezte. Több mutató felhasználásával a kistérségek központjának (centrum) és többi településének (periféria) fejlettségét vizsgálta meg: 4-4 típusba (igen fejlett, fejlett, fejletlen, igen fejletlen) sorolta azokat, s végül egy 4x4-es kereszttáblán

[50] Az összesen 138 egységből álló statisztikai kistérségi rendszert 1994. január 1-jétől vezette be a KSH. 1997-ben került sor a rendszer felülvizsgálatára, s a 150 kistérségből álló módosított területi beosztási rendszert 1997. augusztus 1-jétől alkalmazták. Hajdú-Biharban a módosítás egy települést érintett: Ebes község a Debreceni kistérségből a Hajdúszoboszlóiba került átsorolásra.

helyezett el minden kistérséget. A hét hajdú-bihari kistérség tipizálásának eredménye:

- fejlett centrum - fejlett periféria: Hajdúszoboszlói;
- fejlett centrum - fejletlen periféria: Debreceni;
- fejletlen centrum - fejletlen periféria: Berettyóújfalui;
- igen fejletlen centrum - fejlett periféria: Hajdúböszörményi;
- igen fejletlen centrum - fejletlen periféria: Püspökladányi;
- igen fejletlen centrum - igen fejletlen periféria: Balmazújvárosi, Polgári.

A kistérségeket ismerve, véleményem szerint a besorolás bizonyos esetekben vitatható (például a Berettyóújfalui periféria „fejletlen" csoportba kerülése - valódi helyzetét az „igen fejletlen" jobban jellemezné), de a hét kistérség hat, többségében fejletlen, igen fejletlen kategóriába kerülése mindenképpen mutatja egyrészt **hátrányos helyzetüket**, másrészt a **megye területi polarizáltságát**.

„A Balmazújváros, Berettyóújfalu, Debrecen, Hajdúböszörmény, Hajdúszoboszló, Polgár és Püspökladány körzetközpontok köré szerveződött (avagy szervezett) körzetek kialakítása során csak részben sikerült lefedni az organikus történelmi fejlődés révén kialakult természetföldrajzi és településföldrajzi mikrorégiókat" (*Baranyi B. 1998, 30. p.*). Igen vitatható a természeti adottságok, a történelmi, társadalmi-gazdasági fejlődés tekintetében viszonylag homogén Tiszamente területének felosztása a polgári és a balmazújvárosi statisztikai kistérség között. A legproblematikusabb a Debrecen központtal kialakított statisztikai körzet volt, amely szélsőségesen eltérő adottságú és fejlettségű területeket, településeket foglalt magába. Debrecen kedvezőbb statisztikai mutatói ugyanis - az átlagszámítás logikája alapján - a valóságosnál kedvezőbb színben tüntették fel a halmozottan hátrányos helyzetű, határmenti erdőspusztai és ligetaljai települések társadalmi-gazdasági fejlettségének szintjét. Ezt az ellentmondást a 2004. január 1-jén érvénybelépő új beosztással próbálták meg korrigálni, amikor a Debreceni Statisztikai Kistérség területét az újonnan létrehozott Hajdúhadházi és Létavértesi Kistérség között osztották fel úgy, hogy a Debreceni Statisztikai Kistérséget már csak a megyeszékhely alkotja (*10. térképmelléklet*).

3.1.3. Közlekedésföldrajzi jellemzők

A megye **közút- és vasúthálózata** erősen **centrális**, Debrecenben összefutó (*12. térképmelléklet*). Az évszázadokkal korábban kialakult közlekedési hálózatot a trianoni határ keresztbe metszette, így a határmenti térségek forgalmi árnyékba kerültek. A megyeszékhely mellett lényegében csak Püspökladány említést érdemlő vasúti- és közúti csomópont.

A **közúthálózat** - az Alföld egészén - jóval **ritkább** az országos átlagnál, ami elsősorban a településhálózat jellegével függ össze. A Hajdú-Bihar megyében futó

országos közutak hossza 1.537 km, az útsűrűség 0,25 km/km^2, ami alatta marad az országos átlagnak (0,33 km/km^2). A legfontosabb **nemzetközi, országos,** illetve **regionális jelentőségű közutak** az M3-as-M35-ös (Budapest-Polgár-Görbeháza-Debrecen), a 4-es (Budapest-Szolnok-Debrecen-Nyíregyháza-Záhony), 35-ös (Debrecen-Polgár-Tiszaújváros-Miskolc), 47-es (Debrecen-Berettyóújfalu-Békéscsaba-Szeged), 42-es (Püspökladány-Biharkeresztes), 48-as (Debrecen-Nyírábrány) és a 471-es (Debrecen-Nyíradony-Nyírbátor-Mátészalka) számú főutak. A **forgalmi terhelése** ezeknek az utaknak, különösen a debreceni, s a Debrecenbe be-, illetve kivezető szakaszaiknak a legnagyobb (*22. térképmelléklet*). A megye **átlagos napi forgalma** 2.797 E/nap volt 2001-ben (8. hely a megyei rangsorban), az országos átlag (3.115) 9/10-e. A közúti közlekedésben az egyik legnagyobb gondot az okozza, hogy főútvonalak áteresztőképessége, minősége, biztonsága elmarad a növekvő forgalom igényeitől. Különösen jellemző ez a 4-es, és a 47-es számú főutak esetében, de elmondható a többi útvonalról is. Több helyen hiányoznak a településeket elkerülő szakaszok, a legnagyobb problémák ebben a tekintetben Debrecent illetően vannak.

Hajdú-Bihar gazdasági fejlődését évtizedekig negatívan befolyásolta az a tény, hogy a megyét **2002-ig nem érintette autópálya**, s az úthálózat sugaras jellege miatt nincs meg a közvetlen összeköttetés az ország nyugati területeivel. A megye számára kulcsfontosságú, hogy 2004 végére az M3-as autópálya megépült Görbeházáig, s az M35-ös 2006 végére elérte Debrecent. A DK-Lengyelország-Kassa-Miskolc-Debrecen-Nagyvárad nemzetközi összeköttetés egyébként bekerült a **TINA-kezdeményezésbe** is, így további felértékelődése várható. Ugyancsak TINA-folyosó az országot a közepén átszelni tervezett, az M8-as és az M4-es, továbbá a kiegészítő gyorsforgalmi útszakaszok által alkotott, a Dunántúl és az Alföld között kapcsolatot teremtő, Hajdú-Bihart Püspökladány-Biharkeresztes között érintő útvonal, amely az Ausztria (Szlovénia) és Észak-Erdély közötti nemzetközi közúti forgalom fő vonala is lehet.

A vizsgált időszakban nagy mértékben javultak a határátlépés feltételei Romániába. A közúti nemzetközi kapcsolatokat jelenleg - a román határszakasz legforgalmasabb átkelőhelyeként - az **ártándi** (2000. októberéig ez volt az egyetlen állandó, teljes körre megnyitott határátkelőhely a megyében), a **nyírábrányi** és a 2004-ben állandó jelleggel megnyitott, korlátozott nyitva tartású **létavértesi**[51] **közúti határátkelőhelyek** biztosítják.

Debrecen Kelet-Magyarország egyik legnagyobb **vasúti csomópontja**, Nyugat- és Kelet-Európa közötti fontos transzkontinentális útvonal mellett található. A Budapest-Szolnok-Debrecen-Záhony vasútvonal az **V. helsinki folyosó** magyarországi vasúti része. A megvalósítás alatt álló **Páneurópai Hálózatnak** ez a szakasza a jövőben még inkább felértékelődik a megye

[51] Létavértesen korábban alkalmanként megnyíló ideiglenes határátkelőhely működött.

közlekedési hálózatában. A Romániába irányuló vasúti kapcsolatokat a fejlesztésre szoruló Püspökladány-Biharkeresztes és a Debrecen-Nyírábrány vonalak jelentik, **Biharkeresztes** és **Nyírábrány vasúti határátkelőhelyekkel**. A többi vasútvonal regionális, megyei, kistérségi jelentőségű. 2002-ben a megye **45 településének** volt **vasútállomása**, **vasúti megállóhelye** (a városok közül csak Nádudvar nem elérhető vonaton), s ezeken a településeken élt a megye lakosságának 88,8%-a.

Ki kell még emelnünk - az egykor szovjet katonai létesítményként funkcionált - **debreceni repülőteret**, amelyet 2004. április 1-jei hatállyal vámúttá nyilvánított a kormány, s ott **légi határátkelőhely** létesítéséről hozott határozatot.

3.2. Népesség- és településföldrajzi viszonyok

3.2.1. Népességföldrajzi jellemzők

A **bűnözés** nyilvánvalóan **függvénye** a népesség demográfiai jellemzőinek, összetételének is.

Hajdú-Bihar **lakónépessége 2003. január 1-jén 551.837 fő** volt. Az ország népességének 5,4%-a élt ekkor a megyében, s a lakosságszám alapján a **negyedik** helyet foglalta el a megyék rangsorában (*1. ábra*). A megye **népsűrűségi** értéke (88,8 fő/km^2) lényegesen alatta maradt az országos átlagnak (109 fő/km^2).

A megye egészének **demográfiai helyzete** évtizedek óta **stabilnak** mondható, az ország azon kevés térsége közé tartozik, ahol még a 2000-es évek elejéig sem csökkent a népességszám (1990-ben 549.204 fő volt). Ez elsősorban a relatíve kedvező természetes népmozgalmi folyamatokkal, természetes szaporodással, majd az **országos átlagnál kisebb fogyással** magyarázható (2002-ben az országos 3,2-del szemben „csak" 1,6 volt az 1.000 lakosra jutó természetes fogyás értéke, ezzel a megyei rangsorban Szabolcs-Szatmár-Bereg és Pest megye után következett). Települési szinten a városok közül az egész vizsgált időszakban kiemelkedtek Hajdúhadház értékei, ahol még 2002-ben is 5,4‰-es természetes szaporodás volt.

A **vándorlási egyenleg** alakulása kisebb ingadozások mellett évek óta viszonylag **kiegyenlített**. 1990-2002 között a belföldi vándorlási különbözet évi átlaga a Berettyóújfalui (-4,9‰), a Balmazújvárosi (-4,3‰) és a Püspökladányi kistérségben (-4,3‰) volt a legkisebb, s csak a Debreceni (0,6‰) és a Hajdúszoboszlói kistérségben (0,3‰) ért el pozitív értéket.

A **nemek szerinti megoszlást** tekintve - az országos viszonyoknak megfelelően - **többségben** vannak a **nők** (elsősorban az idősebb korosztályokban): arányuk 2001-ben 52,1% volt, azaz 1.000 férfira 1.089 nő jutott (az országos átlag 1.102).

A népesség korstruktúrájában az utóbbi évtizedekben bekövetkezett változás Hajdú-Biharban is a népesség **fokozatos elöregedését** jelzi, de a kedvezőbb demográfiai folyamatok, az országos átlagnál magasabb élveszületési arány következtében relatíve **előnyös** a megye népességének **korstruktúrája**: a gyermekkorúak (18%) és a 15-39 évesek (36,4%) aránya az országosnál (16,1, illetve 35,4%) magasabb, a 40-59 évesek (26,7%) és különösen az időskorúak (18,9%) aránya alacsonyabb (országos átlag: 27,7, illetve 20,8%). Az **öregedési index** értéke 77,3, csak Szabolcs-Szatmár-Bereg és Pest megye bír kedvezőbb értékkel.

A bűncselekmények többségét **15-34 éves bűnelkövetők** követik el (*Molnár J. 1996*). Települési szinten ezért megvizsgáltam az ezekbe a korosztályokba tartozó népesség arányát is. Hajdú-Bihar lakosságának 30,1%-a volt a 2001-es népszámlálás alapján 15-34 éves. A városokat tekintve 31,3%, a községekben, nagyközségekben 26,5% az érték. A 82 település közül Debrecen állt az első helyen 33,9%-kal, két településen (Vekerd, Bedő) viszont a mutató értéke 20% alatt volt. A lakosság elöregedése elsősorban a megye periférikus helyzetű, a városi központtól távolabb lévő településeit sújtja. Fiatalabb korösszetételű települések a városok, valamint a Debrecen szűkebb vonzáskörzetéhez tartozó települések.

A **családi állapotot** vizsgálva a **nőtlenek**, **hajadonok**, illetve az **elváltak** arányának **növekedését**, a **házasok csökkenését**, a család - mint a társadalom alapegysége - szilárdságának gyengülését emelhetjük ki. 1990-ben a 15 éves és idősebb férfiak 25,2, 2001-ben már 32,2%-a volt nőtlen; 66,0, illetve 57,0%-uk házas; mindkét népszámlálás idején 3,6%-uk özvegy; 5,2, ill. 7,2%-uk elvált. A nők 16,7, ill. 22,2%-a hajadon; 60,0, ill. 51,4%-a házas; 1990-ben 16,2, 2001-ben 17,1%-a özvegy; 7,0, ill. 9,3%-a elvált.

A megyében a lakosság erősen koncentrálódik a városokban és a nagyobb lélekszámú községekben. A népesség **településtípusok szerinti megoszlása** alapján az ország **legmagasabb városi arányt** mutató, a városi népesség aránya alapján legurbanizáltabb megyéje (2002-ben a megye lakosságának 76,5%-a volt városi lakos). Ez az adat azonban kevésbé az urbanizáció magasabb szintjét, inkább az ország második legnépesebb városának, legnépesebb vidéki városának, **Debrecennek** a **túlsúlyát** tükrözi. 2002-ben 205.881 fő, a megye lakosságának 37,3%-a lakott a megyeszékhelyen, 39,2%-a többi városban, 23,5%-a községi, nagyközségi településen. A legutóbbi népszámlálás alapján kiemelhetjük, hogy a nappali népességet tekintve Debrecen értéke még kiemelkedőbb a megyében (42,1%), hiszen több mint 25.000-en a megyeszékhelyre járnak dolgozni, tanulni, míg az onnan eljárók száma nem éri el a 7.000-et.

2002-ben a települések átlagos népességszáma 6.730 fő volt. A 82 településből mindössze 18 rendelkezett 1.000 főnél alacsonyabb népességszámmal. A megyén belül vizsgálva a népesedés helyzetét megállapítható, hogy az egyes

térségek és települések között **jelentős különbségek** vannak. Demográfiai szempontból (is) a megye két markánsan elkülönülő részre tagolódik. Leginkább a **debreceni településegyüttes**, valamint a **városok** tekinthetők **demográfiai szempontból stabilnak**. A megye- és országhatár menti peremhelyzetű, forgalmi árnyékban lévő, városhiányos területen található **falusi településeken** a **demográfiai erózió** (jelentős népességvesztés, elöregedés, szelektív jellegű elvándorlás) jegyei figyelhetők meg (*Baranyi B. 1998, 22. p.*).

Az országos átlaghoz képest kedvező korstruktúra, a viszonylag jól kiépült oktatási intézményrendszer és az előrehaladott városiasodottság miatt az országos átlaghoz közeli, s a megyék jórészének hasonló arányszámát meghaladja a befejezett **közép-**, illetve **felsőfokú iskolai végzettséggel** rendelkezők aránya. A 2001-es népszámlálás adatai alapján a 10-x évesek 0,9%-a az általános iskola első évfolyamát sem végezte el (országos átlag: 0,7%); a 15-x évesek 86,3%-a végezte el legalább az általános iskola 8. évfolyamát (88,8%); a 18-x évesek 34,0%-a rendelkezik legalább középiskolai érettségivel (38,2%); a 25-x évesek 10,8%-ának van egyetemi, főiskolai oklevele (országos átlag: 12,6%). A megye hátrányos helyzetű térségeiben az alacsony iskolázottsággal rendelkezők a megyei átlagnál jóval nagyobb arányban fordulnak elő; a közép- és felsőfokú végzettek a Hajdúságban, főleg a városokban, kiemelten Debrecenben vannak nagyobb arányban.

A megye lakosságának **gazdasági aktivitás** szerinti összetétele némileg különbözik az országostól: az **aktív keresők aránya** Hajdú-Biharban az **átlagosnál alacsonyabb**. Az aktív keresők számának és arányának csökkenése már az 1980-as évtizedben elkezdődött, s a folyamat a ’90-es években - a munkanélküliség jelentkezésével párhuzamosan - felerősödött. A gazdaságilag aktív 15-74 éves népesség 2002-ben a KSH munkaerő-felmérése alapján 204.500 fő, az aktivitási arány 49,4% (az országos átlag 52,9%). A foglalkoztatottak aránya az össznépességből a népszámlálási adatok alapján 1990-ben még 41,4, 2001-ben már csak 31,6% volt. Települési szinten a megyeszékhelyen az összlakosság 36,7%-a, a többi városban 30,7%-a (ugyanakkor Létavértesen, Hajdúhadházon, Nyíradonyban és Tiszacsegén kevesebb, mint 25%-a), a községekben átlagosan 25,2%-a volt foglalkoztatott (két településen, Bojton és Toldon az össznépesség 10%-nál kisebb része volt foglalkoztatott).

A megyében **jelentős az ingázók aránya**. A 2001-es népszámlálás alapján a foglalkoztatottak (174.794 fő) 79,5%-a volt helyben dolgozó, s 20,5%-a (35.842 fő) naponta járt el máshová dolgozni. A naponta ingázók 68,2%-a férfi, a korcsoportokat tekintve 61,6%-uk a 15-39 évesek közé tartozik.

Mint az Alföldön általában, az országos átlagot meghaladó mértékben nőtt a rendszerváltás után a **munkanélküliség** Hajdú-Bihar megyében is. A munkanélküliségi ráta az **országos átlagot** több százalékponttal **tartósan meghaladta**, magasabb érték általában csak 3-4 megyére (Szabolcs-Szatmár-Bereg, Borsod-Abaúj-Zemplén, Nógrád) volt jellemző (*Balcsók I. 2001*). Az országos tendenciának megfelelően az 1990-es évtized második felében, a 2000-es évek elején csökkent a munkanélküliek száma és a munkanélküliségi ráta (2002-ben a regisztrált munkanélküliek száma 28.178 fő volt - a megyei rangsorban a 3.; a KSH munkaerő-felmérése alapján a munkanélküliek száma 13.400 fő - a megyei rangsorban az 5., a munkanélküliségi ráta 6,6% - 9. hely). A munkaerőpiac területi és strukturális feszültségeire utal a tartósan (180 napon túl) munka nélkül lévők és a pályakezdő fiatalok magas aránya (2002-ben a regisztrált munkanélküliek 50,4% volt tartósan munkanélküli, 8,3%-a pályakezdő). A megyén belül jelenleg a foglalkoztatási gondokat illetően **négy akut válságterület** különíthető el: Bihar, Tiszamente, Erdőspuszták és Ligetalja területe.

A megyében **alacsony a nem a magyar nemzetiséghez tartozók** aránya. A 2001-es népszámlálás alapján a megye lakosságának 93,3%-a vallotta magát magyar nemzetiségűnek, 4,2% nem válaszolt a kérdésre, 0,3% ismeretlen, s mindössze 12.431 fő, a lakosság 2,2%-a más nemzetiségű. Közülük a magukat **cigány, romani, beás** nemzetiségűnek vallók voltak a legtöbben: 10.836 fő, a megye lakosságának 1,9%-a.[52] A cigány, romani, beás népcsoporthoz tartozók települési szinten Hajdúhadházon éltek a legnagyobb számban (1.336 fő - érdekes, hogy a szomszédos Tégláson és Bocskaikertben mindössze 7, illetve 6 fő), s kilenc településen (Hosszúpályi - 17%, Told, Pocsaj, Folyás, Sáp, Berekböszörmény, Hajdúhadház, Bojt, Körösszakál) az össznépesség több mint 10%-át jelentették. 2001-ben a magát cigánynak (románok) valló lakosság 39,1%-a volt gyermekkorú (demográfiai helyzetükből adódóan a fiatal korosztályokban arányuk dinamikusan növekszik), 43,9%-a az általános iskola 8. évfolyamánál alacsonyabb iskolai végzettséggel rendelkezett, s mindössze 5,8%-uk volt foglalkoztatott.

[52] Ezt a számot a kutatók, a megyét ismerők - természetesen tiszteletben tartva a szabad identitásválasztás, önbesorolás jogát - túlzottan alacsonynak tartják. A megyei tanács cigányügyi koordinációs bizottságának - szubjektív becsléseken alapuló - 1986-os felmérése alapján a megyében élő cigány lakosság száma 22.702 fő volt, ami az össznépesség 4,1%-át jelentette (*Gyergyói S. 1990, pp. 194-197.*; *Kocsis K. - Kovács Z. 1991/a, 1991/b, 12. p.*). A roma népesség demográfiai viszonyait ismerve a cigány lakosság száma néhány év alatt nem csökkenhetett a felére, ezért a roma népességgel kapcsolatos kérdések a népszámlálás adatai alapján nem vizsgálhatók fontosságuknak megfelelően (a KSH 1993-as felmérése szerint 44.200 cigány élt a megyében [*Kovács Cs. 2001, 219. p.*]).

3.2.2. Településföldrajzi jellemzők

Hajdú-Bihar megyében az átlagosnál kisebb a településszám, Hajdúhadház és Téglás szétválása, valamint Bocskaikert és Folyás önállósodása után is mindössze **82 település** található itt (*9. sz. térképmelléklet*). Ennél kevesebb település csak négy megyében található (*1. ábra*). A hajdú-bihari települések jelentős hányada - történelmi örökségként - nagyhatárú és -népességszámú, ezért igen **alacsony a településsűrűség** is: 100 km^2-re mindössze 1,3 település jut, ez az érték Békéssel együtt a legalacsonyabb az országban. Az átlagos településnagyság - 75,7 km^2 - viszont a legnagyobb a megyék között. A kisebb településsűrűség mellett a települések az országos átlagnál nagyobb lélekszámúak.

Az 1980-as évek végétől felgyorsult várossá nyilvánítási folyamat eredményeként **2002-ben 19 város**[53] volt a megyében, leszűkítve a városhiányos területeket. Kedvezőtlen településhálózati adottságnak tekinthető, hogy a megyében Debrecenen kívül nincs 50.000 főnél nagyobb lélekszámú település, a megyeszékhelynek így nincs ellenpólusa.

Hajdú-Bihar megye **településhálózatát** a **változatosság** és a **sokszínűség** jellemzi. A ritka és szétszórt települések mellett, településekkel sűrűn lakottak és behálózottak is találhatók, elsősorban a bihari tájakon. Területének jelentősebb, központi részét nagy lélekszámú és nagy kiterjedésű települések, míg délen, délkeleten, apró-, kis- és középfalvas - zömében gazdaságilag elmaradott, hátrányos helyzetű - térségek alkotják. Biharban található a megye elöregedéssel és elnéptelenedéssel veszélyeztetett 500 főnél kisebb 5, valamint az 500-999 lélekszámú 13 községéből összesen 14, akárcsak az 1.000-1.999 fős lakosságú kisfalvak nagyobb része is.

3.3. A gazdaság helyzete

Egy terület gazdasági fejlettségét legobjektívebben talán az **egy főre jutó bruttó hazai termék (GDP)** értéke fejezi ki, ami Magyarországon 2002-ben 1.648.000 Ft, Hajdú-Biharban 1.206.000 Ft volt (**12. hely** a megyei rangsorban - *1. ábra*), ami 73,2%-a az országos átlagnak, 34,5%-a Budapest, és 62,2%-a Győr-Moson-Sopron megye értékének. A megye egy főre jutó GDP-je tehát az országos átlagtól kevésbé, Budapest, valamint a dinamikus növekedésű észak-dunántúli megyék GDP-jétől lényegesen elmarad, ugyanakkor az Észak-Alföldi Régióban a legmagasabb. Az egy főre jutó GDP 1994 óta folyamatosan növekedett, de az országos átlagtól való lemaradása is nőtt: 1994-ben annak még 83%-át érte el. 2002-ben a megye részesedése az ország GDP-jéből 4% volt.

[53] 2003-ban Kaba, 2004-ben Hajdúsámson kapott városi címet, a városok száma így 21-re emelkedett.

A **keresetek** megyei színvonala **alacsonyabb** az országos és a vidéki átlagnál is. 2002-ben a foglalkoztatottak havi bruttó átlagkeresete a megyében 102.068 Ft volt (a **megyei rangsorban 13.**), a vidéki átlag 105.708, az országos átlag 122.641 Ft. Kistérségi szinten megvizsgálva a személyi jövedelem-adóalapot képező jövedelem egy állandó lakosra jutó összegét, a rangsor élén 2002-ben a Debreceni (420.425 Ft) és a Hajdúszoboszlói (375.822 Ft), végén a Berettyóújfalui (278.457 Ft) és a Balmazújvárosi kistérség (284.814 Ft) állt.

A megyék, települések gazdasági sorrendjét, területi polarizáltságát jól jellemzi az **egy lakosra jutó SZJA bevételek** nagysága is (bár figyelembe kell venni az SZJA jellegét, például az adótörvények miatt a mezőgazdasági térségek „alulreprezentáltságát"). A mutató értéke 2002-ben a megyében 78.446 Ft, amivel a megyei rangsor **13. helyén** állt. A megyén belüli viszonyokat itt is a **centrum-periféria területek fejlettségi differenciája** jellemzi, a települési lista két szélső értéke között (Debrecen: 122.002 Ft - Told: 8.177 Ft) közel 15-szörös a különbség.

A rendszerváltás utáni gazdasági fejlődés egyik lényeges eleme a **vállalkozási kedv** alakulása. Hajdú-Biharban ez - a vállalkozások gyakorisága alapján - az országos jellemzőnél **mérsékeltebbnek** tekinthető: 2002-ben az **1.000 lakosra jutó működő vállalkozások** száma 69 volt, elmaradva az országos átlag 85-ös, és a vidéki átlag 73-as értékétől (**13. hely** a megyei rangsorban, viszont első az Észak-Alföldi és az Észak-Magyarországi Régiókat tekintve). Kistérségi szinten 2002-ben 1.000 lakosra 83 működő vállalkozás jutott a Debreceni kistérségben, 75 a Hajdúszoboszlóiban, míg a Püspökladányi, a Polgári és a Balmazújvárosi kistérségben az 50-et sem érte el (44, 46, illetve 47). Települési szinten a működő vállalkozások 1.000 lakosra jutó száma a városok közül magas volt Debrecenben (102) és Hajdúszoboszlón (85), míg Hajdúhadházon (28), Komádiban, Létavértesen és Vámospércsen a vállalkozások gyakorisági mutatója még a községek átlagát (38) sem érte el. 6 bihari településen (Bojt, Hencida, Nagykereki, Sáp, Told, Vekerd), valamint a tiszamenti Újszentmargitán a mutató értéke 20-nál is kisebb.

A megyében 2002. december 31-én 37.987 vállalkozás működött (Debrecen gazdasági jelentőségét mutatja, hogy 55,5%-uk a megyeszékhelyen), melyek 16,4%-a volt jogi személyiségű társas, 23%-a jogi személyiség nélküli társas vállalkozás, 60,6%-a egyéni vállalkozás. Bár nőtt a társas vállalkozások aránya, de az országos átlaghoz viszonyítva Hajdú-Biharban még mindig magasabb az egyéni vállalkozások aránya, ami a **gazdaság alacsonyabb szintű szervezettségére** utaló jel, hiszen az egyéni vállalkozók jelentős része kényszerből lett vállalkozóvá.

A megyében a **tőkekoncentráció** az országos átlagnál jóval **alacsonyabb szinten** ment végbe, s ez a külföldi tőkebefektetésből való részesedésre fokozottan érvényes. Hajdú-Bihar megye lakossági arányánál jóval kisebb mértékben

részesedik a külföldi tőkéből. A **külföldi érdekeltségű vállalkozások** száma 2002-ben 249 volt (**15. hely** a megyei rangsorban), ami az országos érték kevesebb, mint 1%-a.

2002-ben a **kereskedelmi és a magánszálláshelyeken megszállt vendégek** száma 335.678 volt, 32,4%-uk volt külföldi. A vendégforgalom a Debrecen-Hajdúszoboszló-Hortobágy-Tiszamente idegenforgalmi négyszögre koncentrálódik: 2002-ben a vendégek 52,2%-a (a külföldiek 60%-a) Hajdúszoboszlón, 37,6%-a (a külföldiek 27,5%-a) Debrecenben szállt meg.

A **lakossági életszínvonal** egyik fontos mutatója az **1.000 lakosra jutó személygépkocsik száma**. 2002-ben ez a megyében 207 volt, jelentősen elmaradt az országos 259-től, illetve a megyei átlagot jelentő 242-től is (**17. hely** a megyei rangsorban). A mutatót tekintve kistérségi szinten is **jelentős különbségek** vannak: a Püspökladányi kistérségben 154, a Debreceniben 234 személygépkocsi jutott 1.000 lakosra, s természetesen települési szinten még nagyobb differenciák figyelhetők meg (Szerep: 71, Debrecen: 265).

Szintén a lakosság életminőségének egyik jellemzője a **lakások, lakóházak komfortossága**. A 2001-es népszámlálás alapján a megyében a lakások 48%-a volt összkomfortos, 27,4%-a komfortos. Ezek az értékek kedvezőbbek az Észak-Alföldi Régió értékeinél (41,2, illetve 32,0%), viszont elmaradnak az országos átlagtól (49,8, illetve 30,1%). A megyén belül legjobb helyzetben Debrecen van (65,7%-a a lakásoknak összkomfortos), a községek, nagyközségek pedig a legrosszabb értékekkel bírnak (29,8%).

A lakóházak 97,5%-a földszintes, 2,5%-a (3.705 lakóház) emeletes. Az **emeletes lakóházak** 21,6%-a 1 emeletes, 66,4%-a 2-4 emeletes, a 4-nél több emeletesek aránya 12%. Az emeletes lakóházak közel 3/4-e (73,5%) Debrecenben található.

Összegzésként megállapítható, hogy Hajdú-Bihar a vizsgált mutatók alapján **közepesen fejlett megye.** Társadalmi-gazdasági szempontból **heterogén területek** alkotják, amelyeket három nagyobb kategóriába sorolhatunk:

- **Debrecen** társadalmi-gazdasági fejlettségét tekintve nemcsak Hajdú-Bihar, de egész Kelet-Magyarország területéből **oázisszerűen emelkedik ki**.
- A **megye központi részén**, főként a Hajdúság területén egy sajátos urbanizált térség jelenti a megye fejlettebb, **centrumterületét**.
- **Bihar, Ligetalja** és az **Erdőspuszták**, valamint a **Tiszamente** megye- és országhatárok mentén fekvő, perifériikus, gazdaságilag elmaradott, többszörösen hátrányos helyzetű területek.

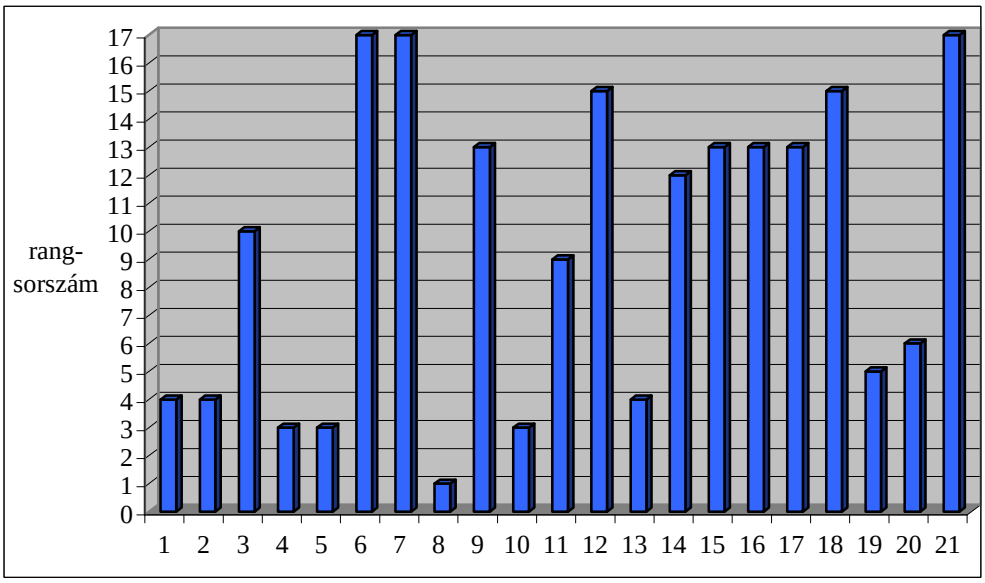

1. ábra: Hajdú-Bihar megye helye a megyék rangsorában néhány kiválasztott mutató alapján (2002)

Adatbázis: Hajdú-Bihar Megye Statisztikai Évkönyve 2002 (KSH)
Magyar Statisztikai Évkönyv 2002 (KSH)
Magyar Statisztikai Zsebkönyv 2003 (KSH)
TEIR

Jelmagyarázat:

1.	Terület (km^2)	12.	Települések száma (db)
2.	Népességszám (fő)	13.	Városok száma (db)
3.	Népsűrűség (fő/km^2)	14.	Egy főre jutó GDP (Ft)
4.	0-14 évesek aránya (%)	15.	Alkalmazásban állók havi bruttó átlagkeresete (Ft/fő)
5.	15-29 évesek aránya (%)	16.	Egy lakosra jutó SZJA bevételek (Ft)
6.	60-x évesek aránya (%)	17.	1.000 lakosra jutó működő vállalkozás (db)
7.	Öregedési index	18.	Külföldi érdekeltségű vállalkozások száma (db)
8.	Városi népesség aránya (%)	19.	Vendégek száma a kereskedelmi szálláshelyeken (fő)
9.	Aktivitási arány (%)	20.	Külföldi vendégek száma a kereskedelmi szálláshelyeken (fő)
10.	Regisztrált munkanélküliek száma (fő)	21.	1.000 lakosra jutó személygépkocsik száma (db)
11.	Munkanélküliségi ráta (%) (KSH)		

4. Hajdú-Bihar megye összehasonlító-elemző kriminálgeográfiai vizsgálata

4.1. A bűn üldözésére és megelőzésére szakosodott szervek, szervezetek területi struktúrája

A közbiztonságot, a lakosság biztonságérzetét közvetlenül befolyásolhatja a bűnüldöző, bűnmegelőző szervek, szervezetek területi struktúrája: van-e állandó rendőri jelenlét a településen, településrészen, működik-e polgárőrség, a határmenti területeken milyen a Határőrség diszlokációja, stb. Ezért ebben az alfejezetben a **Rendőrség**, a **Határőrség**, a **Vám- és Pénzügyőrség** és a **Polgárőrség** időről-időre átalakuló hajdú-bihari területi struktúrájának bemutatására törekedtem.

4.1.1. Rendőrség

A Rendőrség bűnmegelőzési, bűnüldözési, államigazgatási és rendészeti feladatokat ellátó állami, fegyveres **rendvédelmi szerv**, feladata a közbiztonság és a belső rend védelme. **Központi** országos hatáskörű **szerve** az **Országos Rendőr-főkapitányság** (ORFK). **Területi szervei** az ORFK közvetlen alárendeltségében működő **rendőr-főkapitányságok**. **Helyi szervei** a rendőr-főkapitányságok önálló feladatkörrel felruházott szerveként működő **rendőrkapitányságok**. A rendőr-főkapitányság és a rendőrkapitányság szervezetében **rendőrőrs** szervezhető. A rendőrőrs feladat- és hatásköri önállósággal nem rendelkező szervezeti egység, létrehozása és megszüntetése a rendőr-főkapitányság vezetőjének hatáskörébe tartozik (*1994. évi XXXIV. törvény I. fejezet 3. §*). A **körzeti megbízott** a rendőri szerv vezetője által meghatározott körzetben teljesít szolgálatot; alapvető feladata a rendőrség és a lakosság kapcsolatának fenntartása, meghatározott bűnügyi nyomozások elvégzése, a helyi hatályú körözési tevékenység folytatása, szabálysértési ügyekben az előzetes intézkedés foganatosítása (*3/1995. (III. 1.) BM rendelet 79. §*).

Hajdú-Biharban a Rendőrség területi szerve a debreceni központú **Hajdú-Bihar Megyei Rendőr-főkapitányság**, melynek illetékességi területe a megye területére terjed ki (*11/1991. (IX. 6.) BM rendelet*). Az illetékességi terület vonatkozásában 1991 óta annyi változás történt, hogy az 1993. október 15-én önálló községgé vált Bocskaikert települést a Hajdúhadházi Rendőrkapitánysághoz sorolták (*10/1994. (V. 6.) BM rendelet*).[54] A rendőrség helyi szerveit 2002-ben a

[54] A Hajdú-Bihar Megyei Rendőr-főkapitányság és a rendőrkapitányságok illetékességi területén nem változtatott a *22/2004. (VI. 2.) BM rendelet* sem.

megyében **8 rendőrkapitányság**, valamint **20 rendőrőrs** és a **körzeti megbízottak** jelentették.

A **Hajdú-Bihar Megyei Rendőr-főkapitányság területi struktúrája**[55] (2002) (*13. térképmelléklet*):

- V. **Balmazújvárosi Rendőrkapitányság** (5 település, 827,44 km^2, 31.930 fő)
    - Balmazújváros; Hortobágy
    - 7. ***Egyeki Rendőrőrs***
        - Egyek
    - 6. ***Tiszacsegei Rendőrőrs***
        - Tiszacsege; Újszentmargita
- VIII. **Berettyóújfalui Rendőrkapitányság** (31 település, 1.370,81 km^2, 66.348 fő)
    - Berettyóújfalu; *Gáborján*, *Mezőpeterd*, Mezősas, *Szentpéterszeg*, *Váncsod*
    - 14. ***Biharkeresztesi Rendőrőrs***
        - Biharkeresztes; *Ártánd*, Bedő, Berekböszörmény, *Bojt*, Nagykereki, *Told*
    - 11. ***Derecskei Rendőrőrs***
        - Derecske; Konyár, *Tépe*
    - 15. ***Komádi Rendőrőrs***
        - Komádi; *Körösszakál*, Körösszegapáti, *Magyarhomorog*, *Újiráz*
    - 12. ***Pocsaji Rendőrőrs***
        - Pocsaj; *Esztár*, Hencida, *Kismarja*
    - 13. ***Zsákai Rendőrőrs***
        - Zsáka; *Bakonszeg*, Csökmő, *Darvas*, *Furta*, *Vekerd*
- I. **Debreceni Rendőrkapitányság** (8 település, 815,04 km^2, 229.474 fő)
    - Debrecen - ***Belvárosi Rendőrőrs***
    - Debrecen - ***Kertségi Rendőrőrs***
    - Debrecen - ***Tócóskerti Rendőrőrs***
    - Debrecen - ***Újkert-Vénkert Rendőrőrs***
    - 16. ***Hosszúpályi Rendőrőrs***
        - Hosszúpályi; Hajdúbagos, Mikepércs, Monostorpályi, Sáránd
    - 1. ***Létavértesi Rendőrőrs***
        - Létavértes; *Kokad*

[55] A rendőrkapitányság neve alatti sorban a közvetlenül hozzátartozó települések, alatta pedig a rendőrőrsök és településeik következnek. Aláhúzással olyan települések vannak jelölve, ahol van, dőlt betűvel azok, ahol nincs körzeti megbízott (a településrészeken működő körzeti megbízottak nincsenek feltüntetve).

- III. **Hajdúböszörményi Rendőrkapitányság** (1 település, 370,78 km^2, 32.220 fő)
    - Hajdúböszörmény
- IV. **Hajdúhadházi Rendőrkapitányság** (13 település, 716,90 km^2, 64.068 fő)
    - Hajdúhadház; *Bocskaikert*, Téglás
    - 4. ***Nyíradonyi Rendőrőrs***
        - Nyíradony; Hajdúsámson
    - 5. ***Vámospércsi Rendőrőrs***
        - Vámospércs; *Álmosd*, *Bagamér*, *Fülöp*, Nyíracsád, Nyírábrány, *Nyírmártonfalva*, *Újléta*
- II. **Hajdúnánási Rendőrkapitányság** (7 település, 647,92 km^2, 41.166 fő)
    - Hajdúnánás; Görbeháza
    - 3. ***Hajdúdorogi Rendőrőrs***
        - Hajdúdorog
    - 2. ***Polgári Rendőrőrs***
        - Polgár; *Folyás*, Tiszagyulaháza, Újtikos
- VI. **Hajdúszoboszlói Rendőrkapitányság** (5 település, 732,65 km^2, 43.320 fő)
    - Hajdúszoboszló; Ebes, Hajdúszovát, Nagyhegyes
    - 8. ***Nádudvari Rendőrőrs***
        - Nádudvar
- VII. **Püspökladányi Rendőrkapitányság** (12 település, 729,02 km^2, 43.311 fő)
    - Püspökladány; Báránd
    - 9. ***Kabai Rendőrőrs***
        - Kaba; Földes, Sáp, Tetétlen
    - 10. ***Biharnagybajomi Rendőrőrs***
        - Biharnagybajom; *Bihardancsháza*, Bihartorda, Nagyrábé, Sárrétudvari, *Szerep*

A 8 rendőrkapitányság a megye népesség- és településföldrajzi sajátosságainak megfelelően igen **heterogén**. A Berettyóújfalui Rendőrkapitánysághoz 31, míg a Hajdúböszörményihez csak 1 település tartozik, s területük között közel 4-szeres különbség van. A népességszámot tekintve a Debreceni és a Balmazújvárosi Rendőrkapitányság között több mint 7-szeres eltérés van (a megyei sajátosságokból adódik az is, hogy a megyeszékhely a Debreceni Rendőrkapitányság lakosságának 9/10-ét adja).

A **rendőrkapitányságok** (*13. térképmelléklet*) és a **KSH statisztikai kistérségek** (*10. térképmelléklet*) **területei nem fedik egymást**: az 1997-2003 közötti beosztás alapján egyedül a Berettyóújfalui Statisztikai Kistérség és a Berettyóújfalui Rendőrkapitányság területe egyezett meg, s 2004. január 1-jétől

(Derecskének és Konyárnak a Létavértesi kistérséghez való átsorolásával) már ott sincs meg a területi egyezés. Ez különösen megnehezíti a megyén belüli szinten a társadalmi-gazdasági jellemzők és a bűnözés közötti összefüggések vizsgálatát.

Települési szinten vizsgálva a Rendőrség területi struktúráját, megállapítható, hogy 2002-ben a megye 82 települése közül **27 településen nem volt** rendőrkapitányság, rendőrőrs vagy **körzeti megbízott** (KMB) **sem**. Döntő többségében kisebb településekről van szó (elsősorban a bihari térségben), s helyzetüket javítja, hogy a szomszédos településeken van rendőri jelenlét (az egyetlen kivétel Álmosd).

4.1.2. Határőrség[56]

A Határőrség **kettős rendeltetésű**, sajátos jogállású és szervezetű **fegyveres szerv**, amely a haza katonai védelmét és határrendészeti feladatokat lát el (*1997. évi XXXII. törvény I. fejezet 2. §).* A Határőrség **központi szerve** a **Határőrség Országos Parancsnoksága**. **Területi szervei** az Országos Parancsnokság közvetlen alárendeltségében működő **igazgatóságok**. **Helyi szervei** az igazgatóságok szervezetében lévő **határőrizeti**, illetőleg **határforgalmi kirendeltségek** (*1997. évi XXXII. törvény II. fejezet 23. §).*

Az **államhatár**[57] és a **határterület**[58] Hajdú-Bihar megyei része az **Orosházi**, illetve a **Nyírbátori Határőr Igazgatóság** illetékességi területéhez tartozik. A vizsgált időszakban az Orosházi Határőr Igazgatósághoz tartozó **Biharkeresztesi** és **Nagykereki**, valamint a Nyírbátori Határőr Igazgatósághoz tartozó **Létavértesi**, **Bagaméri** és **Nyírábrányi Határőrizeti Kirendeltségek**, továbbá a **Biharkeresztesi** és a **Nyírábrányi Határforgalmi Kirendeltségek** illetékességéhez tartozott a hajdú-bihari határszakasz, határterület (*58.* és *59. térképmelléklet*). A határőrizeti kirendeltségek (HÖK) alapvetően az ún. **zöldhatáron**, a határforgalmi kirendeltségek (HFK) a **határforgalom ellenőrzése** során fejtik ki tevékenységüket (*Ritecz Gy. - Sallai J. 1999, 11. p.*).

---

[56] 2007 végén a Határőrséget a Rendőrségbe integrálják.

[57] A Magyar Köztársaság államhatára nemzetközi szerződésben meghatározott azon képzeletbeli függőleges síkok összefüggő sorozata, amelyek Magyarország területét a légtérben, a föld (víz) felszínén, valamint a föld (víz) mélyében a szomszédos államok területétől elválasztják. (*1997. évi XXXII. törvény I. fejezet 3. §).*

[58] A határvonaltól számított az a területsáv, amelyet a Kormány rendeletében meghatározott települések közigazgatási területe alkot, továbbá a nemzetközi forgalom számára megnyitott repülőtér, vasútállomás és kikötő (kikötőhely) külön-külön meghatározott területe, a nemzetközi forgalomban közlekedő, menet közbeni határforgalom ellenőrzésre kijelölt jármű. (*1997. évi XXXII. törvény I. fejezet 4. §*).

1997-2001 között a *66/1997. (XII. 10.) BM rendelet* szabályozta a Határőrség területi és helyi szerveinek illetékességi területét (*58. térképmelléklet*):

- **Orosházi Határőr Igazgatóság** (Hajdú-Bihar megyében: 17 település, 633,72 km^2, határszakasz: 42.196 m)
  - ***Biharkeresztesi Határőrizeti Kirendeltség*** (11 település, 450,96 km^2, határszakasz: 24.146 m)
    - Ártánd, Biharkeresztes, Berekböszörmény, Komádi, Körösszakál, Körösszegapáti, Magyarhomorog, Mezőpeterd, Mezősas, Told, Váncsod
  - ***Nagykereki Határőrizeti Kirendeltség*** (6 település, 182,76 km^2, határszakasz: 18.050 m)
    - Bedő, Bojt, Gáborján, Hencida, Kismarja, Nagykereki
  - ***Biharkeresztesi Határforgalmi Kirendeltség***
    - Ártánd közúti határátkelőhely
    - Biharkeresztes vasúti határátkelőhely
- **Nyírbátori Határőr Igazgatóság** (Hajdú-Bihar megyében: 13 település, 672,24 km^2, határszakasz: 56.346 m)
  - ***Létavértesi Határőrizeti Kirendeltség*** (5 település, 258,42 km^2, határszakasz: 18.565 m)
    - Esztár, Kokad, Létavértes, Monostorpályi, Pocsaj
  - ***Bagaméri Határőrizeti Kirendeltség*** (3 település, 111,56 km^2, határszakasz: 20.398 m)
    - Álmosd, Bagamér, Újléta
  - ***Nyírábrányi Határőrizeti Kirendeltség*** (Hajdú-Biharban: 5 település, 302,26 km^2, határszakasz: 17.383 m)
    - Fülöp, Nyíracsád, Nyírábrány, Nyírlugos, Nyírmártonfalva, Penészlek, Vámospércs[59]
  - ***Nyírábrányi Határforgalmi Kirendeltség***
    - Nyírábrány közúti határátkelőhely
    - Nyírábrány vasúti határátkelőhely
    - Debrecen repülőtér

A határterület Hajdú-Biharban 30 település közigazgatási területét, összesen 1.305,96 km^2-t, a megye területének 21,03%-át jelentette.[60] Az államhatár hajdú-bihari szakasza 98.542 m volt.

A rendelet alapján kijelölésre került a határőr igazgatóságok határrendészeti és bűnügyi szerveinek **határterületen kívüli illetékességi területe** (*58. térképmelléklet*), a **menet közbeni ellenőrzésre kijelölt vasútvonalak** (Budapest-Debrecen-Záhony, Püspökladány-Biharkeresztes), a **határterülettel rendelkező**

[59] Nyírlugos és Penészlek Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei települések.

[60] Magyarországon ekkor összesen 770 település közigazgatási területe, 20.138,02 km^2 jelentette a határterületet.

pályaudvarok és **vasútállomások** (Debrecen, Püspökladány), valamint a nemzetközi forgalom számára ideiglenes határnyitás engedélyezése esetén megnyitott **repülőtér** (Debrecen).

A Határőrség területi és helyi szerveinek illetékességi területét 2002-2004 között a *30/2001. (XII. 11.) BM rendelet* szabályozta (*59. térképmelléklet*). A korábbi helyzethez viszonyítva a Biharkeresztesi és a Nagykereki HÖK vonatkozásában nem történt változás, viszont a Nyírbátori Határőr Igazgatósághoz tartozó határőrizeti kirendeltségek esetében igen:

- ***Létavértesi HÖK***: kiegészült Hosszúpályi településsel (6 település, 337,60 km^2)
- ***Bagaméri HÖK***: kiegészült Vámospércs településsel (4 település, 169,76 km^2)
- ***Nyírábrányi HÖK***: Vámospércs átkerült a Bagaméri HÖK-höz, kiegészült viszont Nyíradonnyal és a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei Nyírmihálydival (Hajdú-Biharban: 5 település, 340,64 km^2)

A határterület a rendelet alapján 32 település (a megye településeinek 39%-a) közigazgatási területére, összesen 1.481,72 km^2-re (a megye területének 23,86%-a) növekedett.[61, 62]

4.1.3. Vám- és Pénzügyőrség

A Vám- és Pénzügyőrség (VP) a pénzügyminiszter irányítása és felügyelete alatt működő, önálló jogi személyiséggel rendelkező **pénzügyigazgatási szerv** (*1995. évi C. törvény 173. §*). „A VP a rendvédelmi szervek körében speciális szerepet tölt be, hiszen a pénzügyigazgatás szerveként egyszerre felelőse és érvényesítője az államháztartás bevételi érdekeinek, illetve **rendvédelmi szervként** felelőse a hatáskörébe utalt rendészeti feladatok teljesítésének, a pénzügyi és egyéb gazdasági jogsértések megakadályozásának is.” (*Nagy J. 2003, 180. p.*). Legfontosabb feladata a **vámigazgatásra háruló végrehajtási feladatok** ellátása.

Szervezeti felépítését tekintve hatósági jogkörrel rendelkező, valamint hatósági jogkörrel nem rendelkező alsó, közép- és felsőfokú szervezeti egységekre

[61] A magyarországi határterület 848 település közigazgatási területe, 21.711,4 km^2 a rendelet alapján.

[62] 2004-ben változott meg újra a Határőrség határrendészeti szerveinek és nyomozó hatóságainak illetékességi területe (*18/2004. (VI. 1.) BM rendelet*). Az Európai Uniós követelményeknek megfelelően a határőrizeti és a határforgalmi kirendeltségeket határrendészeti kirendeltségek néven vonták össze; Hajdú-Biharban a Nagykereki és a Bagaméri kirendeltségeket megszüntették, s kisebb települési átsorolásokkal a Biharkeresztesi, a Létavértesi és a Nyírábrányi Határrendészeti Kirendeltségeket alakították ki.

tagolódik (*10/1996. (III. 25.) PM rendelet*). A testület **központi szerve** a **PM Vám- és Pénzügyőrség Országos Parancsnoksága**. A vámszervezet hatósági jogkörrel rendelkező **középfokú (területi) szerve** a régióban a **Vám- és Pénzügyőrség Észak-Alföldi Regionális Parancsnoksága**, melynek székhelye Debrecen, illetékessége Hajdú-Bihar, Jász-Nagykun-Szolnok és Szabolcs-Szatmár-Bereg megye közigazgatási területére terjed ki. A Vám- és Pénzügyőrség hatósági jogkörrel rendelkező **alsó fokú (helyi) szervei** Hajdú-Bihar megyében:

- ***Ártándi Vámhivatal*** - illetékessége az ártándi közúti és a biharkeresztesi vasúti határátkelőhely területére terjed ki.
- ***Berettyóújfalui Vámhivatal*** - 54 Hajdú-Bihar megyei település (*60. térképmelléklet*)
- ***Debreceni Vámhivatal*** - Hajdú-Bihar megye további 28 települése (*60. térképmelléklet*)
- ***Nyírábrányi Vámhivatal*** - illetékessége a közúti és a vasúti határátkelőhely területére terjed ki.

Az Ártándi és a Nyírábrányi **határ-,** a Berettyóújfalui és a Debreceni **belterületi vámhivatalok**.[63]

4.1.4. Polgárőrség

A legelső polgárőr egyesületek hazánkban az 1990-es évek legelején, a bűnözés jelentős megnövekedése idején jöttek létre. A romló közbiztonság kritikájaként, a szilárdabb közrend és közbiztonság érdekében a legaktívabb állampolgárok hozták létre ezeket az **önkéntes civil szerveződéseket** (*Varga G. - Bíró Gy. 2004*).

A polgárőr mozgalom **alapvető célja a bűncselekmények megelőzése**. „Fő iránya a bűnözés elleni fellépés, a bűnmegelőzés, ezen belül különösen a vagyonvédelem, a gyermek- és ifjúságvédelem, a kábítószer-fogyasztás visszaszorítása, a közlekedés biztonsága, a katasztrófavédelem valamint a környezetvédelem társadalmi feladatainak megvalósításában való közreműködés." (*A Polgárőrség Működési Szabályzata 2001, 1. p.*). A polgárőrök bűnmegelőző tevékenységének legfontosabb formája a **járőrszolgálat**; alapvető módszerek még a figyelőszolgálat, bizonyos személyek biztonságának fokozása (pl.: pénzt kézbesítő postás, díjbeszedő), a rendőrök támogatása intézkedéseik során, települési rendezvények biztosítási feladataiban való közreműködés, bűnmegelőzési előadások tartása.

---

[63] 2004-ben - az Európai Unióhoz való csatlakozás következtében - átalakult a VP helyi szerveinek struktúrája (*2004. évi XIX. törvény, 24/2004. (IV. 23.) PM rendelet*): 2004. augusztus 1-jével megszűnt a Berettyóújfalui, s átszervezésre került a Debreceni Vámhivatal, jogutódjuk a Debreceni Fővámhivatal lett, amelynek illetékessége Hajdú-Bihar megye közigazgatási területére terjed ki.

A lakossági önszerveződésű, bűnmegelőzési céllal létrehozott, törvényesen működő szervezetek érdekvédelmi, érdekképviseleti, érdekérvényesítő és tájékoztatási **társadalmi szervezete** az 1991-ben megalakult **Országos Polgárőr Szövetség**, amely 2000 óta **kiemelkedően közhasznú szervezet**.

Hajdú-Bihar megyében az első önálló polgárőr csoport 1990-ben jött létre Debrecenben. Később további csoportok szerveződtek, s 1992. április 2-án 23 csoporttal megalakult a **Hajdú-Bihar Megyei Polgárőr Szövetség** (*Kovács Gy. 1998, 25. p.*). Az Országos Polgárőr Szövetség 2001-ben fogalmazta meg a „Minden településre polgárőr egyesületet!" szervezetfejlesztési célkitűzését, amellyel el akarták érni, hogy 2004-re valamennyi magyarországi települést lefedje a polgárőrség tevékenysége (*Az Országos Polgárőr Szövetség Stratégiája 2001, 10. p.*). Hajdú-Biharban a célkitűzést alapvetően sikerült megvalósítani, ugyanis 2004-ben **70 településen működött polgárőr szervezet** (*61. térképmelléklet*). Mindössze **12 településen nem volt polgárőrség**, közülük Zsáka, Újszentmargita és Furta lakossága haladta meg az 1.000 főt, elsősorban ezeken a helyeken tartom fontosnak a közbiztonság, a lakosság biztonságérzetének javítása érdekében **polgárőr szervezetek létrehozásának** a megyei szövetség, a rendőrség és a települési önkormányzatok részéről megnyilvánuló **támogatását**.

4.2. Az ismertté vált bűncselekmények területi jellemzői

4.2.1. Elméleti bevezetés

A bűnözés, mint társadalmi tömegjelenség két, egymást kölcsönösen feltételező, egymástól el nem választható, mégis különböző sokaság egysége. Az egyik elem a **büntetőjogi normaszegés,** mint emberi magatartás, a másik a **büntetőjogi normát megszegő személy** (*Vavró I. 1996, 53. p.*).

A bűnözés egésze, a teljes bűnözés pontosan nem ismerhető. A statisztikai módszerek csak a bűnözés ismert részére, az ismertté vált bűncselekményekre és a felderített elkövetőkre alkalmazhatók. A tényleges (teljes) és az ismert bűnözés különbsége a látens[64] bűnözés, melynek terjedelmét, struktúráját, tér- és időbeli változásait nem ismerjük. Ezért különbséget kell tenni az **ismertté vált bűnözés mérése** és az **összbűnözés becslése** között.

A **látens bűnözés** vizsgálata a kriminológia sajátos módszertani kérdése; mértéke országonként, koronként változik. A látens bűnözés legáltalánosabb vélemény szerint négyszer-ötször is nagyobb, mint a regisztrált bűnözés.

Az ismertté vált és a látens bűnözés összetétele is lényegesen eltérő. A bűnügyi statisztika nagyjából jól tükrözi a súlyos bűncselekmények számát és eloszlását; a kisebb súlyú jogsértések viszont valószínűleg jóval gyakrabban fordulnak elő, amelyek azért maradnak rejtve, mert vagy maga az állampolgár (sértett) nem jelenti be, vagy a hatóság nem tartja üldözendőnek (a látens arány a jogsértés súlyával fordítottan alakul) (*Korinek L. 1996*). Vannak „tipikusan" magas látenciájú bűncselekmények, ahol általában nincs feljelentésre képes sértett: a közlekedési, a nemi, a gazdasági és a kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények. Ezek csökkenése nem feltétlenül pozitív, ugyanakkor növekedésüket nem szabad egyértelműen negatívnak értékelni, mert az éppen a bűnüldöző szervek nagyobb aktivitásának következménye is lehet (*Déri P. 2000, 26. p.*).

A bűnözés különböző vonatkozású adatainak gyűjtése, feldolgozása, elemzése a társadalomstatisztikai rendszer - alighanem legpontatlanabb - részét képező, az igazságügyi statisztikán belül elhelyezkedő tágabb, illetve szűkebb értelemben felfogott **kriminálstatisztika** feladata (*Tauber I. 1996/a, 50. p.*). A kriminálstatisztika bűnözésre vonatkozó alapadatai az ismertté vált bűncselekményekre és az ismertté vált bűnelkövetőkre vonatkoznak. Az **ismertté vált bűncselekményeket** az **elkövetés helye**, az **ismertté vált bűnelkövetőket lakóhelyük szerint** tartják nyilván.

A bűncselekmények ismertté válása a lakosság feljelentési készségétől, illetve a hatóságok aktivitásától függ. A hatóságok aktivitása, tevékenységének

[64] A latens, latencia latin eredetű szavak azt jelentik, hogy valami rejtett, lappangó.

eredményessége lényegesen befolyásolja a felderített esetek, ezen belül a személyi és a cselekményi oldal egymáshoz viszonyított arányát (*Vavró I. 1996, 54. p.*).

A kriminálstatisztika jelenlegi felépítésében három, egymástól jól elkülöníthető részre tagozódik, amelyek a büntetőeljárás különböző szakaszaiban tükrözik a jelenséget:

- **egységes rendőrségi-ügyészségi bűnügyi statisztika** (ERÜBS);
- ***bírósági statisztikai rendszer***;
- ***büntetés-végrehajtási statisztika***.

Vizsgálataim során - a kutatási téma sajátosságainak és a kutatási célkitűzésnek megfelelően - az ismertté vált bűnözés mérésére szolgáló, 1964. január 1-jétől működő **ERÜBS** adatbázisát használtam fel. Az ERÜBS rendszere egyrészt a bűnözéssel, mint jelenséggel, másrészt a rendőri-ügyészi tevékenységgel, mint jogalkalmazó munkával, annak hatékonyságával foglalkozik. A bűnözésre vonatkozó részben regisztrálják a bűncselekményeket, illetve a bűncselekmények elkövetőit. Az adatbázissal kapcsolatban két fontos információt kell kiemelnünk, amelyek torzíthatják az ismertté vált bűnözésről kialakult képet:

- az üzletszerűen elkövetett sorozatügyeket annyi bűncselekményként tartják nyilván, ahány esetet fel tudnak tárni;
- a bűnügyi statisztika szerint egy bűncselekmény akkor válik ismertté, amikor a rendőrség befejezi a nyomozást, és vádemelési javaslattal átadja az aktákat az ügyészségnek - ezért az éves statisztikákban feltüntetett bűncselekmények jelentős részét (akár 40-45%-át) nem az adott évben követték el.

Fontos még kiemelnünk, hogy az ún. **formális jogi tényezők**, például a jogszabályváltozások, a szabálysértési és a bűncselekményi értékhatár megváltozása, új tényállások megalkotása, a tényállások tartalmának módosítása, a közkegyelmi rendelkezések, a számbavételi rendszer módosítása is hatást gyakorolhatnak a bűnözést jellemző adatok alakulására, anélkül, hogy maga a jelenség megváltozott volna. Különösen hosszabb idősorok vizsgálata esetén szükséges tehát a büntetőjogi rendszer változásait is figyelembe venni.

4.2.2. Terjedelem, tendencia, dinamika

Hazánkban a bűnözés 1970-1980 közötti alakulására a kiegyenlítettség, a kismértékű változások voltak jellemzőek. Az ismertté vált bűncselekmények száma 110.000-130.000 között volt ebben az évtizedben.[65] Az ismertté vált bűncselekmények száma, gyakorisága az 1980-as években indult növekedésnek, s a

[65] Szakemberek szerint a szocialista időszak bűnözési adatai valamilyen mértékben „kozmetikázottak" voltak, kedvezőbb képet mutattak a ténylegesnél.

növekedés üteme különösen az évtized második felében gyorsult fel: 1980-ban 130.470, 1985-ben 165.816, 1988-ban 185.344, 1989-ben már 225.393 bűncselekmény vált ismertté. A **rendszerváltás idején** a tendencia tovább folytatódott, a **bűnözés** még **nagyobb mértékben**, szinte robbanásszerűen **növekedett**: 1988-1991 között az ismertté vált bűncselekmények száma 2,4-szeresére nőtt.

Ebben a társadalmi dezorientáltság, a társadalmi értékrend zavarai és az erkölcsi normák hatóerejének csökkenése; az államhatalom gyengülése, a jogbizonytalanság; a tisztességtelen szabad verseny és a gyors meggazdagodási vágy felélénkülése, a gazdasági recesszió, a lakosság jelentős hányadának létbizonytalansága, életszínvonalának csökkenése, a munkanélküliség; a fokozódó társadalmi igazságtalanságok, egyenlőtlenségek és egyenlőtlen esélyek; valamint a nemzetközi migráció felerősödése és a nemzetközi szervezett bűnözés megjelenése egyaránt szerepet játszottak.

A **növekvő tendencia** (kisebb törésekkel) egészen **1998-ig** folytatódott, amikor az ismertté vált bűncselekmények száma 600.621-es értékkel, az 1990-es adat 176,1%-ával érte el eddigi **csúcspontját** (*2. ábra*). A kimagasló értékben egy mintegy 80.000-es esetszámú (egyenként igen kisértékre elkövetett) fővárosi csalássorozat játszott jelentős szerepet, s nem a reális társadalmi folyamatok okozták ezt az extrémumot. 1998 után csökkent az ismertté vált bűncselekmények száma, s **2000-2002** között 420.782-465.694 között **stagnált**.[66]

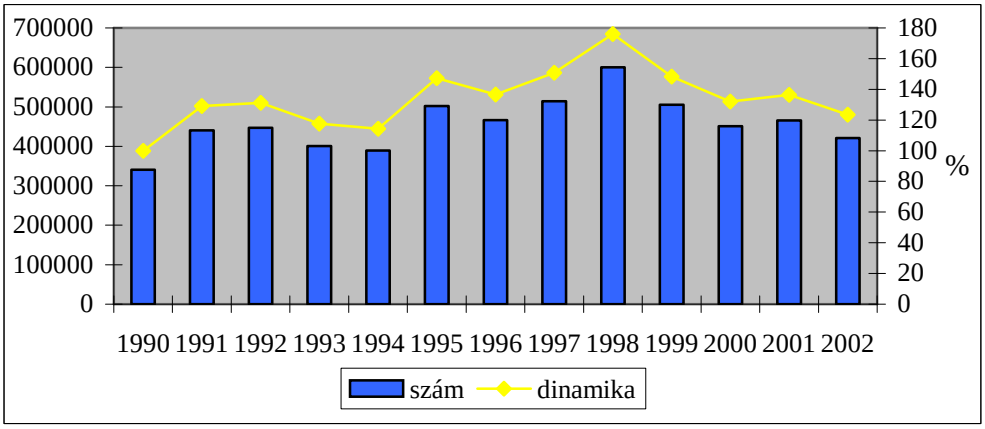

2. ábra: Az ismertté vált bűncselekmények száma és dinamikája hazánkban (1990-2002) (1990 = 100%)
Adatbázis: ERÜBS

[66] 2003-2006 között folytatódott a stagnáló tendencia (413.343-436.522 között változott ebben a 4 évben az ismertté vált bűncselekmények száma).

Hasonló folyamat zajlott le **Hajdú-Biharban** is, ahol az esetszám 1980-ban 5.816, 1985-ben 8.365, 1988-ban 10.039, 1989-ben 11.908 volt. A megyében az ismertté vált bűncselekmények száma az **1988-1992** közötti öt évben pontosan **3-szorosára nőtt**. A mutató **1992-ben** érte el eddigi **maximumát**, amikor 30.029 bűncselekmény vált ismertté (*3. ábra*). A kiugró értéket itt is a csalások számának nagyarányú növekedése eredményezte. Az ismertté vált bűncselekmények számának **tendenciája és dinamikája** a megyében némileg **másként alakult**, mint az országos: 1992 után két évig csökkent, majd a következő két évben újra nőtt a bűncselekmények száma, **1996 után** viszont folyamatosan **csökkent a számuk**: 2002-ben 20.401 volt, az 1990-es érték 110,5%-a. Megfigyelhető, hogy évről-évre jelentős növekedések, illetve csökkenések vannak, ami részben az ERÜBS adatgyűjtési módszerének sajátosságaival magyarázható.

Az ismertté vált bűncselekmények abszolút számát tekintve a **Budapesttel kiegészített megyei rangsorban** Hajdú-Bihar 1990-2002 között a **3-6**., a vizsgált időszak értékeinek **számtani átlaga alapján** Budapest, Pest és Borsod-Abaúj-Zemplén megye után az igen kedvezőtlen **4. helyet** foglalta el (*15. térképmelléklet*).

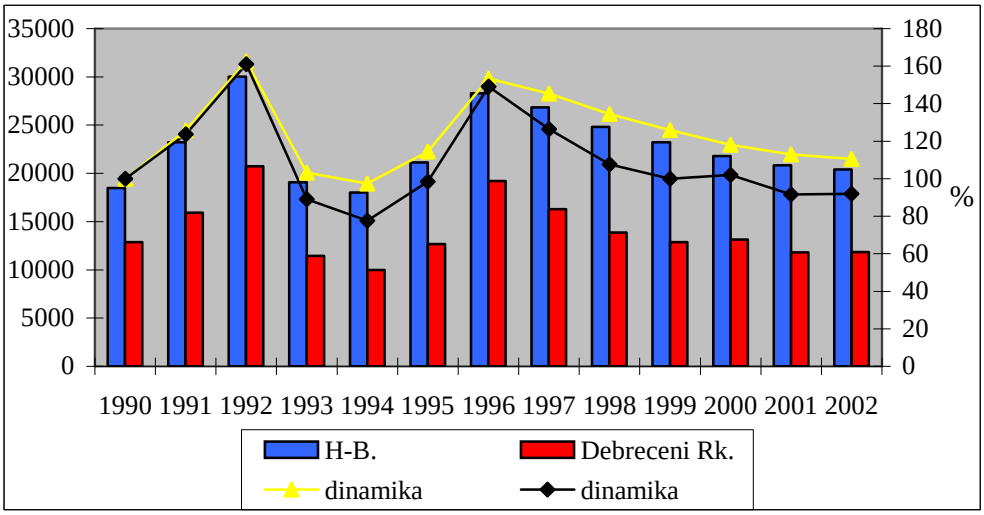

3. ábra: Az ismertté vált bűncselekmények száma és dinamikája Hajdú-Bihar megyében és a Debreceni Rendőrkapitányság területén (1990-2002) (1990 = 100%)
Adatbázis: ERÜBS

A megyén belül a **nyolc rendőrkapitányság közül kiemelkednek** a Debreceni értékei: az 1990-2002 között Hajdú-Biharban ismertté vált 296.175 bűncselekmény 61,7%-át a Rendőrkapitányság területén követték el. A megye és a **Debreceni Rk.** területén elkövetett ismertté vált bűncselekmények tendenciája ezért nagy hasonlóságot mutat, ugyanakkor a megye dinamikája - különösen a vizsgált időszak második felében - nagyobb értékekkel bír, ami azt mutatja, hogy a

másik hét rendőrkapitányságnál nagyobb ütemű volt a növekedés 1990-hez viszonyítva (a Debreceni Rk. értékei több évben el sem érték az 1990-es számot) (*3. ábra*). Az ismertté vált bűncselekmények száma a Rendőrkapitányság területén 1992-ben érte el maximumát (20.739), 1994-ben pedig minimumát (10.000).

A másik hét rendőrkapitányság közül a **legtöbb bűncselekményt** a **Berettyóújfalui** és a **Hajdúhadházi**, a **legkevesebbet** a **Hajdúböszörményi** és a **Hajdúnánási területén** követték el (*4. ábra*; *17. térképmelléklet*). Az ismertté vált bűncselekmények száma jóval elmarad a Debreceni Rk. értékeitől. A terjedelmi különbségek mellett a tendencia és a dinamika is eltérő lehet a megyei átlagtól, tükrözve az egyes rendőrkapitányságok helyi sajátosságait. A Hajdúhadházi Rendőrkapitányság esetében például 1992-ben az előző évinél 2,2-szer több bűncselekmény vált ismertté, ennek azonban csak részben oka a bűncselekmények számának emelkedése, a növekedést másrészt települések „átkódolása", azaz a Debrecenitől a Hajdúhadházi Rendőrkapitánysághoz való átsorolása eredményezte.

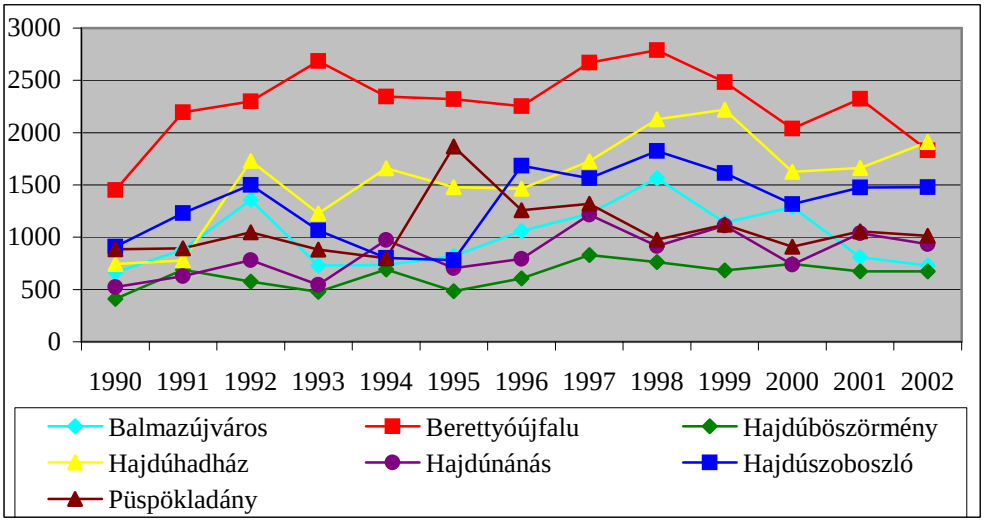

4. ábra: Az ismertté vált bűncselekmények száma Hajdú-Bihar megye 7 rendőrkapitányságának területén (1990-2002)[67]
Adatbázis: ERÜBS

Települési szinten Debrecen nagyságrendileg kimagasló értékeit figyelhetjük meg (*19. térképmelléklet*). 1990-2002 között a megyében elkövetett ismertté vált bűncselekmények 58,7%-a a megyeszékhelyhez köthető (lakosságarányát mintegy 20 százalékponttal felülmúlva), azaz Debrecen **több bűnözési problémával bír**, mint a megye többi települése együttvéve. Ez is igazolja, hogy **bűnözésileg**

[67] A Debreceni Rendőrkapitányság adatai technikai okok miatt nem kerültek erre a grafikonra (a 10.000-20.000-es értékek „elnyomták" volna a többi rendőrkapitányság adatát).

legfertőzöttebb területek a városok, elsősorban a **nagyvárosok**. A nagyvárosi anonimitás, az itt élő nagy számú potenciális bűnelkövető, a sérthető értékek koncentrálódása, a legtöbb kihívás, elkövetési alkalom, az elkövetők felderítésének kisebb aránya magyarázza a megyeszékhely kimagasló számait.

Debrecent a **városi települések** követik az abszolút számokat tekintve: 1990-ben a megyében ismertté vált bűncselekmények 80,4, 2002-ben 83,3%-át követték el városokban (a városok száma 11-ről 19-re nőtt ebben az időszakban), miközben a lakosság 69,2, illetve 76,5%-a élt ezeken a településeken.

A **községek** tehát **„alulreprezentáltak"** a bűncselekmények számát tekintve. A kisebb településeken alig néhány bűncselekmény válik ismertté, sőt az 1996-2002[68] közötti időszakot vizsgálva, a megye két legkisebb népességszámú településén, Vekerden 2002-ben, illetve Bihardancsházán 1998-ban és 2002-ben nem vált ismertté bűncselekmény.

4.2.3. A bűnözési gyakoriság jellemzése

Az ismertté vált bűncselekmények **abszolút számait** (a bűnözés egyik **nyers mutatószámát**) a területi, az időbeli és a nemzetközi összehasonlítás biztosítása érdekében ki kell egészíteni számított értékekkel. Ilyen számított értékek lehetnek a **gyakorisági mutatók**, amelyek segítenek bemutatni a cselekmények előfordulásának gyakoriságát. Az ismertté vált bűncselekmények számát általában 10.000 vagy 100.000, az adott területen élő lakoshoz szokták viszonyítani. A lakosságszámhoz való viszonyítás az ún. **bűnözési gyakoriság** vagy **bűnözési fertőzöttség** elsődleges jelzője (*Vavró I. 1996, 57. p.*).

A bűnözési gyakoriság **tendenciája** természetesen **hasonlóan** alakult, mint a bűncselekmények számának változásáé, viszont hazánk népességszámának csökkenése miatt a **növekedés dinamikája** kissé **nagyobb** volt az abszolút számokénál: 1990-ben 3.287 ismertté vált bűncselekmény jutott 100.000 lakosra, 1998-ban 5.926 (maximumérték), 2002-ben 4.135 (*I. táblázat*).

I. táblázat: Az ismertté vált bűncselekmények 100.000 lakosra jutó száma hazánkban, illetve Hajdú-Bihar megyében, valamint Hajdú-Bihar helyezése a Budapesttel kiegészített megyei rangsorban (1990-2002)

	1990	**1991**	**1992**	**1993**	**1994**	**1995**	**1996**	**1997**	**1998**	**1999**	**2000**	**2001**	**2002**
Mo.	3287	4253	4326	3888	3789	4900	4563	5056	5926	5011	4487	4566	4135
H-B	3365	4229	5470	3467	3280	3843	5148	4887	4546	4271	4023	3769	3696
hely	4.	5.	2.	6.	8.	9.	2.	6.	10.	12.	10.	15.	8.

Adatbázis: ERÜBS

[68] Az ismertté vált bűncselekmények száma települési szinten erre az időszakra vonatkozóan állt rendelkezésemre.

A bűnözési gyakoriságot **„megyei" szinten** vizsgálva a **főváros kimagasló értékei** figyelhetők meg (*1., 14.* és *15. térképmelléklet*).[69] A bűncselekmények Budapesten való koncentrálódása a nagyvárosi bűnözés sajátosságaival, s azzal magyarázható, hogy egy viszonylag zárt területi egység adatai, szemben a heterogénebb megyei adatokkal.[70] A rangsor 2. helyén Somogy megye található (elsősorban a Balaton parti települések magasabb bűnözési fertőzöttsége miatt), a legvégén pedig Vas és Nógrád megye.

Hajdú-Bihar megyében a bűnözési gyakoriság **1992-ben** volt a **csúcsponton**: ekkor 5.470 ismertté vált bűncselekmény jutott 100.000 lakosra, 2002-ben 3.696 (*I. táblázat*). A **vizsgált időszak első felében Hajdú-Bihar** a **bűnözésileg legfertőzöttebbek közé tartozott**: a Budapesttel kiegészített megyei rangsorban 1992-ben és 1996-ban a főváros után 2. helyezett volt, s ezekben az években nemcsak a vidéki, hanem a jóval magasabb országos átlagot is meghaladta a bűnözési gyakoriság. **1997 után** viszont **kedvezően változott** a megye helyzete: az országos átlag alatti, a vidéki átlag körüli értékekkel (*1.* és *14. térképmelléklet*) **a rangsor közepén,** illetve **második felében helyezkedett el**. Az ismertté vált bűncselekmények 100.000 lakosra jutó számának 1990-2002 közötti **számtani átlagát véve** a 20 területegység között Hajdú-Bihar a **8. helyet** foglalta el (*15. térképmelléklet*).

A **rendőrkapitányságok szintjén** Hajdú-Bihar megyében **kiemelkedik** a **Debreceni Rendőrkapitányság** illetékességi területének **bűnözési fertőzöttsége** (*5. ábra; 3., 16.* és *17. térképmelléklet*). A vizsgált időszak minden évében a Debreceni Rendőrkapitányság állt a rangsor élén, bűnözési gyakorisága az országos átlagot jóval felülmúlja, s jelentősen emeli a megye átlagát is. A Debrecenit követően évről-évre változott a sorrend, az 1990-2002 közötti évek számtani átlaga alapján a Berettyóújfalui, a Hajdúszoboszlói és a Balmazújvárosi Rendőrkapitányság következik, de már az országos átlagnál jóval kisebb bűnözési gyakorisággal (*17. térképmelléklet*). A **lista végén** - a bűncselekmények abszolút számához hasonlóan - a **Hajdúböszörményi** és a **Hajdúnánási Rendőrkapitányság** áll, ezek a megye bűnözésileg legkevésbé fertőzött területei.

---

[69] Csongrád és Baranya megye 1995-ös kiugró értékét a csalások - „piramis játékok" - számának nagyarányú növekedése okozta (*14. térképmelléklet*). Csongrád „előkelő" pozíciója a bűnözési gyakoriság 1990-2002 közötti számtani átlaga alapján szintén elsősorban ezzel magyarázható (*15. térképmelléklet*).

[70] A fővárost nagysága és a bűnözési fertőzöttség kerületi különbségei ellenére közigazgatásilag egy települési egységként kezelik, a megyei értékek viszont a megye településeinek súlyozott számtani átlagával egyenlők. A megyék bűnözési gyakoriságát így alapvetően a legnagyobb létszámú településeik bűnözési gyakorisága határozza meg (*Vavró I. 1995, pp. 360-361.*).

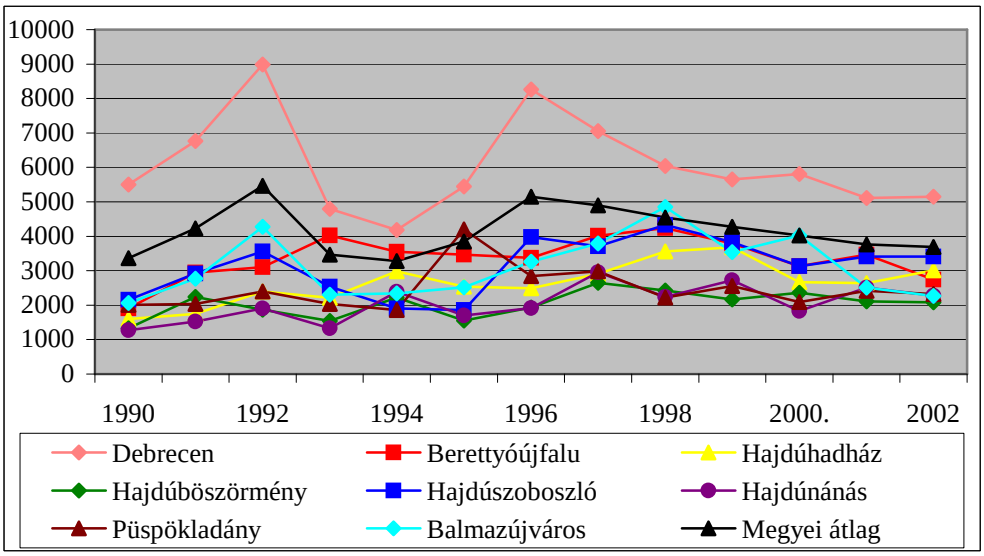

5. ábra: Az ismertté vált bűncselekmények 100.000 lakosra jutó száma Hajdú-Bihar megye rendőrkapitányságainak területén (1990-2002)
Adatbázis: BM Informatikai Hivatal Statisztikai Osztály

Települési szinten találjuk a **legszélsőségesebb értékeket** (*5.* és *18. térképmelléklet*). **Debrecen magas**, de nem a legmagasabb **bűnözési fertőzöttséggel** jellemezhető. A megyeszékhelyen a - már többször említett - nagyvárosi jelleg magyarázza a bűncselekmények előfordulásának nagyobb gyakoriságát. A **városok** bűnözési gyakorisága a **közepes kategóriákba** sorolható, a kivételt az erősen **„fertőzött" Hajdúhadház** jelenti.

A **legmagasabb értékkel** bíró településeket a Berettyóújfalui Rendőrkapitányság területén, a **bihari térségben**, a megye társadalmilag-gazdaságilag legelmaradottabb, országhatár menti övezetében találjuk. Ilyen települések például Bojt, Hencida, Pocsaj és Told. A megyében kiemelkedik **Ártánd** bűnözési fertőzöttsége, ahol nagyságrendileg nagyobb értékeket találunk, mint más településeken (2000-ben például 35.659 bűncselekmény jutott 100.000 lakosra). Ez egyértelműen a román határszakasz legforgalmasabb közúti **határátkelőhelyének** tulajdonítható, ugyanis a Határőrség és a Vám- és Pénzügyőrség által felfedett, államhatárral, határterülettel kapcsolatos bűncselekmények - az elkövetés helye alapján - Ártándnál vannak regisztrálva. Ezt bizonyítja, hogy míg az Ártándon elkövetett bűncselekmények száma 1996-2002 között évi 200 körül volt, az ártándi bűnelkövetők száma évente nem érte el a 10-et. Biharkeresztes és Nyírábrány viszonylag nagyobb bűnözési fertőzöttsége is - többek között - határátkelőhelyeikkel magyarázható. Felfigyelhetünk még Bocskaikert magasabb bűnözési gyakoriságára, ami a lakosság számának

folyamatos növekedésével, a sérthető értékek nagyobb arányával, a szomszédos Hajdúhadház bűnelkövetőinek jelentős számával magyarázható.

Bűnözésileg kevésbé fertőzött településeket egyaránt találunk a megye fejlettebb (pl.: Ebes, Görbeháza), illetve fejletlenebb részén (pl.: Bihardancsháza, Tiszagyulaháza).

Arról még feltétlenül említést kell tennünk, hogy a kistelepülések esetében a bűncselekmények számának kisebb emelkedése, vagy csökkenése igen jelentősen megváltoztatja a bűnözési gyakoriságot: Vekerden például 2000-ben 8 bűncselekmény vált ismertté, így a 100.000 lakosra jutó bűncselekmények száma magas volt (4.420), 2002-ben viszont nem történt ismertté vált bűncselekmény a község területén. A kisebb településeken a - torzító hatás - miatt ezeknek az adatoknak inkább csak tájékoztató, mint tudományos-elemző értékük van (*Vavró I. 1993, 286. p.*).

4.2.4. Az ismertté vált bűncselekmények struktúrája

A kriminálgeográfiai elemzések során fontos megismerni a **bűncselekmények struktúráját**, s azok **területi jellemzőit** is.

A bűnözés struktúráját több szempontból vizsgálhatjuk. Először röviden két olyan kategorizálási lehetőségről, amelyek különböző tényállások nagyobb csoportjait foglalják magukba. Így megkülönböztethetők:

- bűntettek és vétségek;
- szándékos és gondatlan bűncselekmények.

A **bűntettek** és a **vétségek** közötti kategorizálás a **büntetőjogi megítélés súlya szerinti megkülönböztetést** jelenti. Bűntett az a szándékosan elkövetett bűncselekmény, amelyre a törvény kétévi szabadságvesztésnél súlyosabb büntetés kiszabását rendeli el (*BTK 11. §*). Minden más bűncselekmény vétség. Arányaikat tekintve valamivel kevesebb bűntett, mint vétség van, az eltérés mértéke azonban nem jelentős, s évről-évre változik.

A vétségnél enyhébb társadalomra veszélyes, jogellenes és bűnös magatartások a **szabálysértések** (*1999. évi LXIX. törvény*). Számos bűncselekménynek van szabálysértési alakzata is. A bűncselekmények és a szabálysértések elhatárolásánál a BTK Különös Részében meghatározott tényállási elemek (avagy azok hiánya), illetve az elkövetési értékhatárok igazítanak el.

A **szándékosság**, illetve **gondatlanság** a **bűnösség alakzatai**. Szándékosan követi el a bűncselekményt, aki magatartásának következményeit kívánja, vagy e következményekbe belenyugszik (*BTK 13. §*). Gondatlanságból követi el a bűncselekményt, aki előre látja magatartásának lehetséges következményeit, de

könnyelműen bízik azok elmaradásában; úgyszintén az is, aki e következmények lehetőségét azért nem látja előre, mert a tőle elvárható figyelmet vagy körültekintést elmulasztja (*BTK 14. §*). A büntetőjogilag szankcionált magatartások döntő többsége szándékos bűncselekmény, a gondatlan magatartások összbűnözésen belüli aránya minimális (2-3% körüli).

Az ismertté vált bűnözés **cselekményi oldalát** vizsgálva a kriminálgeográfiai szempontból legfontosabb megközelítés a **BTK** (*1978. évi IV. törvény*) **fejezetbeosztásához** (a BTK Különös Részének fejezetei és címei) igazodó áttekintést tesz szükségessé. Ez alapján a **bűncselekmények 9 nagyobb csoportját** különíthetjük el:[71]

- ***állam és emberiség elleni bűncselekmények*** (*X-XI. fejezet 139-165. §*)
- ***személy elleni bűncselekmények*** (*XII. fejezet 166-183. §*)
- ***közlekedési bűncselekmények*** (*XIII. fejezet 184-191. §*)
- ***házasság, család, ifjúság és nemi erkölcs elleni bűncselekmények*** (*XIV. fejezet 192-210. §*)
- ***államigazgatás, igazságszolgáltatás és a közélet tisztasága elleni bűncselekmények*** (*XV. fejezet 211-258. §*)
- ***közrend elleni bűncselekmények*** (*XVI. fejezet 259-286. §*)
- ***gazdasági bűncselekmények*** (*XVII. fejezet 287-315. §*)
- ***vagyon elleni bűncselekmények*** (*XVIII. fejezet 316-333. §*)
- ***honvédelmi kötelezettség elleni bűncselekmények*** (*XIX. fejezet 334-342.§*)

A bűncselekményi struktúra területi jellemzőit a továbbiakban ezen csoportosítás alapján vizsgáltam. Az állam és emberiség elleni, valamint a honvédelmi kötelezettség elleni bűncselekmények esetében az alacsony esetszám[72] nem tesz lehetővé statisztikailag értelmezhető területi bontást, így ezek vizsgálatára nem került sor. A maradék hét bűncselekmény-főcsoport abszolút számainak, arányainak változása mellett részletes elemezésre kerültek 2002[73] 100.000 lakosra vonatkozó értékei megyei, illetve Hajdú-Bihar megyében rendőrkapitánysági szinten.

---

[71] A katonai bűncselekményeket (*XX. fejezet 343-368. §*) - sajátos jellegük miatt - nem vizsgáltam.

[72] 1990-2002 között Hajdú-Bihar megyében nem volt állam és emberiség elleni bűncselekmény; a honvédelmi kötelezettség elleni bűncselekmények száma összesen 103 volt.

[73] Egyetlen év részletes vizsgálatát egyrészt a terjedelmi korlátok, másrészt az indokolta, hogy a bűncselekmény-főcsoportokra vonatkozó gyakorisági adatok csak a BM Informatikai Hivatalának Statisztikai Osztályától voltak beszerezhetők, ami - leterheltségük miatt - nem tette lehetővé az egész időszak adatbázisának összeállítását. Véleményem szerint azonban egy esztendő adatai is nagy segítséget nyújtanak a bűnstruktúra területi jellemzőinek elemzéséhez.

A bűncselekmények struktúrájának vizsgálatánál fel kell hívni a figyelmet a **kriminológiai** és a **büntetőjogi szóhasználat** esetenkénti **különbözőségére**. Ennek egyik legismertebb példája az ún. **betöréses lopás** fogalma. A kriminológia ezt a kifejezést használja, a büntetőjogi szabályozás azonban ilyen „nevű" tényállást nem ismer (*Vavró I. 1996, pp. 59-60.*).

A bűncselekmény-főcsoportok struktúráját elemezve megállapíthatjuk, hogy a **legjelentősebb részt**, 60, 70, sőt esetenként 80% fölötti aránnyal mind országosan, mind Hajdú-Bihar megyében a **vagyon elleni bűncselekmények** képviselték (*6.* és *7. ábra*). A vizsgált időszak második felében néhány bűncselekmény-főcsoport (pl.: közrend elleni, gazdasági) a vagyon elleni rovására növelni tudta arányát.

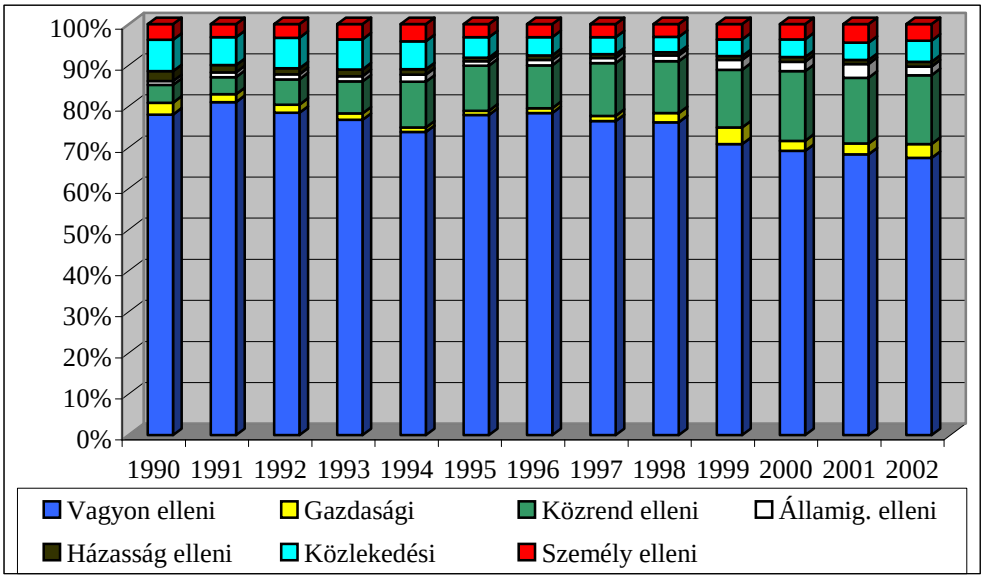

6. ábra: Az ismertté vált bűncselekmények struktúrája hazánkban bűncselekmény-főcsoportonként (1990-2002) (%)
Adatbázis: ERÜBS

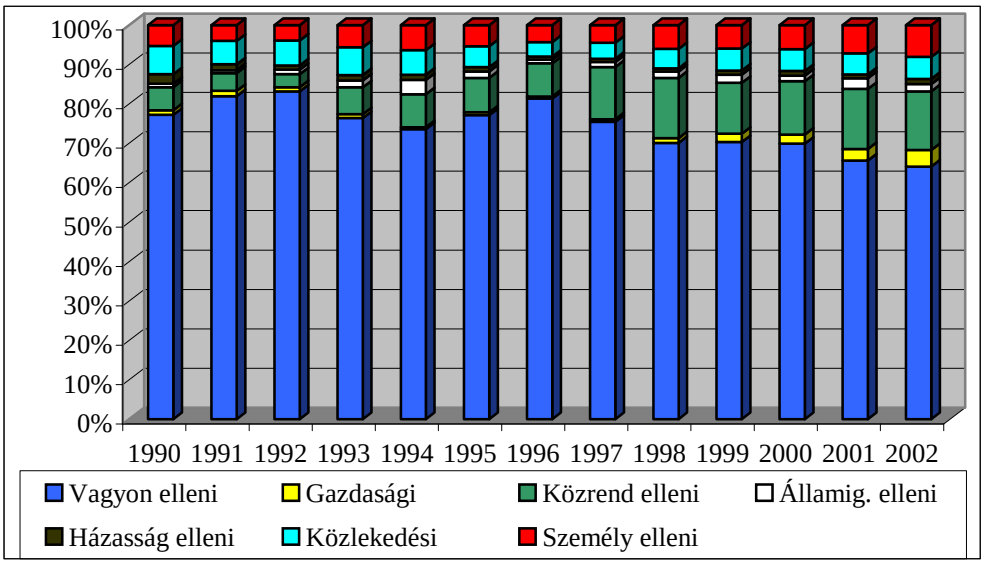

7. ábra: Az ismertté vált bűncselekmények struktúrája Hajdú-Bihar megyében bűncselekmény-főcsoportonként (1990-2002) (%)
Adatbázis: ERÜBS

- **<u>Személy elleni bűncselekmények:</u>**

A főcsoportba tartozó bűncselekmények a **közbiztonságot** és a **szubjektív biztonságot** leginkább **veszélyeztető bűncselekmények** közé tartoznak. Mind hazánkban, mind Hajdú-Biharban a vizsgált időszakban **emelkedő tendenciájú** volt a személy elleni bűncselekmények **száma**, a 2002-es megyei érték például 69%-kal haladta meg az 1990-es bázisév adatát. Nőtt a bűncselekmény-főcsoportnak az ismertté vált bűncselekmények közötti aránya is, de jelentős különbség van az országos és a megyei értékek között: **hazánkban** a bűncselekmények **3,1-4,5%**-a volt személy elleni, **Hajdú-Biharban 3,9-8,1%**-a. Ez azt mutatja, hogy Hajdú-Bihar megyében az átlagosnál gyakrabban fordulnak elő személy elleni bűncselekmények.

Igazolják ezt a **2002**-es év személy elleni bűncselekmények számát és gyakoriságát bemutató tematikus térképek is (*20. térképmelléklet*). **„Megyei" szinten** Hajdú-Bihar az **abszolút számok alapján** (Budapest után) a **2.**, a **gyakoriságot tekintve** az **első** helyen állt. Megfigyelhető, hogy a gyakorisági rangsorban utolsó Csongrád megye értékét Hajdú-Bihar közel háromszorosan múlta felül. A kriminálgeográfiai kutatások módszereivel nem adhatunk adekvát választ arra, hogy mi okozza a megyében a személy elleni bűncselekmények nagy számát és gyakoriságát, okai valószínűsíthetően történelmi „hagyományokra", pszichikai tényezőkre vezethetők vissza (igen elterjedt a konfliktusok erőszakos,

személy elleni bűncselekményt eredményező „megoldása"). Hajdú-Biharban a jövőben kiemelt szerepet kell kapnia ezen bűncselekmények üldözésének, illetve megelőzésének.

A **rendőrkapitányságok szintjén** az **abszolút számokat tekintve** a **Debreceni Rk.** adatai emelkedtek ki: 1990-2002 között a személy elleni bűncselekmények 45%-át a rendőrkapitányság, 39%-át Debrecen területén követték el. A **gyakoriságot** vizsgálva 2002-ben az országos és a megyei átlagnál is jóval magasabb volt a **Hajdúszoboszlói**, a **Berettyóújfalui** és a **Hajdúnánási** Rk. értéke (*20. térképmelléklet*). Ezek a megye eltérő társadalmi-gazdasági helyzetű térségei, így nem adható egyértelmű válasz arra a kérdésre, hogy miért éppen ezek a legfertőzöttebb területek. A megyei átlag körül volt a Hajdúhadházi és a Debreceni, míg az alatt a Balmazújvárosi, a Hajdúböszörményi és a **Püspökladányi** Rendőrkapitányság értéke. Az **országos átlag alatt** azonban csak utóbbi gyakorisága található.

Az ismertté vált személy elleni bűncselekmények **struktúráját tekintve** mind országosan, mind Hajdú-Biharban mintegy **2/3**-os arányt képvisel a **szándékos testi sértés**[74] (*BTK 170. §*). Az abszolút számok nem indokolnák, de társadalmi veszélyessége, a közbiztonságot és a biztonságérzetet nagymértékben rontó volta miatt szólnunk kell a **befejezett emberölésekről** (*BTK 166. §*). Ezek száma országosan évente 201-310, a megyében 6-26 között volt, s a vizsgált időszakot tekintve összességében stagnált az értéke.

- **<u>Közlekedési bűncselekmények:</u>**

A közlekedési bűncselekmények **száma** országosan és Hajdú-Biharban is **1992-ig emelkedett**, **azután csökkenő tendencia** kezdődött, s a vizsgált időszak utolsó éveiben az 1990-es érték 80-90%-a körül alakult. A bűncselekmény-főcsoport **aránya** az ismertté vált bűncselekmények között a korábbi értékekhez képest, mintegy **2-3 százalékponttal csökkent**, s a 2000-es évek elején **5%** körüli volt. Az arányokat tekintve szignifikáns különbséget nem fedezhetünk fel az országos és a megyei értékek között.

2002-ben **„megyei" szinten** a **6.** helyen állt Hajdú-Bihar az ismertté vált közlekedési bűncselekmények **számát** tekintve (*21. térképmelléklet*[75]). A **gyakoriság** alapján az országos átlaggal szinte megegyező értékkel a rangsor második felében, a **15.** helyen volt.

A **rendőrkapitányságok szintjén** az **abszolút számokat tekintve** itt is a **Debreceni Rk.** adatai emelkedtek ki: 1990-2002 között a közlekedési bűncselekmények 53%-át a rendőrkapitányság, 49%-át Debrecen területén

[74] A 8 napon belül gyógyuló sérülés vagy betegség könnyű, a 8 napon túl gyógyuló súlyos testi sértésnek minősül.

[75] Az intenzitási kartogramok nem igazán alkalmasak az utakhoz, mint vonalas objektumokhoz kötődő jelenség illusztrálására.

követték el. 2002-ben a bűncselekmény-főcsoport **gyakorisága** a **Debreceniben,** a **Hajdúböszörményiben** és a **Püspökladányiban** a megyei átlag fölött, a többiben az alatt volt (*21. térképmelléklet*).

A közlekedési bűncselekmények szoros kapcsolatban vannak a közlekedési balesetekkel, de a személyi sérüléssel járó **közlekedési balesetek többsége nem bűncselekmény**, s a **közlekedési bűncselekmények többsége nem közúti baleset okozása** (ld. *4.7. fejezet*). A szándékos közlekedési bűncselekmények túlnyomó többségét az ittas járművezetés[76] (száma elsősorban a rendőrségi aktivitás mértékétől függ), a gondatlanok többségét közúti baleset okozása teszi ki (*Irk F. 1996, 199. p.*). Az **ittas járművezetés** (*BTK 188. §*) aránya a közlekedési bűncselekményeken belül 1990-2002 között országosan 2/3, Hajdú-Biharban 57%-os; a **közúti baleset okozása** (*BTK 187. §*) 19, illetve 23%-os volt.

- **<u>Házasság, család, ifjúság és nemi erkölcs elleni bűncselekmények:</u>**

A főcsoportba tartozó bűncselekmények **száma** a '90-es évek első felében **csökkent**, azután **stagnált** (a 2002-es országos és megyei értékek az 1990-es bázisév adatainak 60%-át jelentették). Bűncselekményeken belüli **arányát** is ez a tendencia jellemezte: 2,5%-ról **1%** körülire **csökkent**.

A főváros és a megyék rangsorában 2002-ben Hajdú-Bihar az **abszolút számok** alapján a **6.**, gyakoriság szerint - az országos átlaggal szinte megegyező értékkel - **11.** helyezett volt (*24. térképmelléklet*).

Az ilyen típusú bűncselekmények 44%-át a Debreceni Rk., 40%-át a megyeszékhely területén követték el 1990-2002 között. A 2002-es **gyakoriság tekintetében** a bűncselekmény-főcsoportok közül itt voltak a **legkisebb különbségek**: a Hajdúböszörményi Rk. értéke 68,3, a Püspökladányié 32,2 volt (*24. térképmelléklet*).

Az ismertté vált házasság, család, ifjúság és nemi erkölcs elleni bűncselekmények struktúrájában a legnagyobb részt (51-53%) egy olyan bűncselekmény, a **tartás elmulasztása** (*BTK 196. §*) jelentette, amely a földrajzi térhez közvetlen módon nem kötődik. A **kiskorú veszélyeztetése** (*BTK 195. §*) 16-20, míg az egyik legsúlyosabb bűncselekmény, az **erőszakos közösülés** (*BTK 197. §*) 7-8%-át (országosan 293-470, Hajdú-Biharban 9-35 eset/év) adta a bűncselekmény-főtípusnak.

[76] Az ittas vezetés esetében az alkoholos befolyásoltság mértéke dönti el, hogy szabálysértési vagy büntetőeljárás (a joggyakorlat szerint általában 0,8‰-es véralkohol-koncentráció felett) indul-e a tetten ért személy ellen.

- **<u>Államigazgatás, igazságszolgáltatás és a közélet tisztasága elleni bűncselekmények:</u>**

A főcsoport bűncselekményeinek **száma** és **aránya emelkedő tendenciát** mutatott, de igen **jelentős ingadozásokkal**: hazánkban 1990-ben 3.151, 2001-ben 15.558, 2002-ben 8.836 eset vált ismertté ebben a kategóriában, amely az összes bűncselekmény 0,9, 3,3, illetve 2,1%-át jelentette. Hajdú-Biharban ezekben az években 152 (0,8%), 575 (2,8%), illetve 380 (1,9%) ilyen típusú bűncselekményt regisztráltak.

2002-ben Hajdú-Bihar az **abszolút számokat** és a **bűncselekmények gyakoriságát** tekintve egyaránt a **8.** volt a „megyei" rangsorban (*25. térképmelléklet*). Győr-Moson-Sopron és Nógrád kiugró értékeit az embercsempészés bűncselekmények magas száma okozta.

A legtöbb ilyen bűncselekményt a megyében a **Debreceni** (44%) és a **Berettyóújfalui** Rendőrkapitányság (26%) illetékességi területén követték el 1990-2002 között. 2002-ben **gyakorisága** a **Berettyóújfalui** Rk. területén - az országos átlagot is meghaladva - volt a legnagyobb (*25. térképmelléklet*). A megyei átlagot a Hajdúhadházi és a Debreceni Rk. értéke is felülmúlta, a további öt Rk. területén viszont alig néhány bűncselekmény történt.

A bűncselekmények közül a földrajzi térrel való kötődése miatt kiemelésre méltó a ***rendészeti bűncselekmények*** közé sorolt, többségében a Határőrség által felfedett **jogellenes belföldi tartózkodás** (*BTK 214. §*) és az **embercsempészés** (*BTK 218. §*). Utóbbi száma igen dinamikusan növekedett 1990 után, s a vizsgált időszak egészét tekintve a bűncselekmény-főcsoport országosan 35, Hajdú-Biharban 14%-át adta.

- **<u>Közrend elleni bűncselekmények:</u>**

A közrend elleni bűncselekmények **száma** és **aránya növekedett** a főcsoportok közül a **legdinamikusabban**: hazánkban az 1990-es értékhez képest az évtized végére ötszörösére nőtt a számuk, arányuk pedig a korábbi 4%-ról 16-17%-ra emelkedett. Hajdú-Biharban a vizsgált időszakban mintegy háromszorosára nőtt a számuk, s 4-5%-ról 15%-ra az arányuk.

2002-ben **„megyei" szinten** a **7.** helyen állt Hajdú-Bihar az ismertté vált közrend elleni bűncselekmények **számát** tekintve (*26. térképmelléklet*). A **gyakoriság** alapján az országos átlagnál kisebb értékkel a rangsor második felében, a **15.** pozícióban volt.

A rendőrkapitányságok szintjén az **abszolút számokat tekintve** nagyságrendileg kiemelkedett a **Debreceni Rk.**: 1990-2002 között a közrend elleni bűncselekmények 63%-át a rendőrkapitányság (60%-át Debrecen) területén követték el. A bűncselekmény **gyakorisága** 2002-ben az országos átlagot meghaladva, s a megye átlagát jelentősen emelve szintén a **Debreceni Rk.**

esetében volt a legnagyobb (*26. térképmelléklet*). A többi rendőrkapitányság értéke a megyei átlagot sem érte el.

A bűncselekmény-főcsoport struktúrájában a ***köznyugalom elleni bűncselekmények*** közül a **garázdaságnak** (*BTK 271. §*) (1990-2002 között a közrend elleni bűncselekmények országosan 13, a megyében 21%-a), valamint a ***közbizalom elleni bűncselekmények*** közé tartozó **közokirat hamisításnak** (*BTK 274. §*) (20/15%), **magánokirat hamisításnak** (*BTK 276. §*) (30/25%) és a **visszaélés okirattal** bűncselekménynek (*BTK 277. §*) (25/28%) volt a legnagyobb jelentősége. A ***közegészség elleni bűncselekményekbe*** sorolt **visszaélés kábítószerrel** (*BTK 282. §*) bűncselekményre a vizsgált időszakban még kevésbé előfordulásának száma, mint inkább növekedési üteme és mértéke miatt kellett kiemelt figyelmet fordítani (hazánkban 1990-ben 34, 2002-ben már 4.775 ilyen bűncselekmény történt, Hajdú-Biharban 1990-ben nem volt ilyen eset, 2002-ben 142). Hazánk a kábítószer tekintetében már nemcsak fontos **tranzitútvonal**, hanem egyre jelentősebb felvevő piacot jelentő **célország** is.

- **<u>Gazdasági bűncselekmények:</u>**

Az ERÜBS adatai alapján a **'90-es évek első felében csökkent** a gazdasági bűncselekmények **száma** és összbűnözésen belüli **aránya**. Ennek legfőbb oka az volt, hogy a világgazdasági nyitással, az egyre szorosabb bekapcsolódással a deviza-bűncselekmények száma jelentős visszaesett. A piacgazdaság kiépülésével viszont más típusú gazdasági bűncselekmények (pl.: számviteli fegyelem megsértése, csődbüntett, áru hamis megjelölése, számítógépes csalás, adó-, társadalombiztosítási csalás, stb.) száma kezdett el növekedni, ami az **évtized közepétől** az **esetszámok** és az **arányok emelkedéséhez** vezetett (az ismertté vált bűncselekményeken belül aránya országosan az 1990-es 2,9%-ról 1994-re 1%-ra csökkent, 2002-re 3,4%-ra nőtt). Ki kell emelnünk azonban, hogy a gazdasági bűnözés terjedelme sem állapítható meg pontosan, **csak becsülhető**. Ennek oka, hogy a gazdasági bűnözés nehezen bizonyítható, **igen magas** a **látencia**, hiszen a gazdasági bűncselekmények jelentős részénél a sértettek között nincs közvetlen természetes személy, aki feljelentést tegyen (*Pusztai L. 1996, 190. p.*). Veszélyességét konkrét anyagi következményein és a gazdasági rend megzavarásán túl az is fokozza, hogy a közvélemény valamennyi bűncselekményfajta közül ezekkel szemben a legelnézőbb.

Hajdú-Bihar az ismertté vált gazdasági bűncselekmények **száma** alapján a **4.**, **gyakorisága** szerint - az országos átlagnál némileg magasabb értékkel - a **7.** pozíciót foglalta el 2002-ben (*27. térképmelléklet*).

A megyén belül ezen bűncselekmény-főcsoport is elsősorban a **Debreceni Rk.**, s azon belül **Debrecen** területéhez köthető: 1990-2002 között a Hajdú-Biharban ismertté vált gazdasági bűncselekmények 62%-át a Rendőrkapitányság, 61%-át a megyeszékhely területén követték el. A bűncselekmény **100.000 főre eső**

számát tekintve 2002-ben a **Debreceni Rk.** értéke az országos és a megyei átlagot jóval meghaladva emelkedett ki (a megyében ismertté vált gazdasági bűncselekmények 82%-át Debrecenben követték el ekkor) (*27. térképmelléklet*). A többi Rk. adata jóval az előbbi átlagok alatt maradt, a Balmazújvárosi Rk. területén mindössze 2, a Hajdúböszörményiben 6 bűncselekményt regisztráltak.

A gazdasági bűncselekmények **struktúrája jelentősen átalakult** ebben a 13 évben. 1990-ben a gazdasági bűncselekmények 82%-a **devizabűncselekmény** (*BTK 309. §*) volt. Számuk később - a törvényi módosításoknak is köszönhetően - jelentősen visszaesett (2002-ben 2 ilyen esetet regisztráltak az ERÜBS-ben, de magát a bűncselekmény-típust 2002. január elsejei hatállyal megszüntették). 2002-ben a legjellemzőbb gazdasági bűncselekmények az **adó-, társadalombiztosítási csalás** (*BTK 310. §*) (28%), a **csempészet** (*BTK 312. §*) (12%), a **csődbüntett** (*BTK 290. §*) (9%), a **pénzhamisítás** (*BTK 304. §*) (8%), a **számviteli fegyelem megsértése** (*BTK 289. §*) (8%), a **bankkártyával visszaélés-bankkártyára nézve** (*BTK 313/C. §*) (7%) és a **visszaélés jövedékkel** (*BTK 311. §*) (5%) voltak.

- **<u>Vagyon elleni bűncselekmények:</u>**

A vagyon elleni jogsértések ún. **kétarcú cselekmények**, amelyeknek van **büntetőjogi** és **szabálysértési formájuk** is. Az elhatárolás az **értékhatár** segítségével történik.

Hazánkban a vagyon elleni bűnözés jelentős részben szükséglet szülte, **megélhetési bűnözés**, amelyben az alapvető létfeltételek megteremtésében veszélyeztetettek találják meg szükségleteik kielégítését (*Gönczöl K. 1996/a, 110. p.*). Mellette az ún. **jóléti bűnözést** kell megemlítenünk: a reális lehetőségeknél gyorsabban növő szükségletek kielégítése érdekében követnek el sokan ilyen bűncselekményeket.

A vagyon elleni bűncselekmények, különösen a lopások és a betöréses lopások **felderítési aránya alacsony**, s ezen bűncselekmények növekedésével szemben csökkenő trendet mutat. További jellemzőjük a **magas látencia**.

A vagyon elleni bűnözés alakulásának, társadalmi jelentőségének egyik fontos minőségi mutatója az **általa okozott kár nagysága** (*Tauber I. 1996/b, 142. p.*). Ennek növekedési üteme a bűnözés növekedési ütemét is jóval meghaladta (az inflációt figyelembe véve is igen jelentős a növekedés). 2002-ben Magyarországon felülmúlta a 113, Hajdú-Bihar megyében a 3,1 milliárd forintot a vagyon elleni bűncselekményekkel okozott kár összege. Ugyanakkor országosan mindössze 8,6, a megyében pedig csak 0,4 milliárd Ft volt a megtérült kár, azaz a **kárbiztosítási mutató** nagyon alacsony értékű, 7,4, illetve 13,2%-os volt.

A vagyon elleni bűncselekmények számának alakulása alapvetően meghatározta az összes bűncselekmény számának alakulását (*Kó J. 2002*). A főcsoportba tartozó bűncselekmények száma hazánkban a **rendszerváltás idején**

ugrásszerűen nőtt,[77] eddigi **maximumát 1998**-ban érte el, majd **2002-ig csökkent**. **Hajdú-Biharban** kissé másként alakult a tendencia: **maximumát 1992-ben** érte el a bűncselekmények száma, majd kisebb ingadozás után **1996-tól** folyamatosan **csökkent** (2001-ben és 2002-ben az 1990-es értéknél is kisebb volt) (*Tóth A. 2004/c, 2005/c*).

Hazánkban az 1950-es évek elején a vagyon elleni bűncselekmények **aránya** 30-40%, az '50-es évek közepén-végén 50% volt, majd a '60-as évek elején 60% fölé emelkedett (*Tauber I. 1996/b, 141. p.*). Aránya a '80-as évtized második felétől emelkedett jelentősen, a **'90-es évek elejére 80%** körülire nőtt (Hajdú-Biharban 1992-ben 83,2% volt),[78] a vizsgált időszak végére mintegy **2/3-át** jelentette az ismertté vált bűncselekményeknek.

2002-ben **„megyei" szinten** az **5.** helyen állt Hajdú-Bihar az ismertté vált vagyon elleni bűncselekmények **számát** tekintve (*28. térképmelléklet*). A **gyakoriság** alapján - az országos átlagnál kisebb értékkel - a **8.** pozícióban volt. A vagyon elleni bűncselekmények **területiségét** vizsgálva megállapítható, hogy az **összbűnözésben** betöltött szerepe miatt annak **területi képével nagy hasonlóságot** mutat. A vagyon elleni bűncselekmények **elkövetésének helye** elsősorban a **sérthető értékek területi eloszlásához** igazodik (*Vavró I. 1996, 69. p.*).

A főcsoportba tartozó bűncselekmények 64%-át a **Debreceni Rk.**, 61%-át a megyeszékhely területén követték el 1990-2002 között. 2002-ben **gyakorisága** is - az országos átlagot jóval meghaladva - ennek a rendőrkapitányságnak volt a legnagyobb (*28. térképmelléklet*). A többi rendőrkapitányság gyakorisága még a megyei átlagot sem érte el. A Debreceni Rendőrkapitányságot a **Hajdúszoboszlói** és a **Hajdúhadházi követte**. Előbbi esetében Hajdúszoboszlónak a térség más településeitől jóval magasabb fejlettsége, idegenforgalma; utóbbi területén viszont a nagyobb szegénység, munkanélküliség, a létminimum alatt élők magas száma, a szükséglet szülte megélhetési bűnözés, illetve a bűnözési életmódra berendezkedő bűnelkövetés, bűnözői szubkultúra kialakulása magyarázza a kedvezőtlen értékeket.

Struktúráját tekintve a vagyon elleni bűncselekményeken belül a **lopások** (*BTK 316. §*) és a ***betöréses lopások*** dominálnak: együttesen a bűncselekmény-főcsoport közel 3/4-ét jelentették 1990-2002 között mind országosan, mind Hajdú-Biharban. Bizonyos lopástípusok tipikusan nagyvárosi bűncselekménynek minősíthetők: kiugróan magas volt Debrecen aránya a ***zsebtolvajlások*** (94,3%) és a ***személygépkocsi lopások*** (85,3%) esetében. Számottevő mértékben emelkedett a

[77] „A nyugat-európai és amerikai szakirodalom utal arra, hogy a gazdasági válságok bűnözést növelő hatása elsősorban a vagyon elleni bűncselekményeknek az átlagbűnözésnél nagyobb mértékű növekedését eredményezi." (*Tauber I. 2003, 85. p.*).

[78] A változás az átalakulással magyarázható, ugyanis a kriminológusok megállapítása szerint: „Egy ország minél fejlettebb piacgazdasággal rendelkezik, annál magasabb a vagyon elleni bűncselekmények aránya. A fejlődő országokban ez az arány 30-50%, a fejlett országokban 70-90%." (*Tauber I. 2003, 83. p.*).

csalások (*BTK 318. §*) aránya: országosan 1990-ben még nem érte el a 3%-ot, 1998-ban a vagyon elleni bűncselekmények több mint 1/4-ét tette ki, 2002-ben 8,9% volt. Egy-egy nagyobb csalássorozatnak a vagyon elleni bűncselekmények struktúrájára való hatása Hajdú-Biharban is megfigyelhető volt (1992, 1996). Kiemelhetjük még a **sikkasztást** (*BTK 317. §*), a **rablást** (*BTK 321. §*), melynek elkövetési módja erőszakosabbá vált, a **rongálást** (*BTK 324. §*), a **jármű önkényes elvételét** (*BTK 327. §*) és (különösen az ezredfordulótól) a **szerzői vagy szomszédos jogok megsértését** (*BTK 329/A. §*).

- **<u>Erőszakos és garázda jellegű bűncselekmények:</u>**

A kriminológia külön vizsgálja az ún. erőszakos és garázda jellegű bűncselekmények kategóriáját. Ezek a **BTK különböző fejezeteiben** található tényállásokat foglalják magukba, közös vonásuk az **elkövetés módja**, s az, hogy ezek a bűncselekmények rontják legnagyobb mértékben a közbiztonságot és a biztonságérzetet.[79]

Az erőszakos bűnelkövetés jellegzetesen **férfitevékenység**, amelyben az **ifjú felnőttek** és a **fiatalkorúak** korcsoportjai a legaktívabbak. Az erőszakos bűnözés (mind elkövetői, mind sértetti oldalon) jelentős mértékben kapcsolódik **kisebbségi társadalmi csoportokhoz**, hazánkban a legnagyobb számú etnikumhoz, a **cigánysághoz**. Ezt nem csupán a rossz szociális és gazdasági körülmények, hanem az eltérő szubkulturális értékek és az e népcsoporttal szembeni előítéletek is magyarázzák (*Kerezsi K. 1996, 164. p.*).

1990-2002 között az ismertté vált bűncselekmények **száma** mintegy **másfélszeresére nőtt**, **aránya** azonban alapvetően nem változott: **országosan 4,7-7,4**, **Hajdú-Biharban 5,8-11,7%** között alakult (a legmagasabb számok és arányok 2002-ben voltak).

Az ismertté vált erőszakos és garázda jellegű bűncselekmények **számát** tekintve, 2002-ben a Budapesttel kiegészített **megyei rangsorban** Hajdú-Bihar **4.** helyezett volt (*29. térképmelléklet*). A megyék egy részében, közöttük Hajdú-Biharban az **országos átlaghoz** mérten **évtizedek óta magas** az ilyen jellegű bűncselekmények **gyakorisága** (*Bakóczi A. 1992, 10. p., Sárkány I. 2000, 71. p.*), **2002-ben** Hajdú-Biharban volt a **legmagasabb**. A magasabb arány a kedvezőtlen

[79] Ide tartozó cselekmények: emberölés, erős felindulásban elkövetett emberölés, szándékos testi sértés, kényszerítés, lelkiismereti és vallásszabadság megsértése, személyi szabadság megsértése, emberrablás, magánlaksértés, erőszakos közösülés, szemérem elleni erőszak, természet elleni erőszakos fajtalanság, bántalmazás hivatalos eljárásban, kényszervallatás, hivatalos személy elleni erőszak, közfeladatot ellátó személy elleni erőszak, hivatalos személy támogatója elleni erőszak, fogolyzendülés, garázdaság, önbíráskodás, visszaélés kábítószerrel fegyveresen elkövetve, rablás, kifosztás, zsarolás, jármű erőszakkal (fenyegetéssel) elvételének bűntette (*Vavró I. 1996, 62. p.*).

szokás- és hagyományrendszerekkel, az alacsony kulturális színvonallal, a hátrányos vagy halmozottan hátrányos helyzettel magyarázható.

Az **abszolút számok** alapján 1990-2002 között Hajdú-Biharban az ilyen típusú bűncselekmények 47%-át a **Debreceni Rendőrkapitányság**, 42%-át Debrecen területén követték el. A 2002-es **gyakoriság** szerint a megye rendőrkapitányságai három csoportra oszthatók fel: a **Berettyóújfalui**, a Hajdúhadházi és a Debreceni Rk. értékei a megyei és az országos átlagot is felülmúlták, a 4 Rk. adata a megyei átlagnál kisebb, az országosnál nagyobb volt, s egyedül a Püspökladányié volt kisebb mindkét átlagnál (*29. térképmelléklet*).

Bár sok cselekmény tartozik ebbe a kategóriába, többsége (mintegy 2/3 része) három bűncselekményből áll: a **szándékos súlyos testi sértésből**, a **garázdaságból** és a **rablásból**.

- **Közterületen elkövetett bűncselekmények:**

A köz- és a szubjektív biztonságot fokozottan veszélyeztetik a közterületen elkövetett bűncselekmények. Számukra és arányukra vonatkozóan 1992-2002 közötti adatok álltak rendelkezésemre. **Számuk** ebben az időszakban - jelentős ingadozásokkal - összességében **csökkenő tendenciát** mutatott. Az ismertté vált bűncselekmények mintegy **harmadát** követték el közterületen (a ’90-es évek első felében voltak néhány százalékponttal magasabbak az értékek).

2002-ben a Budapesttel kiegészített **megyei rangsorban** Hajdú-Bihar az abszolút számok alapján a **6.**, **gyakoriságát** tekintve az országos átlagnál kisebb értékkel a **7. helyen** állt (*30. térképmelléklet*).

1992-2002 között Hajdú-Biharban a közterületen elkövetett bűncselekmények 65%-át a **Debreceni Rendőrkapitányság** területén, 63%-át Debrecenben követték el. A bűncselekmény **gyakorisága** a bűnözési fertőzöttséghez hasonló képet mutatott 2002-ben: a **Debreceni Rk.** adata a megyei és az országos átlagot is jóval felülmúlta, a többi rendőrkapitányság értéke a megyei átlagot sem érte el (*30. térképmelléklet*).

- **Szervezetten elkövetett bűncselekmények:**

Csak közvetetten tartozik (tartozhat) a kriminálgeográfiai kutatásokhoz a szervezett bűnözés vizsgálata. Adatbázisom is csak az 1990-2002 között szervezetten elkövetett bűncselekmények abszolút számára terjedt ki, mégis érdemes néhány sorban összefoglalni ezek elemzésének legfontosabb eredményeit: **hazánkban néhány ezer** (1.609-8.365 eset/év), **Hajdú-Biharban néhány, néhány száz** (3-297 eset/év) bűncselekményt követtek el szervezetten; **arányuk** az ismertté vált bűncselekmények között országosan **0,7**, a megyében **0,3%** volt.

4.3. Az ismertté vált bűnelkövetők területi jellemzői

4.3.1. Terjedelem, tendencia, dinamika

Az **ismertté vált bűnelkövetők** és az ismertté vált **bűncselekmények száma lényegesen különbözik** egymástól. Ennek egyik oka a ***felderítési arány*** alakulása, a másik az ún. ***halmazati bűnelkövetés***, vagyis az elkövetők és az általuk elkövetett cselekmények mennyiségi kapcsolata. Ugyancsak **eltér** a bűnelkövetők **területi megoszlása** a bűncselekmények területi jellemzőitől. A magas intenzitású vagyon elleni bűnözési területek - az e bűncselekmények körében megfigyelhető kedvezőtlen felderítési arány, valamint a gyakori halmazati bűnelkövetés következtében - és az elkövetők területi adatait mutató rangsorok jelentősen eltérhetnek.

Hazánkban az ismertté vált bűnelkövetők száma az 1970-es évtizedben 66.000-80.000 között volt. Számuk (hasonlóan az ismertté vált bűncselekmények számához) az 1980-as évektől indult növekedésnek: 1983-ban meghaladta a 80.000-et, 1986-ban a 90.000-et, 1988-ban 82.329, 1989-ben 88.932 volt.[80] 1990-ben 112.254 bűnelkövető vált ismertté (az előző évinél 26%-kal több), számuk 1992-ig tovább nőtt, de a **növekedés üteme** jóval **elmaradt** az ismertté vált bűncselekmények növekedési ütemétől (*8. ábra*). 1993-1996 között a bűnelkövetők száma 120.000 körül stagnált, majd 1997-1998-ban volt egy újabb jelentős növekedés: az ismertté vált bűnelkövetők száma **1998-ban** 140.083-as értékkel, az 1990-es adat 124,8%-ával érte el eddigi **csúcspontját**. **2000-2002 között** a bűnelkövetők száma visszaállt a korábbi **120.000 körüli** értékre.[81, 82]

Összegzésként megállapítható, hogy az ismertté vált bűnelkövetők számának **tendenciája** alapvetően **hasonlóan** alakult, mint az ismertté vált bűncselekményeké, viszont **terjedelmének** és **dinamikájának változása jóval elmaradt** attól. Ennek oka egyrészt a felderítési arány relatív romlása, másrészt a gyakoribbá vált halmazati és sorozat-bűnelkövetés.

[80] Ebben az is szerepet játszott, hogy a ’80-as évek végére lépett vétőképes korba a Ratkó-korszak ’70-es évek első felében született második generációja (a „Ratkó-unokák”).
[81] 2003-ban 118.145 bűnelkövető vált ismertté, számuk 2005-re 133.790-re nőtt.
[82] Feltételezések szerint valójában a lakosságnak mintegy 20-30%-a vagy talán még nagyobb hányada követ el bűncselekményt évenként (*Vigh J. 1998, 92. p.*).

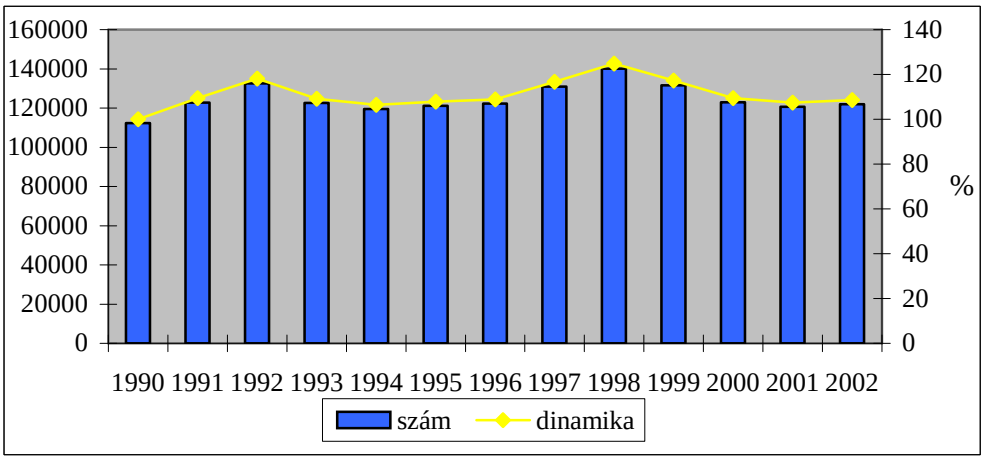

8. ábra: Az ismertté vált bűnelkövetők száma és dinamikája hazánkban (1990-2002) (1990 = 100%)
Adatbázis: ERÜBS

Hajdú-Biharban is hasonló folyamat zajlott: az ismertté vált bűnelkövetők száma 1970-ben 2.895, 1980-ban 3.373, 1985-ben 4.674, 1989-ben 4.513 volt. 1990-ben számuk 6.710 főre emelkedett, az előző évi érték közel másfélszeresére. Számuk (az ismertté vált bűncselekmények számához hasonlóan) **1992-ben** érte el eddigi **maximumát**, amikor 8.122 bűnelkövető vált ismertté (az 1990-es adat 121%-a) (*9. ábra*). Számuk ezután 6.000-7.000 közé csökkent, s - az országos változásoktól eltérően - az 1990-es évtized első felében 4 olyan év is volt, amikor az ismertté vált bűnelkövetők száma kevesebb volt, mint 1990-ben. A bűnelkövetők száma **1997-2002 között** 7.154-7.740 között **stagnált**. A megyei adatokat tanulmányozva itt is megállapíthatjuk, hogy az ismertté vált bűnelkövetők **terjedelmének** és **dinamikájának változása elmaradt** az ismertté vált bűncselekmények változásának nagyságától, illetve ütemétől.

Az ismertté vált bűnelkövetők abszolút számát tekintve a **Budapesttel kiegészített megyei rangsorban** Hajdú-Bihar 1990-ben a 4., 1991-2002 között pedig végig az **5.** helyen állt. A vizsgált időszak értékeinek **számtani átlaga alapján** Budapest, Pest, Borsod-Abaúj-Zemplén és Szabolcs-Szatmár-Bereg megye után szintén ezt a kedvezőtlen pozíciót foglalta el (*32. térképmelléklet*).

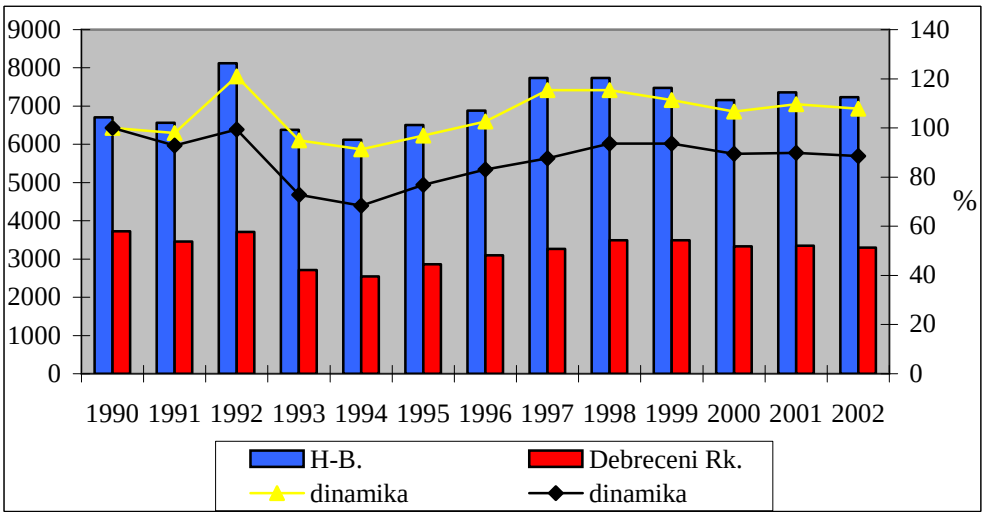

9. ábra: Az ismertté vált bűnelkövetők száma és dinamikája Hajdú-Bihar megyében és a Debreceni Rendőrkapitányság területén (1990-2002) (1990 = 100%)
Adatbázis: ERÜBS

A megye nyolc **rendőrkapitánysága** közül ebben az esetben is **kiemelkednek** a **Debreceni** értékei, bár nem olyan kimagaslóan, mint az ismertté vált bűncselekmények esetében: az 1990-2002 között Hajdú-Biharban ismertté vált 91.983 bűnelkövető 46%-ának lakóhelye volt a Rendőrkapitányság illetékességi területén. A megye és a Debreceni Rendőrkapitányság területén ismertté vált bűnelkövetők tendenciája igen hasonlóan alakult, viszont a megye dinamikája nagyobb értékekkel bír, ami azt mutatja, hogy a többi rendőrkapitányságnál nagyobb ütemű volt a növekedés 1990-hez viszonyítva (vagy kisebb volt a csökkenés, ugyanis a Debreceni Rendőrkapitányság területén ismertté vált bűnelkövetők száma a vizsgált időszakban 1990-ben érte el maximumát) (*9. ábra*).

A másik hét rendőrkapitányság közül a **legtöbb bűnelkövető** a **Berettyóújfalui** és a **Hajdúhadházi** területén vált ismertté: a bűnelkövetők száma mintegy harmada, negyede a Debreceni Rendőrkapitányság bűnelkövetőinek, viszont a további öt rendőrkapitányságét kétszeresen, háromszorosan felülmúlja (*10. ábra*; *34. térképmelléklet*). A **legkevesebb** ismertté vált bűnelkövető a **Hajdúböszörményi** és a **Balmazújvárosi** Rendőrkapitányság illetékességi területén lakott. Az egyes rendőrkapitányságok helyi sajátosságainak megfelelően a terjedelmi különbségek mellett a tendencia és a dinamika is eltérő lehet a megyei átlagtól.

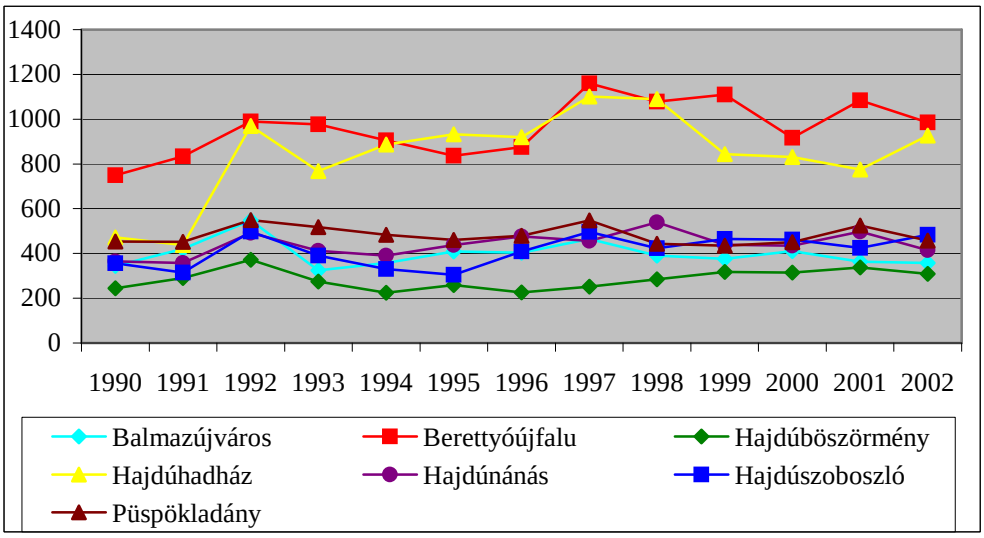

10. ábra: Az ismertté vált bűnelkövetők száma Hajdú-Bihar megye 7 rendőrkapitányságának területén (1990-2002)
Adatbázis: ERÜBS

Települési szinten Debrecen nagyságrendileg kimagasló értékei figyelhetők meg (*36. térképmelléklet*). 1990-2002 között a hajdú-bihari ismertté vált bűnelkövetők 41%-a debreceni lakóhelyű volt. Ez az érték mintegy 3 százalékponttal felülmúlja a megyeszékhely lakosságarányát, ugyanakkor 17-18 százalékponttal kevesebb, mint az ismertté vált bűncselekményekből való részesedése.

Az abszolút számokat tekintve Debrecent a megye **többi városa** követi, viszont annak évi 3.000 körüli ismertté vált bűnelkövetőjével szemben csak évi mintegy 50-400 bűnelkövetővel. 1990-ben a megyében ismertté vált bűnelkövetők 71,1%-a lakott városi településen, 2002-ben 76,6%-a. Ezek az értékek szinte pontosan megfelelnek a lakosságarányos értékeknek, viszont az ismertté vált bűncselekmények városi arányától 7-9 százalékponttal elmaradnak.

A **községek** ismertté vált bűnelkövetőkből való aránya viszont felülmúlja az ismertté vált bűncselekményekből való részesedésüket, azaz a községi lakóhelyű bűnelkövetők egyrésze bűncselekményeit nem lakóhelyén, hanem más településeken, jellemzően városokban, nagyvárosokban követte el. A legkisebb településeken alig néhány bűnelkövető válik ismertté, sőt az 1996-2002 közötti időszakban 3 településen 5 esetben nem volt ismertté vált bűnelkövető (Bihardancsháza: 2000, 2001; Folyás: 2002; Vekerd: 1996, 2002).

4.3.2. Az ismertté vált bűnelkövetők 100.000 főre eső száma

Az ismertté vált bűnelkövetők számát ugyancsak 10.000 vagy 100.000, az adott területen élő lakoshoz szokták viszonyítani. Ez a mutató, a **bűnelkövetők gyakorisága** teszi lehetővé a különböző területi egységek összehasonlítását.

Az ismertté vált bűnelkövetők 100.000 főre eső számának **tendenciája** természetesen **hasonlóan** alakult, mint a bűnelkövetők számának változásáé, viszont hazánk népességszámának csökkenése miatt a **növekedés dinamikája** kissé **nagyobb** volt az abszolút számokénál: 1990-ben 1.082 ismertté vált bűnelkövető jutott 100.000 lakosra, 1998-ban 1.382 (maximumérték), 2002-ben 1.198 (*II. táblázat*).

II. táblázat: Az ismertté vált bűnelkövetők 100.000 lakosra jutó száma hazánkban, illetve Hajdú-Bihar megyében, valamint Hajdú-Bihar helyezése a Budapesttel kiegészített megyei rangsorban (1990-2002)

	1990	**1991**	**1992**	**1993**	**1994**	**1995**	**1996**	**1997**	**1998**	**1999**	**2000**	**2001**	**2002**
Mo.	1082	1186	1283	1189	1163	1182	1197	1287	1382	1305	1223	1182	1198
H-B	1223	1196	1479	1159	1116	1183	1252	1410	1418	1374	1320	1330	1310
hely	2.	5.	2.	7.	7.	8.	4.	4.	6.	4.	4.	3.	6.

Adatbázis: ERÜBS

A bűnelkövetők gyakorisága **„megyei" szinten** (*2., 31.* és *32. térképmelléklet*) **jelentősen különbözik** a bűnözési gyakoriság helyzetétől. Ez igazolja azt a megállapítást, hogy a bűnelkövetők és a bűncselekmények területi megoszlása számottevően eltérhet egymástól. **Budapest** a bűnelkövetők gyakoriságát tekintve csak a **rangsor második felében** található, az **első helyeket** az **ország ÉK-i részén elhelyezkedő megyék** (Borsod-Abaúj-Zemplén, Szabolcs-Szatmár-Bereg, Hajdú-Bihar), valamint **Komárom-Esztergom** foglalják el. Megállapíthatjuk, hogy az ezekben a megyékben nyilvántartott lakóhelyű bűnelkövetők egy része nem saját megyéjében, hanem más területeken, mindenekelőtt Budapesten követi el bűncselekményeit. Előfordulhat, hogy bűncselekmények elkövetése céljából utaznak a fővárosba; vagy bejelentetlenül élnek ott (azaz lakóhelyükként korábbi településük van nyilvántartva), s kihasználva a nagyvárosi létet (anonimitás, sérthető értékek koncentrálódása, az elkövetési alkalmak nagyobb száma) bűncselekményeket követnek el. A bűnelkövetők gyakoriságát tekintve **legkedvezőbb helyzetben** az ország ÉNy-i részének két megyéje, **Vas** és **Győr-Moson-Sopron** van.

Az eddigiek alapján valószínűsíthető, hogy a **társadalmi-gazdasági fejlettség** és a **bűnelkövetők gyakorisága között negatív korreláció** áll fenn: hazánk legfejlettebb megyéiben az átlagnál alacsonyabb, a fejletlenebb területeken magasabb a bűnelkövetők gyakorisága.

Hajdú-Bihar megyében a bűnelkövetők gyakorisága **1992-ben** érte el eddigi **csúcspontját**: ekkor 1.479 ismertté vált bűnelkövető jutott 100.000 lakosra, 2002-ben 1.310 (*II. táblázat*). A mutatót tekintve a Budapesttel kiegészített megyei rangsorban Hajdú-Bihar 1990-2002 között a 2-8. helyek valamelyikét foglalta el, s két év kivételével (1993, 1994) a **bűnelkövetők gyakorisága felülmúlta az országos átlagot**. Az ismertté vált bűnelkövetők 100.000 lakosra jutó számának 1990-2002 közötti **számtani átlagát véve** a 20 területegység között Hajdú-Bihar Borsod-Abaúj-Zemplén, Szabolcs-Szatmár-Bereg és Komárom-Esztergom megye után a **4. helyet** foglalta el (*32. térképmelléklet*).

Az ismertté vált bűnelkövetők gyakoriságát **rendőrkapitányságok szintjén** vizsgálva Hajdú-Bihar megyét alapvetően két részre oszthatjuk, annak ellenére, hogy a rendőrkapitányságok sorrendje a nyomozati eredményesség függvényében évről-évre változott (*11. ábra; 4., 33.* és *34. térképmelléklet*).

A **megyei** és az **országos átlagnál** is jellemzően **magasabb** volt a bűnelkövetői gyakorisága a megye keleti részén elhelyezkedő 3 rendőrkapitányságnak: a **Berettyóújfaluinak**, a **Debreceninek** és a **Hajdúhadházinak**.

A **másik 5** rendőrkapitányság bűnelkövetői gyakorisága a legtöbb évben a **megyei** és az **országos átlag alatt** maradt; a Hajdúböszörményi és a Hajdúszoboszlói Rendőrkapitányság adatai pedig minden évben jelentősen elmaradtak a fent említett átlagoktól, a mutató értéke leggyakrabban az 1.000-et sem érte el.

A megyei szinthez hasonló, a társadalmi-gazdasági fejlettség és a bűnelkövetők gyakorisága közötti negatív korrelációt ezen a területi szinten nehezebb megállapítanunk: bár a Hajdúböszörményi és a Hajdúszoboszlói Rendőrkapitányság a megye fejlettebb, míg a Berettyóújfalui és a Hajdúhadházi a fejletlenebb területeihez tartozik, s így a negatív korrelációs megállapítást alátámasztja, a Debreceni, valamint a Polgári és a Püspökladányi részben ellentmond annak. Különösen a Debreceni Rk. helyzetét kell kiemelnünk: a megyében kiemelkedő gazdasági fejlettségű megyeszékhely mellett határmenti, perifériku helyzetű, elmaradott települések is illetékességi területéhez tartoznak, megnehezítve a bűnelkövetői gyakoriság és a gazdasági-társadalmi fejlettség közötti összefüggések feltárását.

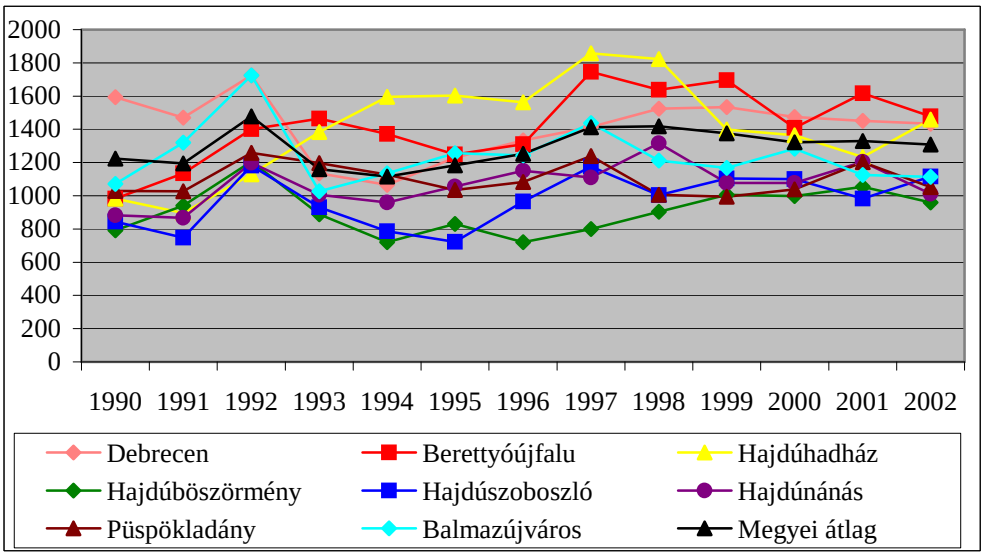

11. ábra: Az ismertté vált bűnelkövetők 100.000 lakosra jutó száma Hajdú-Bihar megye rendőrkapitányságainak területén (1990-2002)
Adatbázis: BM Informatikai Hivatal Statisztikai Osztály

A bűnözési gyakorisághoz hasonlóan **települési szinten** találjuk a **legszélsőségesebb értékeket**, de olyan extrémumot, mint Ártánd bűnözési fertőzöttsége volt, nem állapíthatunk meg (*6.* és *35. térképmelléklet*).

Debrecen megyei átlag feletti, de nem a legmagasabb értékekkel rendelkezik. A városok többségének átlag körüli, vagy az alatti a bűnelkövetői gyakorisága. A legfőbb kivételt - a bűnözési gyakorisághoz hasonlóan - **Hajdúhadház** jelenti, ahol a mutató értékei a megye összes települését tekintve a **legmagasabbak közé** tartoznak.

A bűnelkövetők **legnagyobb gyakorisággal** a Berettyóújfalui Rk. területén, a **bihari térségben**, a megye társadalmilag-gazdaságilag halmozottan hátrányos helyzetű, országhatár menti településeinek egy részében fordulnak elő. Ilyen települések például Bojt, Hencida, Nagykereki, Pocsaj és Told, melyek **bűnözésileg is a legfertőzöttebbek** közé tartoznak, a **legrosszabb közbiztonsággal** jellemezhetők. Megállapíthatjuk még Bocskaikert és Hosszúpályi nagy bűnelkövetői gyakoriságát. Ezeken a településeken, valamint Hajdúhadházon feltételezhetően kialakultak az elkövetőknek olyan csoportjai, amelyeknél a **bűnözés** (elsősorban a vagyon elleni bűnözés) már **életformává** vált.

Azok hajdú-bihari települések, ahol az ismertté vált bűnelkövetők 100.000 főre eső száma **alacsony**, egyaránt megtalálhatók a **megye fejlettebb** (pl.: Görbeháza, Téglás, Ebes, Nagyhegyes), illetve **fejletlenebb részein** (pl.: Bihardancsháza, Sárrétudvari, Bakonszeg, Bedő, Tiszagyulaháza). Többek között

ezek azok a települések, ahol alacsony a bűnözési fertőzöttség is, a megyében a **legjobb a közbiztonság**.

Az ismertté vált bűncselekmények 100.000 főre eső számához hasonlóan itt is megfigyelhetjük, hogy a legkisebb települések esetében a bűnelkövetők számának kisebb változása a bűnelkövetői gyakoriságot jelentősen befolyásolja. Ez esetben is Vekerd példájával élve: a településen 2000-ben 7 bűnelkövető vált ismertté, így a 100.000 lakosra jutó bűnelkövetők száma jóval átlag feletti volt, s a legmagasabb kategóriába került, 2002-ben viszont nem vált ismertté vekerdi lakóhelyű bűnelkövető.

4.3.3. Az ismertté vált bűnelkövetők struktúrája

A bűnelkövetők **demográfiai-társadalmi jellemzőit** több szempont alapján vizsgálhatjuk, így például a nemenkénti arányaikat, korösszetételüket, családi állapot és iskolai végzettség szerinti megoszlásukat, előéletüket (*Vavró I. 1994*).

Kutatásaim során **9 szempontból** vizsgáltam a bűnelkövetők struktúráját, s részletesen elemeztem a **2002-es év** ezzel kapcsolatos adatait.

- **<u>Cselekmények szerint:</u>**

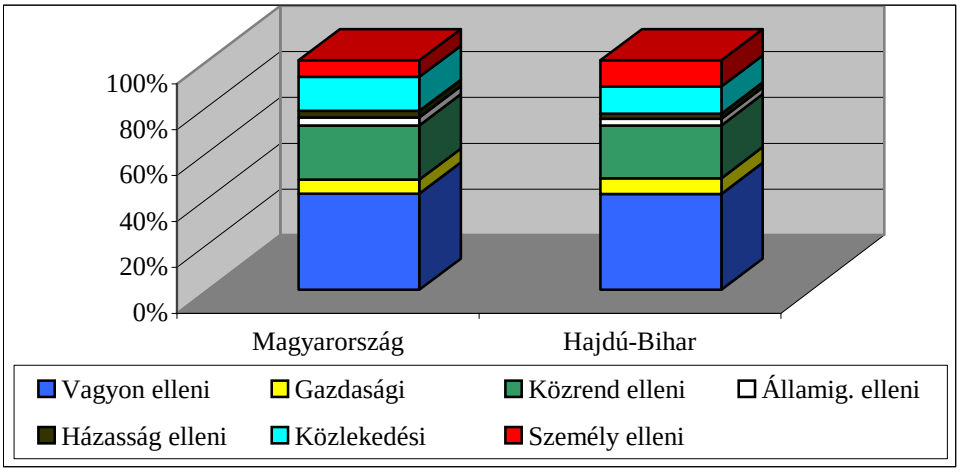

12. ábra: Az ismertté vált bűnelkövetők struktúrája bűncselekmény-főcsoportonként (2002) (%)

2002-ben az ismertté vált **bűnelkövetők 42%-a vagyon elleni**, 23-24%-a közrend elleni **bűncselekményt követett el** (*12. ábra*). A bűncselekmények struktúrájával (*6.* és *7. ábra*) összevetve megállapíthatjuk, hogy a legnagyobb eltérést a vagyon elleni bűncselekmények esetében találjuk: a bűnelkövetők cselekmények szerinti összetételében mintegy 25 százalékponttal kisebb ennek a

bűncselekmény-főcsoportnak az aránya. Ennek oka, hogy ezen bűncselekmények esetében alacsony a felderítési arány. A másik végletet a közlekedési bűncselekmények jelentik, amelyek az ismertté vált bűncselekmények 5-6%-át jelentik, az ismertté vált bűnelkövetőknek viszont 12-15%-a követett el ilyen típusú bűncselekményt.

Az országos és a Hajdú-Bihar megyei adatokat összehasonlítva a legfeltűnőbb különbség az, hogy a személy elleni bűncselekményt elkövetők aránya a megyében jóval magasabb (országosan 7,2, Hajdú-Biharban 11,4%).

- **Nemek szerint:**

A bűnelkövetők nemek szerinti megoszlása alapvetően eltér az össznépesség nemi struktúrájától. A **női bűnözés aránya** az összbűnözésen belül **jóval alacsonyabb**, mint a férfiaké.[83] A nők leginkább felülreprezentáltak az államigazgatás, igazságszolgáltatás és a közélet tisztasága elleni, valamint a gazdasági bűncselekmények körében, dominánsan azonban ők is vagyon elleni bűncselekményeket követnek el. Ezen belül részvételük hangsúlyozottabb az intellektuális, ún. **fehérgalléros** cselekményi kategóriákban (pl.: sikkasztás, csalás, hűtlen kezelés, hitelsértés) (*Kövér Á. 1998, 7. p.*).

Hazánkban és Hajdú-Biharban is 1990-2002 között az ismertté vált bűnelkövetők **11,6-11,8%**-a volt nő. Arányuk az időszak második részében 3-4 százalékponttal emelkedett, s abszolút számuk is nőtt országosan néhány ezer, a megyében néhány száz fővel. A rendőrkapitányságok közül Hajdú-Biharban a Debreceniben és a Püspökladányiban volt a legmagasabb (12,9%), a Hajdúnánásiban a legalacsonyabb (8,2%) a női bűnelkövetők aránya.

Az ismertté vált női bűnelkövetők 100.000 lakosra jutó száma alapján Hajdú-Bihar - az össz-bűnelkövetői gyakorisághoz hasonlóan - az elsők között volt a megyei rangsorban, 2002-ben az első, legkedvezőtlenebb helyen állt (*37. térképmelléklet*). A mutatót tekintve a rendőrkapitányságok közül ebben az évben a Berettyóújfaluié érte el a legmagasabb, a Hajdúszoboszlóié a legalacsonyabb értéket.

- **Életkor szerint:**

A bűnelkövetők életkor szerinti megoszlása is jelentősen eltér a népesség kormegoszlásától. A bűncselekmények elkövetése az **életkortól függően** rendkívül

[83] Több kriminológus szerint a nők részvétele a látens bűnözésben nagyobb, mint a regisztrált bűnözésben. „A rejtve maradás okát a hatóságoknak a nőkkel szembeni elnézőbb bánásmódjának, valamint a cselekmények jellegének és kisebb súlyának tulajdonítják." (*Fehér L. 1996, 272. p.*).

nagy gyakorisági eltéréseket mutat. A büntetőjogilag vétőképes életkor[84] betöltése után a **bűnözési gyakoriság** meredeken emelkedik, **maximumát fiatal felnőtt korban** (18-29 életév) éri el, majd előbb kismértékben, a **40-45. életév után** pedig **meredeken csökken** (*Vavró I. 1996, 66. p.*).

Vizsgálataimat a bűnözés „utánpótlására", a **fiatalkorú[85] bűnelkövetőkre** koncentráltam. 1990-2002 között hazánkban az ismertté vált bűnelkövetők 10,6, Hajdú-Biharban 11,5%-a volt fiatalkorú. Arányuk a vizsgált időszak végére a '90-es évek első felének adataihoz képest 2-3 százalékponttal csökkent. A hajdú-bihari rendőrkapitányságok között a 13 év átlagát tekintve majdnem kétszeres különbség volt a rangsor első és utolsó helyezettje között: a fiatalkorúak aránya az ismertté vált bűnelkövetők között a Hajdúhadházibán 15,7, a Hajdúböszörményiben 8,0% volt.

Az ismertté vált fiatalkorú bűnelkövetők döntő többsége hátrányos helyzetű, marginális családi környezetből származik. A kedvezőtlen társadalmi-gazdasági adottságok miatt az ország északkeleti része olyan bűnkibocsátó területté vált, ahol az országos átlagnál magasabb a (gyermek- és) fiatalkorú bűnelkövetők gyakorisága. Hajdú-Bihar is igen előkelő helyeken állt az ismertté vált fiatalkorú bűnelkövetők 100.000 lakosra jutó száma alapján, 2002-ben a 3. volt (*38. térképmelléklet*). A rendőrkapitányságok szintjén ekkor a Berettyóújfalui értéke volt a legmagasabb, a Hajdúböszörményié a legalacsonyabb.

- **<u>Családi állapot szerint:</u>**

A **családi élet rendezettsége** és a **kriminalitási gyakoriság között** világosan kimutatható **fordított összefüggés** áll fenn: a rendezett családi állapot, családi helyzet kriminalitást csökkentő hatású.

A családi állapot tényezőjét két oldalról vizsgálhatjuk. Egyrészt a fiatalkorú bűnelkövetőknél a családi környezet, másrészt a felnőtt korúaknál a **családi állapot** szempontjából. Utóbbit vizsgálva megállapítható, hogy az özvegyek kategóriájában a legalacsonyabb a kriminalitás, majd a házasok, a nőtlenek-hajadonok (viszonylag magas arányuk a bűnelkövetők kormegoszlásával is magyarázható), s az elváltak következnek.

2002-ben a bűnelkövetők országosan és Hajdú-Biharban is mintegy 52-54%-a volt nőtlen, hajadon, 32-34%-a házas, 13%-a elvált, 1,5%-a özvegy (a két területi sor adatai között nem volt lényegi differencia). A 15 éves és idősebb népesség családi állapotának adataival (*3.2.1. fejezet*) összehasonlítva ezeket az értékeket, megállapíthatjuk, hogy a bűnelkövetők között a nőtlenek, hajadonok és az elváltak felül-, a házasok és az özvegyek alulreprezentáltak voltak.

---

[84] *BTK. 23. §:* a 14. életév. A büntetőjogi vétőképesség alsó határa nem jelenti a ténylegesen jogsértő magatartások alsó korhatárát.

[85] *BTK 107. §:* Aki a bűncselekmény elkövetésekor 14. életévét betöltötte, de a 18.-at még nem.

- **<u>Iskolai végzettség szerint:</u>**

A kriminológiai szakirodalom szerint az **iskolai végzettség növekedésével a kriminalitási gyakoriság csökken** (*Vavró I. 1986*).

Ezt az elméletet a 2002-es adatok is megerősítik: hazánkban az ismertté vált bűnelkövetők pontosan felének, Hajdú-Biharban 54,4%-ának maximum általános iskolai végzettsége volt. Az alacsonyabb iskolai végzettségű hajdú-bihari bűnelkövetőknek az országos átlagtól néhány százalékponttal magasabb aránya az össznépesség iskolai végzettségében (*3.2.1. fejezet*) tapasztalható különbségekre vezethető vissza. A bűnelkövetők között a középiskolai végzettségűek aránya országosan 16,7, a megyében 14, az egyetemi, főiskolai végzettségűeké 5,4, illetve 4,4% volt. Ezek az értékek valóban elmaradnak az össznépesség azonos iskolai végzettségűekre vonatkozó adataitól.

- **<u>Cigány bűnelkövetők:</u>**

Véleményem szerint a rendszerváltás óta **tabu témának** számít a „cigánybűnözés", amely évtizedek óta a hazai bűnüldözés egyik legérzékenyebb pontja. **1971** és **1988 között rendőri nyilvántartás** és számos tanulmány készült az ún. **cigánybűnözésről**.[86] 1990-ben emberi és kisebbségi jogi megfontolásból belügyminiszteri intézkedés törölte el a fogalmat, s szüntette meg a statisztikai nyilvántartást. Azóta nem rendelkezünk erre vonatkozó hivatalos adatokkal, s a régi statisztikák alapján a mai helyzetre nem is vonhatunk le megfelelő következtetéseket, de - valószínűsíthető - súlyára tekintettel a szakirodalom alapján összefoglaltam a témával kapcsolatos legfontosabb információkat.

A statisztikai adatok alapján a témával kapcsolatos vizsgálatok kimutatták, hogy az **elkövetők között** a **cigány bűnözők** mintegy **kétszeresen felülreprezentáltak** voltak. 1976-1986-os adatok alapján a többségi népesség 7-8‰-e, a cigány népesség 16‰-e vált bűnelkövetővé (*Póczik Sz. 2001, 280. p.*).

Regionális kutatások megállapították, hogy a cigányság bűnözése is azokon az elmaradott területeken a legmagasabb, ahol a bűnözés átlaga is viszonylag magas. A cigányság bűnözése mennyiségében nem tér el lényegesen a cigánysággal azonos társadalmi nívón élő nem cigány rétegekétől (*Póczik Sz. 1996, pp. 91-92.*). *Tauber I.* (*1996/c, 305. p.*) megfogalmazása szerint „a **cigányok bűnözése** alapvetően **összefügg** a cigányság **sajátos történeti fejlődésével**, amely azt eredményezte, hogy **többségük** a **halmozottan hátrányos helyzetű**[87] társadalmi

[86] Cigánynak minősült, akit nem cigány környezete életmód és kinézet alapján annak tartott.

[87] „A valamilyen szempontból hátrányos helyzetű bűnelkövetők viszonylagos aránya mindig magasabb, mint a nem hátrányos helyzetűeké; a halmozottan hátrányos helyzetű bűnelkövetők aránya is általában meghaladja a csak egy ismérv alapján hátrányos helyzetűekét." (*Tauber I. 1991, 34. p.*).

csoportokhoz tartozik." A halmozottan hátrányos helyzet és a bűnözés között pedig szoros kapcsolat van, s minél több hátrányos faktor (pl.: alacsony iskolai végzettség, munkanélküliség, hátrányos lakáshelyzet, büntetettség, alkoholizmus) halmozódik fel a társadalom egyedeinél, annál nagyobb a valószínűsége a bűncselekmény elkövetésének (*Vigh J. 1996, 287. p.*). Bűnözésük nagyobb gyakoriságát és eltérő struktúráját legfőképp ez magyarázza. „**Nem** a „cigány mivolt", valamely **etnikai vonás** az, amely a cigányság bűnözését - elsősorban - **determinálja**." (*Tauber I. 1996/c, 305. p.*).

A cigánybűnözés **jellegzetességei** között említhetjük cselekményi oldalon, hogy igen **magas** a **vagyon elleni** (lopás, betöréses lopás), az **erőszakos** (rablás, garázdaság),[88] továbbá a **látens bűnözés** (különösen az intraetnikai körben), illetve elkövetői oldalon, hogy igen **nagy** a **nők**,[89] a **gyermek- és fiatalkorú**[90] cigány elkövetők, valamint a **büntetett előéletű**, visszaeső, többszörösen visszaeső, **hivatásszerű bűnözők aránya**.

Hajdú-Bihar megyében 1981-1985 között a gyermekkorú bűnelkövetők 28,9%-a, a fiatalkorúak 22,3%-a volt cigány elkövető, ami fiatalos korstruktúrájuk ellenére is magas arány. A cigány elkövetők aránya erősen felülreprezentált volt több erőszakos jellegű bűncselekményben (rablás: 40,7%, emberölés és kísérlete: 20%, súlyos testi sértés: 11,8%) (*Gyergyói S. 1990, pp. 645-646*). 1986-87-ben a cigány lakosság aránya az össznépességen belül 4,1%, a bűnelkövetőkön belüli arányuk - igazolva a kétszeres felülreprezentációt - 9,8% volt.

- **<u>Külföldi bűnelkövetők:</u>**

A külföldieknek a bűnözésben való szerepvállalását hangsúlyozó vélemények erősen túlzóak hazánkban. Ugyanis a **külföldiek által elkövetett bűncselekmények** az összes ismertté vált bűncselekmény **2-2,5%**-át jelentették 1990-2002 között, és az **elkövetői arány** is mindössze **4,5%**[91] volt (jellemzően 5.000-6.000 bűnelkövető/év). A megyei rangsor[92] élén Győr-Moson-Sopron állt, ahol az ismertté vált bűnelkövetők közel negyede (22,9%-a) külföldi állampolgár volt, a végén pedig Heves megye 0,8%-kal. Hajdú-Biharban a bűnelkövetők 2,7%-a (átlagosan 200 fő/év) volt külföldi (13. hely a Budapesttel kiegészített megyei

[88] „Ezek a cselekmények az elkövetés kevéssé összetett volta miatt a bűnüldözés számára viszonylag könnyebben felderíthetőek, ami szintén oka lehet a cigányok magas arányának az elkövetők között." (*Póczik Sz. 2001, pp. 289-290.*).

[89] A vizsgált mintegy két évtizedben a cigány elkövetők 25-35%-a nő volt.

[90] Ebben természetesen annak is szerepe van, hogy a cigány népesség jóval fiatalabb korösszetételű, mint a többségi társadalom.

[91] A külföldi bűnelkövetők aránya 2003-ban 4,5, 2004-ben 5,0, 2005-ben - valószínűsíthetően Európai Uniós tagságunk következményeként is - már 5,5% volt.

[92] Ebben az esetben értelemszerűen nem a lakóhely, hanem az <u>eljáró szervek szerint</u> nyilvántartott külföldi bűnelkövetők számát, arányát vizsgáltam.

rangsorban). Az ismertté vált külföldi bűnelkövetők 100.000 lakosra jutó száma alapján 2002-ben Hajdú-Bihar a megyei sorrend közepén volt (*40. térképmelléklet*).

Területi szempontból megállapítható továbbá, hogy „amíg a külföldiek sérelmére elkövetett bűncselekmények a turisták által frekventált térségekben (Budapest, Balaton) koncentrálódnak, addig a külföldiek által elkövetett jogsértések többsége valami módon Magyarország államhatáraihoz kötődik." (*Michalkó G. 2004, 189. p.*).

A külföldi állampolgárságú bűnelkövetők legnagyobb arányban **vagyon elleni** bűncselekményeket (elsősorban lopásokat), **közrend elleni** bűncselekményeket (úti és tartózkodási okmányok hamisítása, visszaélés kábítószerrel) és az **államigazgatás, igazságszolgáltatás és a közélet tisztasága elleni bűncselekményeket** (embercsempészés, jogellenes belföldi tartózkodás) követnek el (*Kobolka I. 2001/b, 172. p.*).

A legjelentősebb **elkövetői csoportok** a **román** állampolgárok közül kerülnek ki, döntő többségük nemzetiségi hovatartozása szerint is román (*Póczik Sz. 1999/a, pp. 15-16.*). Őket a **szerb**, az **ukrán**, a **német** és az **osztrák**[93] **állampolgárok** követik.

- **<u>Előélet szerint:</u>**

Sajátos **kriminológiai, büntetőjogi ismérv** az előélet. 1990-2002 között hazánkban az ismertté vált bűnelkövetők **37,4%**-a **büntetett előéletű**, **13,8%**-a **visszaeső** volt.[94] Hajdú-Biharban mintegy 3 százalékponttal (40,8, illetve 16,8%) magasabbak voltak ezek az arányok. A megyében a Hajdúhadházi Rendőrkapitányság esetében voltak a legmagasabbak (44,7/20,4%), a Hajdúszoboszlóinál a legalacsonyabbak (35,9/10,6%) a mutatók értékei. Ez azt jelenti, hogy a Hajdúhadházi Rendőrkapitányság illetékességi területén vannak valószínűsíthetően legnagyobb arányban olyan bűnelkövetők, akiknél a **bűnözés**

[93] Érdekes, hogy hazánkban a nyugat-európaiakat - jóllehet számos, elsősorban közlekedési és gazdasági bűncselekményt követnek el - alig-alig hozzák összefüggésbe a bűnözéssel (*Póczik Sz. 1999/b, pp. 29-30.*).

[94] *BTK 137. §*: <u>Visszaeső</u> a szándékos bűncselekmény elkövetője, ha korábban szándékos bűncselekmény miatt végrehajtandó szabadságvesztésre ítélték, és a büntetés kitöltésétől vagy végrehajthatósága megszűnésétől az újabb bűncselekmény elkövetéséig három év még nem telt el. <u>Különös visszaeső</u> az a visszaeső, aki mindkét alkalommal ugyanolyan vagy hasonló jellegű bűncselekményt követ el. <u>Többszörös visszaeső</u> az, akit a szándékos bűncselekmény elkövetését megelőzően visszaesőként végrehajtandó szabadságvesztésre ítéltek, és az utolsó büntetés kitöltésétől vagy végrehajthatóságának megszűnésétől a szabadságvesztéssel fenyegetett újabb bűncselekménye elkövetéséig három év nem telt el.

(különösen a vagyon elleni bűnözés[95]) már **életformává vált** (**bűnözői szubkultúra** alakult ki).

2002-ben hazánkban a regisztrált tettesek 38,8%-a büntetett előéletű, 11,6%-a visszaeső volt. A visszaesők 20,4%-a különös visszaeső, 37%-a visszaeső, 42,6%-a többszörös visszaeső volt. Az ismertté vált bűnelkövetőkön belül a büntetett előéletűek a legnagyobb arányt Borsod-Abaúj-Zemplén megyében (46,9%), a legkisebbet Tolnában (29,4%) jelentették. Hajdú-Biharban arányuk 40,7% volt, ami a megyei rangsor 10. helyét jelentette. Az ismertté vált büntetett előéletű bűnelkövetők 100.000 lakosra jutó száma alapján 2002-ben Hajdú-Bihar a megyei sorrend 7. helyén állt (*39. térképmelléklet*). A rendőrkapitányságok szintjén a Berettyóújfalui értéke volt a legmagasabb, a Hajdúböszörményié a legalacsonyabb.

- **<u>Az elkövetés helyén való tartózkodás jellege szerint:</u>**

Az ismertté vált bűnelkövetők **többsége**, 1990-2002 között országos átlagban 61,2%-a **helyi állandó lakos** volt. Hajdú-Biharban a helyi állandó lakosok aránya 71,5% volt ebben az időszakban. Az **utazó bűnözők** aránya 1,1,/1,1, az **átutazó elkövetőké** 12,0/9,4, a **bűncselekmény elkövetése céljából érkezetteké** 12,5/10,6% volt.[96] Megfigyelhető, hogy ebben az időszakban az utazó bűnözők és a bűncselekmény céljából érkezők aránya lassú emelkedést, míg az átutazó elkövetőké lassú csökkenést mutatott. A rendőrkapitányságok esetében a helyi állandó lakosú bűnelkövetők aránya a Hajdúböszörményiben érte el a legmagasabb (79,3), a Püspökladányiban a legalacsonyabb (59,9%) értéket. Utóbbi véleményem szerint elsősorban Püspökladány kedvező forgalmi helyzetével magyarázható (ez megkönnyíti az utazó, átutazó elkövetők és a bűncselekmény elkövetése céljából érkezettek helyzetét).

A 2002-es országos és megyei adatok a fenti átlagoknak minimális eltéréssel megfeleltek. Érdemes ezeket az értékeket Budapest megfelelő adataival (48,6; 3,3; 10,4; 16,6%) összehasonlítani: megállapíthatjuk - s erre a bűnelkövetői gyakoriságnál már utaltam - , hogy a fővárosban az ismertté vált bűnelkövetőknek kevesebb, mint fele helyi állandó lakos, sokan ideiglenes lakosként, utazó, átutazó bűnözőként követnek el ott bűncselekményt, vagy egyenesen bűncselekmény elkövetése céljából érkeznek oda.

[95] A vagyon elleni és az erőszakos bűncselekmények elkövetői között a büntetett előéletűek aránya az átlagosnál magasabb.

[96] A hiányzó részt - többek között - a helyi ideiglenes lakosok, a hajléktalanok és a külföldi állampolgárok jelentették.

4.4. Az ismertté vált sértettek területi jellemzői

A **viktimológia** (áldozattan) fejlődésével ma már a bűncselekmények és a bűnelkövetők mellett a sértettek területi jellemzőit is vizsgálhatjuk a kriminálgeográfia módszereivel. Ezeket a vizsgálatokat az ún. **természetes személy sértettekre** fókuszáljuk, akik a bűncselekmények sértettjeinek mintegy **60%**-át jelentik.

Hazánkban a természetes személy sértettek száma 1991-2002 között **átlagosan 280.000** (*13. ábra*), **Hajdú-Biharban 14.000 fő** körül volt (*14. ábra*). Számának és dinamikájának alakulása - előzetes elképzelésemmel szemben - csak részben hasonlít az ismertté vált bűncselekmények számának és dinamikájának (*2.* és *3. ábra*) változásaira, aminek véleményem szerint az az elsődleges oka, hogy sértettek nemcsak természetes, hanem jogi személyek is lehetnek.

Hajdú-Bihar a sértettek számát és gyakoriságát tekintve is előkelő pozíciókat foglalt el a Budapesttel kiegészített megyei rangsorban: **2002-ben** az **abszolút számok alapján** a **4.**, a **100.000 lakosra jutó érték** alapján Budapest, és a Balaton déli partjának „fertőzöttsége" miatt második Somogy megye mögött **3. helyezett** volt (*41. térképmelléklet*). Ezek kedvezőtlenebb helyezési számok, mint az ismertté vált bűncselekmények száma (5.) és gyakorisága (8.) (*14. térképmelléklet*) alapján talán várható lett volna. Hajdú-Biharban ugyanis nagyobb a természetes személy sértettek aránya az összes sértett között, mint több megyében, ami az eltérő bűncselekményi struktúrával (a személy elleni bűncselekmények magas aránya, melynek sértettei természetes személyek) van összefüggésben.

A természetes személy sértettek **megoszlását** több szempontból elemezhetjük:

- **Az ellenük elkövetett bűncselekmény alapján:** 2002-ben a sértettek **döntő többsége**, 87%-uk **vagyon elleni bűncselekmény áldozata** lett hazánkban. Hajdú-Biharban „csak" 80% volt az érték, a személy elleni (10%) és a közrend elleni (5%) bűncselekmények áldozatainak az országostól néhány százalékponttal magasabb aránya miatt.
- **Nemek szerint:** A bűnözés nemcsak elkövetőként érinti jobban a férfiakat, de viktimizációs veszélyeztetettségük is nagyobb: a természetes személy sértettek **2/3-a férfi** volt a vizsgált időszakban (ugyanakkor a nők érintettsége sértettként jóval magasabb, mint elkövetőként volt).
- **Életkor szerint:** A **fiatalabb korosztályok** tagjai gyakrabban válnak sértetté, mint az idősek (a 60 éves és idősebbek aránya 14% körül alakult). A közvéleményt leginkább érdeklő gyermek- és fiatalkorú sértettek aránya 3-6% volt.
- **Külföldi sértettek:** A természetes személy sértettek **országosan 4-6**, az idegenforgalmi szempontból kevésbé frekventált területnek számító **Hajdú-Biharban 1-2%**-át teszik ki a külföldi állampolgárságú sértettek. Az ellenük elkövetett jogsértések döntő többsége vagyon elleni bűncselekmény, elsősorban

lopás (gépjárművel kapcsolatos lopások, zsebtolvajlás, betöréses lopás) (*Kobolka I. 2001/b, 174. p.*). Az EU országaiból és a tengerentúlról érkező külföldiek veszélyeztetettsége jelentősen magasabb volt, mint a hazánkkal szomszédos országokból beutazóké (elsősorban nagyobb értékű vagyontárgyaik, a bűncselekményekkel szembeni kisebb felkészültségük miatt) (*Michalkó G. 2002/b, 406. p.*).

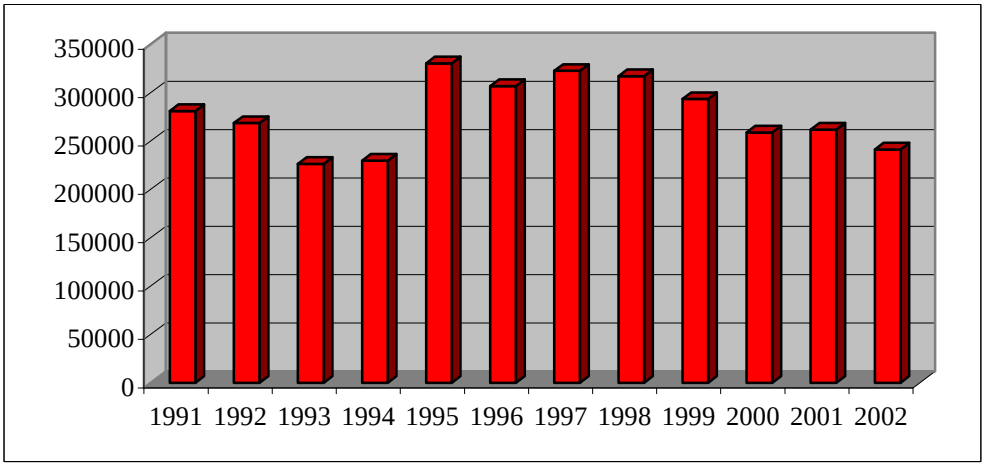

13. ábra: Az ismertté vált természetes személy sértettek száma hazánkban (1991-2002)
Adatbázis: ERÜBS

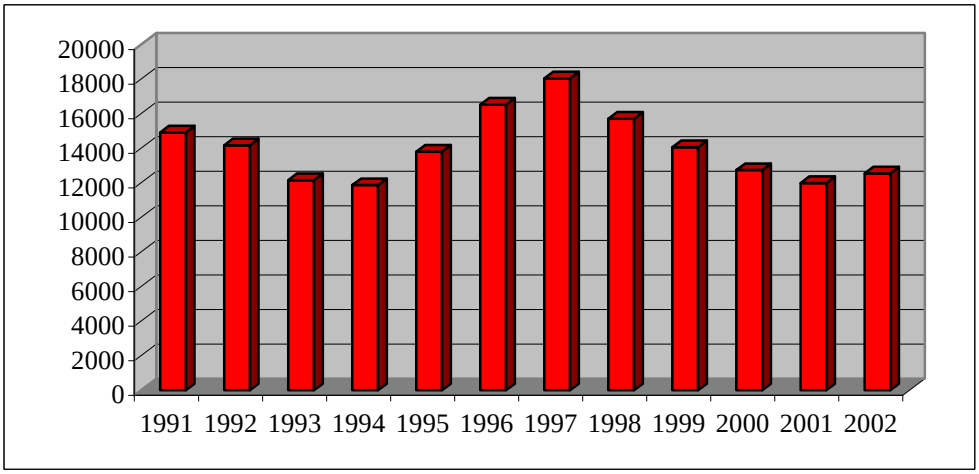

14. ábra: Az ismertté vált természetes személy sértettek száma Hajdú-Bihar megyében (1991-2002)
Adatbázis: ERÜBS

4.5. A bűnözés és néhány társadalmi-gazdasági összefüggése

A bűnözés statisztikai és szociológiai módszerekkel elemezhető, társadalmi-gazdasági viszonyok által determinált tömegjelenség, amely **sztochasztikus kapcsolatban** áll más társadalmi tömegjelenségekkel. De sokkal összetettebb jelenség annál, hogy egyetlen, vagy néhány változó mentén magyarázható lenne, ezért a **matematikai-statisztikai módszerek** csak igen **megfontoltan** alkalmazhatók.

Az ilyen típusú vizsgálatok nem tartoznak a szűkebb értelemben vett kriminálgeográfiához, de fontosnak éreztem, hogy - legalább néhány mutató segítségével - a társadalmi-gazdasági élet és a bűnözés közötti kapcsolat irányát és szorosságát a **korrelációszámítás**[97] eszközeivel kimutassam. Vizsgálataim[98] során az egyes megyék különféle gazdasági, illetve a bűncselekményekre, bűnelkövetőkre vonatkozó 2002-es adatait vetettem össze. A *III. táblázat* az ezek közötti korrelációs együtthatókat mutatja be.

A **bűnözési gyakoriságnak** a **gazdasági fejlettséggel** (GDP, működő vállalkozások száma, átlagkereset, SZJA-bevételek alapján) **szoros pozitív** a **kapcsolata**. A legtöbb bűncselekményt nem a legszegényebb vidékeken követik el, hanem ott, ahol legnagyobbak a kihívások. Ennek bizonyítéka az is, hogy a vagyon elleni bűncselekmények esetében még magasabbak a korrelációs együtthatók értékei. A vállalkozások sűrű volta például lehetőséget ad a magas számú vagyon elleni bűncselekmény (pl.: csalások) elkövetésére. Érdekes módon a személy elleni, s különösen a gazdasági bűncselekményeknél - valószínűleg ezen bűncselekmény-főcsoportok sajátos jellege miatt - a változókkal nem lehetett érdemi összefüggést kimutatni.

A **bűnelkövetői gyakoriság** a gazdasági fejlettség mutatóival gyenge negatív, a **munkanélküliséggel** viszont **szoros pozitív kapcsolatot** mutat. Ez a fiatalkorú és a büntetett előéletű bűnelkövetők esetében fokozottan érvényes.

Kutatási eredményeim *Ferge Zs.* (*1999, 15.* és *27. p.*) 1997-es adatokra vonatkozó számításaival nagyfokú hasonlóságot mutatnak. Hasonló megállapításokra jutott a vagyon elleni bűnözés és a munkanélküliség, illetve az egy főre jutó GDP közötti összefüggések vizsgálatánál *Takács L.* (*1998, pp. 17-18.*) is: a munkanélküliség és a vagyon elleni bűnözés korrelációja alacsony erősségű fordított arányosságot mutatott; az egy főre jutó GDP és a vagyon elleni bűnözés jóval szorosabb, pozitív összefüggést eredményezett.

[97] A korreláció nem jelez okságot, csak összefüggést.

[98] A matematikai-statisztikai számítások során az alábbi szakkönyvekre támaszkodtam: *Abonyiné Palotás J. 1999*; *Nemes Nagy J. (szerk.) 2005*; *Vuics T. (szerk.) 1995*.

III. táblázat: Megyei adatokból számított korrelációs együtthatók (2002)[99]

Mutatók	Bűncs.	Személy	Gazd.	Vagyoni	Bűnelk.	Fiatalk.	Bünt.
GDP	**0,73**	-0,24	-0,03	**0,75**	-0,38	-0,48	-0,39
Műk. vállalk.	**0,77**	-0,26	-0,05	**0,80**	-0,39	**-0,59**	-0,45
Átlag-kereset	**0,69**	-0,22	-0,17	**0,73**	-0,31	-0,39	-0,36
SZJA-bevételek	**0,66**	-0,26	-0,19	**0,70**	-0,42	-0,50	-0,45
Mn-i ráta 1.	-0,28	0,18	0,08	-0,29	0,45	**0,65**	0,50
Mn-i ráta 2.	-0,15	0,34	0,12	-0,20	**0,64**	**0,74**	**0,68**

Jelmagyarázat és *adatbázis:*
GDP: egy főre jutó bruttó hazai termék - Magyar Statisztikai Zsebkönyv 2003
Műk. vállalk.: 100 lakosra jutó működő vállalkozások száma - TEIR
Átlagkereset: az alkalmazásban állók bruttó átlagkeresete - Hajdú-Bihar Megye Statisztikai Évkönyve 2002
SZJA-bevételek: egy lakosra jutó SZJA bevételek - TEIR
Mn-i ráta 1.: munkanélküliségi ráta (%) (a KSH munkaerő-felmérése alapján) - H-B. M. Stat. Évk. 2002
Mn-i ráta 2.: munkanélküliségi ráta (%) (2000) (a KSH munkaerő-felmérése alapján) - H-B. M. Stat. Évk. 2002
Bűncs.: az ismertté vált bűncselekmények 100.000 lakosra jutó száma - BM Informatikai Hivatal Statisztikai Osztály
Személy: az ismertté vált személy elleni bcs-ek 100.000 lakosra jutó száma
Gazd.: az ismertté vált gazdasági bcs-ek 100.000 lakosra jutó száma
Vagyoni: az ismertté vált vagyon elleni bcs-ek 100.000 lakosra jutó száma
Bűnelk: az ismertté vált bűnelkövetők 100.000 lakosra jutó száma
Fiatalk.: az ismertté vált fiatalkorú bűnelkövetők 100.000 lakosra jutó száma
Bünt.: az ismertté vált büntetett előéletű bűnelkövetők 100.000 lakosra jutó száma

A **bűnözés** és a **munkanélküliség** kérdését részletesebben is elemeztem. Elterjedt nézet szerint a növekvő munkanélküliség nagyobb bűnözéshez vezet. Egyes kutatások szerint a gazdasági krízis esetén nő a bűnözés; mások szerint viszont gazdasági visszaesések idején az emberek kevesebb bűncselekményt követnek el, félve munkahelyük elvesztésétől , s attól, hogy büntetett előéletűként nem fognak álláshoz jutni (*Steinhilper, G. 1976*).

Tauber I. (*2003, 91. p.*) vizsgálatai szerint 1993-99 között a munkanélküliek aránya az összes bűnelkövető között 40-46%, a vagyon elleni bűncselekményt elkövetők között 50-56% volt. Ez azt mutatja, hogy a jelenség a **bűnözésnél** jelentős **determináló tényező**. Ugyanakkor természetesen a munkanélküliség nem

[99] A nagyon heterogén - esetenként nagyságrendileg eltérő - értékek miatt fajlagos adatokból álló változók közötti korrelációt számoltam.

vezet automatikusan bűnözéshez, a munkanélküliek jelentős része nem követ el bűncselekményt. „A munkanélküliség akkor fenyeget tömeges dezintegrációval, ha tartós leszakadási folyamatot indít meg vagy erősít fel, ha tömegében érinti az első munkavállaló fiatalokat, valamint akkor is, ha a munkanélküliséggel sújtottak jelentős aránya iskolázatlan, szakképzetlen." (*Gönczöl K. 1993, 45. p.*). Ezzel az állásponttal ért egyet *Korinek L.* (*1989, 31. p.*) is, aki szerint a munkanélküliség akkor veszélyes és bűnözésgeneráló, ha valaki tartósan van munka nélkül, illetve amikor fiatal korban a szocializációs folyamat befejeződése előtt veszíti el az állását (vagy pályakezdő munkanélküli).

„A munkanélküliek esetében a bűnelkövetés motiváló ereje nem a jelenlegi anyagi helyzetből fakad, sokkal inkább a régebben elért anyagi pozíció elvesztéséből, illetve a magasabb szint elérése utáni vágyból, valamint a legálisan elérhető eszközök hiányából ered." (*Kó J. - Münnich I. 2000, 32. p.*).

A munkanélküliség esetében időeltolásos elemzést is végeztem: nemcsak 2002, hanem 2000 munkanélküliségi rátája alapján is vizsgáltam a bűnözéssel való összefüggést (hiszen a többség számára a tartalékok felélése után a bűnözés csak „végső eszköz"). A 2000-es munkanélküliségi rátával a bűnelkövetői gyakoriság valóban magasabb korrelációs együtthatókat eredményezett.

4.6. A rendőrségi munka értékelése a nyomozati eredményesség és az ismeretlenes felderítés alapján

Amikor a rendőrség munkájának eredményességét vizsgáljuk, hazánkban alapvetően két mutató értékeit elemezhetjük: a **nyomozati eredményességet**, valamint az **ismeretlenes felderítési mutatót**. Előbbi az ismertté vált bűncselekmények számához viszonyítja az eredményesen felderített esetek számát, százalékos arányban fejezve ki az eredményességet. Az ismertté vált bűncselekmények elkövetőinek felderítését mutató arány az eredményes hatósági tevékenység egyik - sokak által legfontosabbnak tartott - jelzőszáma. Az ismeretlenes felderítési mutató az ismeretlen elkövető ellen indult nyomozások eredményességét mutatja meg, ugyancsak százalékos formában.

A nyomozati eredményesség és az ismeretlenes felderítés fontos mutatói a rendőri tevékenység hatékonyságának, azonban nem lehetnek kizárólagos mércéi, ugyanis több tényező jelentősen **befolyásolhatja** értékeik alakulását:

- A ***vagyon elleni bűncselekmények*** körében a felderítési arány az átlagosnál alacsonyabb, ezért a vagyon elleni bűncselekmények számának és összbűnözésen belüli részarányának növekedésével szükségszerűen együttjár a felderítési arány romlása.
- A ***sorozatügyek*** (pl.: csalássorozatok) bűnelkövetőinek felderítése több százalékponttal javíthatja az eredményességet, így előfordulhat, hogy egymás utáni évek adatai között igen jelentős eltérések vannak.
- A ***bűnüldöző szervek*** esetenként maguk is válogatnak a bejelentett ügyek között, némelyekben esetleg nem is indítanak nyomozást. Ez a „hatósági szelekció" onnan ered, hogy a rendőrség a társadalmi elvárásokból következően eredménycentrikus. „A szervezet létének és fontosságának igazolását - paradox módon - nem a (nehezen mérhető) közbiztonság javulásával, hanem a felderített bűncselekmények arányának növelésével érheti el." (*Korinek L. 1996, 77. p.*). A felderítési arány javítása érdekében előfordulhat, hogy a rendőrség az eleve reménytelennek látszó kisebb súlyú ügyekben igyekszik lebeszélni a feljelentést tenni akarót. Ugyancsak előfordulhat, hogy az ügyeket adminisztratív módon „csúsztatják", manipulálják.

Hazánkban 1990-2002 között a **nyomozás eredményesség átlagosan mintegy 50%** volt, vagyis az ismertté vált bűncselekményeknek csak a felében sikerült az elkövetőt felderíteni (*15. ábra, 42. térképmelléklet*). Ez az érték a szocialista időszak adatainál mintegy 20-30 százalékponttal kevesebb.[100] A bűnözés nagyarányú növekedése, struktúrájának átalakulása következtében

[100] 1980-ban a 130.000 ismertté vált bűncselekmény 1/4-ében nem sikerült megtalálni az elkövetőt.

romlott a rendőri munka eredményessége. A vizsgált időszakban a mutató értéke 1991-ben, a bűnözés legdinamikusabb növekedése idején volt a legkisebb (39,6%), amikor a rendőrség még nem tudott hatékonyan eleget tenni megnövekedett feladatainak. A nyomozás eredményessége 1995-ben érte le maximumát (60%), aminek legfőbb oka, hogy Baranya és Csongrád megyékben két csalássorozat elkövetőit sikerült eredményesen felderíteni (ezt bizonyítja, hogy Csongrádban 1995-ben kiugróan magas, 87,7%-os volt a nyomozási eredményesség, míg 1994-ben és 1996-ban „csak" 63,5, illetve 57% volt).

Hajdú-Bihar megye értékei is **átlagosan 50%** körül alakultak. A nyomozati eredményesség itt is 1991-ben volt a minimumon (38,3%), s 1994-ben érte el maximumát (54,2%). Az **1990-es évtizedben** (1996 kivételével) az **országos átlag alatt** volt a mutató értéke (a legjelentősebb eltérés 1995-ben és 1998-ban figyelhető meg, amikor az országostól 10-11 százalékponttal maradt el az eredményesség), viszont pozitív fejlemény, hogy **2000-2002 között** már **felülmúlta** azt. Az ismertté vált bűncselekmények nagy számának, valamint a vagyon elleni bűncselekmények magas arányának következtében Hajdú-Bihar kedvezőtlen pozíciókat foglalt el a Budapesttel kiegészített megyei rangsorban: 2000 kivételével (9. hely) a **rangsor második felében** található, sőt 1993-ban, 1995-ben és 1998-ban annak utolsó előtti helyén állt.

A **rendőrkapitányságok szintjén** igen **jelentős különbségek** figyelhetők meg (*15. ábra*, *43. térképmelléklet*). A vizsgált időszak egészét tekintve a **Debreceni Rendőrkapitányság** értékei mintegy **10 százalékponttal elmaradnak** a **megyei** és az **országos átlagtól** (ahogyan Budapest alacsony nyomozás eredményességi adatai rontják az országos átlagot, úgy „húzzák le" a Debreceni Rk. értékei Hajdú-Bihar átlagát). Ennek oka az ismertté vált bűncselekmények, s ezen belül a vagyon elleni bűncselekmények nagy száma, a nagyvárosi bűnözés, ami nehezíti a hatékony rendőri tevékenységet. A Debreceni Rk. adatai az ország 149 rendőrkapitányságának rangsorában 1997-2001 között mindössze a 107-140. helyek valamelyikére voltak elegendőek. A **Hajdúszoboszlói Rk.** adatai összességében megfelelnek a megyei és az országos átlagnak. Ki kell azonban emelnünk, hogy az átlag ez esetben **igen jelentős évenkénti differenciákat** takar: például a Rendőrkapitányság nyomozási eredményessége 1999-ben 48,1% volt, a következő évben viszont már 72,8%. Ez a közel 25 százalékpontos javulás egyben azt is eredményezte, hogy az országos rangsorban az Rk. a 99-ről a 6. helyre ugrott előre. A megye **további hat rendőrkapitányságának** értékei a **megyei** és az **országos átlagnál** is **jelentősen magasabbak**. **Kiemelkednek** közülük a **Hajdúnánási** és a **Hajdúböszörményi Rk.** adatai, ahol az előbbi átlagokat közel 30, ill. 20 százalékponttal múlta felül a nyomozási eredményesség. Különösen a Hajdúnánási Rk értékei kimagaslóak országos viszonylatban is: a több esetben 80% feletti eredményesség következtében a rendőrkapitányságok rangsorában

1997-2001 között az igen előkelő 3-6. helyeken található a Rk. A kiváló nyomozási eredményességben véleményem szerint a bűncselekmények relatíve kisebb száma játszik vezető szerepet.

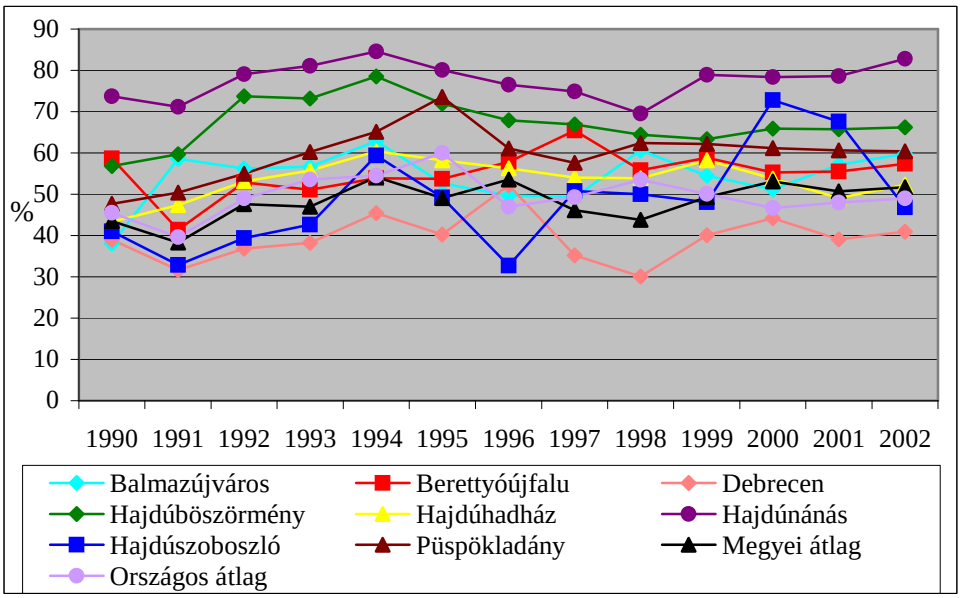

15. ábra: A nyomozás eredményességi mutató hazánkban, illetve Hajdú-Bihar megyében rendőrkapitányságonként (1990-2002) (%)
Adatbázis: ERÜBS

Hazánkban az **ismeretlenes felderítés** a vizsgált időszakban **átlagosan mintegy 38%** volt, évente 8-18 százalékponttal elmaradva a nyomozási eredményességtől (*16. ábra, 44. térképmelléklet*). Ez természetesen azzal magyarázható, hogy csak az ismeretlen elkövető ellen indult nyomozások felderítéseit tartalmazza. A mutató értéke az 1990-es évtized legelején, a bűnözés ugrásszerű növekedésekor volt a legalacsonyabb,[101] amikor az ismeretlen elkövető ellen indult nyomozások alig több mint 1/4-e volt sikeres (1991: 27,4%). Az ismeretlenes felderítés - a nyomozási eredményességhez hasonlóan - 1995-ben érte el maximumát (44,9%).

Hajdú-Bihar megye értéke is **átlagosan 38%**, vagyis az országos átlag körül alakult. Az ismeretlenes felderítés 1990-ben volt a legkisebb (24,7%), s 2000-ben érte el maximumát (47,5%). **1990** és **1998 között** az **országos átlag alatt** volt az

[101] Budapesten 1990-ben az ismeretlenes felderítési mutató 11,8% volt, vagyis az ismeretlen elkövetőjű bűncselekmények kevesebb, mint 1/8-ában volt sikeres a nyomozás.

értéke (1993-ban 10,8 százalékponttal maradt el attól), **1999-től** viszont - mutatva a rendőri munka hatékonyságának növekedését - **felülmúlta** azt (2000-ben 9,9 százalékponttal). Hajdú-Bihar ezt a mutatót tekintve is igen kedvezőtlen pozíciókat foglal el a Budapesttel kiegészített megyei rangsorban: jellemzően a **rangsor utolsó harmadában** található (2000-ben volt 8.), sőt 1993-ban Budapest értékét is alulmúlva utolsó helyezett volt.

Ezen mutató esetében is a **rendőrkapitányságok szintjén** vannak a **legnagyobb különbségek** (*16. ábra, 45. térképmelléklet*). A vizsgált időszakot tekintve a **Debreceni Rendőrkapitányság** értékei - mintegy **8 százalékponttal elmaradva** a **megyei** és az **országos átlagtól** - nem érik el a 30%-ot. Ennek okaként a nyomozási eredményességnél már feltüntetett tényezőket említhetjük meg. A megyeszékhely rendőrkapitányságának alacsony értékei jelentősen rontják a megye átlagát. A Debreceni Rk. adatai az ország 149 rendőrkapitányságának rangsorában 1997-2001 között mindössze a 104-137. helyek valamelyikére voltak elegendőek. A **Hajdúszoboszlói Rk.** adatai összességében - a nyomozási eredményességhez hasonlóan - megfelelnek a megyei és az országos átlagnak. Itt is ki kell azonban emelnünk, hogy az átlag **igen jelentős évenkénti eltéréseket** takar: a Rendőrkapitányság ismeretlenes felderítési mutatója 1999-ben 43% volt, a következő évben viszont már 73,8%. Ez a több mint 30 százalékpontos javulás egyben azt is eredményezte, hogy az országos rangsorban az Rk. a 81-ről a 4. helyre ugrott előre. A megye **további hat rendőrkapitányságának** értékei a **megyei** és az **országos átlagot is jóval felülmúlták**: a Berettyóújfalui Rk. értéke átlagosan mintegy 3, a Hajdúhadházi 5, a Balmazújvárosi 9, a Püspökladányi 15, a Hajdúböszörményi 23, a Hajdúnánási 34 százalékponttal. A **Hajdúnánási Rk.** adatai **országos viszonylatban** is **kiemelkedők**: a jellemzően 70% feletti ismeretlenes felderítés eredményeként a rendőrkapitányságok rangsorában 1997-2001 között a 2-6. helyeken állt. A nyomozás eredményességi, ill. az ismeretlenes felderítési mutató értékei között a legkisebb különbség átlagosan a Hajdúnánási (5,9 százalékpont), a legnagyobb a Berettyóújfalui Rk. (14,5 százalékpont) esetében volt.

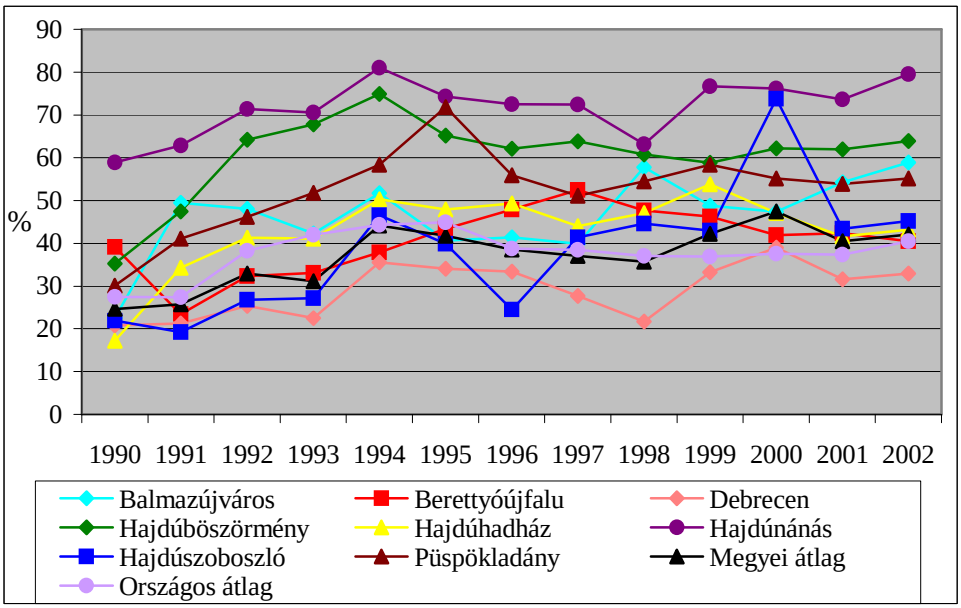

16. ábra: Az ismeretlenes felderítési mutató (saját eljárású ügyben) hazánkban, illetve Hajdú-Bihar megyében rendőrkapitányságonként (1990-2002) (%)
Adatbázis: ERÜBS

4.7. A személyi sérüléssel járó közúti közlekedési balesetek kriminálgeográfiai vizsgálata

Bár a **személyi sérüléssel járó közlekedési balesetek többsége nem bűncselekmény** (*17. ábra*), a **kriminálgeográfia** egyik fontos **részterülete** a balesetek számának, dinamikájának, összetételének, tér- és időbeli jellemzőinek vizsgálata, s ezek alapján **baleseti ponttérképek** készítése (*Tóth A. 2005/b, 2007*). A ponttérképek analízise, a baleseti okok feltárása hozzájárulhat a baleset-megelőzéshez, a baleseti gócpontok megszüntetéséhez, a közlekedés biztonságának javulásához, a közlekedési bűncselekmények számának csökkenéséhez (*Hegedűs A. 2002*).

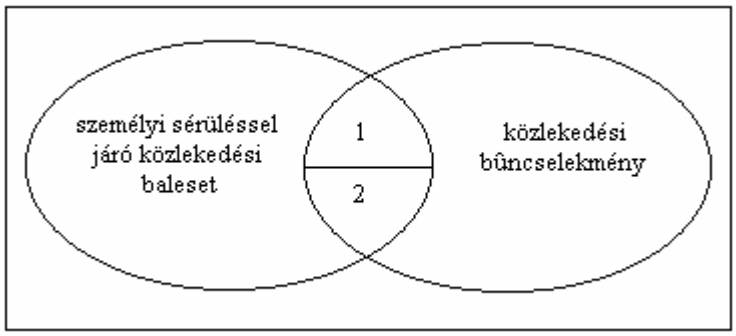

17. ábra: A személyi sérüléssel járó közlekedési balesetek és a közlekedési bűncselekmények modellje
Információbázis: Irk F. 1996, 201. p.
Jelmagyarázat:
1: személyi sérüléssel járó közlekedési baleset és gondatlan bűncselekmény[102]
2: személyi sérüléssel járó közlekedési baleset és szándékos bűncselekmény[103]

A közlekedési ágazatok közül a közúti közlekedés a legveszélyesebb. Hazánkban a személyi sérüléssel járó közlekedési balesetek mintegy 9/10-e **közúti baleset**,[104] ezért ebben az alfejezetben ezek részletes elemzésére kerül sor.

[102] A legalább súlyos testi sértés előidézésével együtt járó balesetek gondatlan közlekedési bűncselekmények is egyben, a csak könnyű sérüléssel járó baleset előidézése nem bűncselekmény (*BTK XIII. fejezet 187. §*).
[103] Az a közlekedési baleset szándékos bűncselekmény is, amelyet vezetési képességet befolyásoló szer hatása alatti vezetés során idéz elő az elkövető (*BTK XIII. fejezet 188. §*).
[104] A vasúti közlekedési balesetek aránya 10%, a vízi és a légi személyi sérüléses balesetek száma nem éri el az évi 10-et.

Magyarországon az 1980-as évtizedben a motorizáció fejlődésével[105] párhuzamosan szinte folyamatosan nőtt a **személyi sérüléssel járó közúti közlekedési balesetek száma**:[106] 1980-ban 18.994, 1985-ben 19.563, 1989-ben 24.367 ilyen baleset történt, melyekben 25.457, 26.596, illetve 34.214 személy halt meg, sérült meg súlyosan vagy könnyen.[107] A balesetek száma **1990-ben** érte el **csúcspontját**, amikor 27.801 személyi sérüléssel járó közúti közlekedési baleset történt, melyekben 2.432 fő halt meg, s 36.996 személy sérült meg. Ez az időszak volt a magyar közlekedésbiztonság eddigi legválságosabb szakasza (*Kemenes M. 2000, 6. p.*). **1990 után csökkenő tendencia** jellemezte a közúti balesetek számát:[108] különösen jelentős volt a csökkenés az 1990-es évtized első éveiben, majd **1993-2002 között 17.493-20.722 között változott** az ilyen típusú balesetek száma (a legkevesebb 2000-ben volt: ekkor „csak" 17.493 baleset történt, ami az 1990-es érték 62,9%-a) (*18. ábra*).[109]

Örvendetes tény, hogy **2000-ig** szinte folyamatosan **csökkent a balesetek következtében meghalt,** illetve **megsérült személyek száma** (2000-ben 1.200, illetve 22.698 fő). A vizsgált időszak utolsó két évében ugyanakkor **kisebb növekedés** figyelhető meg (2002-ben 1.429 fő halt meg, 25.978 sérült meg).[110]

Jelentős fejlemény, hogy **csökkent a balesetek súlyossági foka**, de a legjobb közlekedésbiztonságú európai országokhoz képest még mindig magas: 1990-ben az **1.000 balesetre eső halálos áldozatok száma** 87,5, 2002-ben 72,6 volt. A rendszerváltás utáni jelentős javulás ellenére hazánkban a fejlettebb közlekedési kultúrával és járműállománnyal rendelkező európai országokhoz képest még mindig **magas a baleseti veszélyeztetettség**.

---

[105] A személygépkocsi-állomány 1980 és 1990 között 1.013.412-ről közel duplájára, 1.944.553-ra nőtt hazánkban. Hajdú-Bihar megyében ebben az évtizedben a növekedés több mint 2-szeres volt (37.659, illetve 79.931 személygépkocsi).

[106] A közlekedési balesetek esetében is van látencia, egyes kutatások szerint mintegy 4-szeres, „ez azonban szinte kizárólag részint az egyjárműves, részint a könnyű sérüléssel végződő (elsősorban kerékpárral való elesés) balesetekre korlátozódik." (*Irk F. 1996, 203. p.*).

[107] A balesetet követő 30 nappal későbbi állapot szerint.

[108] A személygépkocsik számának emelkedése ugyanakkor folytatódott, bár a növekedés üteme csökkent: 2002-ben az országban már 2.629.526, Hajdú-Bihar megyében 114.032 személygépkocsit tartottak nyilván. Javultak a gépjárművek minőségi jellemzői is, de még mindig sok az elavult műszaki és biztonsági paraméterekkel rendelkező, magas életkorú gépjármű hazánkban, amely hátráltatja a korszerű dinamikus, biztonságos közlekedést.

[109] A balesetek számának 2000-től megfigyelhető mérsékelt ütemű növekedése 2002 után is folytatódott: 2003-ban 19.976, 2006-ban 20.977 személyi sérüléses közúti közlekedési baleset történt hazánkban.

[110] Nemcsak a balesetek száma, a sérültek száma is növekedett az utóbbi években: 2006-ban 1.305-en haltak meg, 27.993-an sérültek meg közúti balesetekben.

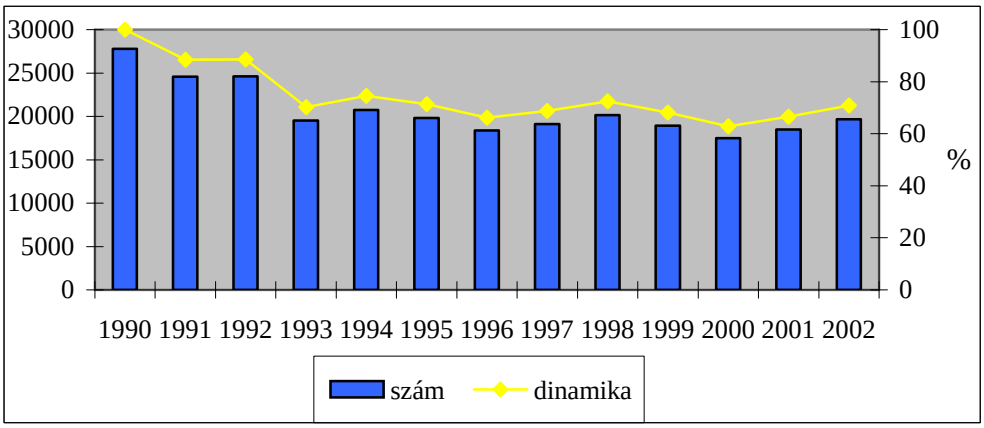

18. ábra: A személyi sérüléssel járó közúti közlekedési balesetek száma és dinamikája hazánkban (1990-2002) (1990 = 100%)
Adatbázis: Magyar Statisztikai Évkönyv 1990-2002 (KSH)
http://www.b-m.hu

Hasonló folyamat zajlott le **Hajdú-Bihar megyében** is: 1980-ban 762 személysérüléssel járó közúti közlekedési baleset történt, számuk egy évtizeddel később több mint kétszeresére, 1.618-ra nőtt. Ezekben a balesetekben 1980-ban 71 fő halt meg és további 1.028 sérült meg; 1990-ben a balesetek következtében meghalt személyek száma 106 fő volt, a sérülteké 2.142. **1990 után** a megyében is az országoshoz hasonló tendenciával **csökkent az ilyen típusú balesetek száma**, az **utolsó tíz évben 1.033-1.278 között** volt az értéke (*19. ábra*).[111]

Csökkent a balesetet szenvedett személyek száma is: 2002-ben 1.670 fő, akik közül 99 fő halt meg[112] (2001-ben a meghaltak száma „csak" 62 volt - hasonlóan jelentős változások voltak 1996-1998 között, amikor a balesetek következtében meghaltak száma 78-ról 109-re nőtt, majd 60-ra csökkent. A számottevő növekedések, csökkenések okainak kivizsgálása, elemzése a Rendőrség szakembereinek feladata).

Az 1990-es és a 2002-es értékeket összevetve megállapítható, hogy - az országos tendenciától eltérően - **nőtt a balesetek súlyossági foka**: 1990-ben az 1.000 balesetre eső halálos áldozatok száma 65,5, 2002-ben 81,8 volt.

[111] Hajdú-Biharban is megállapítható a baleseti szám 2000 óta tartó kisebb növekedésének folytatódása: 2003-ban 1.253, 2005-ben 1.336, 2006-ban 1.248 személyi sérüléssel járó közúti baleset történt.
[112] A sérültek száma is emelkedett az elmúlt években: 2006-ban 1.747-en szenvedtek közúti közlekedési balesetet, közülük 64-en vesztették életüket.

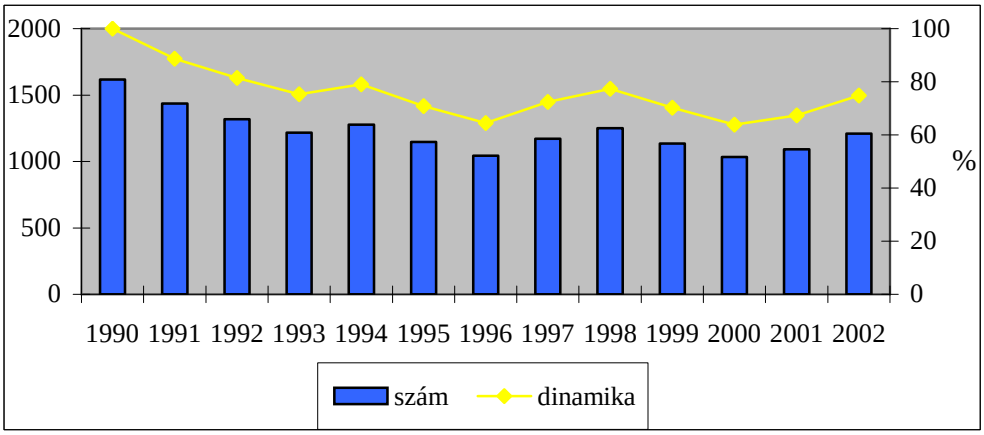

19. ábra: A személyi sérüléssel járó közúti közlekedési balesetek száma és dinamikája Hajdú-Bihar megyében (1990-2002) (1990 = 100%)

Adatbázis: Hajdú-Bihar Megye Statisztikai Évkönyve 1990-2002 (KSH)

A személyi sérüléses közúti közlekedési balesetek **abszolút számát** tekintve **Hajdú-Bihar** a **megyei rangsorban** 1991-ben az 5., **1997-2002 között** Pest megye után a **2. helyet** foglalta el.

Az abszolút számok mellett a megyék helyzetét **viszonyszámok** felhasználásával is összehasonlítottam a 2002-es évre vonatkozóan. A **100.000 lakosra jutó személyi sérüléses közúti közlekedési balesetek** számát tekintve Hajdú-Bihar (219,3) a megyék között az országos (194,1) és a vidéki (183,4) átlagot jóval meghaladva az **első helyen** állt. A lakosságarányos elemzés mellett a közúti közlekedési balesetek esetében más tényezők hatását is indokolt figyelembe venni. Ha a népességszám helyett a **megyék területéhez mérjük a balesetek számát**, akkor némileg kedvezőbb Hajdú-Bihar helyzete: 100 km^2-re 19,5 személyi sérüléses közúti baleset jutott (**5. hely** a rangsorban), ami a vidéki átlagnál (16,7) magasabb, viszont az országosnál (21,2) alacsonyabb érték. Egy újabb viszonyítási lehetőség a megyékben bejegyzett gépjárművek számához mérni a közúti balesetek számát. Elemzésem során a személygépkocsik állományához viszonyítottam, ami természetesen nem tartalmazza az összes gépjárművet, viszont annak legnagyobb részét jelenti. 2002-ben az **1.000 személygépkocsira jutó személyi sérüléses közúti közlekedési balesetek** száma kimagaslóan **Hajdú-Biharban** volt **a legmagasabb** (10,6), jóval meghaladva az országos (7,5) és a vidéki (7,6) átlagot. A **meghalt, megsérült személyek 100.000 lakosra jutó száma** Hajdú-Biharban 302 volt, Fejér megye után a **2.**, jóval felülmúlta az országos átlagot (270).

Összegzésként megállapítható, hogy a közúti közlekedési balesetek abszolút és viszonyszámai egyaránt **Hajdú-Bihar megye igen kedvezőtlen helyzetét** mutatják, igazolva a balesetek vizsgálatának (köztük kriminálgeográfiai elemzésének) fontosságát.

A személyi sérüléses közúti közlekedési balesetek **kimenetelüket tekintve halálos, súlyos**,[113] illetve **könnyű sérüléses balesetek** lehetnek. A halálos kimenetelű balesetek száma hazánkban 1990-ben még 2.185 volt, 1993-2002 között 1.064-1.462 között alakult. Nemcsak számuk, arányuk is csökkent mintegy 2 százalékponttal, 8-ról 6%-ra. Csökkent a súlyos közúti balesetek száma és aránya is; míg a könnyű sérüléses balesetek száma csökkent, arányuk azonban a kisebb ütemű csökkenés következtében nőtt: 2002-ben közel 60%-át jelentették a személyi sérüléses közúti baleseteknek.

Hajdú-Bihar megyében 1990-ben 100 halálos kimenetelű közúti baleset történt, számuk 1994-2002-ben 50-91 között alakult. Arányuk ugyanakkor érdemben nem változott a vizsgált időszakban: 5-8% volt (*20. ábra*). Az országos tendenciának megfelelően csökkent a súlyos közúti balesetek száma és aránya; míg a könnyű sérüléses balesetek száma csökkent, arányuk pedig mintegy 60%-ra nőtt.

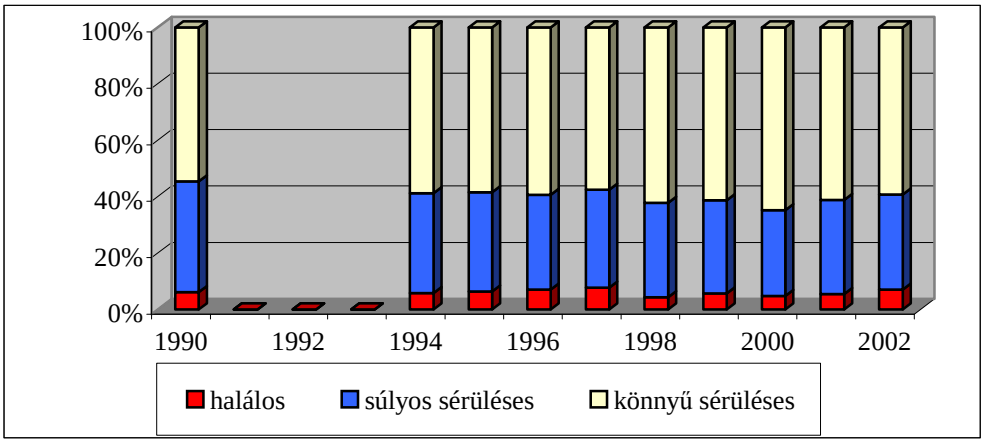

20. ábra: A személyi sérüléssel járó közúti közlekedési balesetek kimenetele Hajdú-Bihar megyében (1990-2002) (%)[114]
Adatbázis: Hajdú-Bihar Megye Statisztikai Évkönyve 1990-2002 (KSH)

A közúti közlekedési baleseteket még több szempont alapján elemezhetjük:

[113] „Súlyos sérüléses az a baleset, amelynél legalább egy személy súlyosan megsérült. Súlyos sérülések az általában 8 napon túl gyógyuló sérülések, törések, zúzódások, belső sérülések, súlyos vágások és roncsolások, orvosi kezelést igénylő általános sokk, illetve bármely olyan sérülés, amely kórházi ápolást tesz szükségessé.” (*Hajdú-Bihar Megye Statisztikai Évkönyve 2002, 179. p.*).
[114] Az 1991-1993 közötti időszak baleseti struktúrájának pontos adatai nem álltak rendelkezésemre.

- **A balesetek természete szerint:** Hajdú-Bihar megyében 2002-ben az 1.210 személyi sérüléses közúti közlekedési baleset több mint 56%-át haladó járművek összeütközése jelentette. Jelentős arányt képvisel még a „gyalogos elütése" (18,8%), a „megcsúszás, farolás, felborulás, pályaelhagyás" (9%) és a „szilárd tárgynak ütközés" (8,6%). Ezek az értékek megfelelnek az országos átlagnak.
- **A balesetek oka alapján:** 2002-ben a megyében a balesetek több mint 9/10-e járművezetők hibájából következett be. A legjellemzőbb okok az „irányváltoztatás, haladás és bekanyarodás szabályainak megszegése", „az elsőbbség meg nem adása" és „a sebesség nem megfelelő alkalmazása" (az összes baleset mintegy 25-25-25%-ával). A járművezetők által okozott balesetek okai közül az 5,5%-ot jelentő „az előzés szabályainak meg nem tartása" kategóriáról azért kell külön szólni, mert zömében e szabályszegés miatt történnek a frontális ütközések, ahol az átlagosnál jóval magasabb a halálos kimenetelű balesetek részaránya. A járművezetők hibája mellett még a gyalogosok hibáját kell kiemelnünk (a balesetek 7%-a). Ezek a számok is adekvátak az országos értékekkel.
- **A balesetek okozói alapján:** a balesetek 58,4%-ának személygépkocsi, 13,6%-ának kerékpár, 11,5%-ának tehergépkocsi vezetője, 7,4%-ának „gyalogos, egyéb személy" volt az okozója. A balesetet okozó gépjárművezetők aránya az országos átlaghoz hasonló, míg a kerékpárosoké mintegy 3 százalékponttal magasabb, a gyalogosoké 3 százalékponttal alacsonyabb annál. Ennek oka, hogy elsősorban a falusi településeken, de Debrecen kivételével a városokban is a lakosság nagy részének legfontosabb közlekedési eszköze a kerékpár.
- **Ittasan okozott közúti balesetek:** 2002-ben 144 ittasan okozott balesetet történt Hajdú-Biharban (6. hely a megyék rangsorában). Ez a személysérüléses közúti közlekedési balesetek 11,9%-a (16. hely a megyék között), ami az országos (12,4%)[115] és a megyék (14,6%) átlagánál is kedvezőbb érték. A 144 baleset okozója 41,7%-ban személygépkocsi-vezető, 23,6%-ban kerékpáros, 13,2%-ban gyalogos volt. A személygépkocsi-vezetők aránya az országos átlagnál néhány százalékponttal alacsonyabb, a kerékpárosoké és a gyalogosoké néhány százalékponttal magasabb.

A személyi sérüléses közúti közlekedési balesetek **térbeli elhelyezkedésének** elemzéséhez az Útgazdálkodási és Koordinációs Igazgatóság (*UKIG*) által készített **baleseti ponttérképet** (*23. térképmelléklet*) használtam fel. A balesetek elhelyezkedése nagyfokú hasonlóságot mutat a megye közúthálózatának **forgalmi terhelésével** (*22. térképmelléklet*). A balesetek **több mint 2/3-a lakott területen**, kimagaslóan Debrecenben, illetve a városokban történt. A nem lakott területek közül kiemelkedett a **nemzetközi, országos** és **regionális jelentőségű főutak**, s elsősorban **Debrecenbe be-**, illetve **kivezető szakaszaiknak** a balesetszáma. A

[115] Magyarországon az ittasan okozott személysérüléses balesetek részaránya nemzetközi összehasonlításban magas.

legtöbb baleset a legnagyobb forgalmat lebonyolító **4-es számú főúton** történt, valamint a 35-ös út Debrecen-Hajdúböszörmény közötti és Polgár környéki szakaszán, a 47-es út Debrecen-Sáránd közötti és Berettyóújfalui részén, a 48-as úton Debrecen-Vámospércs között, a 42-es út Berettyóújfalu-Ártánd és a 471-es út Debrecen-Hajdúsámson közötti szakaszán. A baleseti kockázatot növeli, hogy a főútvonalak döntő részének áteresztőképessége, minősége, biztonsága nem felel meg a növekvő forgalom igényeinek.

2002 után valószínűsíthetően **megváltozott** a megye forgalmi terhelése és baleseti ponttérképe: a forgalom jelentős része az **M35-ös** autópályán áramlik, de a baleseti kockázat itt lényegesen kisebb, mint a fő- és mellékúthálózaton. Európai Uniós tagságunk, a nemzetközi gazdasági integrálódás folyamatának felgyorsulása tovább növeli a megye közúti forgalmát, a közúthálózat leterheltségét.

A kriminálgeográfiai kutatások lényeges része a térbeli aspektusok mellett a személyi sérüléses közlekedési balesetek **időbeli dimenziójának** feltárása is. Hajdú-Bihar megyére vonatkozóan nem rendelkeztem minden ezzel kapcsolatos információval, de a vizsgálat úttörő jellege miatt fontosnak tartottam, hogy az országos helyzet elemzésén keresztül a kriminálgeográfia ilyen kutatási lehetőségeinek bemutatására is hangsúlyt helyezzek.

Először a személyi sérüléses közúti közlekedési balesetek **havonkénti eloszlását** vizsgáltam meg. A legtöbb baleset május és november között történt 2001-ben (*21. ábra*). Ennek oka, hogy ekkor használják legtöbben és leggyakrabban gépjárművüket, s legnagyobb az átmenő forgalom is az országban. Az októberi csúcshoz pedig valószínűleg a romló közlekedési feltételekhez való alkalmazkodás hiányosságai járulnak hozzá. A legkevesebb közúti baleset a téli hónapokban van, amikor a forgalom is a legkisebb.

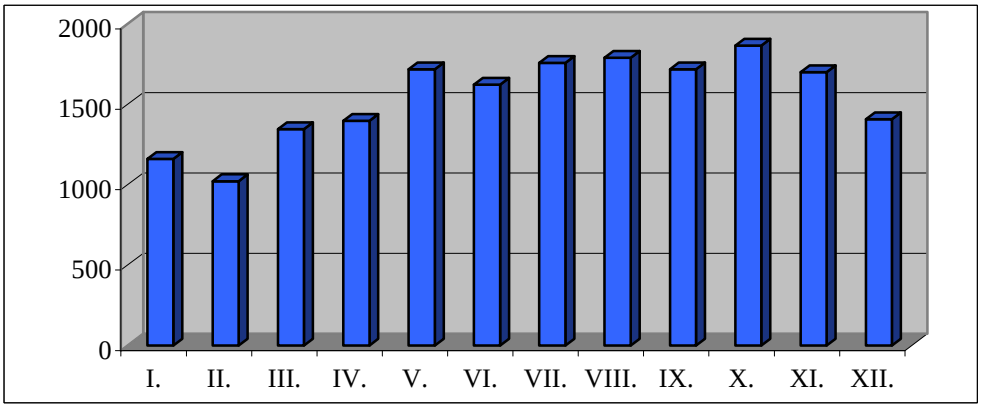

21. ábra: A személyi sérüléses közúti közlekedési balesetek száma hazánkban havonkénti bontásban (2001)
Adatbázis: http://www.b-m.hu

A közúti balesetek **heti bontását** elemezve nem találunk szignifikáns különbséget a hét napjai között (*22. ábra*). A hét első négy napján szinte azonos számú baleset történt 2001-ben, magasabb értékekkel pénteken és szombaton találkozunk. Ennek magyarázata lehet a nagyobb forgalom (pl.: hétvégi bevásárlás, rokonlátogatás); a hétvégi fáradtságból eredő figyelmetlenség; sokan, elsősorban kisebb rutinnal rendelkező vezetők csak ekkor használják gépjárművüket („hétvégi vezetők"), s az ún. „diszkóbalesetek" is zömében ekkor történnek. A vasárnapi alacsonyabb balesetszám a kisebb forgalommal van összefüggésben.

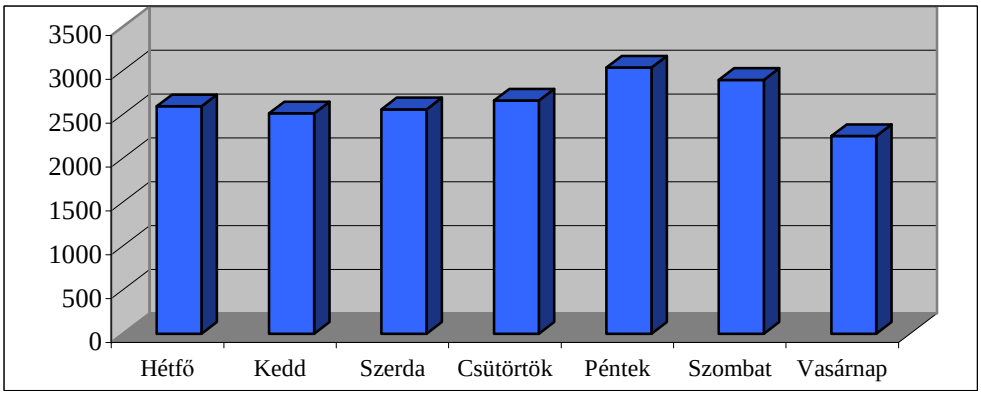

22. ábra: A személyi sérüléses közúti közlekedési balesetek száma hazánkban a hét napjai szerint (2001)
Adatbázis: http://www.b-m.hu

A közúti baleseteket a **nap órái szerint** - eltérő jellegük miatt - külön vizsgáltam a **lakott**, s a **nem lakott területeken** (*23. ábra*). 2000-ben a személyi sérüléses közúti közlekedési balesetek 70,1%-a történt lakott területen. Ugyanakkor a nem lakott területeken bekövetkezett balesetek kimenetelüket tekintve - a magasabb sebesség következtében - lényegesen veszélyesebbek, mint a települések belterületén történtek. A balesetek száma lakott területeken - az életmódnak megfelelően - reggel 7 óra után emelkedik meg jelentősen, s este 8 óráig magas a balesetszám. Ezen belül is kiemelkedik a 15-19 óra közötti időszak, a „délutáni csúcs" idején történik a legtöbb baleset. Alapvetően hasonló futású a nem lakott területek baleseti görbéje is, de itt nincsenek annyira jelentős különbségek a délutáni csúcs-, és az éjszakai legalacsonyabb értékek között (lakott területen a balesetek maximum és minimum értéke között több mint 10-szeres a differencia, a nem lakott területeken nem éri el az 5-szörös különbséget). Ez alapvetően a két terület időben is eltérő forgalmi terhelésével indokolható.

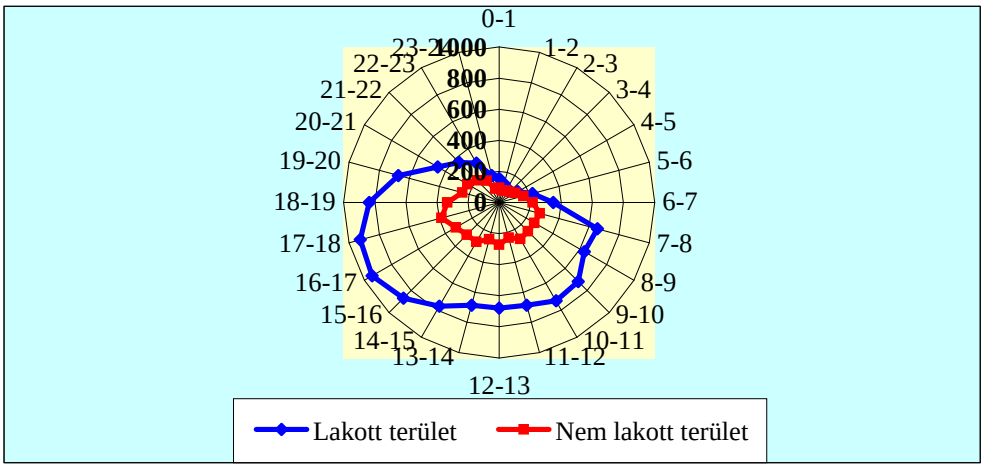

23. ábra: A személyi sérüléses közúti közlekedési balesetek száma hazánkban a nap órái szerint (2000)
Adatbázis: http://www.b-m.hu

Összegzésként megállapíthatjuk, hogy **Hajdú-Bihar** a **legnagyobb baleseti kockázatú** megyék közé tartozik. A kockázat csökkentése, a **közlekedés biztonságának javítása,** a **balesetmegelőzés** nemcsak rendőrségi teendő, **komplex feladatot** jelent:

- A **Rendőrség** szerepe a közlekedési morál alakításában elsősorban abban jelenik meg, hogy a szabályok betartását kikényszeríti intézkedéseivel. Javítani kell a közúti ellenőrzések hatékonyságát, a közlekedési rendőrség reagáló képességét; akcióellenőrzésekkel hatékonyabban kell fellépni a szabálysértőkkel szemben; törekedni kell a forgalmasabb útszakaszok, balesetveszélyes csomópontok folyamatos rendőri kontrolljára; a passzív biztonsági eszközök (pl.: biztonsági öv, gyermekülés) használatának fokozott ellenőrzésére.
- A **közlekedési feltétel-rendszer,** a **forgalomszervezés javítása**: fel kell gyorsítani az autópályák, gyorsforgalmi utak építését, a főutak korszerűsítését, a nagyvárosok belterületi forgalmának csökkentése érdekében az elkerülő szakaszok megépítését, a kerékpár-úthálózat bővítését; támogatni kell a közúti gépjárműállomány minőségi cseréjét, hiszen szoros összefüggés van a járművek korszerűsége és a balesetek kimenetelének súlyossága között; a baleseti gócpontoknál a szükséges forgalom-átszervezéseket végre kell hajtani.

4.8. Egy kiválasztott település, Hajdúböszörmény részletes kriminálgeográfiai vizsgálata

4.8.1. A város rövid társadalomföldrajzi bemutatása

A bűnözés helyi jellegzetességei csak a helyi társadalmi-gazdasági viszonyok ismeretében értékelhetők, és nem önmagukban. Az egyes városrészekre jellemző társadalmi-gazdasági indikátorok bűnözést elősegítő, kiváltó és vonzó szerepének komplex feltárására nem volt lehetőségem, így a város egészének társadalomföldrajzi jellemzésére törekedtem.

Térszerkezeti hely, közlekedésföldrajzi jellemzők

Hajdúböszörmény közigazgatási területe **370,78 km^2**, Budapest, Hódmezővásárhely és Debrecen után a **negyedik legnagyobb területű** magyarországi település. Közigazgatási területén, a központi belterülettől több km távolságra három jelentős **egyéb belterület**, ***Bodaszőlő***, ***Hajdúvid*** és ***Pród*** található, amelyek falu jellegűek és nagyságúak (*46. térképmelléklet*).

Térszerkezeti helyét illetően **kettősség** jellemzi: Kelet-Magyarországon, az Alföldön, hazánk fejletlenebb, társadalmi-gazdasági szempontból halmozottan **hátrányos helyzetű** részén; ugyanakkor **Hajdú-Bihar** megye északi, sűrűbb textúrájú, dinamikusabb, fejlettebb **centrumterületén** helyezkedik el (*Süli-Zakar I. - Béres Cs. 1993, 73. p.*) (*11. térképmelléklet*). **Térszerkezeti helyét alapvetően meghatározza**, hogy 20 km-re található tőle Kelet-Magyarország első számú regionális centruma, **Debrecen**. Ez **előnyöket** (Debrecen dinamizáló hatásának érvényesülése), s **hátrányokat** (elszívó hatás) egyaránt jelent Hajdúböszörmény számára. A város a Debrecen körüli **bolygóvárosi településgyűrű** egyik tagja (*Süli-Zakar I. 1994, 55. p.*). Kedvező a város számára, hogy a **Debrecen-Miskolc regionális jelentőségű térszerkezeti tengely** mentén fekszik.[116]

A város **közlekedésföldrajzi fekvése** sok tekintetben kedvezőnek mondható (*12. térképmelléklet*). A rajta áthaladó **35. sz. főút** két jelentős regionális központtal, Debrecennel (20 km), illetve Miskolccal (80 km) köti össze. Közlekedésbiztonsági szempontból kedvezőtlen, hogy ez a nagy forgalmat lebonyolító másodrendű főút a város belterületén halad keresztül, a Déli-Lucernás területét elvágva a város többi részétől (*47. térképmelléklet*). A várost a többi szomszédos településsel jóval kisebb forgalmú, **alacsonyabb rendű utak** kötik össze, melyek közül több a **városközponton keresztül** vezet, s nem megoldott az átmenő forgalom elterelése. Hajdúböszörmény vonattal a **Debrecen-Tiszalök**

[116] 2006 végétől még jobban felértékelődött helyzete, ugyanis az M35-ös autópálya - mely az M3-as autópályán keresztül a Budapesttel való összeköttetést biztosítja - megépülésével már országos jelentőségű térszerkezeti tengely is áthalad a területén.

vasúti mellékvonalon érhető el, amelynek felszámolása az elmúlt években gazdasági okok miatt többször felmerült, de elsősorban a teherszállításban betöltött szerepe miatt fenntartották, sőt korszerűsítették.

Demográfiai helyzet

Hajdúböszörmény **demográfiai helyzete** évtizedek óta **stabil**. **Hajdú-Bihar második legnagyobb lélekszámú** településének 1990-ben 30.869, 2002-ben **32.220 lakosa** volt.[117] Az **1990-es évtizedben** - az országos tendenciától eltérően - **természetes szaporodás** jellemezte a város demográfiai viszonyait, s a térség más településeihez viszonyítva kedvezőbb társadalmi-gazdasági viszonyok **pozitív vándorlási egyenleget** eredményeztek.[118] A város tehát jelentős **népességmegtartó erővel** bír, viszont negatív tendencia, hogy a **migráció szelektív jellegű**, az elvándorlók között nagy számban vannak a képzett, vállalkozó szellemű, felsőfokú végzettségű fiatalok (elsősorban Budapest, Debrecen és a Nyugat-Dunántúl „agyelszívása" érvényesül).

A népesség **nemi megoszlását** tekintve itt is a **nők** vannak **többségben** (elsősorban az idősebb korosztályokban): arányuk 2001-ben 51,7% volt, 1.000 férfira 1.072 nő jutott, az országos 1.102-vel szemben.

A **családi állapotot** elemezve az országos tendenciának megfelelő folyamatok zajlanak a városban is. A 2001-es népszámlálás adatai alapján a 15 éves és idősebb férfiak 30,8%-a volt nőtlen, 58,5%-a házas, 3,8%-a özvegy és 6,9%-a elvált. A nők 21,9%-a hajadon, 53,7%-a házas, 16,7%-a özvegy és 7,7%-a elvált.

A születések számának visszaesésével csökkent a gyermekkorúak, a fiatalok aránya, az országos tendenciához hasonlóan megindult a **népesség öregedése**. A **korstruktúra** azonban a megyei és az országos viszonynál is **kedvezőbb megoszlást** mutat: a 15 éven aluliak aránya Hajdúböszörményben 19,5% volt 2001-ben, szemben a hajdú-bihari 18,6 és az országos 16,6%-kal. Ez a város jövője szempontjából az egyik legfontosabb pozitívum. A 15-34 évesek aránya 30,1%, ami éppen megfelel a megyei átlagnak.

Bár az elmúlt évtizedekben kedvező folyamatok zajlottak le a város népességének **iskolai végzettségét** tekintve, s Hajdúböszörmény **jelentős szellemi potenciállal** rendelkezik (itt van a megye egyetlen Debrecenen kívüli felsőoktatási

[117] A város egyéb belterületei közül Bodaszőlőn mintegy 1.500-an, Hajdúviden 850-en, Pródon 200-an laknak, s több száz fő él a város szőlőskertjeiben is.

[118] A jövőben problémát jelenthet, hogy az élveszületések magasabb száma alapvetően a többszörösen hátrányos helyzetű (jelentős részben roma) lakossághoz tartozó nők nagyobb termékenységével magyarázható; s a betelepülők jó része Debrecenből vagy az ország társadalmilag, gazdaságilag rosszabb helyzetű területeiről (pl. Ózd környékéről) megélhetési nehézségeik enyhítése érdekében ideérkező marginalizálódott, szociális támogatásra szoruló személy, akik jellemzően a város szőlőskertjeiben és Bodaszőlőn telepednek le, kimutathatóan rontva ezeknek a területeknek a közbiztonsági helyzetét.

intézménye, a DE Pedagógiai Főiskolai Kara), korántsem ilyen kedvező a helyzet a megyei és az országos átlaghoz viszonyítva. Különösen a magasabb iskolai végzettséggel rendelkezők esetében figyelhető meg **elmaradás:** Hajdúböszörményben 2001-ben a 18 évesnél idősebbek 26,2, hazánkban 38,2%-a rendelkezett legalább középiskolai érettségivel; a 25 évesnél idősebb egyetemi, főiskolai oklevéllel rendelkezők aránya pedig 7,3, illetve 12,6%.

A népesség **gazdasági aktivitása** a munkaerő-kereslet visszaesése miatt nagy mértékben **csökkent** az elmúlt másfél évtizedben. A foglalkoztatottak és az eltartottak száma és aránya csökkent, a munkanélkülieké és az inaktív keresőké (ezen belül különösen a nyugdíjasoké) nőtt ebben az időszakban. A 2001-es területi átlagokhoz viszonyítva megállapítható, hogy a foglalkoztatottak aránya (32,7%) a megyei (31,6) értéknél magasabb, viszont az országostól (36,2) elmarad.

Hajdúböszörmény társadalmi-gazdasági életében nagy szerepe van az **ingázásnak**. Bár az 1990-es évek gazdasági válsága az ingázók számának visszaesésével járt együtt, még mindig igen sokan (2001-es adatok alapján 1.436 fő, a foglalkoztatottak 13,7%-a) a város határain kívül, elsősorban Debrecenben találnak munkát. Viszonylag magas a bejáró foglalkoztatottak (Debrecenből, Hajdúnánásról) száma is. Az ingázók számát a más településen tanulók, ill. más településről bejáró tanulók száma is növeli: az eljáró dolgozók és tanulók száma összesen 2.187 fő, ugyanakkor 1.587 fő más településről jár ide dolgozni, tanulni.

A helyi munkahelyek számának csökkenése, az ingázók munkahelyének megszűnése miatt az 1990-es évek legelejétől itt is gyors ütemben növekedett a munkanélküliek száma. A **munkanélküliségi ráta** a **megyei átlagnál kedvezőbben**, ugyanakkor az **országosnál kedvezőtlenebbül** alakult. 2002-ben a regisztrált munkanélküliek száma 1.304 fő, a munkanélküliségi ráta 6,44% volt.[119] Természetesen ezek az adatok csak a regisztrált munkanélküliekre vonatkoznak, a tényleges munkanélküliség ennél jóval magasabb. Állománycsoportjaikat tekintve legnagyobb számban és arányban szakmunkások, betanított munkások és segédmunkások találhatók közöttük; iskolai végzettségük alapján az általános iskolát és a szakmunkásképzőt végzettek vannak az első helyeken; korcsoportjaikat tekintve legtöbben a 26-35 és a 36-45 évesek közé tartoznak. Nagyon magas a tartós munkanélküliek száma és aránya.[120]

Az 1986-os megyei tanácsi felmérés szerint 647 cigány lakosa volt a városnak, az összlakosság 2%-a (*Gyergyói S. 1990, 672 p.*). A 2001-es népszámláláskor 389-en (az össznépesség 1,2%-a) vallotta magát **cigány, romani, beás** nemzetiségűnek. A Polgármesteri Hivatal becslése szerint a lakosság 7-8%-a, mintegy 2.100-2.400 fő roma lakos. Döntő többségük a ***Déli-Lucernás*** területén, ***Bodaszőlőn*** és a város ***szőlőskertjeiben*** él (*46. térképmelléklet*).

[119] Kiemelkedően magas a munkanélküliség a roma népesség körében, közülük az aktív korúak mintegy 20%-a rendelkezett állandó munkahellyel.

[120] 2000-2002 között a 180 napon túli regisztrált munkanélküliek aránya 50-60%-os volt az összes regisztrált munkanélküli között.

A helyi gazdaság jellemzői

Hajdúböszörmény legjelentősebb gazdasági szervezete, legnagyobb iparűzési adót fizető cége a több mint 1.000 főt (többségében helyi lakost) foglalkoztató GE Hungary, Tungsram Lighting hajdúböszörményi gyára, amely Kelet-Magyarország egyik legjelentősebb üzeme. A város további legnagyobb **ipari** gazdasági társaságai elsősorban a textil-, a gép-, az építő- és a faipar területén tevékenykednek.

A **mezőgazdaságnak**, illetve az **agrárvállalkozásoknak** Hajdúböszörmény gazdasági életében betöltött fontos szerepét tükrözi, hogy a befizetett iparűzési adó alapján összeállított legnagyobb adózói listán és a legnagyobb foglalkoztatók között igen előkelő helyen szerepelnek ilyen vállalkozások (Béke Agrárszövetkezet, Hajdúböszörményi Mezőgazdasági Rt.).

A **vállalkozási kedvet** mutatja az **1.000 főre jutó működő vállalkozások** száma. 2002-ben a mutató értéke Hajdúböszörményben 60 volt. Ez a szám a megye városainak (78), illetve a megye egészének (69) átlagától is alaposan elmarad. Ha a megyeszékhelyet kihagyjuk a számításból, Hajdúböszörmény már magasabb számmal bír, mint a megye többi településének átlaga (49). A városban 1.946 vállalkozás működött, melyek 72,7%-a egyéni vállalkozás volt.

A **külföldi működő tőkét** elsősorban a GE Hungary, Tungsram Lighting (USA), a FlexiForce Hungary Kft. (holland) és a Friesland Hungária Rt. (holland) képviselte a vizsgált időszakban.

Az **idegenforgalmi** kereslet és kínálat oldaláról is **jelentős az elmaradása** Hajdú-Bihar megye idegenforgalmi négyszögétől. A keresletet tekintve megállapítható, hogy a városba kifejezetten turisztikai céllal érkező vendégek száma kevés. Ennek legfőbb oka, hogy kevés az olyan egyedi vonzerő, ami idecsábítaná a turistákat. Jelenleg Hajdúböszörmény elsősorban átutazó vendégforgalmat bonyolít le, s viszonylag még az üzleti turizmus jelentős. 2002-ben a kereskedelmi és magánszálláshelyeken 2.396 vendég (ebből 414 külföldi - 17,3%) 8.010 éjszakát (1.349 külföldi - 16,8%) töltött el.

Érdemes szólni a **vendéglátóhelyekről** is, hiszen összefüggésben lehetnek a bűnelkövetéssel. Számuk a rendszerváltás után jelentősen megemelkedett, a növekedés különösen a ’90-es évek legelején volt igen dinamikus. A vendéglátóhelyek száma 1990-ben mindössze 21, 1991-ben 113, 2002-ben 140 volt. Területi elhelyezkedésüket tekintve a város egész területén (az egyéb belterületeken és a Bocskai szőlőskertben is) vannak ilyen „intézmények”, legnagyobb arányban a belvárosban találhatók.

A lakossági életszínvonalat jól jellemzi az **1.000 lakosra jutó személygépkocsik** száma. 2002-ben értéke 186, ami a megye városainak átlagánál (222) és a megyei átlagnál (207) alacsonyabb, viszont a Debrecen nélkül számított megyei átlagnál (172) magasabb.

Az építészeti bűnmegelőzés szempontjából fontos lehet, hogy a **lakó- és üdülőházak** 98,2%-a **földszintes**, 1,8%-a (183 db) - maximum 4 - **emeletes**. Utóbbiak legnagyobb számban és arányban a város két lakótelepén (Győrössy-kerti, „belvárosi") találhatók (*Tóth A. 1996, pp. 118-119.*).

4.8.2. A rendőrségi statisztikai adatok elemzése

A várossal kapcsolatos bűnözési információk összegyűjtését, feldolgozását elősegítette, hogy **egyedüli települése** a **Hajdúböszörményi Rendőrkapitányságnak** (*4.1.1. fejezet*), és szülő- és lakóhelyem révén nagy **helyismerettel** rendelkezem.

Az **ERÜBS** adatai alapján Hajdúböszörményben a vizsgált időszakban 411 és 830 között változott az ismertté vált bűncselekmények, 224-372 között az ismertté vált bűnelkövetők száma (*24. ábra*). Ez a városnagysághoz képest nem magas szám, amit bizonyít, hogy a BM **2003-ban** - két évre - „**Biztonságos település**"[121] címet adományozott a városnak, melynek feltétele volt, hogy a pályázat évében az észlelt bűncselekmények lakosságszámhoz viszonyított aránya ne haladja meg a 2%-ot. A város **bűnözési fertőzöttsége** is **átlagosnak**, hasonló nagyságú településekkel összevetve **átlag alattinak** mondható (*5., 6., 18.* és *35. térképmelléklet*), **közbiztonsági helyzete** évek óta **stabil**.

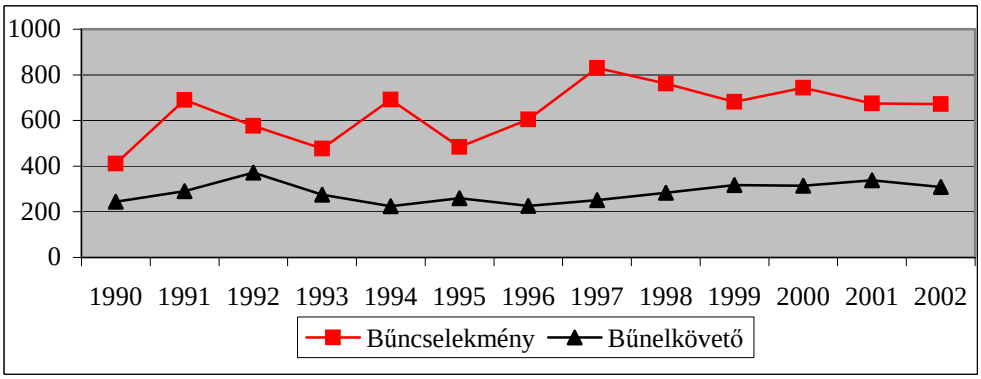

24. ábra: Az ismertté vált bűncselekmények és bűnelkövetők száma Hajdúböszörményben (1990-2002)
Adatbázis: ERÜBS

Az ERÜBS adatai nem alkalmasak arra, hogy a településeken pontosan lokalizálni lehessen a bűncselekmények helyét. Ezért a helyi rendőrkapitányság segítségével a **Robotzsaru-2000** adatállományából kiemelt információkat

[121] Az országban még 11 település kapta meg ezt a címet, Hajdúböszörmény nagyságrendű nem volt közöttük.

használtam fel erre. Ezek az adatok nem az ismertté vált bűncselekményeket jelentik, hanem olyan esetek, amelyek miatt **bűncselekmény gyanújával nyomozás** indult. A helyszín megállapításának lehetősége mellett további nagy előnye az adatok aktualitásából adódik. A bűnelkövetőkre vonatkozó adatokat (pl. lakóhelyüket) személyiségi jogok miatt, valamint azért, mert a rájuk vonatkozó információk csak a nyomozások lezárulásával dolgozhatók fel (ártatlanság vélelme) nem dolgozhattam fel, hiszen általában folyamatban lévő ügyekről volt szó.

A helyi rendőrkapitány segítségével **hat** olyan **bűncselekmény-típust** választottunk ki, amelyek **köthetők a földrajzi térhez**, s Hajdúböszörményben viszonylag nagyobb számban fordulnak elő: ***testi sértés*** (*BTK 170. §*), ***garázdaság*** (*271. §*), ***lopás*** (*316. §*), ***betöréses lopás***, ***rablás*** (*321. §*), ***rongálás*** (*324. §*). A kutatás a 2002. jan. 1. - 2003. jún. 30. közötti időszakra terjedt ki (a 2003. június 30-i időpont a lakossági kérdőíves felmérés [*4.8.4. fejezet*] miatt került kiválasztásra).

A vizsgált másfél év alatt összesen 919 esemény került be a Robotzsaru-2000 rendszerébe: 65,2%-a vagyon elleni, 14,8%-a közrend elleni, 8,3%-a személy elleni, 5,9%-a közlekedési, 4,9%-a házasság, család, ifjúság és nemi erkölcs elleni bűncselekmény gyanújával. A hat kiválasztott bűncselekmény-típus ennek 72,5%-át jelentette: lopás: 394, betöréses lopás: 86, rongálás: 60, testi sértés: 57, garázdaság: 54, rablás: 15 eset, melyek közül néhánynak a helyét - a nyilvántartás kisebb pontatlanságai miatt - nem sikerült lokalizálnom. A területiség mellett elemeztem az **idő-tényezőt** is a 2002-es esztendő eseteire vonatkozóan, hiszen egyes évszakokban, a hónapok, illetve hetek bizonyos napjain, a nap bizonyos óráiban egyes bűncselekmény-típusokat nagyobb valószínűséggel követnek el.

A **testi sértések** esetében 54 cselekmény helyét sikerült pontosan meghatároznom. Ezek közül Hajdúböszörmény központi belterületének digitalizált térképén[122] 34-et tudtam bejelölni, határozott koncentrációjuk nem rajzolódott ki (*48. térképmelléklet*). A továbbiak közül 11 a szőlőskertekben (Nagy-Bocskai: 6, Petőfi: 3, Kis-Bocskai: 2), 6 Bodaszőlőn történt.

2002-ben 39 eset történt. Havonkénti bontásban a nyári évszak (16) és november-december (11), a hónap napjai szerint 13-a (5) és 10-e (4), a hét napjai szerint péntek (10) és vasárnap (7), a nap órái szerint (12 eset pontos időpontja nem volt ismert) az esti, késő esti 20-24 óra közötti idősáv (12) emelkedett ki. Megfigyelhető, hogy otthoni környezetben a testi sértéseket (ez általában családon belüli erőszakot jelentett) különböző időpontokban (jellemzően délután, este), míg nyilvános helyeken, közterületeken sötétedés után, este, késő este, éjszaka követték el legnagyobb gyakorisággal.

[122] A digitalizált térképet a helyi KVADRÁT IV. BT földmérő mérnöki iroda bocsátotta rendelkezésemre.

A helyileg meghatározható 52 **garázdaságból** 5-öt a szőlőskertekben (Nagy-Bocskai: 4), 4-et Bodaszőlőn, 4-et egyéb helyen, s 39-et a város belterületén (*49. térképmelléklet*) követtek el. A belterületen a belváros és környéke mellett a Déli Lucernás említhető meg a garázdaságok viszonylag nagyobb számával.

A 2002-es 30 eset közül 22 az első félévben történt, számuk a célzott rendőri intézkedéseknek köszönhetően a második félévre jelentősen visszaesett. Kedden (9) és szombaton (5), a délutáni, esti, éjszakai órákban követték el a legtöbb garázdaságot. Megállapítható, hogy a szőlőskertekben délelőtt, kora délután is előfordulnak ilyen jogsértések, a központi belterületen, s különösen annak szórakozóhelyein vagy azok közelében a késő esti, éjszakai elkövetés a jellemző.

Hajdúböszörményben is a **lopás** a leggyakoribb bűncselekmény. A lokalizálható 367 cselekmény közül 264 történt a belterületen (*50. térképmelléklet*). Koncentrációjuk figyelhető meg a belvárosban (a Kossuth utca és közvetlen környéke, ahol a legtöbb üzlet, sokáig nyitvatartó szórakozóhely található, a Kálvin tér a buszállomással, rendelőintézettel, kerékpártárolókkal), a „belvárosi" és a Győrössy-kerti lakótelepen, s néhány egyéb konkrétan meghatározható helyen (Városi Sportközpont, Radnóti utcai közoktatási intézmények, 1-2 „fertőzött" szórakozóhely). A további 103 eset közül 41-et a szőlőskertekben (ebből 24-et a Nagy-Bocskaiban), 25-öt Bodaszőlőn, 37-et egyéb területen (egyéb belterületek, külterületek) követtek el. Ezeken a területeken az állandó rendőri jelenlét - az adott létszámmal és technikai felszereléssel - szinte megoldhatatlan problémát jelentett. Jellemző cselekmények a kerékpárlopás (Kálvin tér, lakótelepek, kocsmák elől), szórakozóhelyeken pénz- és irattárca, mobil ellopása, üzletekben az eladó figyelmét elterelve történő lopás, idősebb személyek megtévesztésével történő lopás, mezőgazdasági termények, berendezések eltulajdonítása külterületeken, szőlőskertekben.

A 2002-es 276 eset elkövetés idejét tekintve a hónapok között nem lehetett szignifikáns különbséget megállapítani. Ugyanez mondható el a hónap napjai szerint is, bár néhány nap (7-e, 13-a, 25-e, 27-e - ezek jellemzően a bérek és a segélyek kifizetéséhez közeliek, amikor több pénz van az embereknél) átlagnál kissé magasabb értéke megfigyelhető volt. A hét napjai szerint is kiegyenlített volt a helyzet, de azt ki kell emelnünk, hogy 120 esetben nem lehetett az elkövetés pontos időpontját megállapítani, a bejelentő arra vonatkozóan csak 2-3, vagy akár még több napos időintervallumot tudott csak megadni. A nap órái szerint legnagyobb a 12-16 (32 eset), a 16-20 (28) és a 20-24 (28) órás idősávok elkövetési gyakorisága.

A 78 helyileg meghatározható **betöréses lopásból** 34-et nem a belterületen követtek el: a szőlőskertekben 12-őt (Nagy-Bocskai: 5, Petőfi: 3, Kis-Bocskai: 2), Bodaszőlőn 17-et (ebből 10-et a Lórántffy-szőlőskertben). A belterületen (*51. térképmelléklet*) csak 1-2 kisebb gócpont (Bocskai tér, a piac területe) emelhető ki,

s feltűnő, hogy a külső városrészeken (Északi és Déli Lucernás, Vénkert, Középkert, Zaboskert, Kisböszörmény) alig történtek ilyen jogellenes cselekmények. Legjellemzőbbek a szőlőskertekben a magukra hagyott pajták, hétvégi házak, valamint kisebb boltok, presszók, közintézmények, lakótelepek kerékpártárolóinak feltörése és a lakásbetörések.

A 2002-es 68 eset közül havi bontásban január és február 9-9 betöréses lopással állt az élen. Ezek közül több Bodaszőlő szőlőskertjeiben történt (ez egy kisebb sorozat-bűncselekményre utalt). A naponkénti bontásnál figyelemreméltó, hogy 43 bűncselekmény elkövetési időpontja nem volt ismert, mert a bejelentő azt csak jóval később fedezte fel. Tipikusan ilyen bűncselekmény a szőlőskertek pajtáinak téli feltörése, amikor a tulajdonos hetekig nem jár arra. Az esetek többségében ilyenkor a rendőrség eredményes nyomozásához már túl későn érkezett a bejelentés. A nap órái szerint csak 16 elkövetési ideje volt ismert, ezek többségét - különösen a belterületen - a késő esti, éjszakai órákban követték el.

Másfél év alatt mindössze 15 **rablás** történt a városban, 14 a belterületen (*52. térképmelléklet*), lakásokban és közterületen vegyesen. Bár kicsi az esetszám, feltűnő, hogy a belvárosban alig követték el ezt a súlyos bűncselekményt (a vasútállomáson viszont mindkét évben volt).

2002-ben 11 rablás volt, 4-4 a nyári, ill. az őszi évszakban. A rablások tipikusan hétvégi (8 eset), késő esti, éjszakai (20 és 24 óra között 6, 0-4 óra között 4) bűncselekmények.

A 60 **rongálás** közül mindössze 1 nem volt lokalizálható, 41 a központi belterületen, 18 egyéb területen (ebből 6 Bodaszőlőn) történt. A belterületen elkövetett rongálások (*53. térképmelléklet*) két kisebb koncentrációja figyelhető meg: a „belvárosi” lakótelepen és a Déli Lucernásban, a Móra Ferenc utca környékén.

A 2002-ben elkövetett 50 rongálás több mint felét január és április között követték el. Májustól nagy arányú csökkenés figyelhető meg a célzott rendőri intézkedések következtében (különösen a belváros szórakozóhelyeinek és környéküknek hétvégi késő esti, éjszakai ellenőrzése kapcsán). 29 rongálásnak a napja volt ismert, leggyakrabban vasárnap és hétfőre virradóra történtek. Utóbbi is mutatja, hogy a nap órái szerint az esti, éjszakai időszak volt a „legfertőzöttebb”.

A ponttérképének „egymásra vetítésével” elkészítettem a hat bűncselekmény **aggregált ponttérképét**, s az ArcView GIS 3.3 szoftver segítségével bejelöltem rajta a **bűnözési** szempontból **fertőzött területeket** (*54. térképmelléklet*). Mivel a lopások nagy száma alapvetően befolyásolta a statisztikát, így a lopások és az összes (hat) bűncselekmény területi eloszlása nagyfokú hasonlóságot mutat. **5**

nagyobb bűnözéssűrűségű[123] területet lehet elkülöníteni, melyek közül területét (0,82 km^2) és a bűncselekmények számát (165) tekintve is messze kiemelkedik a város belső része (Kossuth u., Bocskai tér, Szent István tér, Kálvin tér, „belvárosi” és Győrössy-kerti lakótelep, valamint ezek közvetlen környéke). A másik 4 jóval kisebb területű (pontszerű) és esetszámú: a Déli Lucernás ÉNy-i része, a Városi Sportközpont, a Radnóti utcai közoktatási intézmények, s egy - azóta bezárt - presszó.

Kutatásaim során megvizsgáltam a **személyi sérüléssel járó közúti közlekedési balesetek** számának, struktúrájának, térbeli elhelyezkedésének és időbeli dimenziójának alakulását is.

Hajdúböszörmény közigazgatási területén 2002-ben 95, 2003-ban 75 ilyen típusú baleset történt. A balesetek **számában**, **összetételében** (*25. ábra*) és a **sérültek számában** (2002-ben 10 halálos áldozat, 52 súlyos és 72 könnyű sérült volt, egy évvel később 5-en haltak meg, 27-en súlyos, 55-en könnyű sérülést szenvedtek) rövid idő alatt igen jelentős változások voltak.

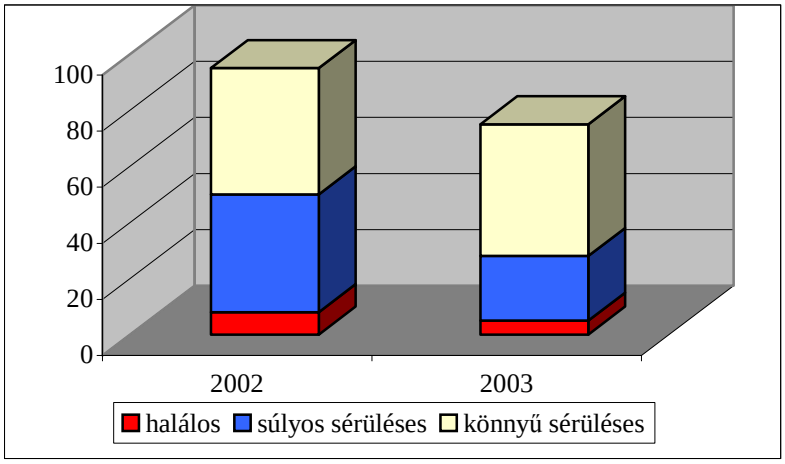

25. ábra: A személyi sérüléssel járó közúti közlekedési balesetek kimenetele Hajdúböszörményben (2002-2003)
Adatbázis: Hajdúböszörményi Rendőrkapitányság

A balesetek leggyakoribb **okai** az „elsőbbségi jog meg nem adása”, az „útviszonyok”, a „szabálytalan kanyarodás” és az „egyéb ok, gondatlanság”.

A balesetek **okozója** 51, ill. 53%-ban személygépkocsi, 17, ill. 16%-ban tehergépkocsi, 17, ill. 12%-ban kerékpár vezetője volt. Az első adatpár néhány százalékponttal elmarad a megyei és az országos átlagtól, míg utóbbi kettő meghaladja azt: a tehergépkocsik esetében a jelentős helyi és tranzitszállítás miatt,

[123] A bűncselekmények száma 1 ha vagy 1 km^2 területre vonatkoztatva.

a kerékpáros balesetek magas száma pedig ennek a közlekedési eszköznek az igen gyakori használatára, s ugyanakkor a kerékpáros közlekedési infrastruktúra (kerékpárút, -sáv) igen hiányos voltára vezethető vissza.

Mindkét évben 9 **ittasan okozott** baleset történt. Ez a személyi sérüléses balesetek 9,5, ill. 12%-a, ami némileg kedvezőbb az országos és a megyei átlagnál.

A balesetek **területiségét** vizsgálva megállapítható, hogy 2/3-uk lakott területen belül történt. Kiemelhető továbbá a város közigazgatási területén több mint 30 km hosszúságú (ebből néhány km a város központi belterületén van) 35-ös főútvonal, ahol a balesetek mintegy negyede történik, s itt - a nagyobb sebességből adódóan - a balesetek súlyossági foka is magasabb.[124]

A balesetek közül a belterületen 56-ot, ill. 45-öt tudtam térképeken ábrázolni (*55.* és *56. térképmelléklet*). A **baleseti ponttérképek** alapján megállapíthatjuk, hogy a nagyobb forgalmú, átmenő forgalmat is lebonyolító útvonalakon (Hadházi és Külső Hadházi út, Baltazár D. u., Újvárosi u., Dorogi u.) történik a legtöbb baleset, de kimondott **baleseti gócpont nincs** a városban. 2003-ra a célzott rendőri ellenőrzések számának növelése egyes nagyobb forgalmú, magasabb baleseti kockázatú utcákon, kereszteződésekben a balesetek számának visszaesését eredményezte. A balesetek súlyossági foka kisebb, mint a lakott területen kívül, de a belterületen is történt mindkét évben 2-2 halálos kimenetelű baleset.

A balesetek **időbeli dimenziójának** elemzésénél a két évet összevontan vizsgáltam, s a kapott eredményeket összevetettem a *4.7. fejezet* idevonatkozó megállapításaival. A ***havonkénti*** eloszlás annyiban hasonló az országos viszonyokhoz, hogy május és november között történt a legtöbb baleset, viszont októberi csúcsot nem figyelhettünk meg, a rangsor élén május (21 baleset), szeptember (20) és november (19) hónap található. ***Heti*** bontásban a hétköznapok baleseti száma között alig volt különbség, a szombati, s különösen a vasárnapi kisebb értékek véleményem szerint elsősorban a kisebb (átmenő, ingázó) forgalommal vannak összefüggésben. A ***nap órái*** szerint magas a balesetek száma a reggeli-délelőtti órákban, a legtöbb baleset viszont itt is 15-19 óra között, a „délutáni csúcs" idején történik.

4.8.3. A bűnmegelőzés gyakorlata

A közbiztonság közösségi felelősség is, nem csupán a rendőrség feladata. Ma már a lakosság is egyre erőteljesebben elvárja az **önkormányzatok aktív részvételét** a közbiztonság javításában, a bűnmegelőzésben (*Kó J. 1998, 24. p.*).

[124] Napjainkra, az M35-ös autópálya megépülésével valószínűsíthetően nemcsak a forgalmi terhelés, de a balesetek területisége is változott a város közigazgatási területén.

A helyi önkormányzatok és a rendőrség kapcsolatának alapjait a helyi önkormányzatokról szóló *1990. évi LXV. törvény* határozza meg. A *8. § 1. bekezdése* a települési önkormányzat **fakultatív feladatai** között nevezi meg a **közbiztonság** helyi feladatairól való gondoskodást. Az *1994. évi XXXIV.* („rendőrségi") *törvény III. fejezet 8-10. §*-a szintén a rendőrség és a települési önkormányzatok kapcsolatával foglalkozik. A közbiztonság helyi ügyeinek intézésére bűnmegelőzési és közbiztonsági bizottságok alakulhatnak (*10. §*).

Az önkormányzat kezdeményezésére 2003. tavaszán, az országban az elsők között alakult meg **Hajdúböszörmény Város Bűnmegelőzési Tanácsa**, amely a polgármester tanácsadó, véleményező, javaslattevő operatív szerve. Feladata a közbiztonság helyi feladatairól való gondoskodás elősegítése, javaslattétel a lakosság biztonságérzetének növelése, a bűncselekmények megelőzése, a város közbiztonságának javítása érdekében. A bűnmegelőzés komplexitását mutatja alapító tagjainak[125] magas száma (12) és „sokszínűsége". A Tanács közreműködésével készült el **Hajdúböszörmény Város Bűnmegelőzési Koncepciója**, melyet 2003. júniusában fogadott el a képviselőtestület. Ez a közbiztonság terén teendő hosszú távú feladatokat tartalmazza, s egy 18 pontból álló intézkedési tervet fogalmazott meg. A feladatok ellátásának előmozdítására, anyagi alapjainak megteremtésére létrehozták a **Hajdúböszörményi Bűnmegelőzési és Közbiztonsági Közalapítványt**.

A **bűnmegelőzésben résztvevő szervezetek** közül a Polgárőrség, a Mezőőrség és a Közterület-felügyelet képviselői heti rendszerességgel egyeztetnek a Rendőrség munkatársaival.

- **Hajdúböszörményi Polgárőrség Egyesület:** 1992-ben jött létre, legfontosabb célja a bűncselekmények megelőzése. Önkéntesen vállalt feladataik közé tartozik a járőrözés, a figyelő- és jelzőszolgálat, városi rendezvények biztosítási feladataiban való közreműködés, postások kísérése, stb. Eredményes tevékenységükért 2003-ban „az év polgárőr egyesülete" címet nyertek el.
- **Mezőőri Szolgálat:** 2000. január 1-től feladata a külterületek (több mint 30.000 ha) mezőgazdasági területeinek védelme, vagyonvédelme, a mezőgazdasági, ill. a mezőgazdasággal kapcsolatba hozható jogellenes cselekmények visszaszorítása, s a környezet-, a tűz- és a munkavédelmi szabályok betartásának figyelemmel kísérése. Fokozott jelenlétüknek köszönhetően csökkent a szőlőskertekben a pajták, hétvégi házak ellen irányuló betörések, a terménylopások száma.

[125] Önkormányzat, Városi Rendőrkapitányság, Városi Polgárőrség, Mezőőri Szolgálat, Közterület-felügyelet, Családsegítő és Gondozási Központ, Kábítószerügyi Egyeztető Fórum, Városi Televízió, Iskolai Igazgatói Munkaközösség, Cigány Kisebbségi Önkormányzat, Ifjúsági Természetvédő Kör, Polgármesteri Hivatal Szociális Osztály.

- **Közterület-felügyelet:** 1986 óta működik a Polgármesteri Hivatal Építésigazgatási Osztályán belül elkülönült szervezeti egységként. Feladatai közé tartozik a belterületen a rend, a tisztaság és a jogszabályokból eredő kötelezettségek betartatásának ellenőrzése, valamint a közrend, a közbiztonság védelmében való közreműködés (*1999. évi LXIII. tv.1. §*).

A konkrét **bűnmegelőzési tevékenységből** most csak néhány kiragadott példára van lehetőség:

- A helyi rendőrkapitány rendszeresen beszámolt a város bűnözési helyzetéről (a televízióban, lakossági fórumokon, civil szervezetek összejövetelein).
- A Szabadhajdú c. helyi hetilapban rendszeresek voltak a rendőrségi hírek, alkalmanként a bűnmegelőzési célú tájékoztatók.
- A Városi Televízió bűnmegelőzési műsorokat sugárzott, amely a tipikus előfordulásokra és a prevenció lehetőségeire hívta fel a figyelmet.
- A Bűnmegelőzési Tanács „Együtt a biztonságos településünkért" címmel információs kiadványt jelentetett meg, amely a városban működő bűnmegelőzési szervezeteket, elérhetőségüket mutatta be.
- Az elmúlt évek kedvező változása volt a közvilágítási lámpahelyek számának növelése és minőségének (nagyobb fényerő, energiatakarékosság) javulása, ami a közlekedésbiztonság, a közbiztonság és a lakosság biztonságérzetének emelkedése szempontjából egyaránt fontos.
- A **Hajdúböszörményi Területi Baleset megelőzési Bizottság** közlekedési versenyeket, gyakorlati bemutatókat szervezett, közoktatási intézményekben, vállalatoknál közlekedési ismeretekből tartott előadássorozatot.

4.8.4. Lakossági kérdőíves felmérés

A lakosságot elsősorban természetesen nem a statisztikai adatok érdeklik, hanem az, hogy biztonságban érezheti-e saját, ill. családja életét, testi épségét, vagyonát. Ezért a kriminálstatisztikai adatok kiegészítésére a lakosság szubjektív biztonságára vonatkozó kérdőíves felmérést végeztem.

Magyarországon 1976-77-ben volt az első jelentősebb empirikus vizsgálat, amely a szubjektív biztonsággal foglalkozott. A következő jelentősebb kutatás *Korinek L.* (*1988*) 1982-es, majd 1992-ben megismételt Baranya megyei kutatása (*1995*) és *Déri P.* (*2000*) 1992-es országos felmérése. A későbbi kutatásokat (*Kertész I. 1997*; *Kó J. 1998*; *Kó J. 1999*; *Görgényi I. 2000*; *Kertész I. 2001*; *Kerezsi K. et al. 2003*) is figyelembe véve megállapíthatjuk, hogy az eddigi felmérések módszertani különbözősége és mintanagysága nem teszi lehetővé a tér- és időbeli összehasonlítást (*Erdősi S. 2002/a, 121. p.*).

A **kriminálgeográfiai kérdőívet** (*8. fejezet*) a kriminológiai szakirodalom alapján úgy állítottam össze, hogy a bűnözéstől való félelem, a **szubjektív**

biztonság mindhárom szempontjára (*Korinek L. 1995, 13. p.*) vonatkoztak kérdések:

- ***kognitív:*** a biztonsági helyzet alakulására vonatkozó ismeretek és következtetések, a bűnözésre vonatkozó becslések (*6-8. kérdés*);
- ***affektív:*** érzések, a bűnözéstől való közvetlen félelem (*14. kérdés*);
- ***konatív:*** magatartásváltozás, az emberek milyen óvintézkedéseket tesznek a veszélyek elhárítása érdekében (*15-17. kérdés*).

A **kriminális attitűdrendszer társadalmi elemei** közé tartozik a **feljelentési magatartás** (*9-10. kérdés*), amelyet legáltalánosabban a **látenciahányad** segítségével vizsgálhatunk (a sértettek milyen arányban jelentik, illetve nem jelentik a jogsértéseket a rendőrségnek) (*Korinek L. 1995, 127. p.*). A feljelentési hajlandóság jól jelzi, hogy a lakosság milyen mértékben bízik a bűnüldözési hatóságokban. A feljelentési magatartást az **elmaradt feljelentések okaira** való rákérdezéssel tehetjük teljessé (*11. kérdés*). Szintén a kriminális attitűdrendszer társadalmi eleméhez tartozik a **rendőrség munkájának megítélése** (*12-13. kérdés*).

A kérdőív kérdéseinek többsége *zárt kérdés* volt, amikor a megkérdezettnek a kutató által megadott válaszlehetőségek közül kellett választania. *Feltételes kérdések* is voltak, megkérdezésük egy megelőző kérdésre kapott választól függött (10., 11. és 16. kérdés). **Próbakérdezés** során teszteltük a kérdőívet, hogy a kérdések érthetőségét, pontosságát és a felvételhez szükséges időt felmérhessük.

A felmérés **mintavételi keretét** a város 18 éven felüli lakossága (24.619 fő) jelentette, ebbe azonban néhány egyéb belterület és külterület (Hajdúvid, Pród, szőlőskertek, tanyák) lakossága (1.583 fő) technikai okok miatt nem került be. A 23.036 fős keretből 3%-os mintavétellel a **minta nagysága 691 fő** lett. A **mintavétel földrajzi hely szerinti rétegzésű** volt (*Babbie, E. 2003, 231. p.*), a települést 9+1 (Bodaszőlő) jól elkülöníthető városrészre (*57. térképmelléklet*) osztottam fel, s lakosságarányosan[126] történt ezekből a mintavétel. A **kérdezőbiztosok** a Debreceni Egyetem terület- és településfejlesztő geográfus szakos hallgatói voltak.

A felmérésre **2003. júliusában** került sor, s a válaszolási arány az előzetesen vártnál jóval nagyobb volt, alig néhányan utasították el a válaszadást (legtöbbször időhiányra hivatkozva). Bár **nem reprezentatív** a **felmérés**, de a mintaeloszlás és az alapsokaság eloszlása szignifikánsan nem tér el. A válaszok **feldolgozását SPSS for Windows 8.0** statisztikai adatfeldolgozó program segítségével végeztem el.

[126] Lakótelepek: 71 fő, belváros: 64, Déli Lucernás: 78, Kisböszörmény: 15, Zaboskert: 34, Középkert: 69, Vénkert: 43, Északi Lucernás: 33, egyéb belterület: 259, Hajdúböszörmény-Bodaszőlő: 25 fő.

Szignifikánsan befolyásolja a szubjektív biztonságot a nem, az életkor, az iskolázottság. Ezért természetesen az első kérdések (*1-5.*) **személyi jellegűek** voltak, s a későbbiekben ezen **háttérváltozók** alapján elkülöníthető csoportok válaszait vetettem össze az elemzés során, hogy a különböző társadalmi csoportok vélekedései közötti eltéréseket megvizsgálhassam.

A megkérdezettek **nem** és **kor** szerinti megoszlása (*IV. táblázat*) mellett fontos a **családi állapot** (nőtlen, hajadon: 16,8, házas: 63, elvált: 6,5, özvegy: 13,7%) és az **iskolai végzettség** (8 általánosnál kevesebb: 11, 8 általános: 26,8, szakmunkásképző: 25,3, középiskola: 28,1, főiskola, egyetem: 8,8%) **szerinti megoszlás** is.

IV. táblázat: A megkérdezettek kor és nem szerinti megoszlása

Kor szerinti megoszlás	Férfi	Nő
18-29 éves	48 fő (15,4%)	73 fő (19,2%)
30-39:	69 (22,2)	69 (18,1)
40-49:	60 (19,3)	85 (22,4)
50-59:	63 (20,3)	50 (13,2)
60-	71 (22,8)	103 (27,1)
Összesen	311 (100)	380 (100)

A *6. kérdés* **Magyarország**, **Hajdúböszörmény** és a **közvetlen lakókörnyezet biztonságosságára** vonatkozott (*26. ábra*).

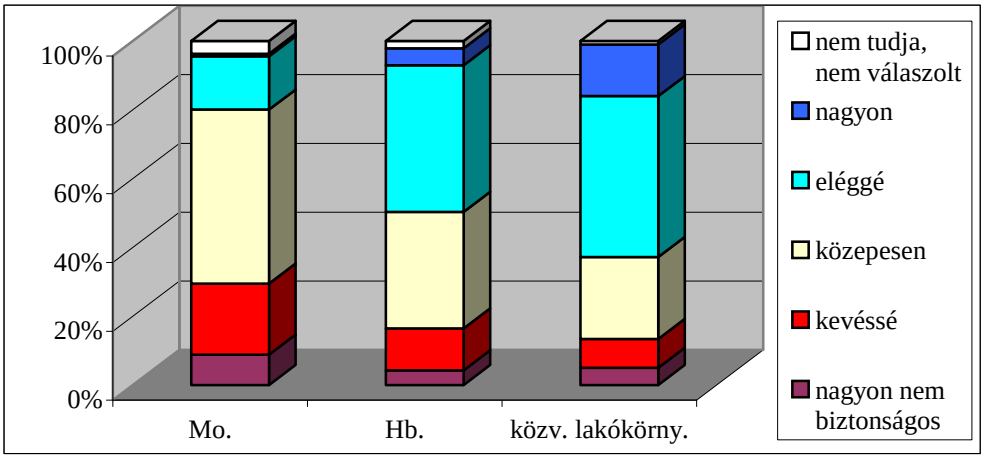

26. ábra: Mennyire tartja biztonságosnak Magyarországot, Hajdúböszörményt, ill. közvetlen lakókörnyezetét? (%)

A megkérdezettek 29,5%-a nem tartotta biztonságosnak hazánkat, s csak 16,2%-uk szerint eléggé, ill. nagyon biztonságos. Hajdúböszörményt és közvetlen lakókörnyezetét 16,5, ill. 13,5%-uk nem tartotta biztonságosnak, 47,4, ill. 61,8%

szerint biztonságos. A megkérdezettek tehát alapvetően **biztonságosnak** tartják a várost, s főként közvetlen lakókörnyezetüket. Földrajzilag minél távolabbi terület bűnözéséről kérdeztünk, a megkérdezett azt annál nagyobbnak ítélte meg. Az emberek általában biztonságosabbnak tartják közvetlen környezetüket, mint a távolabbi területeket (**probléma-távolítás** jelensége) (*Korinek L. 1995, 111. p.*). Ebben az is szerepet játszik, hogy a szubjektív biztonságot elsősorban a személyes tapasztalatok és a közvetlen környezet információi, ill. a tömegkommunikációs eszközök információi befolyásolják (*Miskiné Fekete Á. 2002, 64. p.*). A bűnözési helyzet megítélésében nagy szerepe van a **média** tudósításainak, melyek gyakran akaratlanul is félreinformálnak, manipulálnak. Az országos helyzetről pedig elsősorban a média tudósít.

Előzetes hipotézisemmel szemben a nemek között nem volt érdemi különbség a biztonsági helyzet megítélésében, a többi háttérváltozót tekintve viszont igen: a fiatalabbak, nőtlenek és hajadonok, magasabb iskolai végzettségűek sokkal kedvezőbben válaszoltak Magyarország és Hajdúböszörmény biztonságosságával kapcsolatban, mint az idősebbek, özvegyek, alacsony iskolázottságúak. A közvetlen lakókörnyezet megítélésében kisebb volt a differencia. Ennek talán az lehet a magyarázata, hogy a fiatalabbak és a magasabb iskolai végzettségűek az országos viszonyokkal kapcsolatban pontosabb információkkal bírnak, jobban meg tudják szűrni a média „szenzációhajhász" tudósításait, a lakókörnyezet biztonsági helyzetével kapcsolatban viszont elsősorban a személyes tapasztalatoknak van nagy jelentősége, amelyek a többségnél alapvetően pozitívak.

Ha a városrészek alapján nézzük a válaszadást, akkor kiemelhetjük, hogy a legkedvezőbben a belvárosban, valamint az Északi Lucernásban élők válaszoltak a kérdésekre, míg a legnegatívabb válaszokat a Déli Lucernásban, Bodaszőlőn és a Vénkertben lakók adták. Például a közvetlen lakókörnyezetét a megkérdezett belvárosiak mindössze 4,7%-a nem tartja biztonságosnak, s 68,8%-uk szerint eléggé, ill. nagyon biztonságos, ugyanakkor a Déli Lucernás válaszadóinak több mint fele (51,3%) nagyon nem vagy kevéssé biztonságosnak tartja, s csak 28,2%-uk szerint biztonságos.

A *7. kérdés* **Magyarország** és a **nyugat-európai** országok **közbiztonságának összehasonlítására** vonatkozott. A válaszadók 26,7%-a szerint jobb hazánkban a közbiztonság, 30,7%-uk szerint egyforma, s 35,5%-uk mondta azt, hogy rosszabb. Viszonylag magas (7,1%) volt azoknak az aránya, akik nem adtak választ, de talán természetes, hogy egy ilyen jellegű kérdésnél többen nem tudnak egyértelműen állást foglalni. A kriminalitás - az elmúlt évtizedek negatív változásai ellenére - hazánkban kisebb, mint Európa fejlett országainak többségében. Az állampolgárok többségének véleményével tehát ellentétes a valóság (az iskolázottabbak válaszai voltak legközelebb az igazsághoz).

A utolsó kognitív szempontú kérdés (*8.*) a **bűncselekmények számának változására** vonatkozott, a 6. kérdésnél már említett 3 területen. A kérdezett időszakban (2000-től) az ERÜBS adatai alapján Magyarországon és Hajdúböszörményben is kissé csökkent az ismertté vált bűncselekmények száma (*2.* és *24. ábra*). Ezzel szemben a megkérdezettek 63,1%-a szerint országosan, s 31,4% szerint a városban nőtt a bűncselekmények száma. A közvetlen lakókörnyezetre vonatkozóan nincsenek hivatalos adatok, de a probléma-távolítás jelensége itt is megfigyelhető a válaszadásban: csak a megkérdezettek 15,9% válaszolta, hogy növekedett a bűncselekmények száma, 64,8%-uk szerint „maradt ugyanannyi".

A nemek szerinti megoszlásban a válaszok között nem voltak nagy különbségek; az iskolai végzettség szerint megfigyelhető, hogy a végzettség növekedésével párhuzamosan egyre „megfelelőbb" válaszokat kaptunk. A városrészek alapján - a 6. kérdéshez hasonlóan - a belvárosban születtek a legpozitívabb, míg a Déli Lucernásban, Bodaszőlőn és a Vénkertben leggyakrabban növekedést feltételező válaszok.

A **helyi sértetté válást** vizsgálta a *9. kérdés*. Az elmúlt 18 hónap esetleges áldozattá válására kérdeztem rá, számítva arra, hogy ebben az időintervallumban még viszonylag kicsi az emlékezeti hibák hatása. A megkérdezettek 14,6%-ával szemben követtek el bűncselekményt ebben a másfél évben (mindössze 9 fő nem válaszolt a kérdésre). A férfiak 16,4, a nők 13,2%-a vált bűncselekmény áldozatává. A kor szerinti megoszlásban a 30-39 évesek (18,8%) váltak leggyakrabban sértetté, a 18-29 évesek (8,3%) legkevésbé. Családi állapot szerint az elváltak adata kiemelkedő: negyedük ellen követtek el bűncselekményt. A szakmunkásképzőt, szakiskolát végzettek 18,9, a főiskolai, egyetemi diplomával rendelkezők 9,8%-a vált sértetté. Városrészenkénti megoszlásban a Bodaszőlőn (28%), a Középkertben (21,7%) és a belvárosban (17,2%) lakó megkérdezettek váltak leggyakrabban bűncselekmény áldozatává, míg legritkábban a lakótelepeken élők (11,3%). Érdekes, s az előző kérdésekre adott válaszokkal bizonyos szempontból ellentmondásban van, hogy a Déli Lucernásban (12,8%) és a Vénkertben (11,6%) élő megkérdezettek közül az átlagosnál kevesebb lett sértett.

A **látenciahányadra** vonatkozott a *10. kérdés*. A feljelentési arány függ a bűncselekmény súlyától, összefüggésben van az okozott kárral, a biztosítási igényekkel és a rendőrséggel szembeni elvárásokkal is. Korábbi vizsgálatok alapján a feljelentési készség szerint az európai középmezőnyben van a helyünk (*Kertész I. 1996, 31. p.*). Hajdúböszörményben azok közül, akik ellen követtek bűncselekményt 2002-2003-ban, 54,5% jelentette azt a rendőrségen, 41,6% nem jelentette, 4% nem kívánt válaszolni a kérdésre. Ez azt jelenti, hogy a bűncselekményeknek (pontosabban a megkérdezettek által annak tartott cselekményeknek) közel a fele látenciában maradt. A nők (60%) nagyobb arányban

jelentették a velük szemben elkövetett bűncselekményeket, mint a férfiak (49%). Városrészenként a Vénkertben (80%) és a Déli Lucernásban (70%) volt a legmagasabb a bejelentési arány, míg a Zaboskertben az 5 sértett közül senki sem jelentett a rendőrségen.

A **feljelentések elmaradásának okaira** kérdeztem rá ezek után. Kriminológiai tapasztalatok alapján a feljelentést a sértettek elsősorban a kisebb súlyú ügyekben nem teszik meg, vagy azért, mert maguk is tudják, hogy a bizonyítékok beszerzése bizonytalan. A válaszolók 1/3-a tartotta jelentéktelennek a bűncselekményt, szintén 1/3 kételkedett a felderítés eredményességében, s ezért nem jelentette. 11,9%-uk önmaga foglalkozott a bűncselekménnyel, 4,8-4,8%-uk pedig a tettessel való speciális viszonya miatt, ill. azért nem jelentett, mert kifogásai voltak a rendőrség munkájával kapcsolatban. 11,9% volt a nem válaszolók aránya.

A **Hajdúböszörményi Rk.** bűnüldöző, bűnmegelőző, ill. ügyintéző, bejelentéseket kezelő **munkájának megítélésére** vonatkozott a *12.* és *13. kérdés*. A kérdésekre adott válaszokat tekintve alig volt különbség: nagyon rossznak és rossznak minősítette a helyi rendőrség ilyen irányú munkáját 13,8, ill. 17,2%, megfelelőnek tartotta 36,6, ill. 30%, s a megkérdezettek 17,9, ill. 18,3%-a jónak vagy kiválónak ítélte meg. Viszonylag sokan (31,5, valamint 34,6%) nem ismerik a rendőrség ezirányú tevékenységét. A háttérváltozókkal nem találtam statisztikailag értékelhető összefüggést, mert mindkét nemhez és valamennyi iskolai végzettséghez tartozók véleménye közel azonos megoszlást mutatott. Nem volt szignifikáns különbség az egyes városrészekben lakók véleménye között sem (a „legkritikusabbak” a Déli Lucernásban élők voltak, ők adták legnagyobb arányban a „nagyon rossz” és „rossz” válaszokat). Jelentős különbségek vannak viszont, ha az alapján vizsgáljuk a válaszokat, hogy az illető sértetté vált-e 2002-2003-ban. Akik ellen bűncselekményt követtek el, sokkal negatívabban ítélték meg a rendőrség munkáját: a bűnüldözést, bűnmegelőzést 40,6%-uk nyilvánította nagyon rossznak vagy rossznak (az áldozattá nem váltaknál 8,6% az arány), míg jónak vagy kiválónak 11,9%-uk (az ellentétes csoportnál 19,1%). Az ügyintézések, a bejelentések kezelése esetében nem volt ekkora különbség a negatív válaszoknál, sőt a sértettek közül többen minősítették jónak vagy kiválónak a munkát (19,8%, ill. 18%).

A szubjektív biztonság **affektív szempontjára** világított rá a *14. kérdés*. Természetesen a biztonságérzet éjjel, a lakáson kívül volt a legkisebb: a megkérdezettek 28,2%-a mondta, hogy kevéssé vagy nagyon nem biztonságos egyedül akkor és ott tartózkodni, míg a másik végletet a nappali, lakásban való tartózkodás jelentette, amit mindössze 4,4% nem tartott biztonságosnak (*27. ábra*).

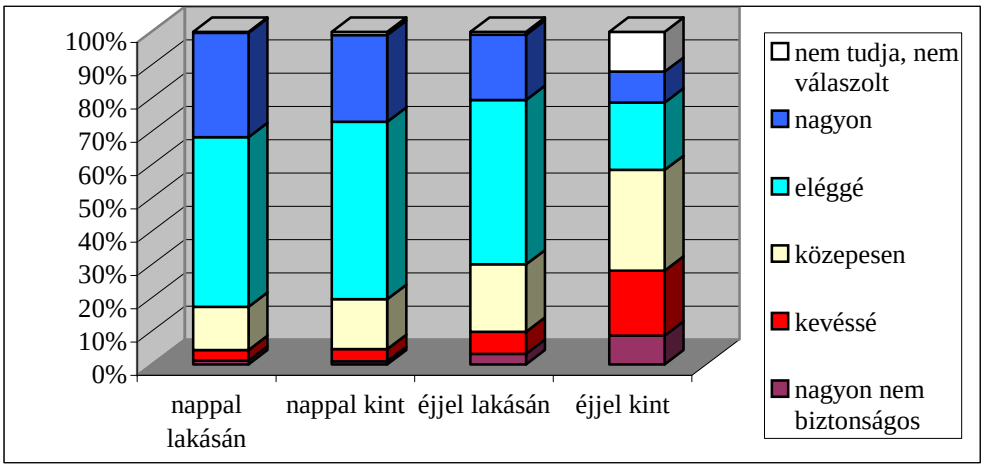

27. ábra: Mennyire érzi magát biztonságban lakókörnyezetében, ha egyedül van? (%)

A férfiak, a fiatalok, a nőtlenek és hajadonok, az iskolázottabbak és azok, akik nem váltak bűncselekmény áldozatává nagyobb biztonságérzettel bírtak, kevésbé féltek, ha sötétedés után egyedül kellett elhagyniuk otthonukat, mint az ellentétes csoportok (nők, 60 év felettiek, özvegyek, maximum 8 általánossal rendelkezők, bűncselekmények áldozatai) tagjai. A magasabb képzettségűek nagyobb biztonságérzete jobb életkörülményeikkel (biztonságosabb körzet, több bűnmegelőzési eszköz) is összefügghet. Említést érdemlő még, hogy a 60 év felettiek, az özvegyek a „kevéssé" és a „nagyon nem biztonságos" válaszokat kisebb arányban adták az éjjeli kinti tartózkodás esetében, mint a 18-29 évesek, ill. a nőtlenek és hajadonok. Ennek oka, hogy az idősebbek, özvegyek közül sokan este, éjszaka egyedül már nem mozdulnak ki otthonról, ezért erre kérdésre a „nem tudja, nem válaszolt" feleletet adták. A városrészek között kiemelhető a Déli Lucernásban élők átlagosnál sokkal rosszabb biztonságérzete; a Kisböszörményben lakók biztonságérzetének feltűnő romlása éjszaka; s a belvárosi, lakótelepi lakosok biztonságérzetének - az átlagnál nagyobb - visszaesése éjszakai kinti tartózkodás esetén (többségük így is legalább közepes biztonságérzetről nyilatkozott).

A szubjektív biztonság konatív szempontjára vonatkozott a *15. kérdés*. **Sötétedés után**, ha **egyedül** van, a megkérdezettek 26,9%-a **elkerül bizonyos utcákat, helyeket**, 31,7%-a sötétedés után egyedül nem megy ki az utcára, a nemmel válaszolók aránya 39,8% volt. A nőkre sokkal inkább jellemző ez az elkerülő magatartás, mindössze 16,6%-uk nem kerül el egyedül sötétben meghatározott helyeket, míg a férfiak 68,2%-a. A korok szerinti csoportosításban kiemelhető, hogy a 18-29 évesek válaszoltak legnagyobb arányban (42,1%) igennel, az idősebbekre inkább az jellemző, hogy egyedül sötétben már nem

hagyják el otthonukat (a 60 év felettiek 2/3-a). Utóbbi jellemző az özvegyek 3/4-ére, a 8 általánosnál kevesebbet végzettek 57,9%-ra (a diplomások válaszoltak legnagyobb arányban igennel, s a szakmunkásképzőt, szakiskolát végzettek nemmel a kérdésre). Meglepő módon nem volt lényegi különbség a sértetté váltak, ill. a sértetté nem váltak válaszai között. Városrészenként a Zaboskertben és Kisböszörményben lakók kerülnek el legnagyobb arányban bizonyos helyeket (55,9, ill. 46,7%), „legbátrabbaknak" pedig a lakótelepiek bizonyultak (63,4%-uk válaszolt nemmel a kérdésre).

Ezután azt kértem, konkrét válaszlehetőségek megadása nélkül, hogy az előző kérdésre igennel felelők **nevezzenek meg ilyen területeket**. A válaszadók 59,7%-a a Déli Lucernást, a romák lakta területeket említette meg, mutatva, hogy sokak esetében fellelhető az előítéletes gondolkodás. Érdekes tapasztalat volt, hogy a Déli Lucernástól távolabb élők csak a városrész nevét és romák lakta területeket mondtak,[127] míg az ott élők közül többen - helyismeretükből adódóan - konkrét utca neveket említettek. A válaszadók további 15,6%-a a külső városrészeket, külterületeket, 11,3%-a a rosszul kivilágított, sötét utcákat, tereket kerüli el sötétedés után, ha egyedül van, s mindössze 2,7%-uk nevezte ilyen területnek a belvárost. A városrészenkénti csoportosításnál figyelemreméltó, hogy a lakótelepi válaszadók 40 (a Győrössy-kerti lakótelep esetében 57,1), a Déli Lucernásiak 38,5%-a a rossz kivilágítású, sötét helyeket kerüli el.

A **felsorolt hét óvintézkedésből** (*17. kérdés*) a megkérdezettek többsége (58,4%-uk) kettőt vagy hármat tett meg személye és vagyona védelmében. Viszonylag sokan (4,2%) egyetlen ilyen jellegű óvintézkedést sem alkalmaztak, s kevesen (1,4%) hatot vagy hetet. Hajdúböszörményben sok lakóháznak, lakásnak van valamilyen védőberendezése, de alacsony számú a modern, igazán hatékony védelemmel felszerelt. A vártnál sokkal kevesebben (mindössze 1%) nem kívántak felelni az otthonuk biztonsági berendezéseire vonatkozó kérdésre. A fiatalok, a házasságban élők, a magasabb iskolai végzettségűek több elővigyázatossági intézkedést tesznek, mint az ellentétes csoportok tagjai. Városrészenként nem lehetett szignifikáns különbséget megállapítani, a Zaboskertben és Kisböszörményben élők tettek kissé több óvintézkedést (ez valószínűleg a több új vagy néhány éve épített lakóházzal magyarázható).

Az utolsó négy kérdés néhány, elsősorban a bűnmegelőzéssel kapcsolatos ismeretre, a lakosság hozzáállására vonatkozott.

[127] A városlakók többségének napi térpályái egyébként nem érintik a Déli Lucernást, s csak igen felületesen ismerik ezt a területet.

Mindössze a megkérdezettek 1/3-a (a 8 általánosnál kisebb iskolai végzettségűek 15,8, a diplomások 59%-a) tudott arról, hogy a város **„Biztonságos település" címet kapott 2003-ban** (*18. kérdés*).

A **Szomszédok Egymásért Mozgalomról**[128] (*19. kérdés*) a megkérdezettek csaknem fele (45,2%) hallott. Az ismertség nem mutatott szignifikáns összefüggést az iskolázottsággal (lehet, hogy sokaknál ismerettúlzó válaszok születtek). Városrészek szerint a Bodaszőlőn (72%), a Zaboskertben (67,6%) és a lakótelepeken (59,2%) élő megkérdezettek adták arányaiban a legtöbb igen választ, s a Déli Lucernásban (67,9%) és a Vénkertben (67,4%) lakók ismerték legkevésbé a SZEM-et.

Lakókörnyezete bűnmegelőzési munkájában (*20. kérdés*) a megkérdezettek 36,2%-a venne részt. A férfiak (42,4%) (a nők 31,1%-a is igennel válaszolt), a 40-49 (47,6%) és a 18-29 (40,5%) évesek, a szakmunkásképzőt, szakiskolát végzettek (50,9%) és a diplomások (42,6%) leginkább fogékonyak ilyen jellegű tevékenységre. Városrészenként legmagasabb a részvételi hajlandóság az Északi Lucernásban (72,7%), a Vénkertben (58,1%), Bodaszőlőn (52%) és a Zaboskertben (50%), legalacsonyabb a belvárosban (23,4%), a Déli Lucernásban (26,9%) és a lakótelepeken (28,2%).

Rendőrségi hírlevelet, szórólapot bűnmegelőzési tanácsokról, helyi bűnözési adatokról, eredményekről (*21. kérdés*) a megkérdezettek 3/4-e szívesen olvasna. A háttérváltozók alapján elkülöníthető csoportok válaszai között ebben a tekintetben nem volt érdemi véleménykülönbség. Városrészenként a külső részeken (Kisböszörmény: 93,3, Északi Lucernás: 90,9, Vénkert: 88,4%) élők nagyobb érdeklődéssel fordulnának ilyen kiadványok iránt, mint a belső területek („egyéb központi belterület": 64,5, belváros: 65,6, lakótelepek: 70,4%) lakói.

4.8.5. A kutatás eredményeinek összegzése, bűnmegelőzési javaslatok

Hajdúböszörményben a bűnözés átlagos, sőt inkább átlag alatti (ezt a „Biztonságos település" cím is bizonyítja), közbiztonsága régóta stabil, a helyi rendőrkapitányság eredményesen végzi munkáját, s jónak minősíthető az önkormányzattal, s egyéb, a bűnmegelőzésben érintett szervezetekkel folytatott együttműködés is. Erről a lakosság többsége is így vélekedik, azonban összevetve a bűnözés mérőszámait a lakosság bűnözésről és bűnüldözésről alkotott szubjektív véleményével, megfogalmazható néhány bűnmegelőzési javaslat.

[128] SZEM: olyan társadalmi bűnmegelőzési program, amelynek célja a lakóközösségekben előforduló bűncselekmények megelőzése, korlátozása, biztonságosabb életkörülmények kialakítása, olyan módon, hogy az egymás szomszédságában lakók az átlagosnál sokkal jobban figyelnek, vigyáznak egymás értékeire és közvetlen lakókörnyezetükre (*Vincze L. 2001, pp. 25-26.*). SZEM bármely lakóközösségben (lakótelep, családi házas övezet, hétvégi telkek, nyaralók, garázsok) létrehozható. A szerveződés lehet formális (jogi személyiséggel bíró szervezet, pl. egyesület létrehozása) és lehet informális.

- A kutatás egyik legfontosabb megállapítása, hogy **a bűnözési szempontból fertőzött területek** és a **lakosság által legkevésbé biztonságosnak tartott városrészek nem egészen azonosak**. A szubjektív biztonságot nemcsak az ismertté vált bűncselekmények területi eloszlása, hanem a látens bűnözés, a biztonságérzetet rontó magatartások, a bűnelkövetők lakóhelye is befolyásolhatják. A **Déli Lucernás**, a **szőlőskertek** és **Bodaszőlő** azok a területek, ahol **komplex** (nemcsak rendőrségi, bűnmegelőzési) vizsgálatokra és intézkedésekre van szükség a közbiztonság és a lakosság biztonságérzetének növelése, a **megindult szegregációs folyamat** megállítása érdekében.
- A bűnelkövetési sajátosságokhoz igazodva a fertőzött területeken, s a „forró időpontokban" a megelőzés leghatásosabb módszere lehet a **gyakori rendőri jelenlét**, **koncentrált járőrözési napok**, **napszakok** meghatározása.
- Bűnmegelőző lehet a „fertőzött" **szórakozóhelyek** gyakoribb **ellenőrzése**, a nyitvatartás korlátozása, a zárás időpontjában fokozottabb járőri tevékenység.
- A helyi rendőrkapitányság eredményes munkájának egyik bizonyítéka a nyomozás eredményességi és az ismeretlenes felderítési mutatók magas értéke (*4.6. fejezet*, *43.* és *45. térképmelléklet*), a rendőrkapitányságok országos rangsorában elfoglalt igen előkelő helyezései.[129] A kérdőív (*12.* és *13. kérdés*) értékelése során viszont kiderült, hogy sokan nem ismerik a rendőrség tevékenységét, sikereit, ezért véleményem szerint szükség lenne a **helyi rendőrkapitányság image-ének javítására**, az eredményes rendőri akciók eddiginél jóval **nagyobb publicitására**.
- Ennek egyik módja lehetne a helyi Szabadhajdú hetilapban a „**Rendőrségi hírek**" **rovat** újraindítása.
- A megkérdezettek többsége szívesen olvasna bűnmegelőzési tanácsokról, helyi bűnözési adatokról, eredményekről. Ezért megfontolandó időközönként (pl.: negyedévente) **helyi rendőrségi hírlevél** kiadása, amely bűnözési statisztikákat, a bűnözés visszaszorításában elért eredményeket, bűnmegelőzési tanácsokat közölne.
- A helyi lakosság közbiztonsággal kapcsolatos véleményének rendszeres felmérése **közvélemény-kutatással**, a Rendőrkapitányság és az Önkormányzat közös **évenkénti lakossági tájékoztatója**, **fóruma**, **közmeghallgatása** a város köz- és közlekedésbiztonsági helyzetével kapcsolatban.
- Az önkormányzatok jelenlegi pénzügyi helyzetét figyelembe jelenleg kicsi a realitása, de a jövőben a Polgármesteri Hivatalban létrehozható egy **városi bűnmegelőzési koordinátor** (referens) státus (*Kerezsi K. et al. 2003, pp. 379-382.*).
- A lakosság több mint 1/3-a részt venne, mobilizálható lenne lakókörnyezete bűnmegelőzési munkájában. Ennek egyik leghasznosabb módjaként önkormányzati

[129] 1997-2001 között az országos rangsorban a helyi Rk. - 149-ből - a nyomozás eredményességi mutatónál a 14-33., az ismeretlenes felderítés esetében a 9-24. helyek valamelyikén végzett.

és rendőrségi támogatással el lehetne **indítani** a **Szomszédok Egymásért Mozgalmat**, elsősorban a lakótelepek (10-15 lakásegységenként) és a szőlőskertek területén, de akár a családi házas övezetekben is.

- A szituatív bűnmegelőzés eszközeként **térfigyelő rendszer** kiépítése és működtetése a belváros bűnözés szempontjából frekventált területein (Kossuth u., Bocskai, Kálvin, Szent István tér környéke). Ez járhat a bűnözés áthelyeződésével is (*Belina, B. 2002*), de valószínűsíthetően csökkentené egyes bűncselekmény-típusok (lopás, garázdaság, rongálás) számát, növelné a lakosság biztonságérzetét, s akár a térfigyelő-kamerák hatókörében lévő ingatlanok értékének növekedését is eredményezhetné. Természetesen ennek jelentős anyagi és személyi költségei lennének.
- A **biztonságos környezeti tervezés, építkezés elveinek érvényesítése** a várostervezésben, építési engedélyezési eljárásokban, építkezéseknél, közintézmények működtetésénél.
- A **lakótelepeken** (elsősorban a Győrössy-kertben látok erre lehetőséget) az **építészeti bűnmegelőzés** eszközei közül néhánynak az alkalmazása: félprivát és félnyilvános területek létrehozása, a járda (nyilvános rész) és a csak az ottlakók gyalogos közlekedésére szolgáló félnyilvános területek jelképes akadályokkal (pl.: sövény, cserjék, néhány lépcsőfok, kisebb kerítés) való elválasztása. A félprivát bejárati területeket jól meg kell világítani, s ez a lakások ablakaiból jól belátható legyen.
- A lakótelepeken (főként a Győrössy-kertben) és a Déli Lucernásban élők közül mondták sokan, hogy a rossz kivilágítású, sötét helyeket kerülik el (*16. kérdés*). Terepbejárásom is azt igazolta, hogy leginkább ezeken a helyeken érdemes a **közvilágítás további javítása**, a köz- és a szubjektív biztonság növelése érdekében.
- A **közlekedésbiztonság** szempontjából a legfontosabb feladat a **35-ös főút** központi belterületi szakaszához kapcsolódik: körforgalom, lámpás kereszteződés(ek), biztonságosabb gyalogos átkelőhelyek kialakítása. Erre meg is van a városban az elképzelés és az akarat, de megvalósítására - külső tényezők miatt - a közeli jövőben nem látszik nagy esély.
- A **belvárost elkerülő útvonalak** kijelölésének folytatása, a városközpontban **sétálóövezet** létrehozása.[130]
- Több **forgalomlassító tábla** elhelyezése, s ahol vannak, ott a szabályok szigorú betartatása (pl.: Erdélyi u.).

[130] 2006-tól a 3,5 tonnánál nehezebb gépjárművek már nem közlekedhetnek a Kossuth utcán és a Bocskai téren.

4.9. A Határőrség által felfedett jogellenes cselekmények vizsgálata

Hazánkban a rendszerváltás után került előtérbe a határ, a határmenti területek kutatása. Ezeket a vizsgálatokat többek között az is indokolja, hogy Magyarország **államhatára 2.242,6 km**, az ország területéhez képest aránytalanul hosszú (*Kozma E. - Héjja I. - Stefancsik F. 1993, 11. p.*).

A határral kapcsolatos kutatásokban a kriminálgeográfiai aspektus is szerepet kapott, elsősorban a **Határőrség által felderített jogellenes cselekményekre** koncentrálva. „A Határőrség, mint idegenrendészeti hatóság az ország teljes területén jogosult az ide vonatkozó jogosítványait gyakorolni. Ám a határőrizeti szervek intézkedéseinek döntő többségét a határterületen foganatosítja." (*Ritecz Gy. - Sallai J. 1999, 4. p.*).

Hajdú-Biharban közel 100 km az államhatár hossza, jelentős a határterület nagysága, ezért fontosnak tartottam, hogy a **kriminálgeográfia** ezen **speciális részterületével** is foglalkozzam. Kutatásaimat - a legfontosabb országos változások bemutatása mellett - elsősorban a **román viszonylatra**, s ezen belül a **Hajdú-Bihar megyei határszakaszra, határterületre** fókuszáltam. A disszertáció egységének megőrzése érdekében a vizsgálati időszakot ennél a fejezetnél is 1990-2002 jelentette, de azt mindenképpen hangsúlyoznunk kell (s erre előadásaimban, publikációimban én is többször kísérletet tettem - ld.: Felhasznált irodalom), hogy az elmúlt években ezen a területen igen jelentős változások történtek: hazánk 2004. május elseje óta tagja az Európai Uniónak, 2007. december 21-től tagja lesz a Schengeni övezetnek, ami által a magyar-osztrák, a magyar-szlovák és a magyar-szlovén viszonylatok ***belső határrá***[131] válnak; Románia EU-tagságától (2007. január 1.) a magyar-román államhatár EU-s belső határ, „schengeni értelemben" ún. ***ideiglenes külső határ***; a magyar-horvát, a magyar-szerb és a magyar-ukrán viszonylat ***külső határ*** lesz. 2002 óta a jogellenes cselekmények számában, viszonylati eloszlásában, a Határőrség diszlokációjában számottevő átalakulások történtek, de véleményem szerint a vizsgált 13 esztendő áttekintése is igen hasznos a későbbi változások megértésében, s módszertanilag segítséget, útmutatót jelenthet az ilyen típusú kutatások számára.

[131] „Belső határok: a Szerződő Felek szárazföldi határai, valamint a belföldi forgalmat lebonyolító repülőterei és tengeri kikötői, amelyekbe olyan menetrendszerű átkelőhajók érkeznek, illetve ahonnan olyanok indulnak, amelyek célállomása vagy indulási állomása kizárólag a Szerződő Felek területén lévő kikötő, anélkül, hogy e területeken kívüli kikötőkben kikötnének.
Külső határok: a Szerződő Felek szárazföldi és tengeri határai, valamint repülőterei és tengeri kikötői, amelyek nem belső határok." (*Schengeni Egyezmény I. rész 1. cikkely*).

4.9.1. A jogellenes cselekmények számának alakulása

A határok megnyílásával összefüggésben a **rendszerváltás után** jelentősen **megnőtt** a határforgalom, s ezzel párhuzamosan az államhatárral, határterülettel kapcsolatos, a Határőrség által felfedett **jogellenes cselekmények száma** is.[132] A növekedéshez nagy mértékben hozzájárult, hogy a Közép- és Kelet-Európában történt társadalmi-gazdasági változások, majd a jugoszláviai polgárháború hatására Magyarországon keresztül óriási Kelet-Nyugat irányú (illegális) migráció indult meg. Hazánk az addigi kibocsátó országból hirtelen **migrációs tranzit-** és **befogadó ország** lett (*Vass F. 1999, 17. p.*). Magyarország földrajzi helyzetéből adódóan ugyanis az egyik fő, az ún. **közép-balkáni illegális migrációs útvonalon** helyezkedik el. Ez alapvetően **három részirányra** tagolódik a kibocsátó-, a tranzit- és a célországok szerint. Ezek egyike - Törökországon és a Balkánon keresztül - **Romániából** legálisan vagy illegálisan Magyarországra, innen illegálisan Ausztriába, majd Németországba, vagy illegálisan Szlovénián keresztül Olaszországba vezet.

1990-ben 14.199 ilyen cselekményt fedtek fel, 1991-ben kétszeresére nőtt a számuk, s azóta - a nemzetközi helyzet, különösen a szomszédos országokban bekövetkezett változások függvényében (például a koszovói válság hatása 1998-1999-ben) - (1996 kivételével) mindig 20.000 felett volt az ilyen típusú jogellenes cselekmények száma; 1991 után 1998-1999-ben pedig újra 30.000 körül alakult (*28. ábra*).

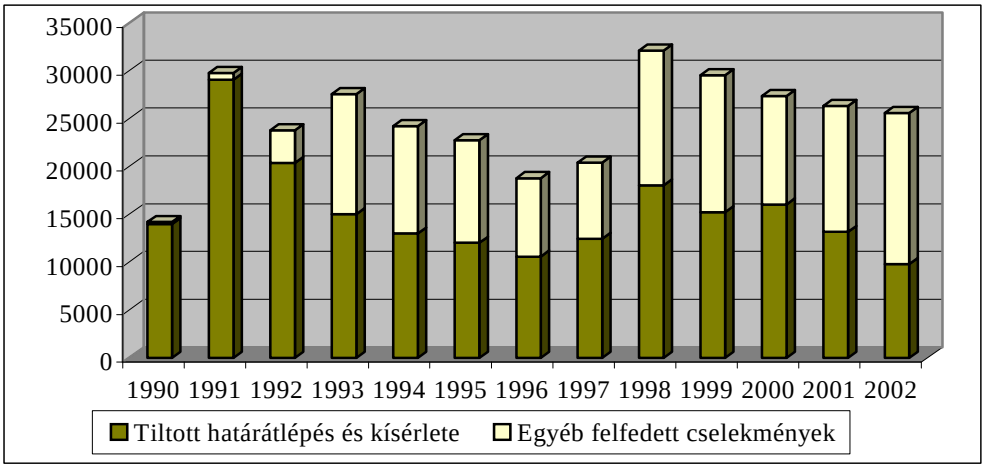

28. ábra: A Határőrség által felfedett jogellenes cselekmények száma hazánkban (1990-2002)
Adatbázis: http://www.b-m.hu - HÖR-OPK.

[132] A jogellenes cselekmények számának növekedéséhez a Határőrség jogosítványainak kiszélesítése is hozzájárult az 1990-es évtized első felében.

Átalakult az államhatárral, határterülettel kapcsolatos bűncselekmények, szabálysértések **struktúrája** is: **új jogellenes cselekmények**, a **nemzetközi szervezett bűnözés** országhatárokon túlnyúló új formái (pl.: fegyver-, kábítószer-, sugárzó anyag, embercsempészet) jelentek meg, terjedtek el. A leggyakoribb jogellenes cselekmény (döntő többségében szabálysértés, néhány esetben bűncselekmény), a jogsértő cselekmények átlagosan mintegy 62%-a **tiltott határátlépés és kísérlete** (*218/1999. (XII. 28.) Kormányrendelet 22. §*) volt (*28. ábra*). Aránya különösen a rendszerváltás utáni években volt kiemelkedően magas, de egészen 2001-ig a jogellenes cselekmények évente több mint felét jelentette. Ezen cselekmények **71%-a kifelé irányuló** tiltott határátlépést és kísérletét jelentette. Ez azt is mutatja, hogy Magyarország vízumpolitikája a vizsgált időszakban még nem volt teljesen EU-konform, hiszen az osztrák, a szlovén és a szlovák határon kifelé tiltott határátlépést, illetve kísérletét elkövetők jelentős része legálisan, útlevéllel érkezett hazánkba.

További nagyobb számban előforduló jogellenes cselekmények a **külföldiek rendészetével kapcsolatos szabálysértés**, az útiokmányra elkövetett **közokirathamisítás**, a **közlekedésrendészeti szabálysértés**, a **körözés, elfogató parancs** (2000-től: körözött személy elfogása), az **embercsempész** tevékenység, a **jogellenes belföldi tartózkodás**, valamint 1998-tól a **határrendészeti szabálysértés**. Kedvező tendencia, hogy a határátkelőhelyek gépjármű-felismerő rendszerének köszönhetően a ’90-es évtized végén jelentősen csökkent a gépjárműlopással kapcsolatos bűncselekmények száma. Ugyanakkor kedvezőtlen folyamat, és a **bűnözés szervezettebbé válását** mutatta az embercsempészet miatti eljárások, valamint a kábítószerrel kapcsolatos visszaélések számának emelkedése. A közlekedésrendészeti szabálysértések erőteljes növekedése (1998-ban) szakértők szerint részben a Határőrség „siker, eredményesség utáni vágyát” fejezte ki.

4.9.2. A jogellenes cselekmények viszonylatonkénti megoszlása

Eltérően alakult az egyes határszakaszokon a jogellenes cselekmények száma, de megállapítható, hogy a vizsgált időszak nagyobb részében hazánk szinte **minden határszakaszán relatíve magas** volt a számuk (*29. ábra*). Elsősorban a nemzetközi helyzet (különös tekintettel a szomszédos országokra), valamint a törvényi háttér, a jogszabályok változásának következtében egyik évről a másikra többször jelentős változások figyelhetők meg, de összességében az 1990-es évtized második felére **némileg kiegyenlítődtek** a viszonylatok között korábban, az 1990-es évtized elején fennálló hatalmas **különbségek** (*Ritecz Gy. - Sallai J. 1999, 9. p.*).

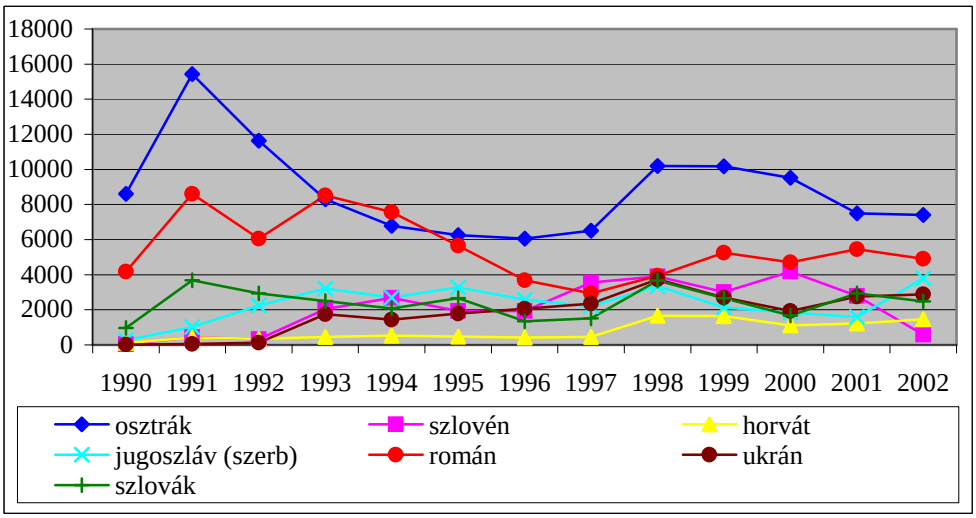

29. ábra: A Határőrség által felfedett jogellenes cselekmények száma viszonylatonként[133] **(1990-2002)**[134]
Adatbázis: http://www.b-m.hu - HÖR-OPK.

A Magyar Köztársaság államhatárának ötöde, **447,8 km** a **román viszonylat**. A magyar-román államhatár **22%-a**, **98,542 km** van **Hajdú-Bihar megyében**. Nehezíti ennek a határnak az őrizetét, hogy sík, **alföldi jellegű** a táj, **nyitottság**, nagyrészt **könnyű átjárhatóság** jellemzi, a határszakasznak csak **töredéke természetes határ** (*Kozma E. - Héjja I. - Stefancsik F. 1993, 12. p.*), amely a mozgás szempontjából nem képez különösebb akadályt.

A román határszakaszon folyamatosan **magas** volt a **jogellenes cselekmények száma**. A legmagasabb értékeket a ’90-es évek elején érte el (1991: 8.614), az utolsó években 5.000 körül állandósult; leggyakrabban az osztrák viszonylat mögött a **második helyen** volt az országos rangsorban. Ez részben az ország kedvezőtlen társadalmi-gazdasági viszonyaival magyarázható - Románia a térség egyik legnagyobb **migráció-kibocsátó** országa; másrészt pedig **liberális vízumpolitikájával**, ami miatt sokan legálisan, érvényes útiokmánnyal odaérkezve illegális úton próbáltak meg onnan nyugatra jutni. Románia az Ázsiából és a Balkánról érkező **migránsok tranzitállomása** és **kábítószer-csempész útvonal** (*Vass F. - Vájlok L. 2001, 9. p.*). A vizsgált időszak zömében még a **román**

[133] Az államhatárokkal összefüggő jogsértő cselekményekkel kapcsolatban nagy jelentőséggel bír Budapest is, mint az illegális migráció meghatározó helyszíne, elosztó és irányító központja.
[134] A grafikonon nem szerepelnek a Budapesti Határőr Igazgatóság és a Határőrség Országos Parancsnoksága által felfedett jogellenes cselekmények.

állampolgárok is csak **vízummal** utazhattak az **EU tagországaiba**, s csak **2002. január elsejétől** vált **vízummentessé** az utazásuk. Ez azt is jelentette 2002 előtt, hogy akik érvényes úti okmánnyal, **legálisan** léptek be **Magyarországra**, gyakran **illegális módon akartak tovább menni** Nyugat- vagy Dél-Európába (*Ritecz Gy. 2002, 69. p.*). 2002-től azonban már nem „kell" illegálisan, Szlovénián át, kedvelt célországukba, Olaszországba[135] eljutniuk, emiatt a szlovén viszonylatban jelentősen le is csökkent a jogellenes cselekmények száma (*29.* és *30. ábra*).

Az egyes viszonylatok bűnügyi leterheltségét illetően pontosabb, reálisabb képet kapunk, ha megvizsgáljuk a **jogellenes cselekmények 1 km határszakaszra eső számát** (*30. ábra*). A **román viszonylat** értéke 1990-1996 között, majd 2001-2002-ben **meghaladta** az **országos átlagot**, s a jugoszláv (szerb) és az ukrán viszonylattal a rangsor **középmezőnyét** alkotta.

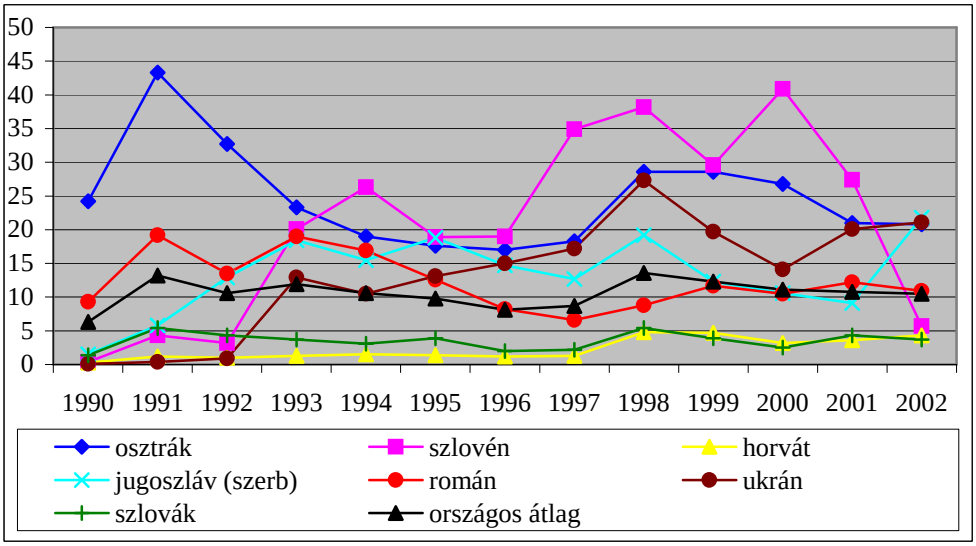

30. ábra: A Határőrség által felfedett jogellenes cselekmények 1 km-re eső száma viszonylatonként (1990-2002)
Adatbázis: http://www.b-m.hu - HÖR-OPK.

Az abszolút számok mellett érdemes a jogellenes cselekmények **struktúráját** is elemezni. Ennek érdekében a vizsgált időszak három évének országos adatait hasonlítottam össze a román viszonylat értékeivel (*V. táblázat*). Az **illegális**

[135] Egyrészt Olaszországban az illegális bevándorlók ellenőrzése ritkább, mint az EU tagországainak többségében, így könnyebben el tudnak helyezkedni a feketegazdaságban; másrészt a román és az olasz nyelv bizonyos fokú hasonlósága miatt a kommunikációs problémák könnyebben megoldhatók.

migrációval kapcsolatos bűncselekményekre és szabálysértésekre fókuszáltam, egyrészt arányuk miatt, másrészt, mert olyan problémakörről van szó, amelynek súlyos társadalmi-gazdasági vonatkozásai vannak, s emellett biztonságpolitikai kérdés is. Európában alapvető stratégiai cél a határozott és következetes fellépés az illegális migráció minden megnyilvánulási formájával szemben.

V. táblázat: A Határőrség által felfedett jogellenes cselekmények struktúrája országos és román viszonylatban (1990, 1995, 2001)

	1990		1995		2001	
	ország	**román**	**ország**	**román**	**ország**	**román**
Embercsempész tevékenység	40 0,3%	10 0,2%	285 1,2%	13 0,2%	573 2,2%	31 0,6%
Közokirathamisítás	-	-	3.694 16,3%	968 17,1%	2.543 9,7%	244 4,5%
Jogellenes belföldi tartózkodás	-	-	258 1,1%	72 1,3%	344 1,3%	155 2,8%
Tiltott határátlépés befelé	4.664 32,8%	4.039 96,7%	3.485 15,3%	1.060 18,8%	4.393 16,7%	1.416 25,9%
Tiltott határátlépés + kísérlet kifelé	9.311 65,6%	102 2,5%	8.543 37,6%	41 0,7%	8.753 33,2%	36 0,7%
Külföldiek rendészetével kapcs.	-	-	4.855 21,4%	3.135 55,4%	3.220 12,2%	2.089 38,2%
Egyéb jogellenes cselekmény	184 1,3%	25 0,6%	1.604 7,1%	365 6,5%	6.495 24,7%	1.490 27,3%
Összesen	14.199 100%	4.176 100%	22.724 100%	5.654 100%	26.321 100%	5.461 100%

Adatbázis: http://www.b-m.hu - HÖR-OPK.

Az illegális migrációval kapcsolatos jogellenes cselekmények **aránya** (különösen a vizsgált időszak első részében) mind országosan, mind a román viszonylatban **kiemelkedő** volt. A legjelentősebb eltérés a tiltott határátlépést és kísérletét illetően állapítható meg. Egyrészt a román viszonylatban összességében kisebb arányt képviselt, másrészt eltérő volt az irányultsága is: a **THS** cselekmények **döntő többsége** a magyar-román határon **befelé irányult**. Megállapíthatjuk továbbá, hogy a román viszonylatban igen **magas** volt a **külföldiek rendészetével kapcsolatos szabálysértés** (*218/1999. (XII. 28.) Kormányrendelet 30. §*) aránya, s meghaladta az országos átlagot a jogellenes belföldi tartózkodás értéke is. Ezzel szemben a közokirathamisítás és az embercsempész tevékenység miatt indított eljárások aránya országosan volt magasabb, mert sokan, akik legálisan jutottak hazánk területére, innen illegális módon, például embercsempészek segítségével, vagy útlevél, vízum hamisítása révén próbáltak meg az Európai Unió tagországaiba eljutni.

4.9.3. Jogellenes cselekmények az államhatár, határterület Hajdú-Bihar megyei részén

Az öt határőrizeti és a két határforgalmi kirendeltség által felderített jogellenes cselekmények **döntő többsége** a **Biharkeresztesi HFK-hoz** kapcsolódott (*31. ábra*). 1992-ig a felfedett jogellenes cselekmények többsége THS és kísérlete volt, amely elsősorban a határőrizeti kirendeltségekhez, a zöldhatárhoz volt köthető. 1993 jelentett ebből a szempontból fordulópontot, amikor a jogszabályi változások (*1993. évi LXXXVI.* „idegenrendészeti" *törvény*) következtében a jogellenes cselekmények (elsősorban a külföldiek rendészetével kapcsolatos szabálysértés) legnagyobb része már a Biharkeresztesi HFK-hoz tartozott. Ennek oka elsősorban a határátkelőhelyek, különösen az **ártándi közúti határátkelőhely** hatalmas forgalma (1990-2002 között az évi átlagos személyforgalom 4,3 millió fő volt). A kirendeltségek által felfedett jogellenes cselekmények száma 1994-ben érte el maximumát (3.288), 1996-tól 772-1.393 között állandósult. Ezek többsége továbbra is a Biharkeresztesi HFK-hoz kötődött, a többi kirendeltség felderítései jellemzően 10-es nagyságrendűek voltak.

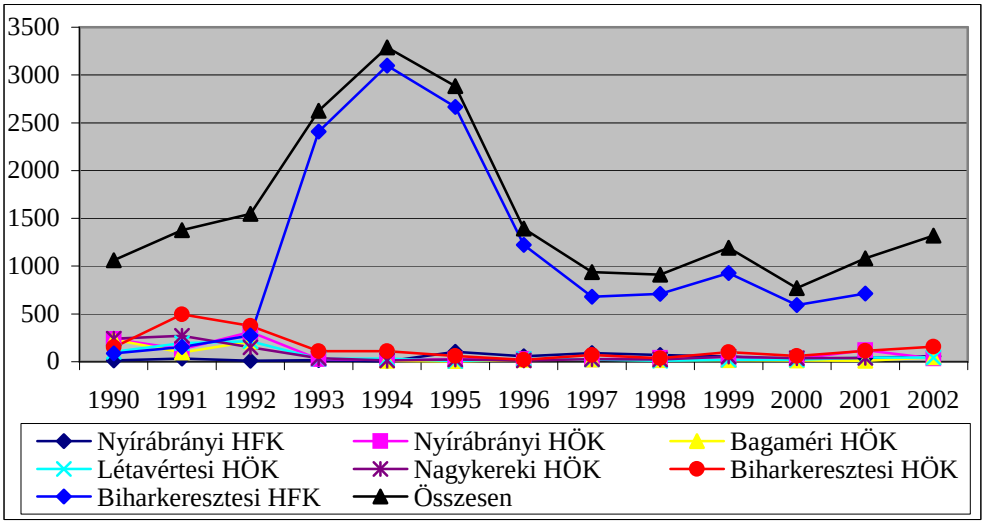

31. ábra: A Határőrség által felfedett jogellenes cselekmények száma Hajdú-Bihar megye határterületén (1990-2002)[136]
Adatbázis: Nyírbátori és Orosházi Határőr Igazgatóság

[136] A Nagykereki HÖK és a Biharkeresztesi HFK 2002-es adatai nem álltak rendelkezésemre.

Az államhatárhoz, határterülethez kapcsolódó jogellenes cselekmények esetében is fontos a térbeliség mellett az **idődimenzió** vizsgálata is. Kutatásaim során a **Biharkeresztesi Határőrizeti Kirendeltséghez** kapcsolódó jogellenes cselekményeket elemeztem a **2002**-es évre vonatkozóan.

A **havi bontást** tekintve megállapítható, hogy az összesen 159 jogellenes cselekmény több mint 80%-át (128-at) az év utolsó négy hónapjában fedték fel (*32. ábra*). Ez az ugrásszerű növekedés azonban nem a határhoz, az illegális migrációhoz kapcsolódó jogellenes cselekményekkel magyarázható, hanem a HÖK által felfedett közlekedési jogsértések száma nőtt meg igen jelentősen. Az egyéb jogellenes cselekmények esetében már közel sem volt ilyen jellegű növekedés.

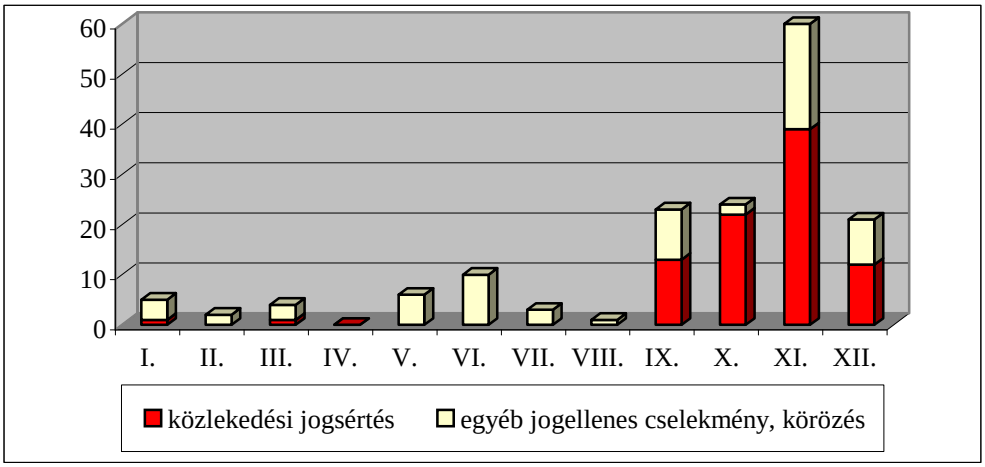

32. ábra: A Biharkeresztesi HÖK által felfedett jogellenes cselekmények havonkénti bontásban (2002)
Adatbázis: Orosházi Határőr Igazgatóság, Határőrizeti Osztály

A **heti bontást** tekintve a pénteki (34) és a szombati (42) napok emelkedtek ki, a hét többi napján viszonylag egyenletesen oszlottak el a jogellenes cselekmények (*33. ábra*). Külön elemeztem a THS és kísérlete szabálysértés eloszlását, hiszen az esetek nagy részében ezek sikerességének a jó időzítés a kulcsa. További vizsgálatot (például a HÖK szolgálatszervezésével, a határterület életritmusával kapcsolatban) igényelhet, hogy ezen szabálysértések esetében a pénteki napnak a többinél jóval magasabb értéke (13) volt megfigyelhető.

A **nap órái szerinti** bontást elemezve megállapítható, hogy a legtöbb felfedett jogellenes cselekményt délelőtt 9 óra körül, illetve délután 16 és 17 óra között fedték fel (*34. ábra*). Az országos adatoktól (*Kátai Tóth B. 2003, 20. p.*) eltérően a THS és kísérlete szabálysértés többségét is ezekben az időszakokban, valamint 21 óra környékén, s nem az éjszakai órákban fedték fel.[137]

[137] Ez összefüggésben lehet a Határőrség nagyszabású technikai fejlesztésével is (modern éjjellátó készülékek, hőkamerák, mozgásérzékelők alkalmazása).

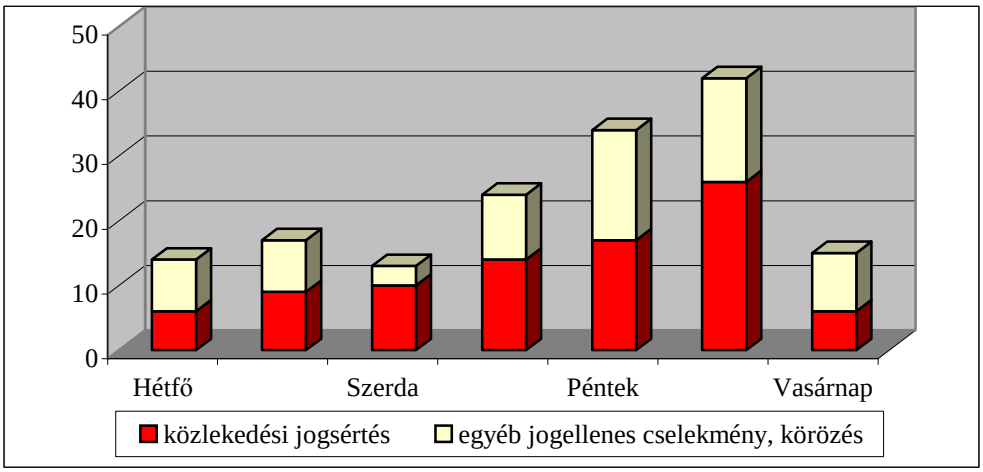

33. ábra: A Biharkeresztesi HÖK által felfedett jogellenes cselekmények a hét napjai szerint (2002)
Adatbázis: Orosházi Határőr Igazgatóság, Határőrizeti Osztály

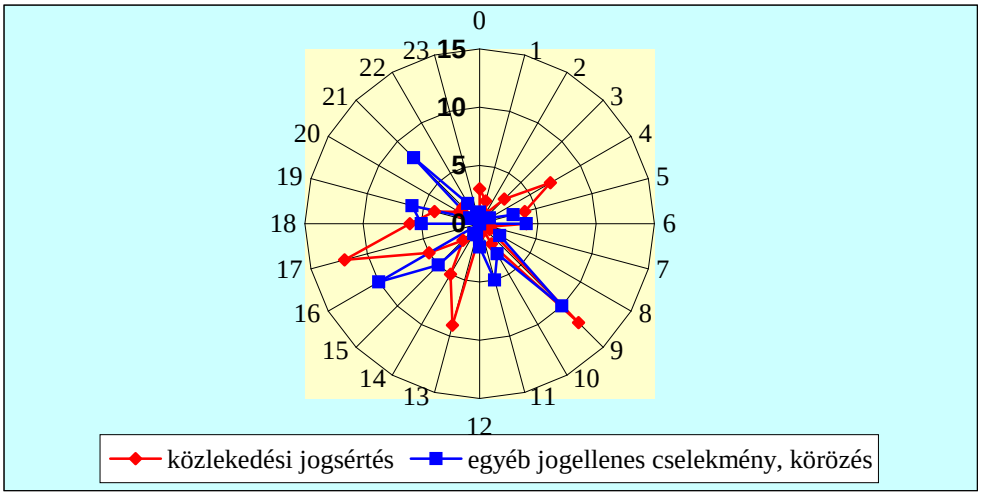

34. ábra: A Biharkeresztesi HÖK által felfedett jogellenes cselekmények a nap órái szerint (2002)
Adatbázis: Orosházi Határőr Igazgatóság, Határőrizeti Osztály

Az **idődimenziót** vizsgálva összességében megállapíthatjuk, hogy a határhoz, határterülethez köthető jogsértő cselekmények hónapok, a hét napjai, valamint a napszakok közötti megoszlásában **nincs alapvető különbség**. Amennyiben nem befolyásolja rendkívüli esemény, a határterület **illegális migrációs aktivitása viszonylag állandó erősségű**.

4.10. A Vám- és Pénzügyőrség által felfedett jogellenes cselekmények vizsgálata

A Vám- és Pénzügyőrség hatáskörébe utalt jogellenes cselekmények esetében csak **2002-2003**-ra vonatkozóan kaptam a kutatási téma igényeinek megfelelő, a **megye vámhivatalainak felderítéseit** részletesen tartalmazó adatbázist. Természetesen két év adatainak elemzése nem helyettesíthet egy hosszabb periódusú áttekintést, de a legjellemzőbb jogsértő cselekményekre, területi jellemzőikre, az elkövetési értékekre, tárgyakra és módokra felhívja a figyelmet.

Hazánk északkeleti részén **jelentős számban** fordultak elő a **VP által felfedett bűncselekmények**, **szabálysértések**. A fő motiváló ok, hogy Hajdú-Bihar határmenti területein, valamint Románia Bihor megyei részén is nagy a szegénység, a munkanélküliség, ezért többen **jogsértések elkövetése révén** próbáltak meg (plusz) **jövedelemre szert tenni**. Ezt igazolja, hogy a felderített jogsértések között kimagaslóan nagy számot képviselt a szabálysértés, azon belül is a vámszabálysértés. Leggyakrabban cigarettát és üzemanyagot hoztak be, illetve kívántak behozni jogellenesen az elkövetők, aminek a hazánk és a romániai **árszínvonal-különbség** a magyarázata.

Hajdú-Bihar megye 4 vámhivatala 2002-ben 1.384, 2003-ban 1.945 **jogsértő cselekményt** fedett fel, **4/5**-üket az **Ártándi vámhivatal** (*35. ábra*).

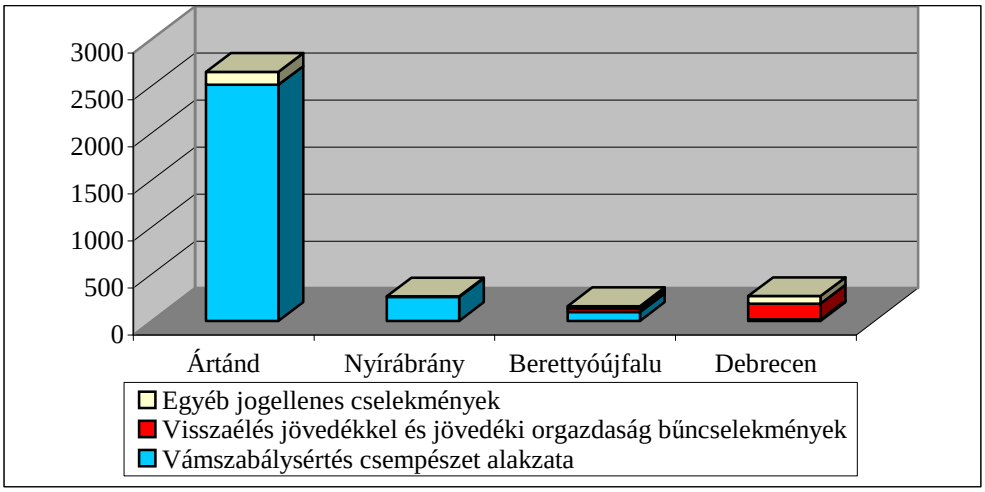

35. ábra: A Hajdú-Bihar megyei vámhivatalok által felderített cselekmények száma (2002-2003)
Adatbázis: VP Észak-Alföldi Regionális Parancsnoksága

A felderített jogsértő cselekmények **döntő többsége szabálysértés** volt. A határvámhivataloknál jellemzően kisebb értékre elkövetett **vámjogsértő cselekmények** (***vámszabálysértés csempészet alakzata*** [*1999. évi LXIX. törvény 158. §*] és ***vámszabálysértés vámorgazdaság alakzata*** [*159. §*]) miatt kezdeményeztek eljárást. A jogsértő cselekmények valótlan nyilatkozattétellel és elrejtéssel valósultak meg. A leggyakoribb **elkövetési módszerek** az útiholmi közé, valamint az utazáshoz használt gépjárművek különböző helyeire való elrejtések voltak. Az elkövetés jellemzői **tárgyait** jövedéki termékek, elsősorban a cigaretta jelentették. A belterületi vámhivataloknál a valótlan nyilatkozattétel, illetve a hatósági ellenőrzések során felderített jogsértések álltak az első helyeken.

A **jövedéki bűncselekményeket** (***visszaélés jövedékkel*** [*BTK 311. §*] és ***jövedéki orgazdaság*** [*BTK 311/A. §*]) legnagyobb számban és arányban a **Debreceni vámhivatal** fedte fel. Ezek jellemző elkövetési magatartása volt, hogy vendéglátóhelyeken adózatlan szeszesitalokat árusítottak, illetve, hogy a gépjárműveket nem szabványos üzemanyaggal üzemeltették. A jövedéki orgazdaság esetében pedig, hogy a külföldről behozott adózatlan dohányárukat, üzemanyagot határmenti területről az ország belseje felé szállították. Az elkövetések fő tárgyai a **cigaretta**, a **szeszesital**, a **tiszta szesz** és az **üzemanyagok** voltak.

A felderített jogsértő cselekmények **elkövetési értéke** 2002-ben 260, 2003-ban 294 millió Ft volt (*VI. táblázat*). Az elkövetési érték tekintetében a **Debreceni** és az **Ártándi vámhivatal** emelkedett ki.

VI. táblázat: A Hajdú-Bihar megyei vámhivatalok által felderített cselekmények elkövetési értéke (2002-2003) (Ft)

	2002	**2003**	**Összesen**
Ártánd	155.034.320	84.208.148	239.242.468
Nyírábrány	3.173.800	2.403.241	5.577.041
Berettyóújfalu	29.071.523	15.838.296	44.909.819
Debrecen	72.664.002	191.871.571	264.535.573
Összesen	259.943.645	294.321.256	554.264.901

Adatbázis: VP Észak-Alföldi Regionális Parancsnoksága

Az **átlagos elkövetési érték alacsony**[138] volt, vagyis többször, de alacsonyabb értékben valósítottak meg jogsértést az elkövetők, kénytelenek voltak kisebb értékkel is kockázatot vállalni. Ugyanakkor egy-egy **kirívó értékű egyedi eset** jelentősen befolyásolhatja, torzíthatja a statisztikát.[139]

[138] Az Ártándi vámhivatal által 2002-2003-ban felfedett 2.511 vámszabálysértés csempészet alakzatának elkövetési értéke 28.226.331 Ft, átlagos értéke 11.241 Ft volt.

[139] Egy, 2002-ben az Ártándi vámhivatal által felfedett *áru hamis megjelölése* (*BTK 296. §*) bűncselekmény elkövetési értéke önmagában 129 millió Ft volt.

5. A bűnözés térbeli aspektusai Hajdú-Bihar megyében - összegzés

5.1. Hajdú-Bihar megye településeinek bűnözési szempontú környezetminősítése, bűnmegelőzési javaslatok

Amint a kutatási eredmények mutatták, Hajdú-Bihar a **kriminalitás szempontjából** (különösen a bűnelkövetői gyakoriság alapján) **fertőzöttebb megyék** közé tartozik.

Természetesen a megye települései között e tekintetben is jelentős különbségek vannak. A **települések bűnözési szempontú tipizálására** a **pontozásos módszert** alkalmaztam. A tipizálás során felhasznált mutatók a bűnözési, illetve a bűnelkövetői gyakoriság 1990-es, 1995-ös, 2000-es és 2002-es értékei voltak. A következő módszerrel jelöltem ki a településtípusokat:

- az egyes mutatók alapján a településeket sorba rendeztem;
- a legkisebb gyakoriságú településtől a legnagyobb gyakoriságúig haladva 1-től 82-ig terjedő pontszámot adtam az egyes településeknek;
- a kapott pontszámokat településenként összegeztem a bűnözési és a bűnelkövetési gyakoriság esetében is;
- a kapott összpontszámok alapján ismét sorba állítottam a településeket;
- mindkét kategória esetében öt, közel azonos elemszámú csoportra (igen alacsony, alacsony, közepes, magas, igen magas fertőzöttség) tagoltam a településeket;
- végül egy 5x5-ös kereszttáblába került mind a 82 település, melynek oszlopai a bűnözési, sorai pedig a bűnelkövetői gyakoriság szintjét mutatják (*VII. táblázat*).

A táblázat fő átlójába 36 település került, azaz mindkét kategóriánál ugyanazt a minősítést kapták. A legkisebb és a legnagyobb gyakoriságú kategóriák esetében állapítható meg a legnagyobb biztonsággal, hogy a bűnözési és a bűnelkövetési gyakoriság azonos szintű.

Igen alacsony a bűnözési és a bűnelkövetői **gyakoriság** is **10 településen** (Bihardancsháza, Görbeháza, Újtikos, Nagyrábé, Álmosd, Tiszagyulaháza, Monostorpályi, Nyíracsád, Körösszegapáti, Tépe). Hajdú-Bihar megyében ezek a **legjobb közbiztonságú** települések. Jellemzően kisebb települések (Bihardancsházának 2002-ben 219, a legnépesebb Nyíracsádnak 4.060 lakosa volt) ezek, melyek a megye 5 rendőrkapitányságának illetékességi területén találhatók (talán csak a megye ÉNy-i részén figyelhető meg egy kisebb koncentrációjuk).

VII. táblázat: Hajdú-Bihar megye településtípusai a bűnözési és a bűnelkövetői gyakoriság alapján (1990-2002)

		Bűnözési gyakoriság				
		Igen alacsony	**Alacsony**	**Közepes**	**Magas**	**Igen magas**
Bűnelkövetői gyakoriság	**Igen alacsony**	Bihardancsháza Görbeháza Újtikos Nagyrábé Álmosd Tiszagyulaháza Monostorpályi Nyíracsád Körösszegapáti Tépe	Bakonszeg Bedő Furta	Nagyhegyes Sárrétudvari Szentpéterszeg Báránd	-	-
	Alacsony	Ebes Magyarhomorog Csökmő *Hajdúnánás* Szerep	Fülöp Biharnagybajom Esztár Újiráz *Hajdúböszörmény*	Földes Bihartorda Vekerd *Nádudvar*	Hajdúbagos	*Hajdú-szoboszló*
	Közepes	Gáborján	Kokad *Hajdúdorog* Mezősas	*Létavértes* *Nyíradony* Újszentmargita *Vámospércs*	*Balmazújváros* Folyás *Tiszacsege* Sáránd *Téglás* *Püspökladány* Váncsod	Hortobágy
	Magas	-	Hajdúszovát Körösszakál Bagamér Berekböszörmény	*Komádi* Darvas *Polgár*	Kaba Mezőpeterd Zsáka *Derecske* Hajdúsámson Mikepércs	*Berettyó-újfalu* *Bihar-keresztes* Ártánd
	Igen magas	-	Nyírmártonfalva	Kismarja Újléta	Nyírábrány Sáp Hosszúpályi	Tetétlen Nagykereki Egyek Told Konyár Bojt Pocsaj Hencida *Hajdú-hadház* Bocskaikert ***Debrecen***

Adatbázis: BM Informatikai Hivatal Statisztikai Osztály (*saját számítás*)

A **legfertőzöttebb**, **legrosszabb közbiztonsággal** jellemezhető települések száma **11** (Tetétlen, Nagykereki, Egyek, Told, Konyár, Bojt, Pocsaj, Hencida,

Hajdúhadház, Bocskaikert, Debrecen). Igen heterogén ez a csoport: míg Toldnak 2002-ben mindössze 387, Bojtnak 567, addig a két városnak, Debrecennek, valamint Hajdúhadháznak 205.881, ill. 13.070 lakosa volt. Sokszínűségét mutatja, hogy - más-más okok miatt - idetartozik a nagyvárosi bűnözés ártalmaival jellemezhető **Debrecen**, a médiában a „legbűnösebb magyar városként" is illetett **Hajdúhadház**, a megye keleti, délkeleti, periférikus, többszörösen hátrányos helyzetű részéről, a Berettyóújfalui Rk. területéről 6 település. Ezeken a településeken eltérő jellegű, de **komplex bűnmegelőző**[140] **intézkedésekre** van szükség a bűnözés visszaszorítása érdekében.

Azoknál a településeknél, amelyeknél a bűnözési gyakoriság (relatíve) sokkal nagyobb értékű, mint a bűnelkövetői gyakoriság, elsősorban **szituatív bűnmegelőzésre**, a **bűnalkalmak csökkentésére**, az **áldozattá válás esélyének minimalizálására** van szükség. Ilyen települések például **Hajdúszoboszló** és **Hortobágy**, ahol nagy szerepe van az idegenforgalomnak, s feltételezhetően ezt más településen élő bűnelkövetők is megpróbálják saját céljaikra kihasználni.

Fordított helyzetben, amikor a bűnelkövetői gyakoriság a (relatíve) jóval magasabb, elsősorban a **bűnelkövetővé válás megakadályozására**, az elkövetők **bűnismétlésének**, **visszaesővé válásának megelőzésére** kell koncentrálni (pl.: Nyírmártonfalva, Kismarja, Újléta).

Érdemes még a táblázatban dőlt betűvel jelölt **városok** kriminalitási gyakoriságáról szólni: **többségük közepes**, **magas** vagy **igen magas fertőzöttségű**. **Legkedvezőbb** helyzetben két hajdúváros, **Nánás** és **Böszörmény** található.

További, településszintű vizsgálatot igényel, annak a kiderítése, hogy egymással **szomszédos**, alig néhány km-re fekvő **települések igen eltérő kriminalitási fertőzöttségének** mi áll a hátterében (pl.: Bedő - Bojt, Esztár - Pocsaj).

Megvizsgálva az ismertté vált bűncselekmények és bűnelkövetők számait és arányait, a rendőrség területi struktúráját, a népesség- és településföldrajzi viszonyokat, a közlekedésföldrajzi hálózatot, **javaslatokat**, **ajánlásokat fogalmaztam meg** a rendőrség területi struktúrájának átalakítása érdekében:

[140] Az EU Tanácsa 2001-es döntése értelmében „a bűnmegelőzés minden olyan intézkedés és beavatkozás, amelynek célja vagy eredménye a bűnözés mennyiségi csökkentése, az állampolgárok biztonságérzetének minőségi javítása, történjék az a bűnalkalmak csökkentésével, a bűnözést előidéző okok hatásának mérséklésével, vagy a sértetté válás megelőzésével." (*115/2003. (X. 28.) OGY. határozat*).

- **Hajdúsámson** a megye 9., 11.000 főnél nagyobb népességű települése. Mind az ismertté vált bűncselekmények, mind az ismertté vált bűnelkövetők száma, gyakorisága indokolttá tenné **rendőrőrs** létesítését.
- **3 településen**[141] **körzeti megbízotti iroda** kialakítását javaslom:
    - **Bagamér**: „KMB-hiányos" térségben található, s az állandó rendőri jelenlétet indokolja, hogy 2004-ben megszüntették a helyi határőrizeti kirendeltséget.
    - **Bojt**: a közlekedésföldrajzi viszonyok (zsáktelepülés jellege), a fertőzöttség alapján a szomszédos Bedő helyett ezen a településen lenne fontosabb a körzeti megbízott jelenléte.
    - **Váncsod**: a „KMB-hiányos" terület, a közlekedési jellemzők (nincs közvetlen összeköttetése Berettyóújfaluval), s a bűnözési mutatók magyarázzák az állandó rendőri jelenlét szükségességét.

5.2. A kutatás legfontosabb új tudományos eredményei, gyakorlati hasznosíthatósága

Kutatásom **új tudományos eredményei** közül a következőket tartom a legjelentősebbeknek:

- A szakirodalom kritikai szemléletű tanulmányozása után kísérletet tettem a hazai földrajztudományban még kevésbé ismert **kriminálgeográfia fogalmának** tisztázására, **definiálására**. Részletesen feltártam **tudománytörténeti állomásait**, s felhívtam a figyelmet a **legmodernebb irányzatokra**, adaptálásuk szükségességére.
- Ismereteim szerint hazánkban elsőként vizsgáltam meg ilyen **sokoldalúan**, **összehasonlító jelleggel**, a kriminalitás több szegmensére és több rendészeti szervre kiterjedően egy **megye kriminálgeográfiai jellemzőit**.
- Szintén **nóvumként** értékelhető Hajdúböszörmény településrészenkénti közbiztonsági helyzete és a lakosság szubjektív biztonsága közötti összefüggések analízise, melynek során - a hivatalos statisztikai adatok feldolgozása mellett - **új kutatási módszerként** földrajzi hely szerinti rétegzésű lakossági kérdőívezést is végeztem.

A célkitűzés duális jellegéből adódóan a **gyakorlati hasznosíthatóság két alapeleme** emelhető ki:

- A kriminálgeográfia kérdésköreivel foglalkozó szakemberek számára **kiindulási alapot**, útmutatót jelenthet, lehetséges kutatási szempontokat, irányokat, példákat adhat.

[141] A vizsgált időszak alapján Bocskaikert településen is javasoltam volna KMB-iroda létesítését, de az időközben már megvalósult.

- A Hajdú-Bihar megyével, illetve Hajdúböszörménnyel kapcsolatos konkrét kutatási eredmények, s az ezeken alapuló ajánlások, javaslatok **hozzájárulhatnak** az **eredményesebb rendészeti tevékenység folytatásához**, stratégiai tervek készítéséhez, de bizonyos szinten az operatív munkához is a területspecifikus bűnmegelőzés és bűnüldözés területén.

Reményeim szerint **disszertációm** a téma továbbgondolására és szakmai vitákra serkent, s **hozzájárul** a **geográfiai szempontok**, a **térbeli szemlélet erősödéséhez** a kriminalitás tudományos vizsgálatában, a bűnüldözésben és a bűnmegelőzésben.

5.3. A kutatás folytatásának lehetséges irányai

- A hazai kriminálgeográfiai kutatásoknak a jövőben, véleményem szerint, elsősorban a **települési** és a **településen belüli szintre** kell **koncentrálnia**. Ezeken a területeken lehet igazán a bűnözés és a társadalmi-gazdasági tényezők mélyebb összefüggéseit vizsgálni, a szociálgeográfiai módszereket alkalmazni, a legtöbb gyakorlatban is használható kutatási eredményt elérni.
- Az **Európai Uniós csatlakozás hatása** a bűnözésre, különös tekintettel az államhatárral, határterülettel kapcsolatos jogellenes cselekményekre, az illegális migrációra.
- A bűnözés komplexebb bemutatása érdekében az **egyes bűncselekmények** társadalmi veszélyességükkel arányos **súlyozása**. A bűnözés társadalmi veszélyességének súlyát az egyes bűncselekmények BTK szerinti maximális büntetési tétele alapján határozhatjuk meg. Kiindulási alapot jelenthet *Kovacsicsné Nagy K.* (*1999, 15.* és *27. p.*) **bűnözési indexszámítása**.
- A kutatás kiterjesztése a **szabálysértésekre**, hiszen azt sokan a bűnözés „előszobájának" tartják. Vizsgálatukat indokolja igen jelentős számuk, az általuk okozott kár nagysága, s a büntetés, bírság révén az állami, önkormányzati költségvetést gyarapító több milliárd forint. Az adatgyűjtést és feldolgozást nehezíti, hogy a szabálysértések esetében az ERÜBS-höz hasonló nyilvántartási rendszer nem működik,[142] s jogi szabályozása rendkívül heterogén (*Kránitz M. 2002, pp. 179-180.*).
- Az egymással összefüggésben álló kriminalitási és társadalmi-gazdasági jelenségek kapcsolatának jellegére és mértékére a **matematikai-statisztikai módszerek** (regressziószámítás, faktoranalízis, stb.) sokoldalúbb alkalmazása. A számítások elvégzése - a megyei mellett - települési szinten is.

[142] A szabálysértésekről évente kizárólag ügyforgalmi statisztika készül, amelyet a különféle szabálysértési hatóságok a saját adataik alapján állítanak össze (*Kránitz M. 2002, 187. p.*).

6. Összefoglaló

1. Bevezetés

1.1. Témaválasztás indoklása, kitűzött célok, megoldandó feladatok

Magyarországon a rendszerváltás óta végbement gyökeres társadalmi-gazdasági változások, a bűnözés növekedése, struktúrájának átalakulása, a lakosság biztonságérzetének nagyfokú meggyengülése különösen indokolttá, aktuálissá teszik a **kriminalitás szociálgeográfiai kutatását**. A negatív jelenségek is térségspecifikusak, így a bűnözés terén is kimutathatók jelentős területi különbségek. Ezeket a területi differenciákat, a **bűnözésnek**, mint társadalmi tömegjelenségnek a **tér- és időbeli aspektusait** vizsgálja a **kriminálgeográfia**.

Kutatásaim során az egyik kedvezőtlen értékekkel jellemezhető terület, **Hajdú-Bihar megye kriminálgeográfiai helyzetét** vizsgáltam az 1990-2003 közötti időszakra vonatkozóan. A kriminálgeográfiai vizsgálatok véleményem szerint **fontosak** (a gyakorlatban is hasznosíthatók), **aktuálisak**, **úttörő jellegűek**, **hiánypótlóak** (ismereteim szerint egy megye ilyen részletes kriminálgeográfiai vizsgálatára hazánkban még nem került sor).

Kutatásaim során az alábbi alapvető, egymással összefüggő **kettős célt** tűztem ki magam elé:

- a ***kriminálgeográfiának*** a szakirodalom segítségével történő ***megismertetése*** a szakmai és a szélesebb értelemben vett közvéleménnyel;
- ***konkrét példákon*** (Hajdú-Bihar megye, Hajdúböszörmény) keresztül, önálló kutatási eredményekre támaszkodva ***bemutatni*** az alkalmazott kriminálgeográfiai vizsgálatok ***módszereit, gyakorlatát, felhasználási lehetőségeit***.

A célkitűzéseim megvalósításának érdekében vállalt **megoldandó feladatok**:

- meghatározni a ***kriminálgeográfia fogalmát*** és ***kapcsolatrendszerét***, feltárni jelentősebb ***tudománytörténeti állomásait***; bemutatni a ***legmodernebb***, térinformatikát alkalmazó ***kriminálgeográfiai módszereket, irányzatokat***, s megvizsgálni ezek ***hazai adaptálásának*** helyzetét, lehetőségeit;
- ***tér- és időbeli aspektusú összehasonlító elemzéseket*** végezni több területi szinten a bűnözés terjedelmét, tendenciáját, dinamikáját, struktúráját, a rendőrségi munka eredményességét illetően, s ennek alapján elvégezni ***Hajdú-Bihar megye bűnözési szempontú környezetminősítését***;
- feltárni a ***bűnözés*** és a ***társadalmi-gazdasági tényezők*** közötti térbeli ***összefüggéseket***;
- egy kiválasztott település (***Hajdúböszörmény***) részletes ***kriminálgeográfiai vizsgálatát*** elvégezni;
- ***összegezni, konklúziókat megfogalmazni*** a kriminálgeográfiai kutatásoknak a bűnüldözésben és a bűnmegelőzésben betöltött szerepét illetően.

1.2. A kutatás során alkalmazott módszerek

A **hazai** és a **nemzetközi szakirodalom** kritikai vizsgálata, a kutatási témával kapcsolatos **jogszabályok** tanulmányozása.

A megyére vonatkozó **társadalmi, gazdasági információk** forrását elsősorban a ***KSH*** kiadványai és a ***TEIR*** jelentették.

A **kriminálstatisztikai adatbázis** legfontosabb forrásai az ***ERÜBS***, a ***BM Informatikai Hivatal Statisztikai Osztálya*** és a ***Robotzsaru-2000*** rendszer voltak.

A bűnüldözési, bűnmegelőzési munka gyakorlatának alaposabb megismeréséhez nagymértékben hozzájárultak a felkeresett szervek, szervezetek vezetőivel, munkatársaival folytatott problémafeltáró **szakmai beszélgetések, puha és strukturált mélyinterjúk**.

A kriminálgeográfiai kutatásoknál - mivel a hivatalos statisztikára csak részben építhetünk - elengedhetetlen az **empirikus módszerek** alkalmazása. Ezért Hajdúböszörmény kriminálgeográfiai vizsgálatához **kérdőíves felmérést** végeztem és **terepbejárást** folytattam.

A statisztikai adatokat a **Microsoft Excel 2000** segítségével ***táblázatokban*** rögzítettem. A programot használtam fel ***grafikus ábrák*** (grafikonok, diagramok) készítésénél és a ***matematikai-statisztikai módszerek*** alkalmazásánál is.

Az **SPSS for Windows 8.0** szoftver a ***kérdőíves felmérés adatainak*** rögzítésénél és feldolgozásánál segítette munkámat.

Információforrásként, adatfeldolgozási formaként és a bemutatás eszközeként a jelenségek szemléletesebb ábrázolása érdekében ***tematikus térképeket*** (104-et) is alkalmaztam, melyek döntő többségét **ArcView GIS 3.3** szoftver felhasználásával készítettem el.

2. A kriminálgeográfiai szakirodalom értékelése, kritikai vizsgálata

- **<u>A kriminálgeográfia fogalma és kapcsolatrendszere:</u>**

Szinonim fogalmaknak tartom a **kriminálgeográfiát**, a **kriminális földrajzot** és a **bűnözésföldrajzot**.

Kriminológus nézőpontból a **kriminálgeográfia** vagy **geokriminológia** a **kriminológia területe**, „geográfia geográfusok nélkül”.

A szakirodalom tanulmányozása alapján értelmezésemben **a kriminálgeográfia a bűnözésnek, mint társadalmi tömegjelenségnek a tér- és időbeli aspektusait vizsgáló alkalmazott szociálgeográfiai ágazat, a kriminológia és a társadalomföldrajz között álló inter-szubdiszciplína**.

A bűnözés térbeli struktúráját, terjedelmét, tendenciáját és dinamikáját, területi intenzitását, társadalmi-gazdasági hátterét, a lezajló társadalmi-gazdasági folyamatok ismeretében a várható térbeli elmozdulásait vizsgálja, s hozzájárul területspecifikus bűnmegelőzési stratégiák kidolgozásához.

- **A „klasszikus" kriminálgeográfiai kutatások nemzetközi története:**

A bűnözésföldrajzi kutatások a **XIX. század első felére** nyúlnak vissza: *Guerry* (1833) és *Quetelet* franciaországi vizsgálatai voltak a legelsők. A **XX. sz. 20-as éveitől** az ún. **chicagói iskola** (*Shaw* és *McKay*) újította meg a kriminálgeográfiát, s történetének **második nagy korszakát** indította el. A bűnözés növekedése a fejlett világban az **1960-as évtizedtől** újra a kriminálgeográfiai kutatásokra irányította a figyelmet. Ekkor kezdődött az általam **„klasszikus"** jelzővel illetett **kriminálgeográfia harmadik korszaka**.

- **A „klasszikus" kriminálgeográfiai kutatások hazai története:**

Magyarországon *Földes B.* nevéhez fűződik az első kriminálgeográfiai jellegű vizsgálat (***1889***). A **két világháború közötti időszakból** *jogászoknak*, *statisztikusoknak* a kriminalitás területi jellemzőit is vizsgáló munkáit emelhetjük ki. Az **1960-as évek elejétől**, s különösen a '80-as évtizedtől - a bűnözés növekedésével párhuzamosan - egyre több, a bűnözés területiségét vizsgáló, elsősorban *kriminológusok* által készített munka született. **Geográfusok** csak az **1980-as évek végétől** folytatnak kriminálgeográfiai kutatásokat.

- **A modern - térinformatikát felhasználó - kriminálgeográfia:**

Bűnözési térképezés (Crime Mapping):

A **térinformatikai** (GIS) **alapú bűnözési térképek** az elmúlt két évtizedben **értékes eszközökké** váltak, gyakorlati alkalmazásuk egyre szélesebb körű. **Hazánkban** a csekély számú elméleti munkához képest is **elmarad a gyakorlati alkalmazás**, pedig a helyi sajátosságokhoz alkalmazkodva ilyen rendszerek **jól hasznosíthatóak lennének** a bűnüldözés és a bűnmegelőzés területén.

„Forró pontok" analízise (Hot Spots Analysis):

Általában olyan **relatíve kis kiterjedésű helyeket** értenek alatta, ahol a **bűncselekmények koncentrálódnak**, ahol hosszabb időn át **magas a bűnügyi fertőzöttség**. Ezek a helyek lehetnek pont- (mint egy épület) vagy foltszerűek (egy terület). A „forró pontok" térben és időben változnak, leggyakrabban először enyhébb bűnözés-koncentrációként jelennek meg, s fejlődési szakaszaik vannak.

- **A kriminálgeográfiai kutatások lehetséges területi dimenziói hazánkban:**

Korábbi kutatások kritikájával hazánkban **hat területi szinten** tartom érdemesnek a bűnözés térbeli struktúrájának elemzését: **1. Nemzeti/nemzetközi szint**; **2. Régiók szintje**; **3. Megyei szint**; **4. Kistérségi szint**; **5. Települési szint**; **6. Településen belüli szint** - a szinten belül **három alszintet** különböztetek meg: ***a. nagyobb körzetek*** (kerületek, rendőrőrsök); ***b. kisebb, humánökológiailag viszonylag homogén városrészek***; ***c. lakónegyedek***, ***háztömbök***, ***házak***, ***utcakialakítások*** (***építészeti bűnmegelőzés***).

3. A Hajdú-Bihar megye bűnözési helyzetét befolyásoló természet- és társadalomföldrajzi tényezők elemzése

A kriminálgeográfiai kutatások során szükséges azt is megvizsgálni, hogy milyenek az adott terület **bűnözési helyzetére potenciálisan hatással lévő *természetföldrajzi adottságok*, *társadalmi-gazdasági tényezők***. Összehasonlító jelleggel elemeztem a **megye helyzetét országos viszonylatban**, s feltártam a **megyén belüli területi különbségeket**.

Összegzésként megállapítható, hogy Hajdú-Bihar a vizsgált mutatók alapján **közepesen fejlett megye.** Társadalmi-gazdasági szempontból **heterogén területek** alkotják, melyeket három nagyobb kategóriába sorolhatunk:

- **Debrecen** társadalmi-gazdasági fejlettségét tekintve nemcsak Hajdú-Bihar, de egész Kelet-Magyarország területéből **oázisszerűen emelkedik ki**.
- A **megye központi részén**, főként a Hajdúság területén egy sajátos urbanizált térség jelenti a megye fejlettebb, **centrumterületét**.
- **Bihar, Ligetalja** és az **Erdőspuszták**, valamint a **Tiszamente** megye- és országhatárok mentén fekvő, periférikus, gazdaságilag elmaradott, **többszörösen hátrányos helyzetű** területek.

4. Hajdú-Bihar megye összehasonlító-elemző kriminálgeográfiai vizsgálata

4.1. A bűn üldözésére és megelőzésére szakosodott szervek, szervezetek területi struktúrája

- **Rendőrség:** a Rendőrség területi szerve a **Hajdú-Bihar Megyei Rendőr-főkapitányság**, melynek illetékessége a megye területére terjed ki. Helyi szerveit 2002-ben **8 rendőrkapitányság**, **20 rendőrőrs** és a **körzeti megbízottak** jelentették. A megye 82 települése közül **27 településen nem volt állandó rendőri jelenlét**.
- **Határőrség:** Az államhatár és a határterület Hajdú-Bihar megyei része (***98.542 m***; ill. 1997-2001 között 30 település közigazgatási területe, ***1.305,96 km²***, a megye területének 21%-a) az **Orosházi**, ill. a **Nyírbátori Határőr Igazgatóság** illetékességi területéhez tartozik.
- **Vám- és Pénzügyőrség:** A vámszervezet középfokú (területi) szerve a **VP Észak-Alföldi Regionális Parancsnoksága**. Alsó fokú (helyi) szervei az *Ártándi* és a *Nyírábrányi* ***határ-***, a *Berettyóújfalui* és a *Debreceni* ***belterületi vámhivatalok***.
- **Polgárőrség:** 2004-ben a megye **70 településén** működött **polgárőr szervezet**.

4.2. Az ismertté vált bűncselekmények területi jellemzői

A bűnözés egésze pontosan nem ismerhető, különbséget kell tenni az **ismertté vált bűnözés mérése** és az **összbűnözés becslése** között. A tényleges és az ismert bűnözés különbsége a **látens bűnözés**. Vizsgálataim során a **kriminálstatisztikai** rendszerek közül az **ERÜBS** adatbázisát használtam fel. Alapadatai az **ismertté vált bűncselekmények**, melyeket az **elkövetés helye**, illetve az **ismertté vált bűnelkövetők**, akiket **lakóhelyük szerint** tartanak nyilván.

- **Terjedelem, tendencia, dinamika:**

Hazánkban az ismertté vált bűncselekmények száma az 1980-as években indult növekedésnek, s a **növekedés üteme** az évtized második felében, különösen a **rendszerváltás idején** gyorsult fel. A **növekvő tendencia** egészen **1998-ig** folytatódott. 1998 után csökkent a számuk, **2000-2002** között **stagnált**.

Hasonló folyamat zajlott le **Hajdú-Biharban** is, ahol a bűncselekmények száma **1992-ben** érte el eddigi **maximumát**, s **1996 után** folyamatosan **csökkent**. Az ismertté vált bűncselekmények abszolút számát tekintve a **Budapesttel kiegészített megyei rangsorban** 1990-2002 között a **3-6.**, a vizsgált időszak értékeinek **számtani átlaga alapján** az igen kedvezőtlen **4. helyet** foglalta el.

A **nyolc rendőrkapitányság közül kiemelkednek** a **Debreceni értékei**. A másik hét közül a legtöbb bűncselekmény a Berettyóújfalui és a Hajdúhadházi, a legkevesebb a Hajdúböszörményi és a Hajdúnánási területén volt.

Települési szinten Debrecen nagyságrendileg kimagasló adatait figyelhetjük meg, **több bűnügyi problémával bír**, mint a megye többi települése együttvéve. A megyeszékhelyet a **városok** követik, míg a **községek „alulreprezentáltak"**.

- **A bűnözési gyakoriság jellemzése:**

Az ismertté vált bűncselekmények abszolút számait az összehasonlíthatóság érdekében ki kell egészíteni számított értékekkel. A lakosságszámhoz való viszonyítás a **bűnözési gyakoriság** vagy **bűnözési fertőzöttség** elsődleges jelzője.

A **vizsgált időszak első felében Hajdú-Bihar** a **bűnözésileg legfertőzöttebbek közé** tartozott, **1997 után** viszont az országos átlag alatti, a vidéki átlag körüli értékekkel **a rangsor közepén**, illetve **második felében** helyezkedett el, 1990-2002 **számtani átlagát véve** a **8. pozíciót** foglalta el.

A **rendőrkapitányságok szintjén kiemelkedik** a **Debreceni** illetékességi területének **bűnözési gyakorisága**, amely az országos átlagot jóval felülmúlta, s jelentősen emelte a megye átlagát is. A bűnözésileg **legkevésbé fertőzött** területek a **Hajdúböszörményi** és a **Hajdúnánási Rendőrkapitányság**.

Települési szinten Debrecen magas, de nem a legmagasabb **bűnözési fertőzöttséggel** jellemezhető. A **városok** bűnözési gyakorisága általában a **közepes kategóriákba** sorolható. A **legmagasabb értékkel** bíró településeket a Berettyóújfalui Rendőrkapitányság területén találjuk (Ártánd, Bojt, Hencida, Pocsaj, Told). **Bűnözésileg kevésbé fertőzött települések** egyaránt vannak a megye fejlettebb (Ebes, Görbeháza), illetve fejletlenebb részén (Bihardancsháza).

- **Az ismertté vált bűncselekmények struktúrája:**

Az ismertté vált bűnözés **cselekményi oldalát** vizsgálva a legfontosabb megközelítés a **BTK** (*1978. évi IV. törvény*) **fejezetbeosztásához** igazodó áttekintés. Ez alapján a **bűncselekmények 9 főcsoportját** különíthetjük el.

- A **legjelentősebb részt**, 60, 70, sőt esetenként 80% fölötti aránnyal a **vagyon elleni bűncselekmények** képviselték. A vizsgált időszak második felében néhány bűncselekmény-főcsoport (pl.: közrend elleni, gazdasági) a vagyon elleni rovására növelni tudta arányát.
- Hajdú-Biharban **igen magas** a köz- és a szubjektív biztonságot leginkább veszélyeztető bűncselekmények közé tartozó **személy elleni bűncselekmények száma** és **aránya**.
- A **közlekedési bűncselekmények többsége** nem közúti baleset okozása, hanem **ittas járművezetés**.
- A **közrend elleni bűncselekmények száma** és **aránya növekedett** a főcsoportok közül a **legdinamikusabban**.
- A **vagyon elleni bűncselekmények területiségét** vizsgálva megállapítható, hogy az **összbűnözésben** betöltött szerepe miatt annak **területi képével nagy hasonlóságot** mutat. **Elkövetési helyei** elsősorban a **sérthető értékek területi eloszlásához** igazodnak.
- A bűncselekmények mintegy **harmadát követték el közterületen**.

4.3. Az ismertté vált bűnelkövetők területi jellemzői

Az **ismertté vált bűnelkövetők** és az ismertté vált **bűncselekmények száma**, **területi megoszlása lényegesen különbözik** egymástól.

- **Terjedelem, tendencia, dinamika:**

Hazánkban az ismertté vált bűnelkövetők száma az 1980-as években indult növekedésnek, de a **növekedés üteme** jelentősen **elmaradt** a bűncselekmények növekedési ütemétől. Számuk 1993-1996 között stagnált, majd újra növekedett, s **1998-ban** érte el eddigi **csúcspontját**. Ezután csökkent a számuk, **2000-2002** között **stagnált**.

Hajdú-Biharban is alapvetően hasonló folyamat zajlott. Az ismertté vált bűnelkövetők száma **1992-ben** érte el eddigi **maximumát**, számuk a vizsgált időszak utolsó éveiben **stagnált**. A bűnelkövetők számát tekintve a **Budapesttel kiegészített megyei rangsorban** 1991-2002 között az **5.**, a vizsgált időszak értékeinek **számtani átlaga alapján** szintén ezt a kedvezőtlen pozíciót foglalta el.

A megye **rendőrkapitányságai** közül **kiemelkednek** a **Debreceni értékei**. A másik hét közül a legtöbb bűnelkövető a Berettyóújfalui és a Hajdúhadházi, a legkevesebb a Hajdúböszörményi és a Balmazújvárosi területén vált ismertté.

Települési szinten Debrecen nagyságrendileg kimagasló értékei figyelhetők meg. A **községek** ismertté vált bűnelkövetőkből való aránya felülmúlja a bűncselekményekből való részesedésüket.

- **Az ismertté vált bűnelkövetők 100.000 főre eső száma:**

A **bűnelkövetők gyakorisága** az ismertté vált bűnelkövetők száma 10.000 vagy 100.000, az adott területen élő lakoshoz viszonyítva.

Legnagyobb a bűnelkövetői gyakoriság az **ország ÉK-i részén elhelyezkedő megyékben**. A **társadalmi-gazdasági fejlettség** és a **bűnelkövetők gyakorisága** között **fordított összefüggés** áll fenn. **Hajdú-Biharban** a bűnelkövetők gyakorisága **felülmúlta** az **országos átlagot**, 1990-2002 **számtani átlagát véve** a megyei rangsorban a **4. helyet** foglalta el.

A **rendőrkapitányságok szintjén** a megyei és az országos **átlagnál** is **magasabb** volt a bűnelkövetői gyakorisága a **Berettyóújfaluinak**, a **Debreceninek** és a **Hajdúhadházinak**; a másik 5 rendőrkapitányság értékei a legtöbb évben az előbbi átlagok alatt maradtak (**legkisebb** a **Hajdúböszörményi** és a **Hajdúszoboszlói** bűnelkövetői gyakorisága).

Települési szinten Debrecen megyei átlag feletti, de nem a legmagasabb értékekkel rendelkezik. A **városok** többségének átlag körüli, vagy az alatti a bűnelkövetői gyakorisága, a kivétel a magas értékekkel rendelkező Hajdúhadház. A bűnelkövetők **legnagyobb gyakorisággal** a **bihari térség** településeinek egy részében (Bojt, Hencida, Nagykereki, Pocsaj, Told) fordulnak elő. **Alacsony** a bűnelkövetői gyakoriság, a bűnözési fertőzöttség, a megyében legjobb a közbiztonság például Bihardancsházán, Tiszagyulaházán, Ebesen, Görbeházán.

- **Az ismertté vált bűnelkövetők struktúrája:**

Cselekmények szerint: Az ismertté vált bűnelkövetőknek csak **kevesebb, mint fele** (2002-ben 42%-a) követett el **vagyon elleni bűncselekményt**.

Nemek szerint: A **női bűnözés aránya** az összbűnözésen belül **jóval alacsonyabb** (az ismertté vált bűnelkövetők **11-12**%-a), mint a férfiaké.

Életkor szerint: A büntetőjogilag vétőképes életkor betöltése után a bűnözési gyakoriság meredeken emelkedik, **maximumát fiatal felnőtt** korban éri el, majd előbb kismértékben, a 40-45. életév után meredeken csökken.

Családi állapot szerint: A **családi élet rendezettsége** és a **kriminalitási gyakoriság** között világosan kimutatható **fordított összefüggés** áll fenn.

Iskolai végzettség szerint: Az **iskolai végzettség növekedésével** a **kriminalitási gyakoriság csökken**.

Cigány bűnelkövetők: **1971-1988** között **rendőri nyilvántartás** készült az ún. **cigánybűnözésről**. Az elkövetők között a cigány bűnözők mintegy **kétszeresen felülreprezentáltak** voltak.

Külföldi bűnelkövetők: A külföldiek által elkövetett **bűncselekmények** az összes ismertté vált bűncselekmény **2-2,5%**-át jelentették 1990-2002 között, és az **elkövetői arány** is mindössze **4,5%** (Hajdú-Biharban 2,7%) volt.

Előélet szerint: 1990-2002 között hazánkban az ismertté vált bűnelkövetők **37,4%**-a **büntetett előéletű**, **13,8%**-a **visszaeső** volt.

Az elkövetés helyén való tartózkodás jellege szerint: Az ismertté vált bűnelkövetők **többsége helyi állandó lakos**.

4.4. Az ismertté vált sértettek területi jellemzői

A **természetes személy sértettek** (a bűncselekmények sértettjeinek mintegy 60%-a) számának és dinamikájának alakulása csak részben hasonlít a bűncselekmények számának és dinamikájának változásaira, aminek elsődleges oka, hogy sértettek nemcsak természetes, hanem jogi személyek is lehetnek.

Hajdú-Bihar a sértettek számát és gyakoriságát tekintve is előkelő pozíciókat foglalt el: **2002-ben** az **abszolút számok alapján** a **4.**, a **100.000 lakosra jutó érték** alapján Budapest és Somogy megye mögött **3. helyezett** volt.

A sértettek **megoszlását** tekintve **több mint 80%-uk vagyon elleni bűncselekmény áldozata** lett; a **férfiak** aránya **2/3**; a **fiatalabb korosztályok** tagjai gyakrabban válnak sértetté, mint az idősek; a **külföldi állampolgárok** aránya **országosan 4-6**, az idegenforgalmi szempontból kevésbé frekventált területnek számító **Hajdú-Biharban 1-2%** volt.

4.5. A bűnözés és néhány társadalmi-gazdasági összefüggése

A bűnözés társadalmi-gazdasági viszonyok által determinált tömegjelenség, amely **sztochasztikus kapcsolatban** áll más társadalmi tömegjelenségekkel. Összetett volta miatt a **matematikai-statisztikai módszerek** csak igen **megfontoltan** alkalmazhatók. A társadalmi-gazdasági élet és a bűnözés közötti kapcsolat irányát és szorosságát a **korrelációszámítás** eszközeivel vizsgáltam.

- A **bűnözési gyakoriságnak** a **gazdasági fejlettséggel szoros pozitív** a **kapcsolata**. A legtöbb bűncselekményt nem a legszegényebb vidékeken követik el, hanem ott, ahol legnagyobbak a kihívások.
- A **bűnelkövetői gyakoriság** a gazdasági fejlettség mutatóival gyenge negatív, a **munkanélküliséggel** viszont **szoros pozitív kapcsolatot** mutat. Ez a fiatalkorú és a büntetett előéletű bűnelkövetők esetében fokozottan érvényes. A munkanélküliség a **bűnözésnél** jelentős **determináló tényező**.

4.6. A rendőrségi munka értékelése a nyomozati eredményesség és az ismeretlenes felderítés alapján

1990-2002 között országosan és Hajdú-Biharban is a **nyomozati eredményesség** (az eredményesen felderített esetek száma az ismertté vált bűncselekmények számához) **átlagosan mintegy 50%-os** volt. A megyében az **1990-es évtizedben** az **országos átlag alatti** volt az érték, **2000-2002 között felülmúlta** azt. Kedvezőtlen pozíciót foglalt el a **megyei rangsorban**, 2000 kivételével annak **második felében** volt. A **rendőrkapitányságok szintjén** a Debreceni értékei elmaradnak a megyei és az országos átlagtól, a Hajdúszoboszlói adatai átlag körüliek, a többi rendőrkapitányságé (különösen a Hajdúnánásié és a Hajdúböszörményié) azoknál jóval magasabbak.

Az **ismeretlenes felderítés** (az ismeretlen elkövető ellen indult nyomozások eredményessége) országosan és a megyében is **átlagosan mintegy 38%-os** volt. Hajdú-Biharban **1990** és **1998 között** az **országos átlagnál kisebb**, **utána nagyobb** volt a mutató értéke; leggyakrabban a megyei rangsor **utolsó harmadában** volt. A rendőrkapitányságok esetében a helyzet a nyomozati eredményességnél megállapítottakhoz hasonló.

4.7. A személyi sérüléssel járó közúti közlekedési balesetek kriminálgeográfiai vizsgálata

A **kriminálgeográfia** fontos **részterülete** a **közlekedési balesetek vizsgálata**, **baleseti ponttérképek** készítése, a baleset-megelőzéshez, a gócpontok megszüntetéséhez, a közlekedésbiztonság javításához való hozzájárulás.

Hazánkban a **személyi sérüléssel járó közlekedési balesetek** mintegy **9/10-e közúti** baleset. A balesetek száma **1990-ben** érte el eddigi **csúcspontját**, ezután jelentősen csökkent a számuk. **Csökkent** a balesetek következtében **meghalt,** illetve **megsérült személyek száma,** s a **balesetek súlyossági foka** is, de még mindig **magas a baleseti veszélyeztetettség**.

Hasonló folyamat zajlott le **Hajdú-Bihar** megyében is: **1990 után csökkent** a **balesetek**, s csökkent a **balesetet szenvedett személyek száma** is. A közúti balesetek abszolút és viszonyszámai egyaránt **igen kedvezőtlen helyzetét** mutatták: Hajdú-Bihar a **legnagyobb baleseti kockázatú** megyék közé tartozik.

A baleseteket **kimenetelük**, **természetük**, **okaik** és **okozóik** alapján is elemeztem, s az országos értékekkel hasonlítottam össze.

A balesetek **térbeli elhelyezkedése** nagyfokú hasonlóságot mutatott a közúthálózat forgalmi terhelésével. A balesetek **több mint 2/3-a lakott területen**, kimagaslóan **Debrecenben** történt. A nem lakott területek közül kiemelkedett a **főutak**, s elsősorban **Debrecenbe be-**, illetve **kivezető szakaszaiknak** a balesetszáma.

A balesetek **időbeli dimenziója** esetében a vizsgálat kiterjedt a ***havonkénti*** (októberi maximum), a ***hét napjai*** (pénteki és szombati magasabb értékek) és a ***nap órái*** (15-19 óra közötti csúcs) szerinti megoszlásra.

4.8. Egy kiválasztott település, Hajdúböszörmény részletes kriminálgeográfiai vizsgálata

- **A város rövid társadalomföldrajzi bemutatása:**

Hajdúböszörmény Hajdú-Bihar **második legnagyobb lélekszámú**, hazánk **negyedik legnagyobb közigazgatási területű** települése. **Térszerkezeti helyét** illetően **kettősség** jellemzi: **hazánk fejletlenebb,** hátrányos helyzetű részén, ugyanakkor **Hajdú-Bihar fejlettebb centrumterületén** helyezkedik el.

Társadalmi-gazdasági mutatóira is érvényes ez a kettősség: a város adatai általában a **megyei átlagnál jobbak**, az **országosnál** viszont **rosszabbak**.

- **A rendőrségi statisztikai adatok elemzése:**

A város **bűnözési fertőzöttsége átlagos**, hasonló nagyságú településekkel összevetve **átlag alatti**, **közbiztonsági helyzete** évek óta **stabil**.

Hat, a **földrajzi térhez köthető bűncselekmény-típus** (***testi sértés***, ***garázdaság***, ***lopás***, ***betöréses lopás***, ***rablás***, ***rongálás***) **térbeli eloszlását** ábrázoltam a város központi belterületének digitalizált térképén, elkészítettem ezek **aggregált ponttérképét**, s az ArcView szoftver segítségével bejelöltem rajta a **bűnözési** szempontból **fertőzött területeket**. **5 nagyobb bűnözéssűrűségű** területet lehet elkülöníteni, melyek közül területét és a bűncselekmények számát tekintve is messze **kiemelkedik** a **város belső része**. A területiség mellett elemeztem a **legjellemzőbb cselekményeket**, ezek **összefüggéseit** a **városrészek társadalmi-gazdasági tényezőivel**, s a bűnözés **idődimenzióját**.

Kutatásaim során vizsgáltam a **személyi sérüléssel járó közúti közlekedési balesetek** számának, struktúrájának, térbeli elhelyezkedésének és időbeli aspektusainak alakulását is, s a **baleseti ponttérképek** alapján megállapítottam, hogy kimondott **baleseti gócpont nincs** a városban.

- **A bűnmegelőzés gyakorlata:**

A **bűnmegelőzésben résztvevő szervezetek** közül a ***Polgárőrség***, a ***Mezőőri Szolgálat*** és a ***Közterület-felügyelet*** képviselői heti rendszerességgel egyeztetnek a ***Rendőrkapitányság*** munkatársaival. 2003-ban megalakult **Hajdúböszörmény Bűnmegelőzési Tanácsa**, s elkészítették a város **Bűnmegelőzési Koncepcióját**.

- **Lakossági kérdőíves felmérés:**

A felmérés **mintavételi keretét** a város 18 éven felüli lakossága jelentette, 3%-os mintavétellel a **minta nagysága 691 fő** lett. A mintavétel **földrajzi hely szerinti rétegzésű** volt, s bár nem reprezentatív, de a mintaeloszlás és az alapsokaság eloszlása szignifikánsan nem tér el.

A **kriminálgeográfiai kérdőívben** a **szubjektív biztonság** mindhárom szempontjára (***kognitív***, ***affektív***, ***konatív***) és a **kriminális attitűdrendszer társadalmi elemeire** is vonatkoztak kérdések.

A megkérdezettek alapvetően **biztonságosnak** tartják a várost, s főként közvetlen lakókörnyezetüket.

2002-2003-ban a megkérdezettek 14,6%-ával szemben **követtek el bűncselekményt** a városban. 41,6%-uk nem jelentette azt a rendőrségen, azaz a bűncselekményeknek közel a fele **látenciában** maradt.

A **Hajdúböszörményi Rk.** bűnüldöző, bűnmegelőző, ill. ügyintéző, bejelentéseket kezelő **munkáját** a többség megfelelőnek, jónak vagy kiválónak tartotta (54,5, ill. 48,3%), viszonylag sokan (31,5, valamint 34,6%) nem ismerik a rendőrség ezirányú tevékenységét.

A **biztonságérzet** éjjel, a lakáson kívül volt a legkisebb, a másik végletet a nappali, lakásban való tartózkodás jelentette.

Sötétedés után, ha **egyedül** van, a megkérdezettek 26,9%-a **elkerül bizonyos utcákat, helyeket** (59,7%-ban a Déli Lucernást, a romák lakta területeket nevezték meg), 31,7%-a sötétedés után egyedül nem megy ki az utcára.

A **felsorolt hét óvintézkedésből** a megkérdezettek többsége (58,4%-uk) kettőt vagy hármat tett meg személye és vagyona védelmében.

- **A kutatás eredményeinek összegzése, bűnmegelőzési javaslatok:**

A kutatás egyik legfontosabb megállapítása, hogy a **bűnözési szempontból fertőzött területek** és a **lakosság által legkevésbé biztonságosnak tartott városrészek nem egészen azonosak**. A **Déli Lucernás**, a **szőlőskertek** és **Bodaszőlő** azok a területek, ahol komplex (nemcsak rendőrségi, bűnmegelőzési) vizsgálatokra és intézkedésekre van szükség a közbiztonság és a lakosság biztonságérzetének növelése, a **megindult szegregációs folyamat** megállítása érdekében.

Vizsgálataim alapján végül **bűnmegelőzési** és **közlekedésbiztonsági javaslatokat** fogalmaztam meg.

4.9. A Határőrség által felfedett jogellenes cselekmények vizsgálata

A **kriminálgeográfia** sajátos, **speciális részterületének** tekinthető az **államhatárral**, a **határterülettel kapcsolatos jogellenes cselekmények** vizsgálata.

A határok megnyílásával összefüggésben a **rendszerváltás után jelentősen megnőtt** a Határőrség által felfedett **jogellenes cselekmények száma**. Hazánk az addigi kibocsátó országból hirtelen (illegális) **migrációs tranzit-** és **befogadó ország** lett. **Átalakult struktúrája** is: a nemzetközi szervezett bűnözés országhatárokon túlnyúló új formái jelentek meg. A **leggyakoribb** jogellenes cselekmény a (többségében **kifelé irányuló**) **tiltott határátlépés és kísérlete** volt.

A **román határszakaszon** folyamatosan **magas** volt a jogellenes cselekmények **száma**. Az **abszolút számok** alapján leggyakrabban az osztrák viszonylat mögött a **második helyen**, a jogellenes cselekmények **1 km határszakaszra** eső számát tekintve - általában az **országos átlagot meghaladva** - a rangsor **középmezőnyében** volt. Struktúráját tekintve az **illegális migrációval** kapcsolatos jogellenes cselekmények **aránya** volt **kiemelkedő**. A **THS cselekmények** döntő többsége **befelé irányult**, s igen **magas**, az országos átlagot meghaladó volt a **külföldiek rendészetével kapcsolatos szabálysértés** aránya.

Az államhatár, határterület **Hajdú-Bihar megyei részén** az öt határőrizeti és a két határforgalmi kirendeltség által felderített jogellenes cselekmények **döntő többsége** a **Biharkeresztesi HFK**-hoz kapcsolódott. Ennek oka elsősorban az **ártándi közúti határátkelőhely** hatalmas forgalma. Az **idődimenziót** vizsgálva megállapíthatjuk, hogy a határhoz, határterülethez köthető jogsértő cselekmények hónapok, a hét napjai, valamint a napszakok közötti megoszlásában **nem volt alapvető különbség**.

4.10. A Vám- és Pénzügyőrség által felfedett jogellenes cselekmények vizsgálata

Hazánk északkeleti részén **jelentős számban** fordultak elő a **VP által felfedett bűncselekmények**, **szabálysértések**. A fő motiváló ok, hogy Hajdú-Bihar és Bihor határmenti területein nagy a szegénység, a munkanélküliség, ezért többen **jogsértések elkövetése révén** próbáltak meg (plusz) **jövedelemre szert tenni**, kihasználva a két ország **árszínvonal-különbségét**.

Hajdú-Bihar megye 4 vámhivatala 2002-ben 1.384, 2003-ban 1.945 **jogsértő cselekményt** derített fel, **4/5**-üket az **Ártándi**. A határvámhivataloknál jellemzően **kisebb értékre elkövetett vámszabálysértések** miatt kezdeményeztek eljárást. A **jövedéki bűncselekményeket** legnagyobb számban és arányban a **Debreceni vámhivatal** fedte fel. Az elkövetések fő tárgyai a **cigaretta**, a **szeszesital**, a **tiszta szesz** és az **üzemanyagok** voltak. A felderített jogsértő cselekmények **elkövetési értéke** 2002-ben 260, 2003-ban 294 millió Ft volt. Az elkövetési érték tekintetében az **Ártándi** és a **Debreceni vámhivatal** emelkedett ki.

5. A bűnözés térbeli aspektusai Hajdú-Bihar megyében - összegzés

5.1. Hajdú-Bihar megye településeinek bűnözési szempontú környezetminősítése, bűnmegelőzési javaslatok

A megye **településeinek bűnözési szempontú tipizálására pontozásos módszert** alkalmaztam, melynek eredményeként egy 5x5-ös kereszttáblába került a 82 település, ennek oszlopai a bűnözési, sorai pedig a bűnelkövetői gyakoriság szintjét mutatták.

Igen alacsony a bűnözési és a bűnelkövetői **gyakoriság**, **legjobb** a **közbiztonság 10 településen** (Bihardancsháza, Görbeháza, Újtikos, Nagyrábé, Álmosd, Tiszagyulaháza, Monostorpályi, Nyíracsád, Körösszegapáti, Tépe).

A **legfertőzöttebb**, **legrosszabb közbiztonsággal** jellemezhető települések száma **11** (Tetétlen, Nagykereki, Egyek, Told, Konyár, Bojt, Pocsaj, Hencida, **Hajdúhadház**, Bocskaikert, **Debrecen**). Ezeken a településeken eltérő jellegű, de **komplex bűnmegelőző intézkedésekre** van szükség.

Azoknál a településeknél, amelyeknél a bűnözési gyakoriság (relatíve) sokkal nagyobb értékű, mint a bűnelkövetői gyakoriság, elsősorban **szituatív bűnmegelőzésre**, a **bűnalkalmak csökkentésére**, az **áldozattá válás esélyének minimalizálására** van szükség (pl.: Hajdúszoboszló, Hortobágy).

Fordított helyzetben, amikor a bűnelkövetői gyakoriság a (relatíve) jóval magasabb, elsősorban a **bűnelkövetővé válás megakadályozására**, az elkövetők **bűnismétlésének**, **visszaesővé válásának megelőzésére** kell koncentrálni (pl.: Nyírmártonfalva, Kismarja, Újléta).

Végül **javaslatokat**, **ajánlásokat fogalmaztam meg** a rendőrség területi struktúrájának átalakítása érdekében: **Hajdúsámsonban rendőrőrs**, **3 településen** (***Bagamér***, ***Bojt***, ***Váncsod***) **körzeti megbízotti iroda** létesítését.

5.2. A kutatás legfontosabb új tudományos eredményei, gyakorlati hasznosíthatósága

- Kísérletet tettem a **kriminálgeográfia fogalmának** tisztázására, **definiálására**. Részletesen feltártam **tudománytörténeti állomásait**, s felhívtam a figyelmet a **legmodernebb irányzatokra**, adaptálásuk szükségességére.
- Ismereteim szerint hazánkban elsőként vizsgáltam meg ilyen **sokoldalúan**, **összehasonlító jelleggel**, a kriminalitás több szegmensére és több rendészeti szervre kiterjedően egy **megye kriminálgeográfiai jellemzőit**.
- Szintén **nóvumként** értékelhető Hajdúböszörmény településrészenkénti közbiztonsági helyzete és a lakosság szubjektív biztonsága közötti összefüggések analízise, melynek során **új kutatási módszerként** földrajzi hely szerinti rétegzésű lakossági kérdőívezést is végeztem.

A **gyakorlati hasznosíthatóság két alapeleme** emelhető ki:

- A kriminálgeográfia kérdésköreivel foglalkozó szakemberek számára **kiindulási alapot**, útmutatót jelenthet, lehetséges kutatási szempontokat, irányokat, példákat adhat.
- A Hajdú-Bihar megyével, illetve Hajdúböszörménnyel kapcsolatos konkrét kutatási eredmények, s az ezeken alapuló ajánlások, javaslatok **hozzájárulhatnak** az **eredményesebb rendészeti tevékenység folytatásához** a területspecifikus bűnmegelőzés és bűnüldözés területén.

5.3. A kutatás folytatásának lehetséges irányai

- A hazai kriminálgeográfiai kutatásoknak a jövőben, véleményem szerint, elsősorban a **települési** és a **településen belüli szintre** kell **koncentrálnia**.
- Az **Európai Uniós csatlakozás hatása** a bűnözésre, különös tekintettel az államhatárral, határterülettel kapcsolatos jogellenes cselekményekre, az illegális migrációra.
- A bűnözés komplexebb bemutatása érdekében az **egyes bűncselekmények** társadalmi veszélyességükkel arányos **súlyozása**, **bűnözési indexszámítás**.
- A kutatás kiterjesztése a **szabálysértésekre**, hiszen azt sokan a bűnözés „előszobájának” tartják.
- Az egymással összefüggésben álló kriminalitási és társadalmi-gazdasági jelenségek kapcsolatának jellegére és mértékére a **matematikai-statisztikai módszerek** sokoldalúbb alkalmazása.

7. Summary

1. Introduction

1.1. Justifying the theme, goals, tasks

In Hungary the fundamental social-economic changes occurred since the regime change like the increasing of delinquency, changing of its structure, decreasing sense of security of the population justify and make actual the **social geographical research of criminality**. Negative phenomena are also space specific thus significant spatial differences are found in delinquency as well. **Criminal geography** studies these spatial differences and the **spatial and time aspects of delinquency** as a social mass phenomenon.

In the course of my research the study of the **criminal geographical conditions of Hajdú-Bihar county**, one of the areas that is characterised by adverse values was carried out between 1990 and 2003. According to my opinion the criminal geographical studies are **important** (applicable in practice), **actual, pioneer** and **suppletory** (according to my knowledge the detailed criminal geographical research of a county has not yet been carried out in the country).

In the research the following **two** associated fundamental **goals** were set:

- ***presenting criminal geography*** to the wider public through professional literature;
- ***presenting*** the ***methods, practice, application possibilities*** of applied criminal geographical investigations through ***concrete examples*** (Hajdú-Bihar county, Hajdúböszörmény) on the basis of individual research results.

Tasks to be solved in order to reach the goals:

- determine the ***term of criminal geography***, reveal its major ***historical benchmarks***, present the ***modern criminal geographical methods and tendencies*** applying GIS techniques, and finally to investigate the conditions of their ***domestic adaptation***;
- carry out ***comparative analyses with space and time aspects*** at several spatial levels regarding the extent, tendencies, dynamism, structure of delinquency and the effectiveness of the police work, based on this to complete the ***environment qualification of Hajdú-Bihar county regarding delinquency***;
- expose the spatial ***relationship*** between ***delinquency*** and the ***social-economic factors***;
- to complete the detailed ***criminal geographical study*** of a chosen settlement (***Hajdúböszörmény***);
- ***to summarise and to conclude*** the role of criminal geographical research in criminal investigation and crime prevention.

1.2. Applied methods in the research

Critically analysing the **domestic** and the **international professional literature**, studying the **law** associated with the research topic.

The sources of the **social, economic information** relevant to the county were the publications of the ***Central Statistics Office*** (***CSO***) and the ***TEIR***.

The most important sources of the **criminal statistical database** were the ***ERÜBS,*** the ***Statistics Department of the Informatics Office of the Ministry of Home Affaires*** and the system ***Robotzsaru-2000***.

To know the practice of criminal investigation and crime prevention in more detail problems exposing **professional talks, soft and structured deep interviews** were performed with the leaders and colleagues of professional authorities.

In criminal geographical research - as we can only partly rely on the official statistics - the application of the **empiric methods** is essential. Therefore in Hajdúböszörmény **questionnaire survey** and **field trips** were performed.

Statistic data were recorded in ***tables*** with the help of the software **Microsoft Excel 2000**. This software was applied to construct the ***graphical figures*** (graphs, diagrams) and to the application of the ***mathematic-statistic methods*** as well.

The software **SPSS for Windows 8.0** helped my research in recording and analysing the ***data of the questionnaire survey***.

Thematic maps (104 pieces) were applied as information source, data analysis method and presentation of the results in order to show them in more striking forms. The majority of the maps were prepared by the software **ArcView GIS 3.3**.

2. Evaluation and critical analysis of the criminal geographical professional literature

- **<u>Term and relationships of criminal geography:</u>**

From the criminologist's point of view criminal geography or geocriminology is **part of the field of criminology** without geography, geographers.

On the basis of the professional literature in my opinion **criminal geography is a branch of applied social geography studying the spatial and time aspects of delinquency as a social mass phenomena, it is an inter-sub-discipline between criminology and social geography**.

It studies the spatial structure, extent, tendencies and dynamism, spatial intensity, social-economic background of delinquency, investigates its expected spatial shifts regarding the current social-economic processes and it contributes to the determination of space specific crime prevention strategies.

- **International history of the „traditional" criminal geographical researches:**

Criminal geographical researches date back to the **first half of the 19th century**: The researches of *Guerry* (1833) and *Quetelet* in France were the very first ones. Criminal geography was renewed by the so called **Chicago school** (*Shaw* and *McKay*) **from the 20s of the 20th century** starting the **second great era** of its history. The increasing of delinquency diverted attention towards criminal geographical research again from the **1960s**. This was the time when the **third era of criminal geography** termed here as **"traditional"**.

- **Domestic history of „traditional" criminal geographical researches:**

In Hungary *Földes B.* carried out the first criminal geographical investigation (***1889***). From the **period between the two world wars** works of *jurists, statisticians* discussing the spatial characteristics of criminality can be mentioned. **From the beginning of the 1960s** and especially from the 1980s - with the increasing of delinquency - more-and-more work was made primarily by c*riminologists* investigating the spatiality of delinquency. **Geographers** carry out criminal geographical research only **from the end of the 1980s**.

- **Modern - applying GIS methods - criminal geography:**

Crime Mapping:

The crime maps based on GIS methods became **valuable appliances** in the last two decades and there application became more-and-more widespread. **In our country** its **practical application** is way **behind** the still small number of theoretical works, however, such systems adjusted to the local specific conditions would **have good service** in the fields of criminal investigation and crime prevention.

Hot Spots Analysis:

Generally such **places of relatively small extent are** meant here where **crimes are concentrated** and **crime infection is high** for a longer time period. These places may be point- (like a building) or patch-like (an area). Hot spots vary in space and time, they mostly occur first as slight crime concentrations and they have development stages.

- **Possible spatial dimensions of criminal geographical research in Hungary:**

With the critical analysis of former researches in Hungary I regard the analysis of the spatial structure of delinquency as beneficial at **six spatial levels**: **1. National/international level**; **2. Regional level**; **3. County level**; **4. Small region level**; **5. Settlement level**; **6. Within settlement level** - in this level I identify **three sub-levels**: ***a. larger districts*** (districts, police stations); ***b. smaller town parts relatively homogeneous regarding human ecology***; ***c. housing estates, building blocks, houses, road constructions*** (***architectural crime prevention***).

3. Analysing the physical and social geographical factors influencing the criminal state of Hajdú-Bihar county

In the course of criminal geographical research it is essential to investigate the ***physical geographical conditions, social-economic factors*** **potentially influencing the criminal state** of a given area. The comparative analysis of the **state of the county regarding the national characteristics** and the **determination of the spatial differences within the county** were carried out.

In conclusion it can be stated that Hajdú-Bihar is a **moderately developed county** on the basis of the investigated factors. It is composed of **heterogeneous areas** from social-economic points of view and they can be classified into three major categories:

- **Debrecen rises like an oasis** from not only Hajdú-Bihar county but the entire eastern part of Hungary considering social-economic development.
- A specific urban area presents the developed **centre** area of the county situated in the area of the Hajdúság in the **central part of the county**.
- **Bihar, Ligetalja** and the **Erdőspuszták**, together with the **Tiszamente** are peripheral economically backward **multiply disadvantageous** areas lying along county and state boundaries.

4. Comparative-analysing criminal geographical investigation of Hajdú-Bihar county

4.1. Spatial structure of the authorities and organisations specified to investigate and prevent crime

- **Police:** The local organisation of the Police is the **Police Main Headquarters of Hajdú-Bihar County** the authority of which covers the area of the county. Its local authorities were **8 police headquarters, 20 police stations** and the **district police officers**. **There was no presence of Police in 27 settlements** out of the 82 settlements of the county.
- **Frontier guards**: The part of the state border and border area that belongs to Hajdú-Bihar county (***98,542 m***; and between 1997 and 2001 the public administrative area of 30 settlements, ***1,305.96 km^2***, 21 % of the area of the county) is under the authority of the **Frontier Guard Directorate of Orosháza** and **Nyírbátor**.
- **Board of Customs and Excise:** The middle (regional) organisation of the customs office is the **Northern Great Plain Headquarters of the Board of Customs and Excise**. The local organisations are the ***border customs offices*** at *Ártánd* and *Nyírábrány* together with the ***customs offices*** in *Berettyóújfalu* and *Debrecen*.

- **Civil Guard:** in 2004 the **Hajdú-Bihar County Civil Guard Association** involved civil guard organisations operating in **70 settlements** of the county.

4.2. Spatial characteristics of the known crimes

The entire delinquency cannot be known completely there is a difference between the **measurement of the known delinquency** and the **estimation of the total delinquency**. The difference of real (complete) and the known delinquency is the **latent delinquency**. In the course of my research the **ERÜBS** database was used from the **criminal statistic** systems. Its base data regarding the criminal statistic delinquency are the **known crimes** registered according to their **place** and **the known criminals** registered according to their **living place**.

- **Extent, tendency, dynamics:**

In Hungary the number of known crimes started to increase in the 1980s and the **rate of the increasing** was intensified in the second half of the decade especially at **the time of the regime change** This **increasing tendency** was continued until **1998**. Their number was reduced after 1998 and it **stagnated** between **2000 and 2002**.

A similar process was observed **in Hajdú-Bihar** as well where the number of crimes reached its **top** in **1992** then **after 1996** it was continuously **reduced**. Regarding the absolute number of the known crimes Hajdú-Bihar was **3-6.** in 1990-2002 in the order of the **counties list added with Budapest**. Based on the **average** of the studied time period it occupied **4th position**.

The **values of Debrecen are significant among the eight Police headquarters**. Considering the other seven headquarters most of the crimes was committed in the area of the Berettyóújfalu and the Hajdúhadház headquarters and the smallest number of crimes were committed in the area of the Hajdúböszörmény and Hajdúnánás headquarters.

At settlement level much more significant data characterise **Debrecen** it **has more crime problems** than the rest of the settlements together in the county. The county capital is followed by the **towns** while the **villages are "under represented"**.

- **Describing crime frequency:**

In order to make them comparable the absolute numbers of crimes have to be completed with calculated values. The comparison to the inhabitants is the primary indicator of **crime frequency** or **crime infection**.

In the first half of the study period Hajdú-Bihar belonged to **the most crime infected areas**. However **after 1997** with values under the national average and equalling the countryside average it was found **in the middle** or in the **second half** of the **national order**. **Taking the average** of the time period between 1990 and 2002 it occupied the **8th place**.

At headquarters level the **crime frequency** in the area of the **Debrecen Police Headquarters was very high** well exceeding the national average and increasing significantly the average of the county as well. Considering delinquency the **least infected areas** are that of the **Hajdúböszörmény** and **Hajdúnánás Police headquarters**.

At settlement level Debrecen can be characterised by a **high** but not the highest value of **crime infection**. Crime frequencies of the **towns** can be classified in the **moderate categories** generally The settlements with **the highest values** are found in the area of the Berettyóújfalu Headquarters (Ártánd, Bojt, Hencida, Pocsaj, Told). **Less crime infected settlements** are found both in the more developed (e.g. Ebes, Görbeháza) and in the less developed areas of the county (e.g. Bihardancsháza).

- **Structure of the known crimes:**

Studying the **activity** of the known crimes the most important approach is the overview adjusted to the **chapters of the Criminal Code (CC)** (*Act IV. 1978*). Based on this **9 main groups of crimes** can be separated.

- **The greatest part** with rates above 60%, 70% and occasionally even 80% was represented by **crimes against property**. In the second part of the study period some crime main groups (e.g. crimes against public order, economic crimes) were increased against crimes against property.
- The **number** and **rate of crimes against person** endangering the most public and subjective safety are **very high** in Hajdú-Bihar.
- The **majority of transport crimes** are not causing public road accidents but **drunken driving**.
- Among the main groups the **number** and **rate of crimes against public order increased the most dynamically**.
- Studying the **spatiality** of the **crimes against property** it can be stated that due to its significant role in the total crimes it is **greatly similar to the spatial picture of the total crimes**. Its **places** are determined by the **spatial distribution of the values**.
- **One third** of the known crimes were committed **in public areas**.

4.3. Spatial characteristics of the known criminals

The **number of known criminals and known crimes differ** from each other **significantly**.

- **Extent, tendency, dynamics:**

The number of known criminals started to increase in the 1980s **in Hungary**, however, the **rate of the increase** was **behind** the rate of that of the crimes. This value was stagnating between 1993 and 1996 then another increase was experienced in 1997-1998 and it reached its **top** in **1998**. Following this their number was reduced and it **stagnated between 2000** and **2002**.

A similar process was under way in **Hajdú-Bihar.** The number of known criminals reached its **top** in **1992** and it **stagnated** in the last years of the studied period. The county is **5th** in the **county order counting with Budapest as well** regarding the number of criminals between 1991 and 2002. Based on the **average** of the values in the studied period it occupies the same disadvantageous position

Among the **Police headquarters** of the county the **values of the one in Debrecen are significant**. Considering the other seven headquarters most of the criminals became known in the area of the Berettyóújfalu and the Hajdúhadház headquarters and the smallest number of criminals became known in the area of the Hajdúböszörmény and Balmazújváros headquarters.

At settlement level the significant values of Debrecen can be observed. The rate of known criminals in the **villages** exceeds the rate of the known crimes.

- **Number of known criminals by 100,000 inhabitants:**

The **frequency of criminals** is the number of known criminals by 10,000 or 100,000 inhabitants.

The frequency of criminals **is greatest** in **the counties in the northeastern part of the country**. There is a **reciprocal proportion** between **social-economic development** and the **frequency of criminals**. In **Hajdú-Bihar** the frequency of criminals **exceeded the national average**. It was **placed 4th** in the county order based on the **average** between 1990 and 2002.

At **Police headquarters' level** the frequency of criminals of **Berettyóújfalu, Debrecen** and **Hajdúhadház** was **higher** than the county and national **average**. The values of the remaining 5 Police headquarters remained below the averages in most of the years (it was **smallest** in **Hajdúböszörmény** and **Hajdúszoboszló**).

At settlement level Debrecen has higher values than the county average, however, the highest value does not belong to it. The frequency of criminals is around average or remains under it in most of the **towns** except for Hajdúhadház having high values. Criminals are **living in greatest frequency in one part of the** settlements in the **Bihar region** (Bojt, Hencida, Nagykereki, Pocsaj, Told). **Low** frequency of criminals, low crime infection and the best public safety in the county characterises for example Bihardancsháza, Tiszagyulaháza, Ebes, and Görbeháza.

- **Structure of the known criminals:**

According to activities: Due to the low rate of successful investigations **less than half** of the criminals (42% in 2002) committed **crimes against property**.

According to gender: The **rate of women criminals** is **much less** than that of men in the total delinquency (**11-12%** of the known criminals).

According to age: After becoming the age when it is possible to trespass according to the criminal law crime frequency increases steeply and reaches its **top in the young adult** age. Then it reduces first slightly and after the age of 40-45 steeply.

According to marital status: There is a clear **reciprocal proportion** between **ordered family background** and **criminal frequency**.

<u>According to education:</u> With the degree of education criminal frequency reduces.

<u>Gypsy criminals:</u> Between **1971** and **1988** the **Police maintained** a record on the so called **gypsy criminals**. Among criminals gypsies were **two times overrepresented**.

<u>Foreign criminals:</u> Crimes committed by foreign people presented **2-2.5%** of the total known crimes between 1990 and 2002. The rate among **criminals** was only **4.5%** (2.7% in Hajdú-Bihar).

<u>According to antecedent:</u> In 1990-2002 **37.4%** of the known criminals were **old offenders** while **13.8%** of them were **backsliders** in Hungary.

<u>According to the staying at the place of the crime:</u> The **majority** of the criminals were **local inhabitants**.

4.4. Spatial characteristics of known offended people

The pattern of the number and dynamism of **offended natural persons** (60% of offended persons) is only partly the same as the pattern of the number and dynamism of known crimes, the main reason for this that offended people can be not only natural persons but corporations as well.

Hajdú-Bihar was in "good" positions regarding both the number and frequency of offended persons: in **2002** based on the **absolute numbers** it was **4th**, based on the **value to 100,000 people** it was **3rd** behind Budapest and Somogy county.

Considering the **classification** of the offended persons **more than 80% of them suffered from crimes against property**; the rate of **men** was **2/3**; **younger people** become offended persons more frequently than older ones; the rate of **foreign citizens** is **4-6%**, it was **1-2%** in the less attractive **Hajdú-Bihar** regarding tourism.

4.5. Delinquency and some of its social-economic relationships

Delinquency is a mass phenomenon determined by social-economic conditions and it is in **stochastic relationship** with other social mass phenomena. Due to its complexity **mathematic-statistic methods** can be applied **cautiously**. The direction and closeness of the connection between the social-economic life and delinquency were studied by the methods of **correlation counting.**

- T**here is a close positive connection between delinquency frequency and economic development.** Most of the crimes are committed not in the poorest areas but where challenges are greatest.
- **The frequency of criminals** shows a weak negative connection with the factors of economic development and a **close positive connection with unemployment.** This is more characteristic in the case of young and already

punished criminals. Unemployment is a significant **determinative factor in the case of delinquency**.

4.6. Assessing Police work based on investigation success and investigations against unknown criminals

In 1990-2002 **investigation success** (number of successful investigations compared to the number of the known crimes) **was 50% in average** nationally and in Hajdú-Bihar as well. In the county **in the 1990s** this value was **below the national average** while **it exceeded the national average in 2000-2002**. Hajdú-Bihar was in a disadvantageous position in the **county order** as it was placed in its **second half** except for 2000. **At the level of Police headquarters** the values of Debrecen are below the county and the national average while that of Hajdúszoboszló remain around the average and the values of the rest of the Police headquarters are well over the average (especially in the case of Hajdúnánás and Hajdúböszörmény).

Investigations against unknown criminals (success of investigations against unknown criminals) were successful in **38% as an average** nationally and in the county as well. This value in Hajdú-Bihar was **smaller than the national average between 1990** and **1998** then it **became greater** than the average. The county was found frequently in the **last third** of the county order. In the case of Police headquarters the situation is similar to that stated in the case of investigation success.

4.7. Criminal geographical study of the public road accidents with personal injuries

The **investigation of road accidents**, preparation of **accident dot maps**, contribution to accident prevention, accident focus liquidation and traffic security improvement are important **sub fields of criminal geography**.

In Hungary **9/10 of the traffic accidents with personal injury** are **road** accidents. The number of accidents reached its **top** in **1990** then their number was significantly reduced. The **number of injured or died people** due to accidents was also **reduced** together with the **seriousness of the accidents**, however, **accident danger** is still **high**.

A similar process was observed in **Hajdú-Bihar county** as well: **after 1990** the number of both **accidents** and **injured people** was **reduced**. Both the absolute and relative numbers of public road accidents reflected the **very disadvantageous position** of the county: Hajdú-Bihar belongs to the counties of **greatest accident risk**.

Accidents were also analysed and compared to national values regarding their **result, nature, causes** and **causers**.

The **spatial distribution** of accidents showed great similarity to the traffic load of the public roads. **More than 2/3** of the accidents **happened** in **built-up areas**, especially **in Debrecen**. From non built-up areas the **main roads are highlighted**, primarily the number of accidents on the roads running **into** and **out of Debrecen**.

In the case of the **time dimension** of the accidents the study covered the ***monthly*** (maximum in October), ***the days of the week*** (higher values on Friday and Saturday) and the ***day hours*** (top between 15 o'clock and 19 o'clock) distribution.

4.8. Detailed criminal geographical study of a chosen settlement, Hajdúböszörmény

- **Short social geographical description of the town:**

Hajdúböszörmény is **second regarding the number of inhabitants** in Hajdú-Bihar county and it has the **4th largest public administration area** in the country. Its **spatial structural position** is characterised by **duality**: it is situated in a **less developed par of the country**, however, in a **more developed centre area of Hajdú-Bihar county**. This duality are also characteristic for its **social-economic indexes**: the data of the town are usually **above the county average but below the national average**.

- **Analysis of the police statistic data:**

Criminal infection of the town **is average**, however, it falls **below average** comparing to other similar sized towns, **its public safety position has been stable** for years.

The **spatial distribution** of six crime types **associated with geographical position** (***assault***, ***rowdysm***, ***stealing***, ***burglary***, ***robbery***, ***impairment***) is shown on the digitised map of the centre of the town. Their **aggregated dot maps** are also prepared and the **crime infected areas** are marked with the help of the software ArcView. **Five areas having larger crime density** can be separated out of which the **centre of the town is highlighted** regarding the number of crime events. Besides spatiality the **most characteristic events**, **their relationship to the social-economic factors of the town parts** and the **time dimension** of delinquency were analysed.

In the course of the research the number, structure, spatial distribution and time aspects of **road accidents with personal injuries** were also investigated and based on **accident dot maps**, it is stated that **there are no accident high points** in the town.

- **Practice of crime prevention:**

The representatives of the **authorities** taking part **in crime prevention**, ***Civil Guard***, ***Rural Constable Service*** and ***Public Place Control*** are collating with the staff of the Police on a weekly basis. The **Crime Prevention Council of**

Hajdúböszörmény was formed in 2003 and the **Crime Prevention Conception** of the town was completed.

- **Questionnaire survey among the inhabitants:**

The survey was carried out among the inhabitants older than 18 years. With a 3 % sampling **it covered 691 people**. Sampling was **layered according to the geographical position** and although it is not representative the difference between the distribution of the samples and the distribution of the base abundance is not significant.

In the criminal geographical questionnaire all three aspects of **subjective safety** (***cognitive***, ***affective***, ***conative***) and the **social elements of the criminal attitude system** are covered.

Those who were questioned fundamentally respect the town and especially their immediate living area as **safe**.

In 2002-2003 14.6% of those questioned **suffered from criminal offence** in the town. 41.6% did not report it to the police, i.e. almost half of the crimes remained in **latency**.

The majority regards the criminal investigation, crime prevention and administration, handling of reports of the **Police in Hajdúböszörmény** as appropriate, good or excellent (54.5 and 48.3%), a relatively high ratio (31.5 and 34.6%) knows nothing about these activities of the Police.

Sense of security was smallest at night outside the house and the other extremity was represented by staying in the house at daylight.

After sunset 26.9% of those questioned **alone avoid certain streets and places** (59.7% named the Déli Lucernás and those areas populated by Gypsies) while 31.7% not even leave the house alone after sunset.

From the seven precautions listed the majority of those questioned (58.4%) performed two or three in order to protect his personality and property.

- **Summarising the results of the research, crime prevention recommendations:**

One of the most important statement of the research is that the **most crime infected areas are not completely the same as those regarded least safe by the inhabitants**. The **Déli Lucernás**, the **vineyards** and **Bodaszőlő** are those areas where complex measures (not only police and crime preventional) are required in order to increase public safety and the sense of security of the inhabitants and to stop **the already started segregation process**.

Finally, **crime preventional** and **traffic safety recommendations** are discussed based on my investigations.

4.9. Studying miscarriages revealed by the Frontier Guard

Studying **miscarriages associated with the state border** and the **border region** can be regarded as a **special sub-field** of **criminal geography**.

Together with the opening of the borders **after the regime change** the **number** of **miscarriages** revealed by the Frontier Guard **was significantly increased**. Hungary from an emitter country turned to be a (illegal) **migration transit** and **receiver country** rapidly. **Its structure has changed** as well: new forms of organised delinquency appeared crossing the borders. The **most frequent** miscarriage was **forbidden border crossing and its attempt** (mostly **outward from the country**).

The **number** of miscarriages was continuously **high** along the **Romanian border**. Considering the **absolute numbers** the Romanian border was **second** most frequently behind the Austrian border and regarding the number of miscarriages to **1 km of the border** it was in the **middle** of the order - generally **exceeding the national average**. Regarding its structure the **rate** of miscarriages associated with **illegal migration** was **significant**. The majority of the **FBC activities** were **directed inward** and the rate of **offences associated with the provost of foreigners** was very **high** exceeding the national average.

In the state borders and border regions belonging to **Hajdú-Bihar county** the **vast majority** of miscarriages revealed by the five frontier guard and the two border traffic branch offices were **associated** with the **Frontier Main Headquarters in Biharkeresztes**. The primary reason for this was the enormous traffic of the public **road border crossing point in Ártánd.** Studying the **time aspect** it can be stated that there were **no significant differences** regarding the monthly, daily or hour distribution of the miscarriages associated with the borders and border regions.

4.10. Studying the miscarriages revealed by the Board of Customs and Excise

Many crimes and offences were revealed by the Board of Customs and Excise in the northeastern part of Hungary. One of the main reason for motivation is that poverty and unemployment are great in the border-side regions of Hajdú-Bihar and Bihor counties therefore many people tried to **obtain** (extra) **income** by **committing offences** using the **differences in price levels** between the two countries.

The 4 customs offices of Hajdú-Bihar revealed 1,348 and 1,945 **miscarriages** in 2002 and 2003 respectively. **4/5** of them were revealed by the **customs office at Ártánd**. At the border customs offices characteristically investigations were initiated for **customs offences to smaller values**. **Revenue crimes** were revealed by the **customs office in Debrecen** in larger number and rate. The primary subjects of crimes were **cigarette, alcoholic drink, clean alcohol** and **petrol**. The **value** of the revealed miscarriages was 260 million forints in 2002 and 294 million forints in 2003. Regarding the value again the **customs offices of Debrecen** and **Ártánd** were significant.

5. Spatial aspects of delinquency in Hajdú-Bihar county - summary

5.1. Environmental assessment of the settlements in Hajdú-Bihar county considering delinquency, crime prevention recommendations

In order to classify the settlements of the county **from the aspect of delinquency a scoring system** was applied. As a result the 82 settlements were placed on a 5x5 cross board where the columns represented the crime frequency and the rows represented the frequency of criminals.

The crime and criminal **frequency** is **very low in 10 settlements** (Bihardancsháza, Görbeháza, Újtikos, Nagyrábé, Álmosd, Tiszagyulaháza, Monostorpályi, Nyíracsád, Körösszegapáti, Tépe). These are the settlements having the **best public safety** in Hajdú-Bihar.

The number of the **most infected** settlements having the **poorest public safety** is **11** (Tetétlen, Nagykereki, Egyek, Told, Konyár, Bojt, Pocsaj, Hencida, Hajdúhadház, Bocskaikert, Debrecen). In these settlements the reduction of delinquency requires different but **complex crime prevention measures**.

In the cases of those settlements where crime frequency is (relatively) much higher than the frequency of criminals primarily **situational crime prevention**, the **reduction of crime occasions** and the **minimisation of the potential to become victims** are required (e.g. Hajdúszoboszló, Hortobágy).

In contrary, where the frequency of criminals is (relatively) much greater primarily the **prevention of people from becoming criminals** and the **prevention of criminals to repeat their crime** or to **become old offenders** have to be focused on (e.g.: Nyírmártonfalva, Kismarja, Újléta).

Finally **recommendations are given** for the changing of the spatial structure of the Police: to establish a **Police station in Hajdúsámson** and **district police offices in three settlements** (***Bagamér***, ***Bojt***, ***Váncsod***).

5.2. The most important new scientific results of the research, their application in practice

- I made an attempt to clear and **define** the **term** of **criminal geography.** Its **science historical benchmarks** are discussed in detail and its **most modern directions** and the necessity of their adaptation is also noted**.**
- According to my knowledge this is the first study to investigate the **criminal geographical characteristics of the county** in such **diverse views** and in **comparative style** with relation to several segments of criminality and covering several provost organisations.

- Another **novum** is the analysis of the relationship between the public safety conditions by town districts in Hajdúböszörmény and the subjective sense of security of the inhabitants. In the course of this a questionnaire survey was carried out as a **new research method** among the inhabitants according to their spatial layering.

Two fundamental elements of practical application can be mentioned:

- The study may present a **starting base**, a guide, potential research aspects, directions, examples for professionals dealing with the questions of criminal geography.
- The concrete research results related to Hajdú-Bihar county and Hajdúböszörmény and the recommendations based on these **may contribute** to the **continuation of a more successful provost activity**, in the fields of space specific crime prevention and investigation.

5.3. Potential directions of further research

- In my opinion domestic criminal geographical studies **have to focus** on primarily the **settlement** and **within settlement level**.
- **Impact of joining the European Union** on delinquency with special regard to miscarriages associated with the state border and border regions, to illegal migration.
- In order to show delinquency in more complex style to **weight** the **given crimes** with their social danger and to **calculate criminal index**.
- To extend the research onto **offences** as many people consider it as the “hall” of crimes.
- Application of the **mathematic-statistic methods** in a much more diverse style to the character and volume of the connection between criminality and social-economic phenomena associated to each other.

8. Ábra- és táblázatjegyzék, kriminálgeográfiai kérdőív

1. ábra: Hajdú-Bihar megye helye a megyék rangsorában néhány kiválasztott mutató alapján (2002)…… 43

2. ábra: Az ismertté vált bűncselekmények száma és dinamikája hazánkban (1990-2002) (1990 = 100 %)…….. 54

3. ábra: Az ismertté vált bűncselekmények száma és dinamikája Hajdú-Bihar megyében és a Debreceni Rendőrkapitányság területén (1990-2002) (1990 = 100%)……... 55

4. ábra: Az ismertté vált bűncselekmények száma Hajdú-Bihar megye 7 rendőrkapitányságának területén (1990-2002)……... 56

5. ábra: Az ismertté vált bűncselekmények 100.000 lakosra jutó száma Hajdú-Bihar megye rendőrkapitányságainak területén (1990-2002)……... 59

6. ábra: Az ismertté vált bűncselekmények struktúrája hazánkban bűncselekmény-főcsoportonként (1990-2002) (%)…… 62

7. ábra: Az ismertté vált bűncselekmények struktúrája Hajdú-Bihar megyében bűncselekmény-főcsoportonként (1990-2002) (%)……... 63

8. ábra: Az ismertté vált bűnelkövetők száma és dinamikája hazánkban (1990-2002) (1990 = 100%)……... 73

9. ábra: Az ismertté vált bűnelkövetők száma és dinamikája Hajdú-Bihar megyében és a Debreceni Rendőrkapitányság területén (1990-2002) (1990 = 100%)…… 74

10. ábra: Az ismertté vált bűnelkövetők száma Hajdú-Bihar megye 7 rendőrkapitányságának területén (1990-2002)……... 75

11. ábra: Az ismertté vált bűnelkövetők 100.000 lakosra jutó száma Hajdú-Bihar megye rendőrkapitányságainak területén (1990-2002)……... 78

12. ábra: Az ismertté vált bűnelkövetők struktúrája bűncselekmény-főcsoportonként (2002) (%)…… 79

13. ábra: Az ismertté vált természetes személy sértettek száma hazánkban (1991-2002)……. 87

14. ábra: Az ismertté vált természetes személy sértettek száma Hajdú-Bihar megyében (1991-2002)……... 87

15. ábra: A nyomozás eredményességi mutató hazánkban, illetve Hajdú-Bihar megyében rendőrkapitányságonként (1990-2002) (%)……. 93

16. ábra: Az ismeretlenes felderítési mutató (saját eljárású ügyben) hazánkban, illetve Hajdú-Bihar megyében rendőrkapitányságonként (1990-2002) (%)…….. 95

17. ábra: A személyi sérüléssel járó közlekedési balesetek és a közlekedési bűncselekmények modellje…… 96

18. ábra: A személyi sérüléssel járó közúti közlekedési balesetek száma és dinamikája hazánkban (1990-2002) (1990 = 100%)…….. 98

19. ábra: A személyi sérüléssel járó közúti közlekedési balesetek száma és dinamikája Hajdú-Bihar megyében (1990-2002) (1990 = 100%)…….. 99

20. ábra: A személyi sérüléssel járó közúti közlekedési balesetek kimenetele Hajdú-Bihar megyében (1990-2002) (%)…….. 100
21. ábra: A személyi sérüléses közúti közlekedési balesetek száma hazánkban havonkénti bontásban (2001)…… 102
22. ábra: A személyi sérüléses közúti közlekedési balesetek száma hazánkban a hét napjai szerint (2001)……. 103
23. ábra: A személyi sérüléses közúti közlekedési balesetek száma hazánkban a nap órái szerint (2000)……... 104
24. ábra: Az ismertté vált bűncselekmények és bűnelkövetők száma Hajdúböszörményben (1990-2002)…… 109
25. ábra: A személyi sérüléssel járó közúti közlekedési balesetek kimenetele Hajdúböszörményben (2002-2003) (%)……. 113
26. ábra: Mennyire tartja biztonságosnak Magyarországot, Hajdúböszörményt, ill. közvetlen lakókörnyezetét? (%)…… 118
27. ábra: Mennyire érzi magát biztonságban lakókörnyezetében, ha egyedül van? (%)…….. 122
28. ábra: A Határőrség által felfedett jogellenes cselekmények száma hazánkban (1990-2002)…….……. 128
29. ábra: A Határőrség által felfedett jogellenes cselekmények száma viszonylatonként (1990-2002)…… 130
30. ábra: A Határőrség által felfedett jogellenes cselekmények 1 km-re eső száma viszonylatonként (1990-2002)……. 131
31. ábra: A Határőrség által felfedett jogellenes cselekmények száma Hajdú-Bihar megye határterületén (1990-2002)…… 133
32. ábra: A Biharkeresztesi HÖK által felfedett jogellenes cselekmények havonkénti bontásban (2002)…….. 134
33. ábra: A Biharkeresztesi HÖK által felfedett jogellenes cselekmények a hét napjai szerint (2002)…….. 135
34. ábra: A Biharkeresztesi HÖK által felfedett jogellenes cselekmények a nap órái szerint (2002)…… 135
35. ábra: A Hajdú-Bihar megyei vámhivatalok által felderített cselekmények száma (2002-2003)…….. 136

I. táblázat: Az ismertté vált bűncselekmények 100.000 lakosra jutó száma hazánkban, illetve Hajdú-Bihar megyében, valamint Hajdú-Bihar helyezése a Budapesttel kiegészített megyei rangsorban (1990-2002)…….…….. 57
II. táblázat: Az ismertté vált bűnelkövetők 100.000 lakosra jutó száma hazánkban, illetve Hajdú-Bihar megyében, valamint Hajdú-Bihar helyezése a Budapesttel kiegészített megyei rangsorban (1990-2002)…….…….. 76
III. táblázat: Megyei adatokból számított korrelációs együtthatók (2002)…….. 89
IV. táblázat: A megkérdezettek kor és nem szerinti megoszlása…….…… 118

V. táblázat: A Határőrség által felfedett jogellenes cselekmények struktúrája országos és román viszonylatban (1990, 1995, 2001)…… 132
VI. táblázat: A Hajdú-Bihar megyei vámhivatalok által felderített cselekmények elkövetési értéke (2002-2003) (Ft)…….. 137
VII. táblázat: Hajdú-Bihar megye településtípusai a bűnözési és a bűnelkövetői gyakoriság alapján (1990-2002)……. 139

KÉRDŐÍV HAJDÚBÖSZÖRMÉNY KRIMINÁLGEOGRÁFIAI VIZSGÁLATÁHOZ (2003)

1. Terület: (1) belváros (2) belvárosi lakótelep (3) Győrössy-kerti lakótelep (4) kiskörút és nagykörút közötti rész (5) Északi Lucernás (6) Vénkert (7) Középkert (8) Zaboskert (9) Kisböszörmény (10) Déli Lucernás (11) Hajdúböszörmény-Bodaszőlő

2. Neme: (1) férfi (2) nő

3. Életkora: (1) 18-29 (2) 30-39 (3) 40-49 (4) 50-59 (5) 60-

4. Családi állapota: (1) nőtlen, hajadon (2) házas (3) elvált (4) özvegy

5. Iskolai végzettsége: (1) 8 általánosnál kevesebb (2) 8 általános (3) szakmunkásképző (4) középiskola (5) főiskola, egyetem

6. Mennyire tartja biztonságosnak Magyarországot, Hajdúböszörményt, illetve közvetlen lakókörnyezetét?

	(1) nagyon nem bizt.	(2) kevéssé bizt.	(3) közepesen bizt.	(4) eléggé bizt.	(5) nagyon bizt.	(6) nem tudja, nem válaszolt
(a) Magyarország						
(b) Hajdú-böszörmény						
(c) közvetlen lakókörnyezet						

7. Ön szerint Magyarországon mennyiben különbözik a közbiztonság állapota a nyugat-európai országok átlagával összehasonlítva?
(1) sokkal jobb (2) kicsit j. (3) egyforma (4) kicsit rosszabb (5) sokkal r. (6) nem tudja

8. Véleménye szerint hogyan változott a bűncselekmények száma 2000-től Magyarországon, Hajdúböszörményben, illetve közvetlen lakókörnyezetében?

	(1) erősen növekedett	(2) kissé növekedett	(3) maradt ugyanannyi	(4) kissé csökkent	(5) erősen csökkent	(6) nem tudja, nem v.
(a) Magyarország						
(b) Hajdúböszörmény						
(c) közvetlen lakókörnyezet						

9. Követtek-e el Önnel szemben Hajdúböszörményben 2002-2003-ban bűncselekményt? (1) igen (2) nem (3) nem válaszolt
10. Ha igen - Az Ön ellen elkövetett bűncselekményt jelentette-e a rendőrségen?
(1) igen (2) nem (3) nem válaszolt

11. Ha nem jelentette - Miért nem?
(1) a tettes és a sértett speciális viszonya miatt (2) jelentéktelennek tartotta (3) kételkedett a felderítés eredményességében (4) kifogásai voltak a rendőrség munkájával kapcsolatban (5) önmaga foglalkozott a bűncselekménnyel (6) egyéb okok miatt (7) nem válaszolt

12. Milyennek ítéli meg a Hajdúböszörményi Rendőrkapitányság bűnüldöző, bűnmegelőző munkáját?
(1) nagyon rossz (2) rossz (3) megfelelő (4) jó (5) kiváló (6) nem ismeri

13. Milyennek ítéli meg a Hajdúböszörményi Rendőrkapitányság ügyintézését, a bejelentések kezelését?
(1) nagyon rossz (2) rossz (3) megfelelő (4) jó (5) kiváló (6) nem ismeri

14. Mennyire érzi magát biztonságban lakókörnyezetében, ha egyedül van?

	(1) nagyon nem biztonságos	(2) kevéssé biztonságos	(3) közepesen biztonságos	(4) eléggé biztonságos	(5) nagyon biztonságos	(6) nem tudja, nem vál.
(a) nappal, lakásán						
(b) nappal, kint						
(c) éjjel, lakásán						
(d) éjjel, kint						

15. Ha sötétedés után egyedül el kell hagynia lakását, elkerül-e Hajdúböszörményben meghatározott utcákat, helyeket?
(1) igen (2) nem (3) sötétedés után egyedül nem megyek az utcára (4) nem válaszolt

16. Ha igen - Konkrétan nevezzen meg ilyen területeket!
……

17. A felsorolt 7 óvintézkedésből hányat tett meg Ön személye és vagyona védelmében? magas kerítés; kutya; ajtó- és ablakvédelem (rács, zár); a járművek gondos zárása, lelakatolása; riasztóberendezés; vagyonőri szolgáltatások igénybevétele; bizonyos területek elkerülése
(1) egyet sem (2) egy (3) kettő (4) három (5) négy (6) öt (7) hat (8) hét (9) nem válaszolt

18. Tudja-e, hogy Hajdúböszörmény „Biztonságos település" címet kapott 2003-ban?
(1) igen (2) nem

19. Ismeri-e Ön a Szomszédok Egymásért Mozgalmat (SZEM)? (1) igen (2) nem

20. Résztvenne-e lakókörnyezetében bűnmegelőzési munkában? (1) igen (2) nem

21. Szívesen olvasna-e rendőrségi hírlevelet, szórólapot bűnmegelőzési tanácsokról, helyi bűnözési adatokról, eredményekről? (1) igen (2) nem

9. Felhasznált irodalom

ABONYINÉ PALOTÁS J. 1999: *Általános statisztika alkalmazása a társadalmi-gazdasági földrajzban.* JATEPress, Szeged, 121 p.

ADLER, F. - MUELLER, G. O. W. - LAUFER, W. S. 2000: *Kriminológia*. Osiris Kiadó, Budapest, 588 p.

AHMADI, M. 2003: *Crime Mapping and Spatial Analysis.* International Institute for Geo-Information Science and Earth Observation, Enschede, 64 p.

AKPINAR, E. - USUL, N. 2004: *Geographic Information Systems Technologies in Crime Analysis and Crime Mapping.* 12 p. http://www.gis.esri.com/library/userconf/proc04/docs/pap1080.pdf - letöltés: 2005. 02. 10.

ALBRECHT, G. 1976: *Erkenntnissstand und Entwicklungsmöglichkeiten der Kriminalgeographie.* Die Kriminologische Regionalanalyse - ein kriminalgeographischer Ansatz für die Beurteilung der Sicherheitslage. Polizei-Führungsakademie, Münster, pp. 45-148.

ALBRECHT, G. 1981: *Erkenntnisse der Kriminalgeographie als Grundlage für Kriminalitätsbekämpfung.* Bewährungshilfe - Fachzeitschrift für Bewährungs-, Gerichts- und Straffälligenhilfe 4. pp. 292-305.

ALBRECHT, G. 1993: *Kriminalgeographie, Städtebau und Kriminalität.* - In: Kaiser, G. - Kerner, H-J. - Sack, F. - Schellhoss, H. (Hrsg.): Kleines Kriminologisches Wörterbuch. 3. Auflage, C. F. Müller Juristischer Verlag, Heidelberg, pp. 226-236.

ANDORKA R. 1997: *Bevezetés a szociológiába.* Osiris Kiadó, Budapest, 662 p.

ANSELIN, L. - COHEN, J. - COOK, D. - GORR, W. - TITA, G. 2000: *Spatial Analyses of Crime.* Criminal Justice 4. pp. 213-262.

ASMUS, H-J. - QUENSTEDT, J. - RITZMANN, B. 2003: *Der Einfluss von Stadtbebauung und Sozialstruktur auf die Kriminalität.* Kriminalistik, 8-9. pp. 507-511.

BABBIE, E. 2003: *A társadalomtudományi kutatás gyakorlata.* Hatodik, átdolgozott kiadás, Balassi Kiadó, Budapest, 564 p.

BAKÓCZI A. 1992: *Az erőszakos bűnözés területi megoszlása Magyarországon.* Belügyi Szemle 1. pp. 10-20.

BALÁZS A. 2003: *A XV. kerület kriminálföldrajza.* Kézirat, RTF RVTKI, 11 p.

BALCSÓK I. 2001: *Sokasodó gondok - szerény lehetőségek az északkeleti határmente munkaerőpiacán.* - In: Baranyi B. (szerk.): A határmentiség kérdőjelei az Északkelet-Alföldön. MTA RKK, Pécs, pp. 170-215.

BARANYI B. 1998: *Hajdú-Bihar megye*. - In: Süli-Zakar I. (főszerk.): Hajdú-Bihar megye kézikönyve. Csiszér Bt. - CEBA Kiadó, pp. 17-116.

BELINA, B. 2002: *Videoüberwachung öffentlicher Räume in Großbritannien und Deutschland.* Geographische Rundschau 7/8. pp. 16-22.

BERÉNYI I. 1992: *Az alkalmazott szociálgeográfia elméleti és módszertani kérdései.* Akadémiai Kiadó, Budapest, 165 p.

BERÉNYI I. 1997: *A szociálgeográfia értelmezése.* ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 135 p.

BERÉNYI I. 2001: *Adalékok a városi élettér szociálgeográfiai felfogásához.* Földrajzi Értesítő 1-4. pp. 143-159.

BERÉNYI I. 2002: *A szociálgeográfia társadalomtudományi kapcsolódásai.* - In: Abonyiné Palotás J. - Becsei J. - Kovács Cs. (szerk.): A magyar társadalomföldrajzi kutatás gondolatvilága. SZTE Gazdaság- és Társadalomföldrajzi Tanszék, Szeged, pp. 37-51.

BERÉNYI I. 2003: *A funkcionális tér szociálgeográfiai elemzése.* MTA FKI, Budapest, 180 p.

BLOCK, C. R. 1994: *STAC Hot Spot Areas: A Statistical Tool for Law Enforcement Decisions.* Illinois Criminal Justice and Information Authority, Chicago. http://www.icjia.state.il.us/public/pdf/stac/Hotspot.pdf - letöltés: 2004. 11. 25.

BLOCK, R. L. - BLOCK, C. R. 1995: *Space, Place and Crime: Hot Spot Areas and Hot Places of Liquor-related Crime.* - In: Eck, J. E. - Weisburd, D. (eds.): Crime and Place. Crime Prevention Studies 4. Criminal Justice Press, Monsey, pp. 145-184.

BOBA, R. 2001: *Introductory Guide to Crime Analysis and Mapping.* U. S. Department of Justice, Community Oriented Policing Services, 74 p.

BORSI Z. - HALÁSZ K. 1972: *A bűnözés megismerésének statisztikai módszerei*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 422 p.

BRANTINGHAM, P. L. - BRANTINGHAM, P. J. 1982: *Mobility, Notoriety and Crime: A study of Crime Patterns in Urban Nodal Points.* Journal of Environmental Systems 11. pp. 89-99.

BRANTINGHAM, P. L. - BRANTINGHAM, P. J. 1995: *Location Quotients and Crime Hot Spots in the City.* - In: Block, C. R. - Dabdoub, M. - Fregly, S. (eds.): Crime Analysis Through Computer Mapping. Police Executive Research Forum, Washington DC, pp. 129-149.

BRANTINGHAM, P. L. - BRANTINGHAM, P. J. 1997: *Mapping Crime for Analytical Purposes: Location Quotients, Counts and Rates.* - In: Weisburd, D. - McEwen, J. T. (eds.): Crime Mapping and Crime Prevention. Crime Prevention Studies 8. Criminal Justice Press, Monsey, pp. 263-288.

BUERGER, M. E. - COHN, E. G. - PETROSINA, A. J. 1995: *Defining the „Hot Spots of Crime": Operationalizing Theoretical Concepts for Field Research.* - In: Eck, J. E. - Weisburd, D. (eds.): Crime and Place. Crime Prevention Studies 4. Criminal Justice Press, Monsey, pp. 237-258.

BUSLIK, M. - MALTZ, M. D. 1997: *Power to the People: Mapping and Information Sharing in the Chicago Police Department.* - In: Weisburd, D. - McEwen, J. T. (eds.): Crime Mapping and Crime Prevention. Crime Prevention Studies 8. Criminal Justice Press, Monsey, pp. 113-130.

CANTER, P. R. 1997: *Geographic Information Systems and Crime Analysis in Baltimore County, Maryland.* - In: Weisburd, D. - McEwen, J. T. (eds.): Crime Mapping and Crime Prevention. Crime Prevention Studies 8. Criminal Justice Press, Monsey, pp. 157-190.

CECCATO, V. - HAINING, R. - SIGNORETTA, P. 2002: *Exploring Offence Statistics in Stockholm City Using Spatial Analysis Tools.* Annals of the Association of American Geographers 1. pp. 29-51.

CSÉFALVAY Z. 1994: *A modern társadalomföldrajz kézikönyve.* IKVA Könyvkiadó Kft., Budapest, 366 p.

DÁVID G. 1988: *A városi bűnözés intenzitása.* Belügyi Szemle 10. pp. 16-25.

DÉRI P. 2000: *Bűnözési statisztika és a valóság.* BM Kiadó, Budapest, 174 p.

ECK, J. E. - WEISBURD, D. 1995: *Crime Places in Crime Theory.* - In: Eck, J. E. - Weisburd, D. (eds.): Crime and Place. Crime Prevention Studies 4. Criminal Justice Press, Monsey, pp. 1-33. http://www.popcenter.org/library/CrimePrevention/Volume%2004/index.htm - letöltés: 2004. 02. 18.

ECK, J. E. - CHAINEY, S. - CAMERON, J. G. - LEITNER, M. - WILSON, R. E. 2005: *Mapping Crime: Understanding Hot Spots.* U.S. Department of Justice, National Institute of Justice, Washington DC, 71 p. http://www.ncjrs.gov/pdffiles1/nij/209393.pdf - letöltés: 2007. 09. 07.

ERDŐSI S. 2002/a: *Régi-új javaslatok a bűnözés méréséhez.* Belügyi Szemle 4. pp. 109-128.

ERDŐSI S. 2002/b: *Feljegyzés a bűnözési térképről.* Kriminalstatisztikai Értesítő 36. 20 p.

FEHÉR L. 1996: *A női bűnözés.* - In: Gönczöl K. - Korinek L. - Lévai M. (szerk.): Kriminológiai ismeretek - bűnözés - bűnözéskontroll. Corvina, pp. 272-279.

FERGE ZS. 1999: *Szegénység és bűnözés, azaz: van-e dezintegrációs és decivilizációs veszély?* Belügyi Szemle 2. pp. 3-27.

FREHSEE, D. 1978: *Strukturbedingungen urbaner Kriminalität - Eine Kriminalgeographie der Stadt Kiel unter besonderer Berücksichtigung der Jugendkriminalität.* Kriminologische Studien 29., Otto Schwartz & Co, Göttingen, 467 p.

FREHSEE, D. 1981/a: *Die kulturelle Struktur städtischer Deliquenzgebiete. Ein Beitrag zur Kriminalökologie.* - In: Hellmer, J. (Hrsg.): Beiträge zur Kriminalgeographie. Kriminologische Forschungen 12. Duncker & Humblot, Berlin, pp. 116-126.

FREHSEE, D. 1981/b: *Kriminalgeographie - ein Ansatz zu einem natürlicheren Verständnis des gesellschaftlichen Phänomens „Kriminalität".* - In: Hellmer, J. (Hrsg.): Beiträge zur Kriminalgeographie. Kriminologische Forschungen 12. Duncker & Humblot, Berlin, pp. 127-140.

GARAI T. 2002: *Az épített környezet hatása a bűnözésre.* Település- és Térségfejlesztés 3. pp. 45-50.

GIDDENS, A. 1995: *Szociológia.* Osiris Kiadó, Budapest, 771 p.

GÖNCZÖL K. 1993: *A bűnözés társadalmi összefüggései.* Társadalmi Szemle 3. pp. 37-48.

GÖNCZÖL K. 1996/a: *A bűnözés társadalmi reprodukciója Magyarországon a kilencvenes években.* - In: Gönczöl K. - Korinek L. - Lévai M. (szerk.): Kriminológiai ismeretek - bűnözés - bűnözéskontroll. Corvina, pp. 108-118.

GÖNCZÖL K. 1996/b: *Devianciák, devianciakontroll, bűnmegelőzési stratégiák.* - In: Gönczöl K. - Korinek L. - Lévai M. (szerk.): Kriminológiai ismeretek - bűnözés - bűnözéskontroll. Corvina, pp. 119-134.

GÖRGÉNYI I. 2000: *Nemzetközi és miskolci viktimizációs felmérések.* - In: Tauber I. (szerk.): Tanulmányok Vigh József 70. születésnapjára. ELTE ÁJK, Budapest, pp. 86-108.

GYERGYÓI S. 1990: *Kirekesztéstől a beilleszkedésig.* MOZAIK Kiadó Iroda, Debrecen, 691 p.

HARRIES, K. 1999: *Mapping Crime: Principle and Practice.* U.S. Department of Justice, National Institute of Justice, Crime Mapping Research Center, Washington DC, 193 p. http://www.ncjrs.org/html/nij/mapping/pdf.html - letöltés: 2004. 02. 18.

HEGEDŰS A. 2002: *Bevezető a bűnözési és baleseti pont-térkép rendszerhez.* Kriminalexpo, 5 p. http://www.b-m.hu - letöltés: 2002. 11. 14.

HELLDÖRFER, H. 1974: *Nürnberg - Kriminalgeographie einer Großstadt. Ein Überblick.* - In: Stadt und Stadtraum. Forschungs- und Sitzungsberichte 97. Akademie zur Raumforschung und Landesplanung, Hannover, pp. 151-169.

HELLMER, J. 1972: *Kriminalitätsatlas der Bundesrepublik Deutschland und West-Berlins. Ein Beitrag zur Kriminalgeographie.* Schriftenreihe des Bundeskriminalamtes, Bundeskriminalamt, Wiesbaden, pp. 13-39. und 81-85.

HELLMER, J. 1981: *Kriminalgeographie und Verbrechensbekämpfung.* - In: Hellmer, J. (Hrsg.): Beiträge zur Kriminalgeographie. Kriminologische Forschungen 12. Duncker & Humblot, Berlin, pp. 9-23.

HENTIG, H. V. 1961: *Der kriminelle Mensch im Kräftespiel von Zeit und Raum.* - In: Das Verbrechen 1. Berlin, 212 p.

HERBERT, D. T. 1982: *The Geography of Urban Crime.* Longman, London, 120 p.

HEROLD, H. 1968: *Kriminalgeographie - Ermittlung und Untersuchung der Beziehungen zwischen Raum und Kriminalität.* Grundlagen der Kriminalistik 4. Steintor Verlag, Hamburg, pp. 201-244.

HEROLD, H. 1969: *Kriminalgeographie.* Die Polizei 60. pp. 81-87.

HEROLD, H. 1973: *Földrajz és bűnözés.* Belügyi Szemle Tájékoztatója 17. pp. 79-85.

HEROLD, H. 1977: *Die Bedeutung der Kriminalgeographie für die polizeiliche Praxis.* Kriminalistik 7. pp. 289-296.

IRK F. 1996: *Balesetek, gondatlan bűnözés, közlekedési bűnözés.* - In: Gönczöl K. - Korinek L. - Lévai M. (szerk.): Kriminológiai ismeretek - bűnözés - bűnözéskontroll. Corvina, pp. 198-210.

KÁTAI TÓTH B. 2003: *A magyar államhatárhoz kapcsolódó jogsértő cselekmények az ezredfordulón (Kriminálföldrajzi elemzés a Határőrség tevékenységének tükrében).* Szakdolgozat, Rendőrtiszti Főiskola, Budapest, 73 p.

KEMENES M. 2000: *Magyarország közlekedésbiztonságának alakulása.* 15 p. http://www.b-m.hu - letöltés: 2000. 10. 12.

KEREZSI K. 1996: *Az erőszakos bűnözés.* - In: Gönczöl K. - Korinek L. - Lévai M. (szerk.): Kriminológiai ismeretek - bűnözés - bűnözéskontroll. Corvina, pp. 155-171.

KEREZSI K. 2003: *A kriminológiai és a büntetőpolitika kapcsolata.* Kriminológiai tanulmányok 40. OKrI, Budapest, pp. 121-159.

KEREZSI K. - RITTER I. 1999: *„Közösségi bűnmegelőzés az V. kerületben" c. bűnmegelőzési akció-kutatási projekt beszámolója.* Országos Kriminológiai és Kriminalisztikai Intézet, Budapest, 64 p.

KEREZSI K. - RITTER I. 2000: *Budapest V. kerületének bűnözési térképe.* Belügyi Szemle 10. pp. 20-53.

KEREZSI K. - KÓ J. 2001: *A IX. kerület bűnözési térképe.* Belügyi Szemle 7-8. pp. 100-124.

KEREZSI K. - FINSZTER G. - KÓ J. - GOSZTONYI G. 2001: *A területi bűnmegelőzés lehetőségei Budapest V., IX. és XXII. kerületében.* Kriminológiai tanulmányok 38. OKrI, Budapest, pp. 112-180.

KEREZSI K. - FINSZTER G. - KÓ J. - GOSZTONYI G. 2003: *Nagyvárosi bűnözés. Bűnmegelőzés Budapest V., IX.. és XXII. kerületében.* OKrI - Bíbor Kiadó, Budapest, 385 p.

KERTÉSZ I. 1996: *A bűnügyi statisztika nemzetközi összehasonlításának lehetőségei.* Statisztikai Szemle 1. pp. 16-34.

KERTÉSZ I. 1997: *Szociológiai módszerek a bűnözés megismerésében I-VI. rész.* Belügyi Szemle 3-8.

KERTÉSZ I. 1999: *A bűn európai útjain.* Belügyi Szemle 9. pp. 45-100.

KERTÉSZ I. 2001: *Áldozattá válási felmérés.* Belügyi Szemle 7-8. pp. 72-99.

KOBOLKA I. 2001/a: *A bűnözés alakulása (a számok tükrében) a jugoszláv utódállamok és Románia államhatárával szomszédos megyékben az 1996-2000. években.* - In: Magyar Földrajzi Konferencia 2001. Tudományos Közleményei CD, SZTE TTK Természeti Földrajzi Tanszék, Szeged, 11 p.

KOBOLKA I. 2001/b: *Migráció Magyarországon különös tekintettel biztonságpolitikai szempontokra.* Szakmai Tudományos Közlemények, KBH Tudományos Kutatóhely és a MH Térképész Szolgálat, Budapest, pp. 167-185.

KOBOLKA I. 2003: *A magyar-szlovén és a magyar-horvát államhatárok biztonságföldrajzi kérdései, különös tekintettel a szervezett bűnözésre.* Disszertáció tézisei. PTE Földrajzi Intézet, 14 p.

KOBOLKA I. - RITECZ GY. - SALLAI J. 2003/a: *A Magyar Köztársaság államhatárának ezredfordulós kriminálföldrajza.* Szakmai Tudományos Közlemények, KBH Tudományos Kutatóhely és a MH Térképész Szolgálat, Budapest, pp. 82-97.

KOBOLKA, I. - RITECZ, GY. - SALLAI, J. 2003/b: *The Criminal Geography of the Borders of the Republic of Hungary at the Millennium.* Európa 2002 2. pp. 35-44.

KOBOLKA I. - RITECZ GY. - SALLAI J. 2004: *Szabadság, biztonság és jog térségének kiterjesztése a Kárpát-medencében.* Szakmai Tudományos Közlemények, KBH Tudományos Kutatóhely és a MH Térképész Szolgálat, Budapest, pp. 34-51.

KOCSIS K. - KOVÁCS Z. 1991/a: *A magyarországi cigánynépesség társadalomföldrajza.* - In: Utasi Á. - Mészáros Á. (szerk.): Cigány lét. MTA Politikai Tudományok Intézete, Budapest, pp. 78-105.

KOCSIS K. - KOVÁCS Z. 1991/b: *A cigányság helye az Alföld társadalmában.* - In: Simon I. (szerk.): Alföldi Társadalom II. MTA RKK Alföldi Kutatócsoport, Békéscsaba, pp. 5-19.

KORINEK L. 1988: *Rejtett bűnözés.* Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 312 p.

KORINEK L. 1989: *A munkanélküliség és a bűnözés kapcsolatának néhány kérdése.* Belügyi Szemle 8. pp. 30-34.

KORINEK L. 1995: *Félelem a bűnözéstől.* Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 224 p.

KORINEK L. 1996: *A bűnözés visszatükröződése. Látens bűnözés, bűnözésábrázolás, félelem a bűnözéstől.* - In: Gönczöl K. - Korinek L. - Lévai M. (szerk.): Kriminológiai ismeretek - bűnözés - bűnözéskontroll. Corvina, pp. 75-92.

KORINEK L. - HIMA T. 1995: *Az építészeti bűnmegelőzés. „A bűn barikádjai" I-II.* Falu Város Régió 1-2. pp. 15-19. és 4-5. pp. 47-52.

KOVACSICSNÉ NAGY K. 1978: *Bevezetés a kriminálinformatikába.* Akadémiai Kiadó, Budapest, 299 p.

KOVÁCS CS. 2001: *Határ menti települések néhány népességföldrajzi sajátossága az Alföld északkeleti részén, különös tekintettel a cigány etnikum helyzetére.* - In: Baranyi B. (szerk.): A határmentiség kérdőjelei az Északkelet-Alföldön. MTA RKK, Pécs, pp. 216-231.

KOVÁCS GY. 1998: *A polgárőrség és a közrendvédelem.* Szakdolgozat, Rendőrtiszti Főiskola Közrendvédelmi Tanszék, Budapest, 36 p.

KOVÁCS Z. 1989: *A bűnözésföldrajz lehetőségei hazánkban.* Műhely 9. MTA FKI, Budapest, 11 p.

KOVÁCS Z. 1990: *A bűnözésföldrajz szerepe a városi környezetminősítésben.* Műhely 6. MTA FKI, Budapest, 13 p.

KOZMA E. - HÉJJA I. - STEFANCSIK F. 1993: *Katonaföldrajzi kézikönyv.* Zrínyi Kiadó, Budapest, 179 p.
KOZMA G. 1997: *Társadalmi-gazdasági hatások.* - In: Kerényi A. (szerk.): A Debreceni Nagyerdei Park Rendezési Tervének várható környezeti, ökológiai és társadalmi hatásai. Debrecen, pp. 157-163.
KÓ J. 1998: *Vélemények a bűnözésről.* Kriminológiai és kriminalisztikai tanulmányok 35. OKKrI, Budapest, pp. 9-46.
KÓ J. 1999: *Vélemények a bűnözésről és a bűnmegelőzésről.* Kriminológiai Közlemények 57. Magyar Kriminológiai Társaság, Budapest, pp. 129-191.
KÓ J. 2002: *Hosszú távú idősorok vizsgálata vagyon elleni bűncselekmények esetében.* Belügyi Szemle 4. pp. 84-100.
KÓ J. - MÜNNICH I. 2000: *Új szegénység és bűnözés.* Valóság 6. pp. 26-35.
KÖKÉNYESI A. 2002: *A térfigyelő és térinformatikai rendszerek jelentősége a bűnmegelőzésben és a bűnüldözésben.* Kriminalexpo, 25 p. http://www.b-m.hu - letöltés: 2002. 11. 14.
KÖVÉR Á. 1998: *Női bűnözés a rendszerváltás előtt és után.* Belügyi Szemle 3. pp. 5-13.
KRÁNITZ M. 1976: *A bűnözés területi sajátosságai kutatásának egyes kérdései.* Kriminológiai és kriminalisztikai tanulmányok 13. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest pp. 237-276.
KRÁNITZ M. 1977: *A bűnözés területi eltéréseinek kutatásáról.* Kriminológiai és kriminalisztikai tanulmányok 14. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest pp. 151-200.
KRÁNITZ M. 2002: *A bűnözés „előszobája"?.* - In: Kriminológiai tanulmányok 39. OKrI, Budapest, pp. 179-211.
LADÁNYI J. 1991: *Szabadságvesztés-büntetésüket töltők lakóhelyeinek térbeni elhelyezkedése Budapesten.* Tér és Társadalom 4. pp. 17-35.
LÉVAI M. 1996: *A magyar kriminológiai gondolkodás fejlődése a kialakulástól a XX. század nyolcvanas éveinek végéig.* - In: Gönczöl K. - Korinek L. - Lévai M. (szerk.): Kriminológiai ismeretek - bűnözés - bűnözéskontroll. Corvina, pp. 9-44.
LŐCSEI H. 2002: *A hazai kistérségek belső tagoltsága.* - In: Nemes Nagy J. (szerk.): Regionális Tudományi Tanulmányok 7. ELTE Regionális Földrajzi Tanszék, Budapest, pp. 85-106.
LUFF, J. 1998: *Regionalanalysen - Modeerscheinung oder unverzichtbares Planungsinstrument?* Kriminalistik 12. pp. 776-780.
LUFF, J. 2004: *Kriminologische Regionalanalysen: Zu Moden und Methoden, Notwendigkeit und Nutzen.* - In: Kerner, H-J. - Marks, E. (Hrsg.): Internetdokumentation Deutscher Präventionstag. Hannover, 9 p. http://www.praeventionstag.de/content/9_praev/doku/luff/index_9_luff.html - letöltés: 2005. 02. 10.
MAROSI L. 1999: *A bűncselekmények gyakoriságának változása térben és időben.* Területi Statisztika 1. pp. 64-83.
MAROSI S. - SOMOGYI S. (szerk.) 1990: *Magyarország kistájainak katasztere I.* MTA FKI, Budapest, pp. 170-298.
MARTONNÉ ERDŐS K. 2001: *Magyarország tájföldrajza*. Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, pp. 51-79.

MAZEROLLE, L. G. - BELLUCCI, C. - GAJEWSKI, F. 1997: *Crime Mapping in Police Departments: the Challenges of Building a Mapping System.* - In: Weisburd, D. - McEwen, J. T. (eds.): Crime Mapping and Crime Prevention. Crime Prevention Studies 8. Criminal Justice Press, Monsey, pp. 131-155.

MÁTYÁS, SZ. 2006: *Law Enforcement Agencies and Frontiers.* - In: Süli-Zakar, I. - Horga, I. (eds.): Regional Development in the Romanian-Hungarian Cross-border Space - From National to European Perspective. Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, pp. 45-52.

MÁTYÁS SZ. 2007: *A határon átnyúló magyar-román rendvédelmi együttműködések bűnözésföldrajzi kérdései.* - In: Süli-Zakar I. (szerk.): Tanár Úrnak Tisztelettel! - 56 tanulmány Dr. Korompai Gábor 70. születésnapjára. Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, pp. 317-321.

MCEWEN, J. T. - TAXMAN, F. S. 1995: *Applications of Computerized Mapping to Police Operations.* - In: Eck, J. E. - Weisburd, D. (eds.): Crime and Place. Crime Prevention Studies 4. Criminal Justice Press, Monsey, pp. 259-284.

MICHALKÓ G. 1996: *A nemzetközi turizmus bűnözésföldrajzi aspektusai Budapesten.* Belügyi Szemle 11. pp. 12-30.

MICHALKÓ G. 1999: *A városi turizmus elmélete és gyakorlata.* MTA FKI, Budapest, 165 p.

MICHALKÓ G. 2002/a: *Magyarország turizmusának kriminálgeográfiája.* Belügyi Szemle 10. pp. 68-85.

MICHALKÓ G. 2002/b: *A bevásárlóturizmussal összefüggő jogsértések területi vonatkozásai Magyarországon.* - In: Szónokyné Ancsin G. (szerk.): Határok és az Európai Unió. SZTE, Szeged, pp. 403-412.

MICHALKÓ, G. 2003: *Tourism Eclipsed by Crime: The Vulnerability of Foreign Tourists in Hungary.* Journal of Travel & Tourism Marketing 2/3. pp. 159-172.

MICHALKÓ G. 2004: *A határ menti bűncselekmények turizmusföldrajzi aspektusai Magyarországon.* - In: Hautzinger Z. (szerk.): Pécsi Határőr Tudományos Közlemények III. Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoportja, Pécs, pp. 189-200.

MICHALKÓ, G. 2005: *Zusammenhang zwischen Kriminalität und Tourismus in Ungarn.* Europa Regional 2. pp. 76-82.

MICHÁLEK, A. 1995: *Priestorová diferenciácia kriminality a vybraných trestných činov v SR (na ùrovni okresov).* Geografickỳ Časopis 2. Bratislava, pp. 93-108.

MISKINÉ FEKETE Á. 2002: *Az elmúlt tíz év a bűnözés alakulásának tükrében.* Belügyi Szemle 4. pp. 63-83.

MOLNÁR J. 1984: *A város és a bűnözés.* Kriminológiai és kriminalisztikai tanulmányok 21. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest pp. 99-136.

MOLNÁR J. 1996: *Életkor és bűnözés.* - In: Gönczöl K. - Korinek L. - Lévai M. (szerk.): Kriminológiai ismeretek - bűnözés - bűnözéskontroll. Corvina, pp. 258-271.

NAGY J. 2003: *A Vám- és Pénzügyőrség rendészeti feladatai az Európai Unióhoz csatlakozás küszöbén.* Magyar Rendészet 1-2. pp. 180-183.

NEMES NAGY J. (szerk.) 2005: *Regionális elemzési módszerek.* Regionális Tudományi Tanulmányok 11. ELTE Regionális Földrajzi Tanszék - MTA-ELTE Regionális Tudományi Kutatócsoport, Budapest, 284 p.

NEWMAN, O. 1972: *Defensible Space. Crime Prevention through Urban Design.* MacMillan, New York.

NEWMAN, O. 1996: *Creating Defensible Space.* U. S. Department of Housing and Urban Development, Office of Policy Development and Research, Washington DC, 123 p. http://www.defensiblespace.com - letöltés: 2005. 02. 10.

NOMMEL, J. 2000: *Raumstruktur und Kriminalität - eine GIS-Analyse für die Hansestadt Hamburg*. 21 p. http://www.oecos-umweltplanung.de/crimemaps_nommel.pdf - letöltés: 2005. 02. 10.

NYÁRI K. 1987: *A Jászság és a Nagykunság bűnözésének sajátosságait kutató munka megszervezése.* Belügyi Szemle 8. pp. 44-50.

OUSEY, G. C. 2000: *Explaining Regional and Urban Variation in Crime: A Review of Research.* Criminal Justice 1. pp. 261-308.

PÓCZIK SZ. 1996: *Rendszerváltás és kriminalitás: külföldiek és cigányok a bűnpiacon.* Valóság 6. pp. 73-102.

PÓCZIK SZ. 1999/a: *Etnikai hátrányok és a roma kisebbség kriminológiai nézőpontból.* Belügyi Szemle 7-8. pp. 15-39.

PÓCZIK SZ. 1999/b: *Külföldi bűnelkövetők Magyarországon a kriminálstatisztika tükrében 1989-1997.* Belügyi Szemle 9. pp. 28-44.

PÓCZIK SZ. 2001: *Roma bűnelkövetők a statisztikák tükrében.* Kriminológiai tanulmányok 38. OKrI, Budapest, pp. 266-293.

PÖDÖR A. 2005: *Térinformatikai alapú bűnözési térképek alkalmazása a helyi bűnmegelőzési stratégia kidolgozásában.* 32 p. http://www.otk.hu/cd05/4szerk/P%C3%B6d%C3%B6r%20Andrea.htm - letöltés: 2007. 07. 04.

PÖDÖR A. 2006: *Térinformatikai alapú bűnmegelőzési stratégia.* 104 p. http://www.web.t-online.hu/konyadr/index_elemei/UntitledFrame-4_elemei/m2-iromany/bmakepnelkul.doc - letöltés: 2007. 07. 04.

PUSZTAI L. 1996: *A gazdasági bűnözés.* - In: Gönczöl K. - Korinek L. - Lévai M. (szerk.): Kriminológiai ismeretek - bűnözés - bűnözéskontroll. Corvina, pp. 186-197.

RATCLIFFE, J. H. - MCCULLAGH, M. J. 1998: *Aoristic Crime Analysis.* International Journal of Geographical Information Science 7. pp. 751-764.

RICH, T. F. 1995: *The Use of Computerized Mapping in Crime Control and Prevention Programs.* U. S. Department of Justice, National Institute of Justice, Washington DC, 12 p. http://www.nlectc.org/pdffiles/riamap.pdf - letöltés: 2004. 11. 25.

RITECZ GY. 2002: *Az illegális migráció és az EU csatlakozás hatása a magyar Határőrség zöldhatár őrizetére*. Doktori (PhD) Értekezés (tervezet), ZMNE, Budapest, 146 p.

RITECZ GY. - SALLAI J. 1999: *Az államhatár 1998. évi kriminálföldrajzi elemzése*. Rendvédelmi füzetek 10. Rendőrtiszti Főiskola, Budapest, 27 p.

RITECZ, GY. - SALLAI, J. 2002: *Géographie criminelle des frontières hongroises.* Le courrier des pays de l'Est, Janvier, pp. 59-69.

ROGERS, D. 2000: *Trends in Crime Analysis and Crime Mapping.* Law Enforcement Technology 5. pp. 36-42.

ROLFES, M. 2003: *Sicherheit und Kriminalität in Deutschen Städten. Über die Schwierigkeiten, ein soziales Phänomen räumlich zu fixieren.* Berichte zur deutschen Landeskunde 4. pp. 329-348.

RONCEK, D. W. - MAIER, P. A. 1991: *Bars, Blocks and Crimes Revisited: Linking the Theory of Routine Activities to the Empiricism of Hot Spots.* Criminology 29. pp. 725-755.

ROSSMO, K. 1995: *Place, Space and Police Investigations: Hunting Serial Violent Criminals.* - In: Eck, J. E. - Weisburd, D. (eds.): Crime and Place. Crime Prevention Studies 4. Criminal Justice Press, Monsey, pp. 217-236.

RUPPRECHT, R. 1974: *Kriminalstruktur. Theoretische Probleme und praktische Beispiele.* Kriminalistik 11. pp. 481-489.

SALGÓ L. 2002: *A bűnözési térkép és a bűnügyi statisztikát kiváltó új értékelési módszerek koncepciója a bűnmegelőzés szolgálatában.* Kriminalexpo, 8 p. - www.b-m.hu - letöltés: 2002. 11. 14.

SALLAI J. 2002: *Ukrán-magyar határ kriminálföldrajza 1990-2002.* - In: Szónokyné Ancsin G. (szerk.): Határok és az Európai Unió. SZTE, Szeged, pp. 413-422.

SALLAI J. 2003: *A magyar-ukrán határ az euroatlanti csatlakozás tükrében.* Hadtudomány 2. pp. 107-116.

SALLAI J. - RITECZ GY. 2001: *A Magyar Köztársaság határrendje és a határbiztonsága a „Schengeni" elvek EU-ba való beépülése, illetve Magyarország Uniós csatlakozása tükrében.* Szakmai Tudományos Közlemények, KBH Tudományos Kutatóhely és a MH Térképész Szolgálat, Budapest, pp. 187-202.

SÁRKÁNY I. 2000: *Az erőszakos bűnözés terjedelme, alakulása, területi megoszlása.* Belügyi Szemle 11. pp. 52-78.

SCHNEIDER, H. J. 1979: *Städteplanung und Baugestaltung.* - In: Sieverts, R. - Schneider, H. J. (Hrsg.): Handwörterbuch der Kriminologie. Walter de Gruyter, Berlin, pp. 181-197.

SCHNEIDER, H. J. 1987: *Kriminalgeographie, -ökologie und -topographie.* - In: Schneider, H. J.: Kriminologie. Walter de Gruyter, Berlin, New York, pp. 327-337.

SCHWIND, H.-D. 1979: *Kriminalgeographie.* - In: Sieverts, R. - Schneider, H. J. (Hrsg.): Handwörterbuch der Kriminologie. Walter de Gruyter, Berlin, pp. 169-181.

SCHWIND, H.-D. 2000: *Raumstruktur und Kriminalität (Kriminalgeographie).* - In: Schwind, H.-D.: Kriminologie: Eine praxisorientierte Einführung mit Beispielen. Kriminalistik Verlag, Heidelberg, pp. 289-307.

SCHWIND, H.-D. - AHLBORN, W. - WEIB, R. 1978: *Empirische Kriminalgeographie. Bestandsaufnahme und Weiterführung am Beispiel von Bochum („Kriminalitätsatlas Bochum").* BKA, Wiesbaden, pp. 1-23.

SHERMAN, L. W. 1995: *Hot Spots of Crime and Criminal Careers of Places.* - In: Eck, J. E. - Weisburd, D. (eds.): Crime and Place. Crime Prevention Studies 4. Criminal Justice Press, Monsey, pp. 35-52.

SHERMAN, L. W. - GARTIN, P. R. - BUERGER, M. E. 1989: *Hot Spots of Predatory Crime: Routine Activities and the Criminology of Place.* Criminology 27. pp. 27-55.

SORENSEN, S. L. 1997: *SMART Mapping for Law Enforcement Settings: Integrating GIS and GPS for Dynamic, Near-Real Time Applications and Analysis.* - In: Weisburd, D. - McEwen, J. T. (eds.): Crime Mapping and Crime Prevention. Crime Prevention Studies 8. Criminal Justice Press, Monsey, pp. 349-378.

SPELMAN, W. 1995: *Criminal Careers of Public Places.* - In: Eck, J. E. - Weisburd, D. (eds.): Crime and Place. Crime Prevention Studies 4. Criminal Justice Press, Monsey, pp. 115-144.

STAUBER P. 2002: *Térinformatikai alkalmazási lehetőségek a bűnüldözésben és a bűnmegelőzésben.* Belügyi Szemle 11-12. pp. 91-104.

STEINHILPER, G. 1976: *Arbeitslosigkeit und Kriminalität.* Kriminalistik 9. pp. 385-389.

STEINHILPER, G. 1981: *Kriminalitätsatlas Bochum - Eine praxisorientierte kriminalgeographische Studie.* Bewährungshilfe 4. pp. 306-319.

SÜLI-ZAKAR I. 1994: *Debrecen és Kelet-Magyarország (Egy regionális központ és a regionalizmus országunk keleti részén).* - In: Süli-Zakar I. (szerk.): Tanulmányok Debrecen városföldrajzából. KLTE Társadalomföldrajzi Tanszék, Debrecen, pp. 7-72.

SÜLI-ZAKAR I. (főszerk.) 1998: *Hajdú-Bihar megye kézikönyve.* Csiszér Bt. - CEBA Kiadó, 948 p.

SÜLI-ZAKAR I. 2001: *Hajdú-Bihar megye kialakulása.* Északkelet-Magyarország 6. pp. 4-20.

SÜLI-ZAKAR I. - BÉRES CS. 1993: *Hajdú-Bihar megye. A térbeli társadalmi-gazdasági fejlődés lehetőségei és problémái.* Debrecen, 282 p.

SZABÓ A. - KOLTAINÉ TÓTH M. 1987: *A bűnözés településhálózati megoszlása.* Belügyi Szemle 10. pp. 3-13.

TAKÁCS L. 1998: *A vagyon elleni bűnözés területi szerkezete Magyarországon.* Szakdolgozat, ELTE Regionális Földrajzi Tanszék, 66 p.

TAUBER I. 1991: *Bűnözés és társadalmi struktúra.* INFO-Társadalomtudomány 16. pp. 31-35.

TAUBER I. 1996/a: *Kutatási módszerek a kriminológiában.* - In: Gönczöl K. - Korinek L. - Lévai M. (szerk.): Kriminológiai ismeretek - bűnözés - bűnözéskontroll. Corvina, pp. 45-52.

TAUBER I. 1996/b: *A vagyon elleni bűnözés kriminológiai problémái.* - In: Gönczöl K. - Korinek L. - Lévai M. (szerk.): Kriminológiai ismeretek - bűnözés - bűnözéskontroll. Corvina, pp. 137-154.

TAUBER I. 1996/c: *A deviancia mint kisebbség, a kisebbségek devianciája.* - In: Gönczöl K. - Korinek L. - Lévai M. (szerk.): Kriminológiai ismeretek - bűnözés - bűnözéskontroll. Corvina, pp. 296-308.

TAUBER I. 2003: *Rendszerváltás - bűnözés.* Belügyi Szemle 7-8. pp. 80-97.

TÓTH A. 1996: *Hajdúböszörmény településmorfológiai képződményeinek változásai a XIX-XX. században.* Tér és Társadalom 2-3. pp. 111-121.

TÓTH A. 1999: *Bűnözésföldrajzi kutatások lehetőségei Hajdú-Bihar megyében.* - In: Füleky Gy. (szerk.): A táj változásai a Kárpát-medencében. GATE, Gödöllő, pp. 105-108.

TÓTH A. 2000: *Bűnözésföldrajzi vizsgálatok Hajdú-Bihar megyében.* - In: Süli-Zakar I. (szerk.): A földrajz jövője, a jövő földrajzosai. Geográfus Doktoranduszok III. Országos Konferenciája, DE TTK Földrajzi Tanszékcsoport, Debrecen, pp. 366-372.

TÓTH A. 2001/a: *Bűnözésföldrajzi kutatások területi dimenziói Magyarországon.* - In: Molnár J. (szerk.): Földrajz az egész világ. Geográfus Doktoranduszok V. Országos Konferenciája, Miskolc, pp. 264-270.

TÓTH A. 2001/b: *A bűnözésföldrajz kutatásának nemzetközi története a II. világháború időszakáig.* - In: Ekéné Zamárdi I. (szerk.): 10 éves a Debreceni Egyetem Társadalomföldrajzi és Területfejlesztési Tanszéke - Jubileumi tanulmányok. Debreceni Egyetem Társadalomföldrajzi és Területfejlesztési Tanszék, Debrecen, pp. 113-118.

TÓTH, A. 2002/a: *Illegal Activities Registered by the Border Guards in the 1990s - Case Study: Hungarian-Romanian Border Region.* - In: Süli-Zakar, I. (ed.): Borders and Cross-border Co-operations in the Central European Transformation Countries. Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, pp. 329-337.

TÓTH A. 2002/b: *A Határőrség által felfedett jogellenes cselekmények alakulása az 1990-es évtizedben, különös tekintettel a magyar-román határszakaszra.* Északkelet-Magyarország 3-4. pp. 43-46.

TÓTH, A. 2003/a: *Criminal Geography Studies in the Hungarian Border Region.* - In: Acta Geographica Debrecina 2001/2002. XXXVI. Debreceni Egyetem Földrajzi Intézet, Debrecen, pp. 193-206.

TÓTH A. 2003/b: *A Határőrség által felfedett jogellenes cselekmények bűnözésföldrajzi vizsgálata (1990-2001).* - In: Süli-Zakar I. (szerk.): Határok és határmentiség az átalakuló Közép-Európában. Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, pp. 375-387.

TÓTH A. 2003/c: *A Határőrség által felfedett jogellenes cselekmények alakulása a rendszerváltás után és az EU-tagságunkkal valószínűsíthető változások.* - In: Süli-Zakar I. (szerk.): Társadalomföldrajz - Területfejlesztés I-II. Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, pp. 405-422.

TÓTH A. 2004/a: *A kriminálgeográfiai kutatások aktualitása hazánkban.* Debreceni Szemle 1. pp. 13-24.

TÓTH A. 2004/b: *A jogellenes cselekmények vizsgálata az Orosházi Határőr Igazgatóság Hajdú-Bihar megyei illetékességi területén.* - In: Süli-Zakar I. (szerk.): Határon átnyúló kapcsolatok, humán erőforrások. Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, pp. 122-127.

TÓTH, A. 2004/c: *Criminal Geographical Study of the Crimes Committed Against Properties in Hajdú-Bihar County (1990-2002).* - In: Süli-Zakar, I. (ed.): Cross-border Co-operations - Schengen Challenges. Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, pp. 274-280.

TÓTH A. 2004/d: *Az államhatárhoz, határterülethez kapcsolódó jogellenes cselekmények.* - In: Süli-Zakar I. (témavezető): Magyarország határon átnyúló kapcsolatai (Az Interreg Közösségi Kezdeményezés magyarországi stratégiája). MEH, pp. 266-275.

TÓTH, A. 2005/a: *Criminal Geographical Study of the State Borders of Hungary - Case Study: Hungarian-Croatian and Hungarian-Austrian Border Regions.* - In: Ilić, M. (ed.): Regional Development Problems in Croatia and Neighboring Countries. Croatian Geographical Society, Zagreb, pp. 73-84.

TÓTH A. 2005/b: *A személyi sérüléssel járó közúti közlekedési balesetek kriminálgeográfiai vizsgálata Hajdú-Bihar megyében.* - In: Czimre K. (szerk.): Kisközségtől az eurorégióig - Prof. Dr. Süli-Zakar I. tiszteletére szerzett tanulmányok gyűjteménye. Didakt Kft., Debrecen, pp. 80-90.

TÓTH A. 2005/c: *A vagyon elleni bűncselekmények kriminálgeográfiai vizsgálata Hajdú-Bihar megyében.* - In: Süli-Zakar I. (szerk.): „Tájak - Régiók - Települések…" - Tisztelgés a 75 éves Enyedi György akadémikus előtt. Didakt Kft., Debrecen, pp. 128-134.

TÓTH A. 2007: *Személyi sérüléssel járó közúti közlekedési balesetek Hajdú-Bihar megyében.* - In: Süli-Zakar I. (szerk.): Tanár Úrnak Tisztelettel! - 56 tanulmány Dr. Korompai Gábor 70. születésnapjára. Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, pp. 117-125.

UKIG 2003: *Összefoglaló tájékoztató az országos közúthálózattal kapcsolatos megyei feladatokról - Hajdú-Bihar megye.*

VARGA G. - BÍRÓ GY. (szerk.) 2004: *Polgárőr kisokos 2004.* Hajdú-Bihar Megyei Polgárőr Szövetség, Debrecen.

VASS F. 1999: *Az embercsempészet mint az illegális migráció egy fajtája.* Határőrségi Tanulmányok 1. különszám, pp. 1-25.

VASS F. - VÁJLOK L. 2001: *Bel- és igazságügyi jogharmonizációs törekvéseink a Schengeni végrehajtási egyezmény tükrében.* Rendőrtiszti Főiskola, Rendvédelmi füzetek 2. Budapest, 22 p.
VAVRÓ I. 1985: *A bűnözés területi különbségei.* Statisztikai Szemle 10. pp. 988-1000.
VAVRÓ I. 1986: *Iskolai végzettség, társadalmi helyzet, bűnözés.* Statisztikai Szemle 3. pp. 261-277.
VAVRÓ I. 1993: *A bűnözés területi adatai 1981-1990.* - In: Enyedi Gy. (szerk.): Társadalmi-területi egyenlőtlenségek Magyarországon. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, pp. 275-295.
VAVRÓ I. 1994: *A demográfiai-társadalmi tényezők és a bűnözés kapcsolata.* Statisztikai Szemle 1. pp. 35-45.
VAVRÓ I. 1995: *A bűnözési gyakoriság területi különbségei.* Statisztikai Szemle 4-5. pp. 355-366.
VAVRÓ I. 1996: *A bűnözés mérésének módszerei; a magyarországi kriminalitás általános jellemzői.* - In: Gönczöl K. - Korinek L. - Lévai M. (szerk.): Kriminológiai ismeretek - bűnözés - bűnözéskontroll. Corvina, pp. 53-74.
VIGH J. 1996: *Bűnismétlők, visszaesők, veszélyes bűnözők.* - In: Gönczöl K. - Korinek L. - Lévai M. (szerk.): Kriminológiai ismeretek - bűnözés - bűnözéskontroll. Corvina, pp. 280-295.
VIGH J. 1998: *Kriminológiai alapismeretek.* Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 232 p.
VINCZE L. 2001: *Szomszédok Egymásért Mozgalom.* Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Megelőzési Alapítvány és J-N-Sz Megyei Rendőr-főkapitányság, Szolnok, 38 p.
VOGT , S. 1999: *Geographische Informationssysteme. Crime Mapping - Frischer Wind in der Kriminalitätsanalyse.* Kriminalistik 12. pp. 821-823.
VUICS T. (szerk.) 1995: *A társadalomföldrajz számítási és ábrázolási módszerei.* Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 222 p.
WEISBURD, D. - MCEWEN, J. T. 1997: *Crime Mapping and Crime Prevention.* - In: Weisburd, D. - McEwen, J. T. (eds.): Crime Mapping and Crime Prevention. Crime Prevention Studies 8. Criminal Justice Press, Monsey, pp. 1-23. http://www.popcenter.org/library/CrimePrevention/Volume%2008/index.htm - letöltés: 2004. 02. 18.
ZUBER, C. 2000: *Kriminalität in Basel - Tatorte und Tatzeiten vor dem Hintergrund gesamtgesellschaftlicher Desorganisationserscheinungen.* Geographica Helvetica 4. pp. 269-279.
A Polgárőrség Működési Szabályzata (2001)
Az Országos Polgárőr Szövetség Stratégiája (2001)
Hajdúböszörmény Város Bűnmegelőzési Koncepciója (2003)

Jogszabályok:

1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről
1990. évi LXV. törvény a helyi önkormányzatokról
11/1991. (IX. 6.) BM rendelet a rendőrkapitányságok illetékességi területének megállapításáról
1993. évi LXXXVI. törvény a külföldiek beutazásáról, magyarországi tartózkodásáról és bevándorlásáról
1994. évi XXXIV. törvény a Rendőrségről
10/1994. (V. 6.) BM rendelet a rendőr-főkapitányságok illetékességi területének megállapításáról szóló 11/1991. (IX. 6.) BM rendelet módosításáról
1995. évi C. törvény a vámjogról, a vámeljárásról, valamint a vámigazgatásról
3/1995. (III. 1.) BM rendelet a Rendőrség Szolgálati Szabályzatáról
10/1996. (III. 25.) PM rendelet a vámtörvény végrehajtásának részletes szabályairól
1997. évi XXXII. törvény a határőrizetről és a Határőrségről
66/1997. (XII. 10.) BM rendelet a határőrizetről és a Határőrségről szóló 1997. évi XXXII. törvény végrehajtásáról
1999. évi LXIII. törvény a közterület-felügyeletről
1999. évi LXIX. törvény a szabálysértésekről
218/1999. (XII. 28.) Kormányrendelet az egyes szabálysértésekről
30/2001. (XII. 11.) BM rendelet a Határőrség határrendészeti szerveinek és nyomozó hatóságainak illetékességi területéről
115/2003. (X. 28.) OGY. határozat a társadalmi bűnmegelőzés nemzeti stratégiájáról
2004. évi XIX. törvény a Vám- és Pénzügyőrségről
24/2004. (IV. 23.) PM rendelet a Vám- és Pénzügyőrségről szóló törvény végrehajtásáról
18/2004. (VI. 1.) BM rendelet a Határőrség határrendészeti szerveinek és nyomozó hatóságainak illetékességi területéről
22/2004. (VI. 2.) BM rendelet a megyei (budapesti) rendőr-főkapitányságok és rendőrkapitányságok illetékességi területének megállapításáról
Schengeni Egyezmény - http://www.zmne.hu/tanszekek/hor/indul/Schengen/egyezm.htm - letöltés: 2003. 04. 02.

Adatbázisok:

1990. és 2001. évi Népszámlálások Hajdú-Bihar megyei kötetei (KSH)
ERÜBS - egységes rendőrségi-ügyészségi bűnügyi statisztika
Hajdú-Bihar Megye Statisztikai Évkönyve 1990-2003 (KSH)
Magyar Statisztikai Évkönyv 1990-2003 (KSH)
Magyar Statisztikai Zsebkönyv 2003 (KSH)
Robotzsaru-2000 integrált ügyviteli és ügyfeldolgozó rendszer
TEIR - Országos Területfejlesztési és Területrendezési Információs Rendszer

Felhasznált honlapok:

Magyar:

http://www.b-m.hu - Belügyminisztérium
http://www.b-m-k.hu - Biztonságos Magyarországért Közalapítvány
http://www.bpsz.hu/opsz.html - Országos Polgárőr Szövetség
http://crimestat.b-m.hu - Magyarországi Bűnözésföldrajzi Információrendszer - Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium Statisztikai Osztály
http://www.hajduboszormeny.hu - Hajdúböszörmény honlapja
http://www.irm.gov.hu - Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium
http://www.kulugyminiszterium.hu - Külügyminisztérium
http://www.obmt.hu - Országos Bűnmegelőzési Tanács
http://www.orfk.hu - Országos Rendőr-főkapitányság
http://www.policebp13.gov.hu - XIII. Kerületi Rendőrkapitányság (Budapest)
http://www.szem.hu - Szomszédok Egymásért Mozgalom
http://teir.vati.hu - TEIR-adatbázis

Nemzetközi:

http://www.bundeskriminalamt.de - Bundeskriminalamt (NSZK)
http://www.defensiblespace.com - Newman, O.
http://www.iaca.net - International Association of Crime Analysis
http://www.icjia.org - Illinois Criminal Justice Information Authority - Spatial and Temporal Analysis of Crime (STAC) (USA)
http://www.ncjrs.org - National Criminal Justice Reference Service (USA)
http://www.nlectc.org/nlectcrm/cmap.html - National Law Enforcement and Corrections Technology Center - Crime Mapping and Analysis Program (USA)
http://www.ojp.usdoj.gov/cmrc - National Institute of Justice - Office of Justice Programs - Crime Mapping Research Center (USA)
http://www.policeforum.org - Police Executive Research Forum - Crime Mapping Case Studies - Volumes I. and II. (USA)
http://www.policefoundation.org - Police Foundation - Crime Mapping News (USA)
http://www.popcenter.org - Center for Problem-Oriented Policing (USA)
http://www.theomegagroup.com/crimevw.htm - The Omega Group (CrimeView® Geographic Analysis Product) - Map Gallery (USA)
http://www.usdoj.gov/criminal/gis/scashome.htm - U. S. Department of Justice - Criminal Division - Spatial Crime Analysis Section (USA)

TÉRKÉPMELLÉKLET

1. Az ismertté vált bűncselekmények 100.000 lakosra jutó száma az egyes megyékben (2002)…….. I
2. Az ismertté vált bűnelkövetők 100.000 lakosra jutó száma az egyes megyékben (2002)…….. I
3. Az ismertté vált bűncselekmények 100.000 lakosra jutó száma a rendőrkapitányságok illetékességi területén (2002)……... II
4. Az ismertté vált bűnelkövetők 100.000 lakosra jutó száma a rendőrkapitányságok illetékességi területén (2002)……... II
5. Az ismertté vált bűncselekmények 100.000 lakosra jutó száma az egyes településeken (2002)…….. III
6. Az ismertté vált bűnelkövetők 100.000 lakosra jutó száma az egyes településeken (2002)…….. III
7. Rendőrsűrűség, bűnözési gyakoriság és leterheltség Hajdú-Bihar megyében rendőrkapitányságonként (2002)…….. IV
8. Hajdú-Bihar megye tájbeosztása…… V
9. Hajdú-Bihar megye települései…….. VI
10. Hajdú-Bihar megye statisztikai kistérségei (1997-2003, 2004-)…… VII
11. Hajdú-Bihar megye térszerkezete (2004)……... VIII
12. Hajdú-Bihar megye közút- és vasúthálózata (2003)…….. IX
13. A Hajdú-Bihar Megyei Rendőr-főkapitányság területi struktúrája (2002)… X
14. Az ismertté vált bűncselekmények 100.000 lakosra jutó száma megyei bontásban (1990, 1995, 2000, 2002)…….. XI
15. Az ismertté vált bűncselekmények számának és 100.000 lakosra jutó számának számtani átlaga megyei bontásban (1990-2002)……... XII
16. Az ismertté vált bűncselekmények 100.000 lakosra jutó száma Hajdú-Bihar megyében rendőrkapitányságonként (1990, 1995, 2000, 2002)…….. XIII
17. Az ismertté vált bűncselekmények számának és 100.000 lakosra jutó számának számtani átlaga Hajdú-Bihar megyében rendőrkapitányságonként (1990-2002)…….. XIV
18. Az ismertté vált bűncselekmények 100.000 lakosra jutó száma Hajdú-Bihar megyében településenként (1990, 1995, 2000, 2002)…….. XV
19. Az ismertté vált bűncselekmények száma Hajdú-Bihar megyében településenként (2000, 2002)……. XVI
20. Az ismertté vált személy elleni bűncselekmények száma és 100.000 lakosra jutó száma megyei bontásban, illetve Hajdú-Bihar megyében rendőrkapitányságonként (2002)…… XVII
21. Az ismertté vált közlekedési bűncselekmények száma és 100.000 lakosra jutó száma megyei bontásban, illetve Hajdú-Bihar megyében rendőrkapitányságonként (2002)…… XVIII
22. Hajdú-Bihar megye közúthálózatának forgalmi terhelése (átlagos napi forgalom) (E/nap) (2001)……... XIX
23. Hajdú-Bihar megye baleseti ponttérképe (2002)……... XX

24. Az ismertté vált házasság, család, ifjúság és nemi erkölcs elleni bűncselekmények száma és 100.000 lakosra jutó száma megyei bontásban, illetve Hajdú-Bihar megyében rendőrkapitányságonként (2002)…….. XXI
25. Az ismertté vált államigazgatás, igazságszolgáltatás és a közélet tisztasága elleni bűncselekmények száma és 100.000 lakosra jutó száma megyei bontásban, illetve Hajdú-Bihar megyében rendőrkapitányságonként (2002) XXII
26. Az ismertté vált közrend elleni bűncselekmények száma és 100.000 lakosra jutó száma megyei bontásban, illetve Hajdú-Bihar megyében rendőrkapitányságonként (2002)…… XXIII
27. Az ismertté vált gazdasági bűncselekmények száma és 100.000 lakosra jutó száma megyei bontásban, illetve Hajdú-Bihar megyében rendőrkapitányságonként (2002)…… XXIV
28. Az ismertté vált vagyon elleni bűncselekmények száma és 100.000 lakosra jutó száma megyei bontásban, illetve Hajdú-Bihar megyében rendőrkapitányságonként (2002)…… XXV
29. Az ismertté vált erőszakos és garázda jellegű bűncselekmények száma és 100.000 lakosra jutó száma megyei bontásban, illetve Hajdú-Bihar megyében rendőrkapitányságonként (2002)…….. XXVI
30. Az ismertté vált közterületen elkövetett bűncselekmények száma és 100.000 lakosra jutó száma megyei bontásban, illetve Hajdú-Bihar megyében rendőrkapitányságonként (2002)…….. XXVII
31. Az ismertté vált bűnelkövetők 100.000 lakosra jutó száma megyei bontásban (1990, 1995, 2000, 2002)…….. XXVIII
32. Az ismertté vált bűnelkövetők számának és 100.000 lakosra jutó számának számtani átlaga megyei bontásban (1990-2002)…… XXIX
33. Az ismertté vált bűnelkövetők 100.000 lakosra jutó száma Hajdú-Bihar megyében rendőrkapitányságonként (1990, 1995, 2000, 2002)…… XXX
34. Az ismertté vált bűnelkövetők számának és 100.000 lakosra jutó számának számtani átlaga Hajdú-Bihar megyében rendőrkapitányságonként (1990-2002)…… XXXI
35. Az ismertté vált bűnelkövetők 100.000 lakosra jutó száma Hajdú-Bihar megyében településenként (1990, 1995, 2000, 2002)…… XXXII
36. Az ismertté vált bűnelkövetők száma Hajdú-Bihar megyében településenként (2000, 2002)……. XXXIII
37. Az ismertté vált női bűnelkövetők száma és 100.000 lakosra jutó száma megyei bontásban, illetve Hajdú-Bihar megyében rendőrkapitányságonként (2002)…… XXXIV
38. Az ismertté vált fiatalkorú bűnelkövetők száma és 100.000 lakosra jutó száma megyei bontásban, illetve Hajdú-Bihar megyében rendőrkapitányságonként (2002)…… XXXV
39. Az ismertté vált büntetett előéletű bűnelkövetők száma és 100.000 lakosra jutó száma megyei bontásban, illetve Hajdú-Bihar megyében rendőrkapitányságonként (2002)…… XXXVI
40. Az ismertté vált külföldi bűnelkövetők száma és 100.000 lakosra jutó száma megyei bontásban (eljáró szervek szerint) (2002)…….. XXXVII
41. Az ismertté vált sértettek (sértett természetes személyek) száma és 100.000 lakosra jutó száma megyei bontásban (2002)…….. XXXVIII

42. Nyomozás eredményességi mutató megyei bontásban (%) (1990, 1995, 2000, 2002)…… XXXIX
43. Nyomozás eredményességi mutató Hajdú-Bihar megyében rendőrkapitányságonként (%) (1990, 1995, 2000, 2002)……... XL
44. Ismeretlenes felderítési mutató megyei bontásban (saját eljárású ügyben) (%) (1990, 1995, 2000, 2002)…… XLI
45. Ismeretlenes felderítési mutató Hajdú-Bihar megyében rendőrkapitányságonként (saját eljárású ügyben) (%) (1990, 1995, 2000, 2002)…….. XLII
46. Hajdúböszörmény közigazgatási területe (1998)……... XLIII
47. Hajdúböszörmény központi belterülete (1998)…….. XLIV
48. A testi sértések területi elhelyezkedése Hajdúböszörményben (2002-2003. I. félév)……... XLV
49. A garázdaságok területi elhelyezkedése Hajdúböszörményben (2002-2003. I. félév)……... XLV
50. A lopások területi elhelyezkedése Hajdúböszörményben (2002-2003. I. félév)…….. XLVI
51. A betöréses lopások területi elhelyezkedése Hajdúböszörményben (2002-2003. I. félév)……. XLVI
52. A rablások területi elhelyezkedése Hajdúböszörményben (2002-2003. I. félév)…….. XLVII
53. A rongálások területi elhelyezkedése Hajdúböszörményben (2002-2003. I. félév)…….. XLVII
54. Bűnözési szempontból fertőzött területek Hajdúböszörményben (2002-2003. I. félév)……. XLVIII
55. Hajdúböszörmény belterületének baleseti ponttérképe (2002)…….. XLIX
56. Hajdúböszörmény belterületének baleseti ponttérképe (2003)…….. XLIX
57. A kriminálgeográfiai kérdőíves felmérés körzetei Hajdúböszörményben (2003)……. L
58. A Nyírbátori és az Orosházi Határőr Igazgatóság illetékességi területe Hajdú-Bihar megyében (1997)……... LI
59. A Nyírbátori és az Orosházi Határőr Igazgatóság illetékességi területe Hajdú-Bihar megyében (2002)……... LI
60. A Berettyóújfalui és a Debreceni Vámhivatal illetékességi területe (1996).. LII
61. Hajdú-Bihar megye területén működő polgárőr szervezetek (2003)……. LIII

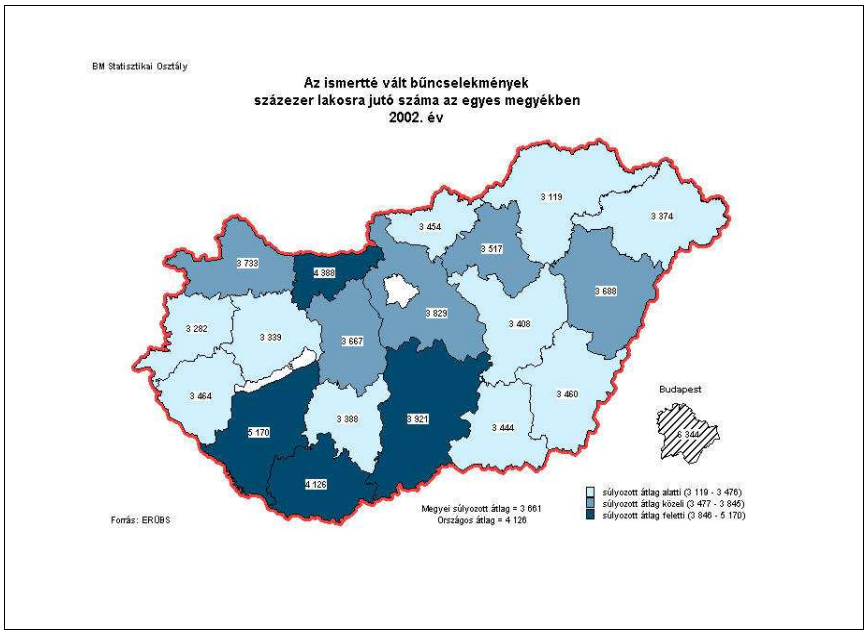

1. melléklet: Az ismertté vált bűncselekmények 100.000 lakosra jutó száma az egyes megyékben (2002)

Forrás: www.b-m.hu

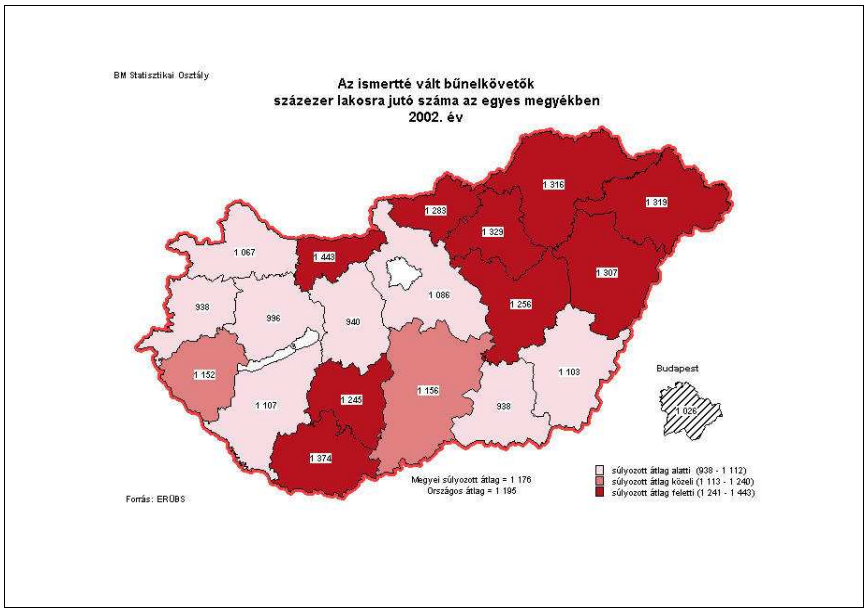

2. melléklet: Az ismertté vált bűnelkövetők 100.000 lakosra jutó száma az egyes megyékben (2002)

Forrás: www.b-m.hu

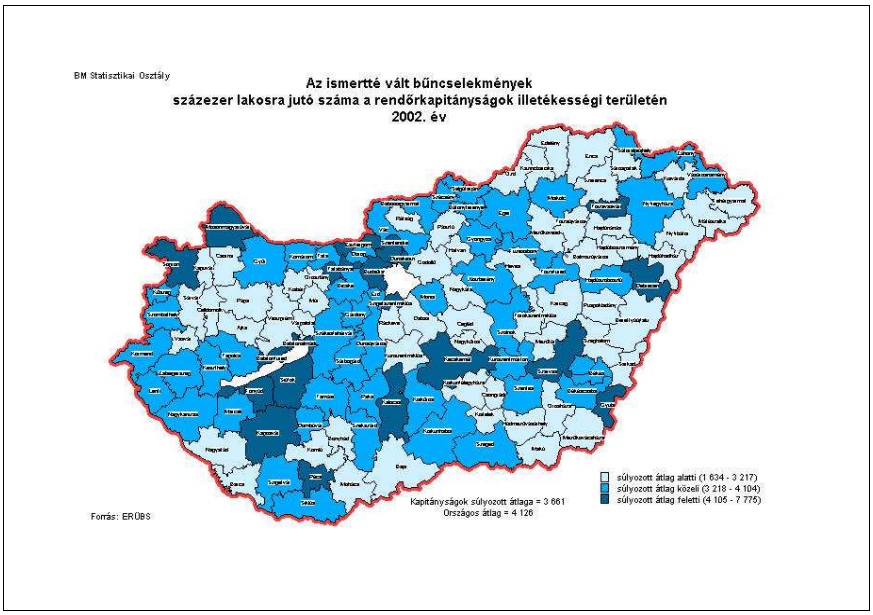

3. melléklet: Az ismertté vált bűncselekmények 100.000 lakosra jutó száma a rendőrkapitányságok illetékességi területén (2002)

Forrás: www.b-m.hu

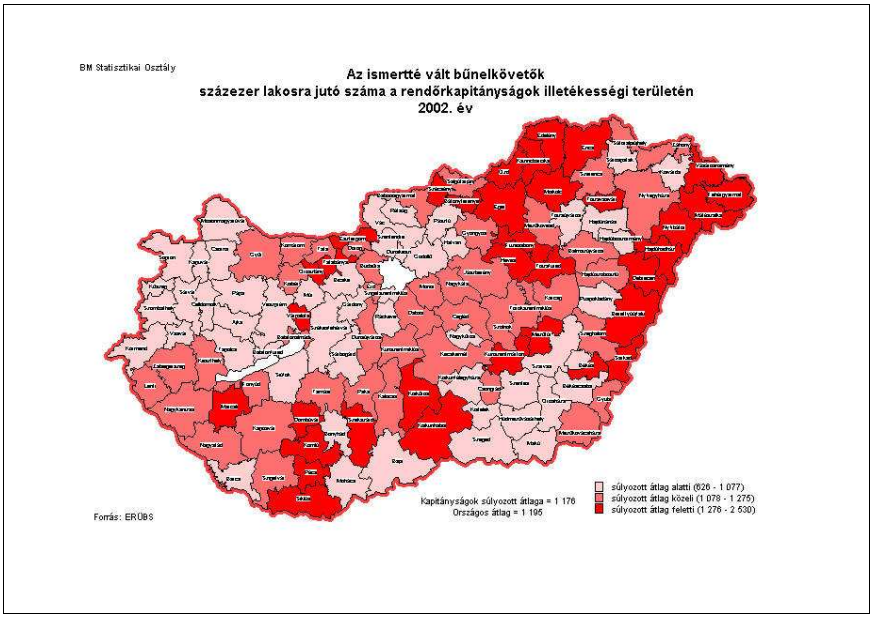

4. melléklet: Az ismertté vált bűnelkövetők 100.000 lakosra jutó száma a rendőrkapitányságok illetékességi területén (2002)

Forrás: www.b-m.hu

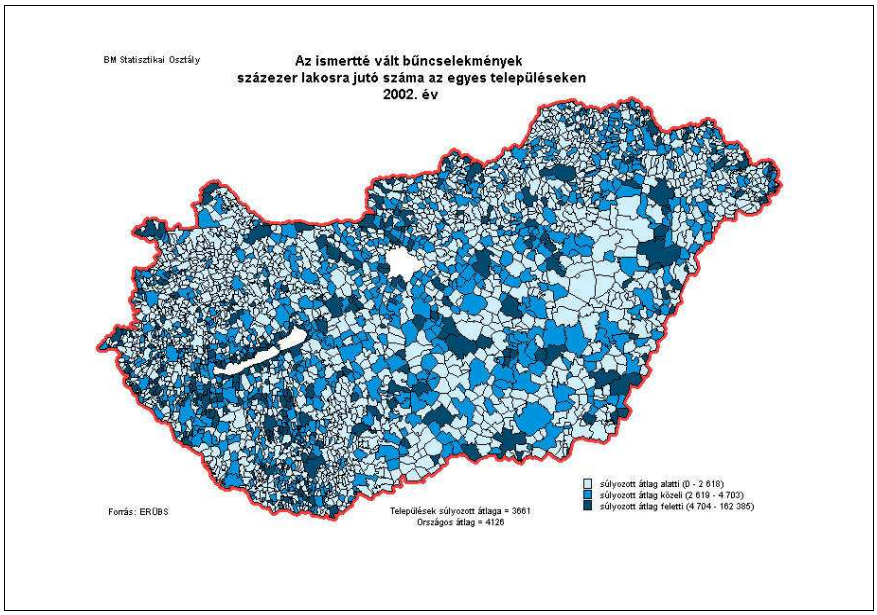

5. melléklet: Az ismertté vált bűncselekmények 100.000 lakosra jutó száma az egyes településeken (2002)
Forrás: www.b-m.hu

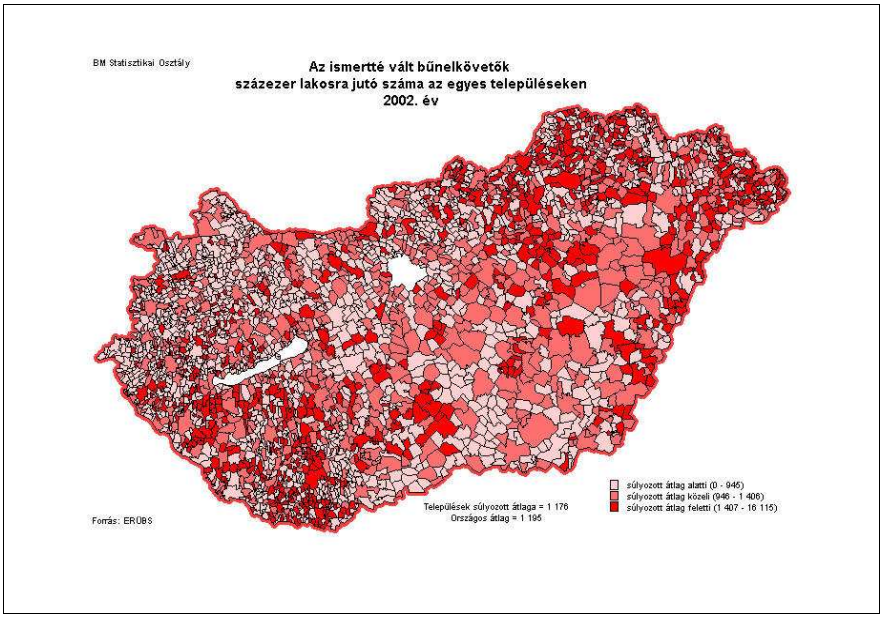

6. melléklet: Az ismertté vált bűnelkövetők 100.000 lakosra jutó száma az egyes településeken (2002)
Forrás: www.b-m.hu

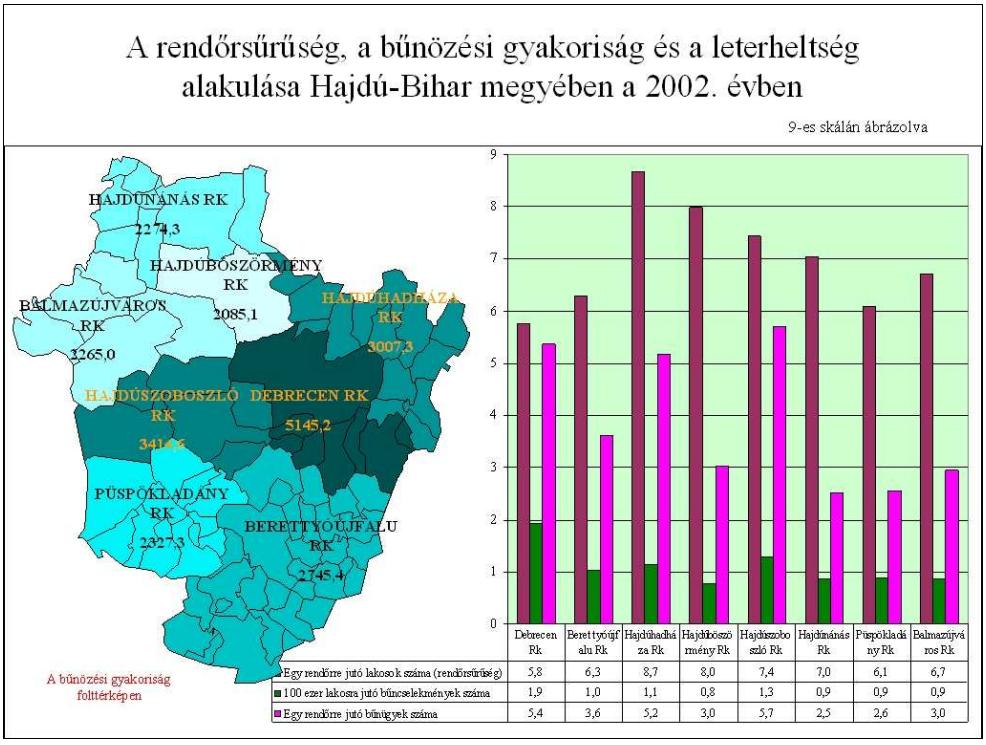

7. melléklet: Rendőrsűrűség, bűnözési gyakoriság és leterheltség Hajdú-Bihar megyében rendőrkapitányságonként (2002)
Forrás: www.b-m.hu

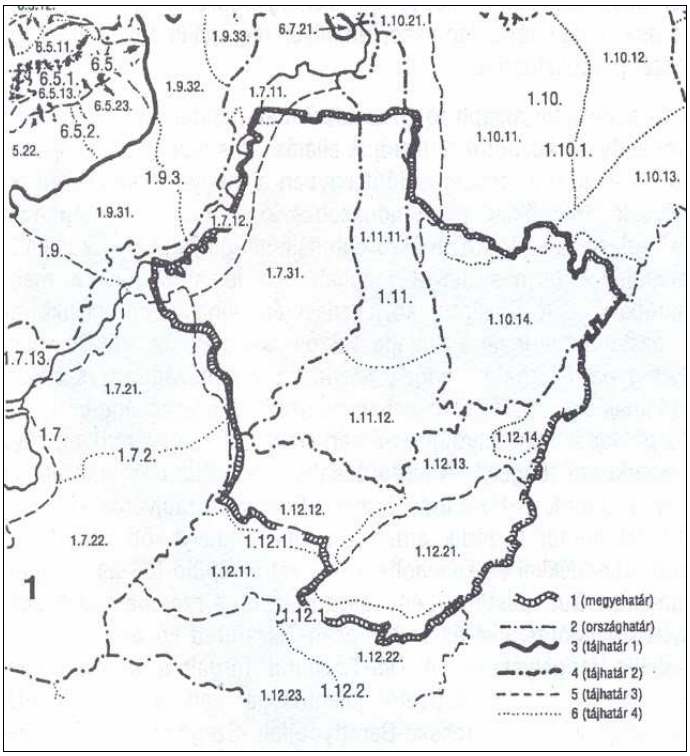

JELMAGYARÁZAT			
NAGYTÁJ	KÖZÉPTÁJ	KISTÁJCSOPORT	KISTÁJ
1. Alföld	1.7. Közép-Tiszavidék	1.7.1. Közép-Tiszai-ártér	1.7.11. Taktaköz
			1.7.12. Borsodi-ártér
		1.7.2. Nagykunság	1.7.21. Tiszafüred-Kunhegyesi-sík
			1.7.31. Hortobágy
	1.10. Nyírség	1.10.1. Nyírségi homokvidék	1.10.11. Közép-Nyírség
			1.10.13. Délkelet-Nyírség
			1.10.14. Dél-Nyírség
			1.10.21. Nyugati- vagy Löszös-Nyírség
	1.11. Hajdúság		1.11.11. Hajdúhát
			1.11.12. Dél-Hajdúság
	1.12. Berettyó-Körösvidék	1.12.1. Berettyóvidék	1.12.12. Nagy-Sárrét
			1.12.13. Berettyó-Kálló köze
			1.12.14. Érmelléki löszös hát
		1.12.2. Körösvidék	1.12.21. Bihari-sík
			1.12.22. Kis-Sárrét

8. melléklet: Hajdú-Bihar megye tájbeosztása

Forrás: SÜLI-ZAKAR I. (főszerk.) 1998: *Hajdú-Bihar megye kézikönyve* 21. p.
(MAROSI S. - SOMOGYI S. (szerk.) 1990: *Magyarország kistájainak katasztere I.* alapján)

9. melléklet: Hajdú-Bihar megye települései

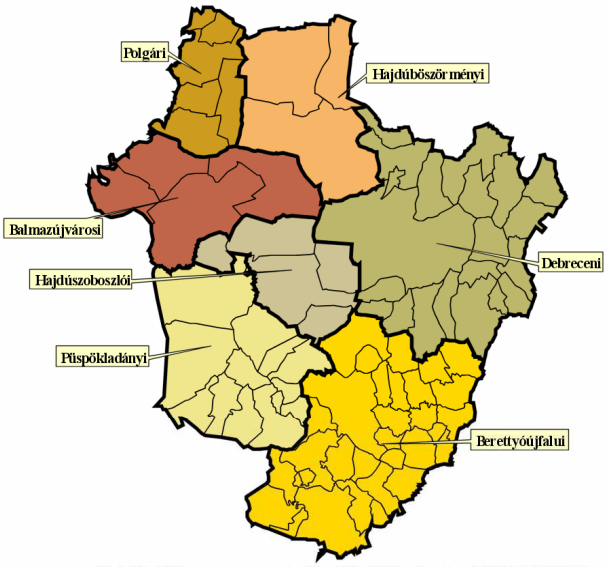

Hajdú-Bihar megye statisztikai kistérségei (1997-2003)

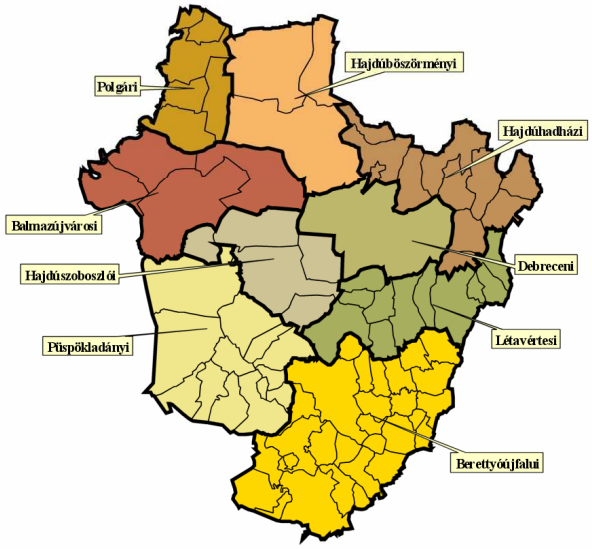

Hajdú-Bihar megye statisztikai kistérségei (2004-)

10. melléklet: Hajdú-Bihar megye statisztikai kistérségei (1997-2003, 2004-)

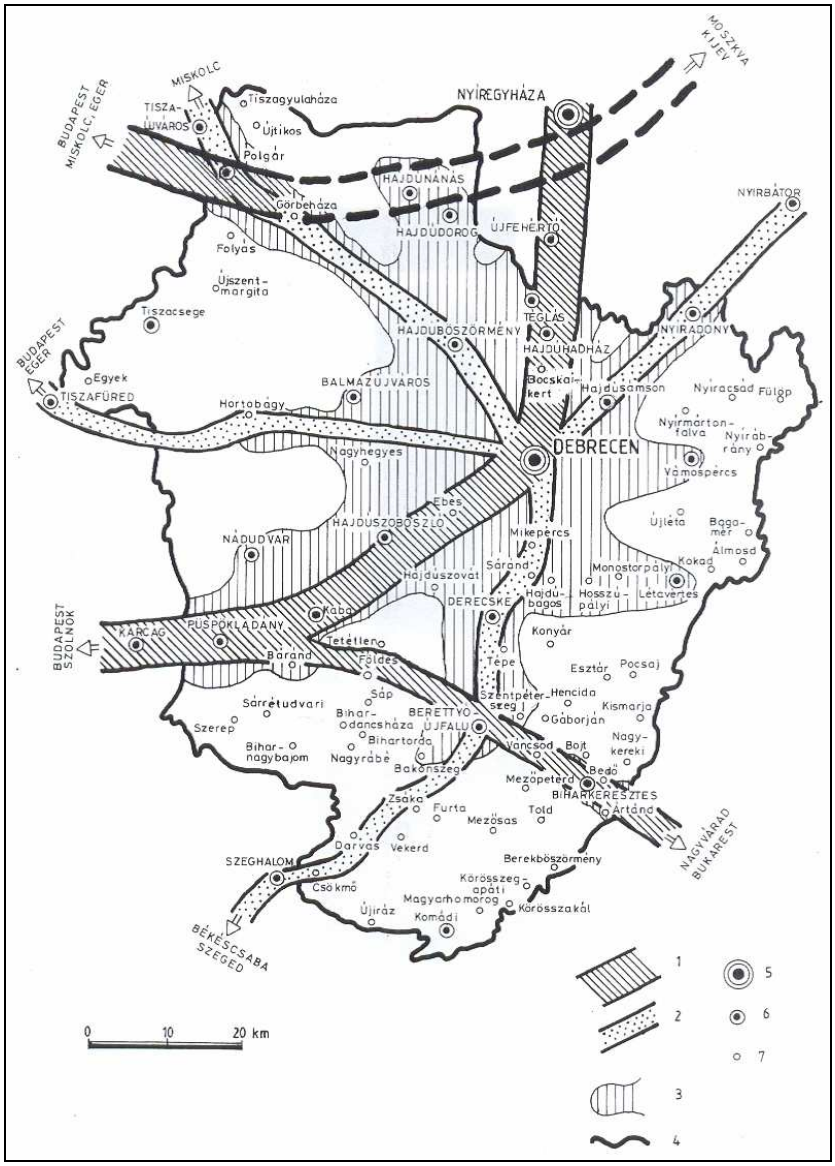

Jelmagyarázat:

1. Országos jelentőségű térszerkezeti tengely; 2. Regionális jelentőségű térszerkezeti tengely; 3. Hajdú-Bihar megye centrumtérképe; 4. Megyehatár; 5. Régióközpont; 6. Közép- és kisvárosok; 7. Községek

11. melléklet: Hajdú-Bihar megye térszerkezete (2004)

Forrás: SÜLI-ZAKAR I. - BÉRES CS. 1993: *Hajdú-Bihar megye* 70. p. (*aktualizálva*)

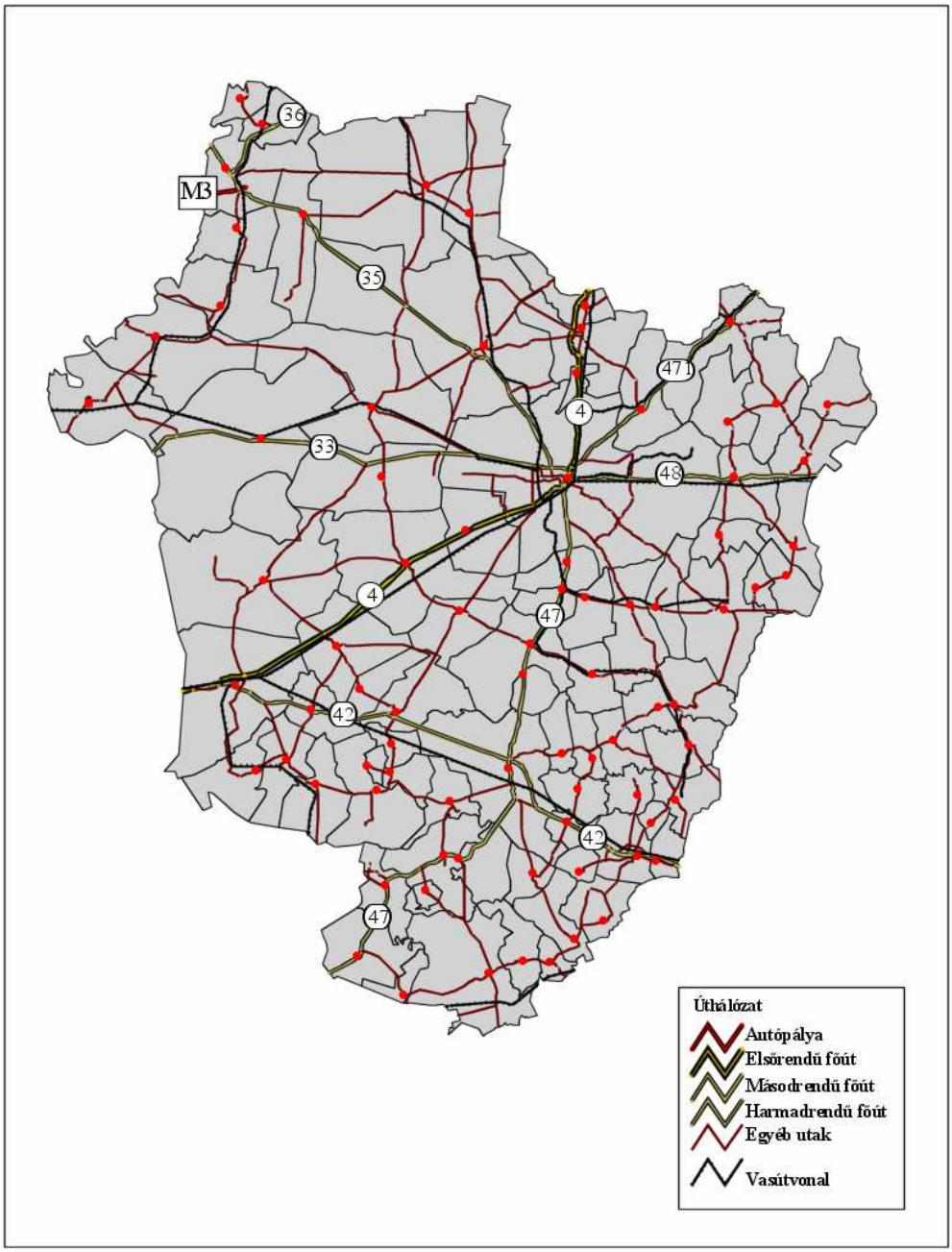

12. melléklet: Hajdú-Bihar megye közút- és vasúthálózata (2003)

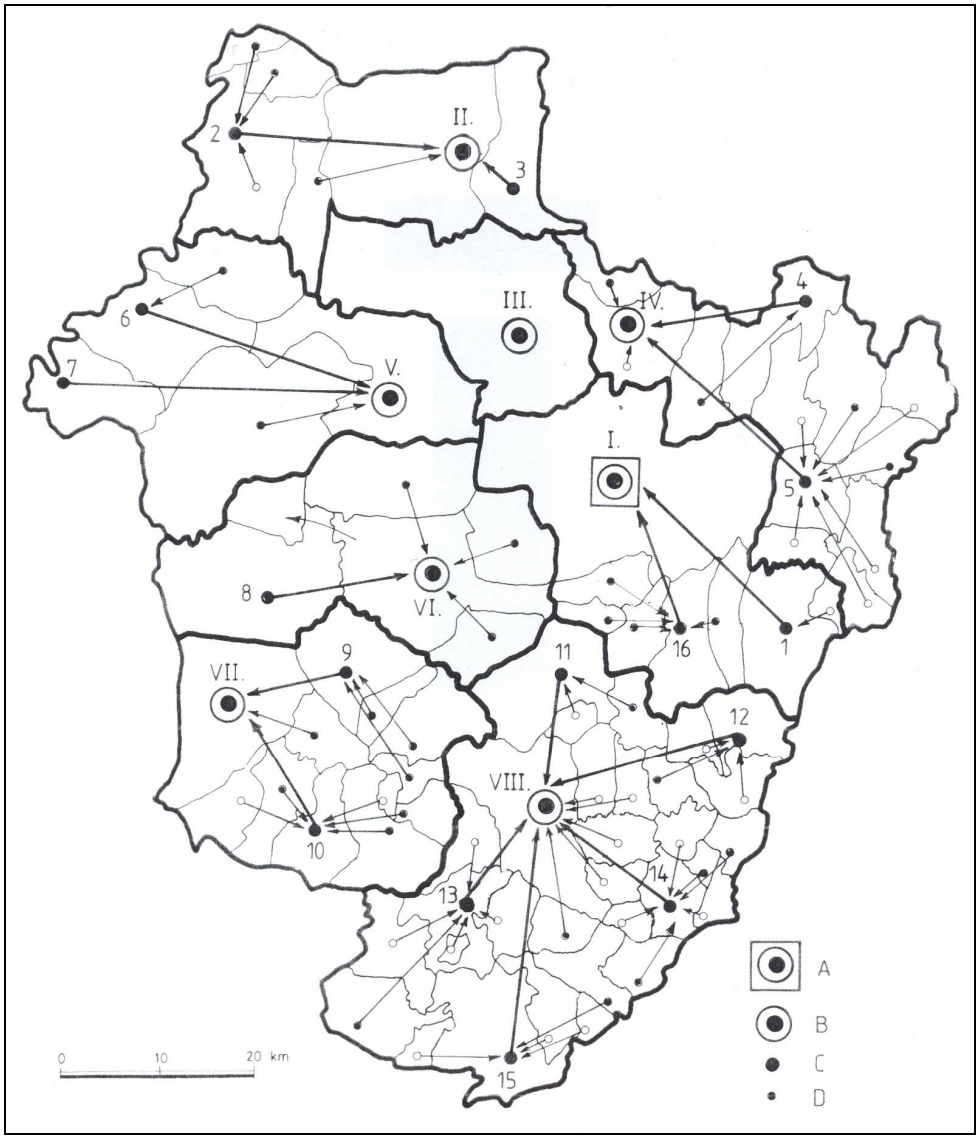

JELMAGYARÁZAT	
A	Rendőr-főkapitányság
B	Rendőrkapitányság
C	Rendőrőrs
D	Körzeti megbízott

13. melléklet: A Hajdú-Bihar Megyei Rendőr-főkapitányság területi struktúrája (2002)

Adatbázis: Hajdú-Bihar Megyei Rendőr-főkapitányság

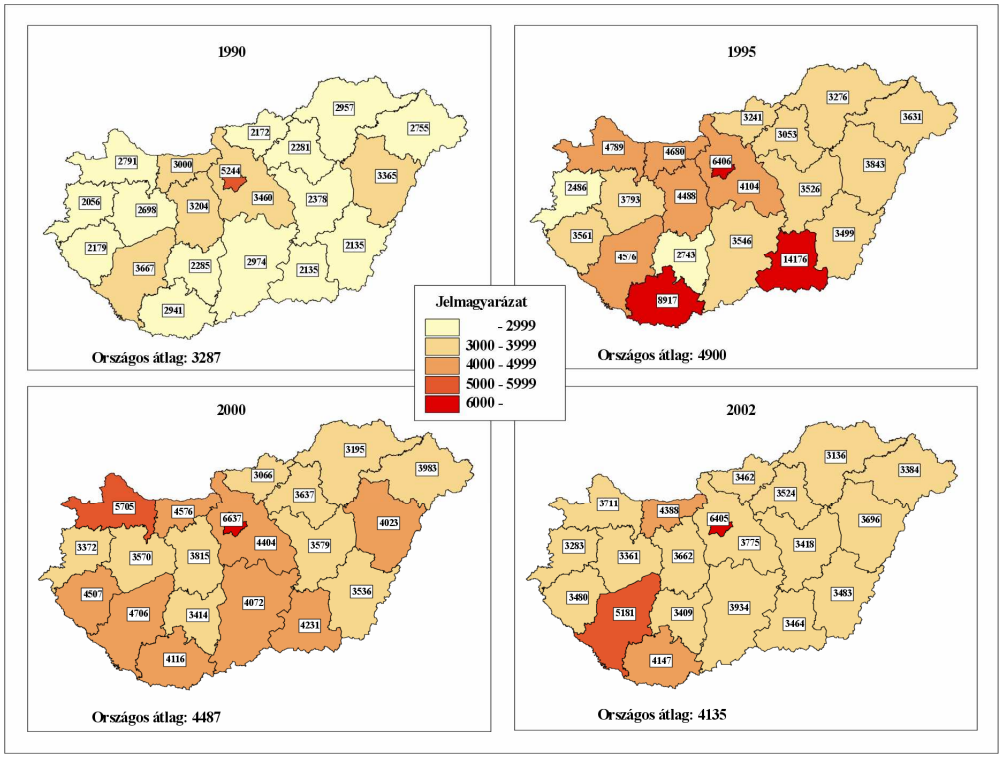

14. melléklet: Az ismertté vált bűncselekmények 100.000 lakosra jutó száma megyei bontásban (1990, 1995, 2000, 2002)
Adatbázis: ERÜBS

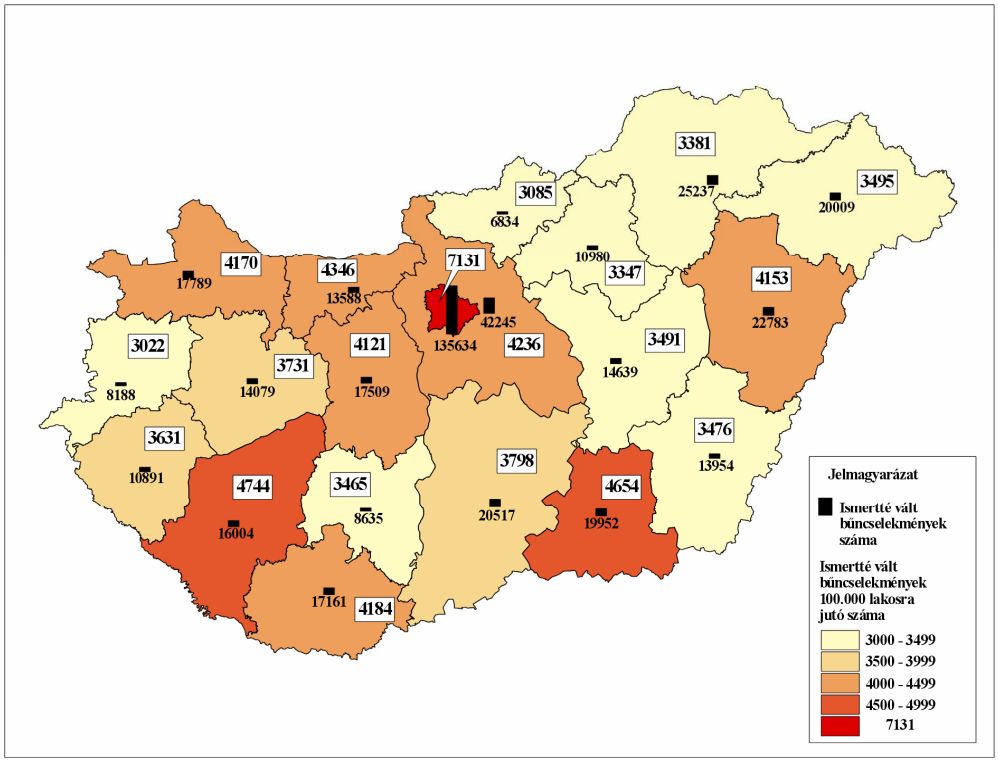

15. melléklet: Az ismertté vált bűncselekmények számának és 100.000 lakosra jutó számának számtani átlaga megyei bontásban (1990-2002)
Adatbázis: ERÜBS (*saját számítás*)

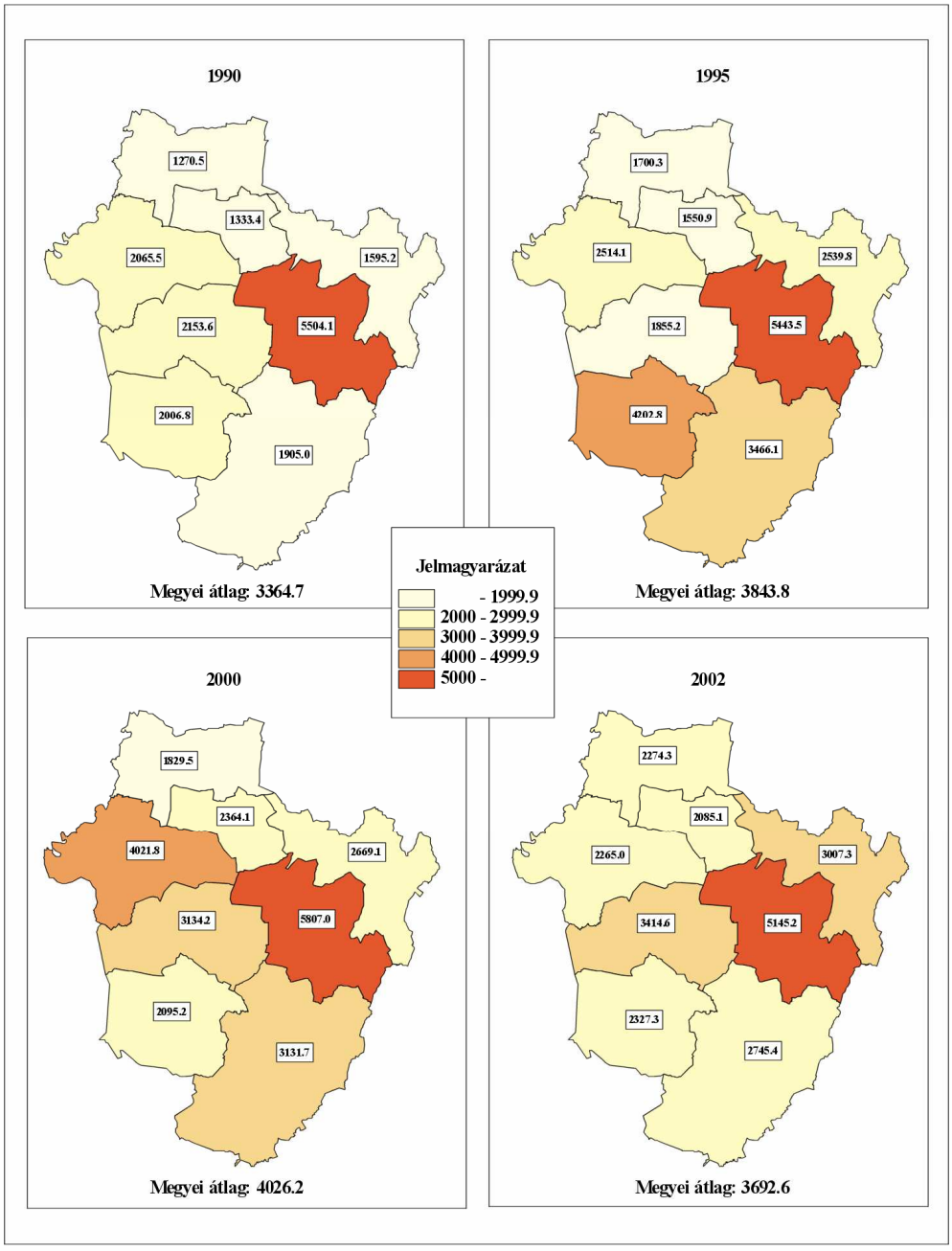

16. melléklet: Az ismertté vált bűncselekmények 100.000 lakosra jutó száma Hajdú-Bihar megyében rendőrkapitányságonként (1990, 1995, 2000, 2002)
Adatbázis: BM Informatikai Hivatal Statisztikai Osztály

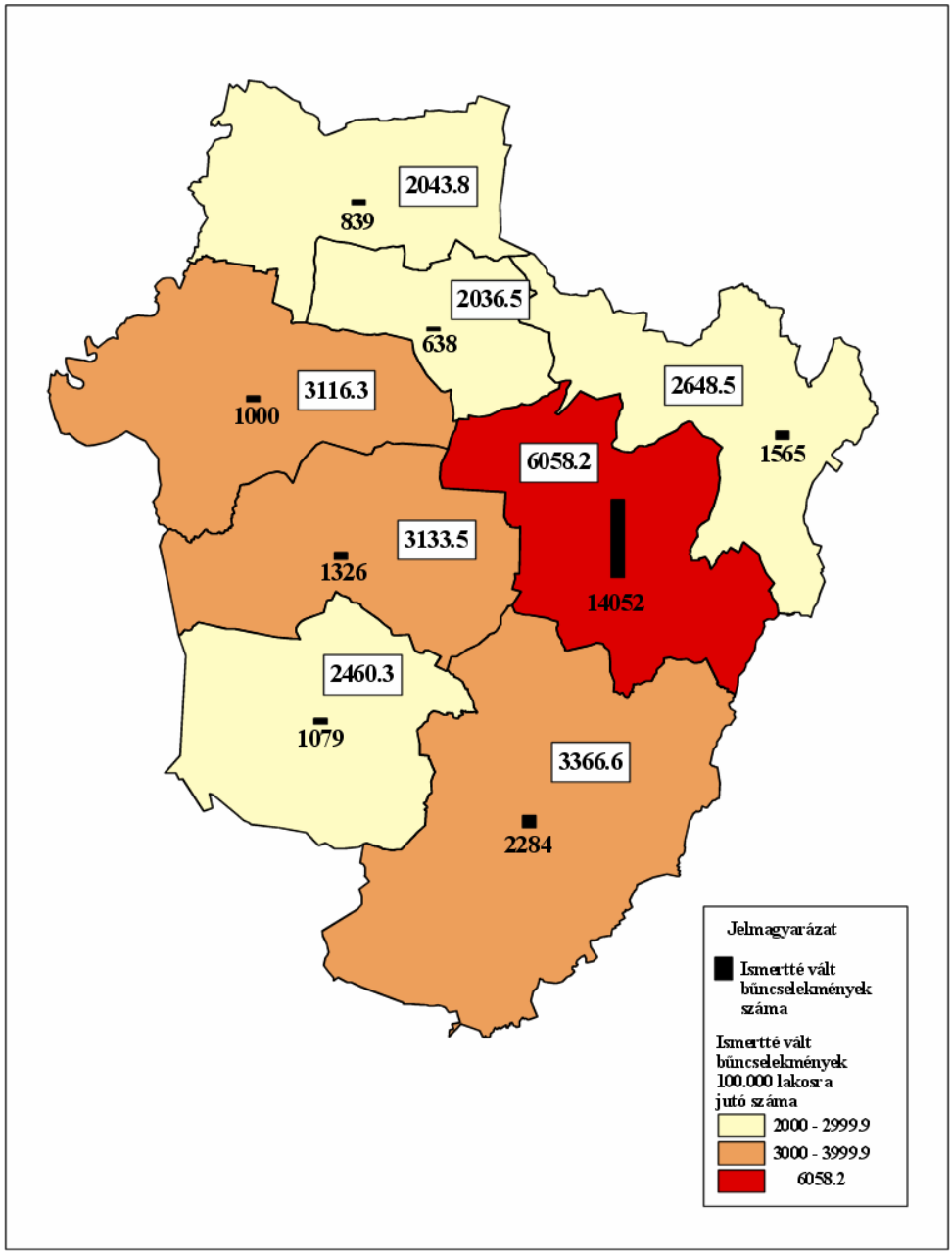

17. melléklet: Az ismertté vált bűncselekmények számának és 100.000 lakosra jutó számának számtani átlaga Hajdú-Bihar megyében rendőrkapitányságonként (1990-2002)

Adatbázis: ERÜBS; BM Informatikai Hivatal Statisztikai Osztály (*saját számítás*)

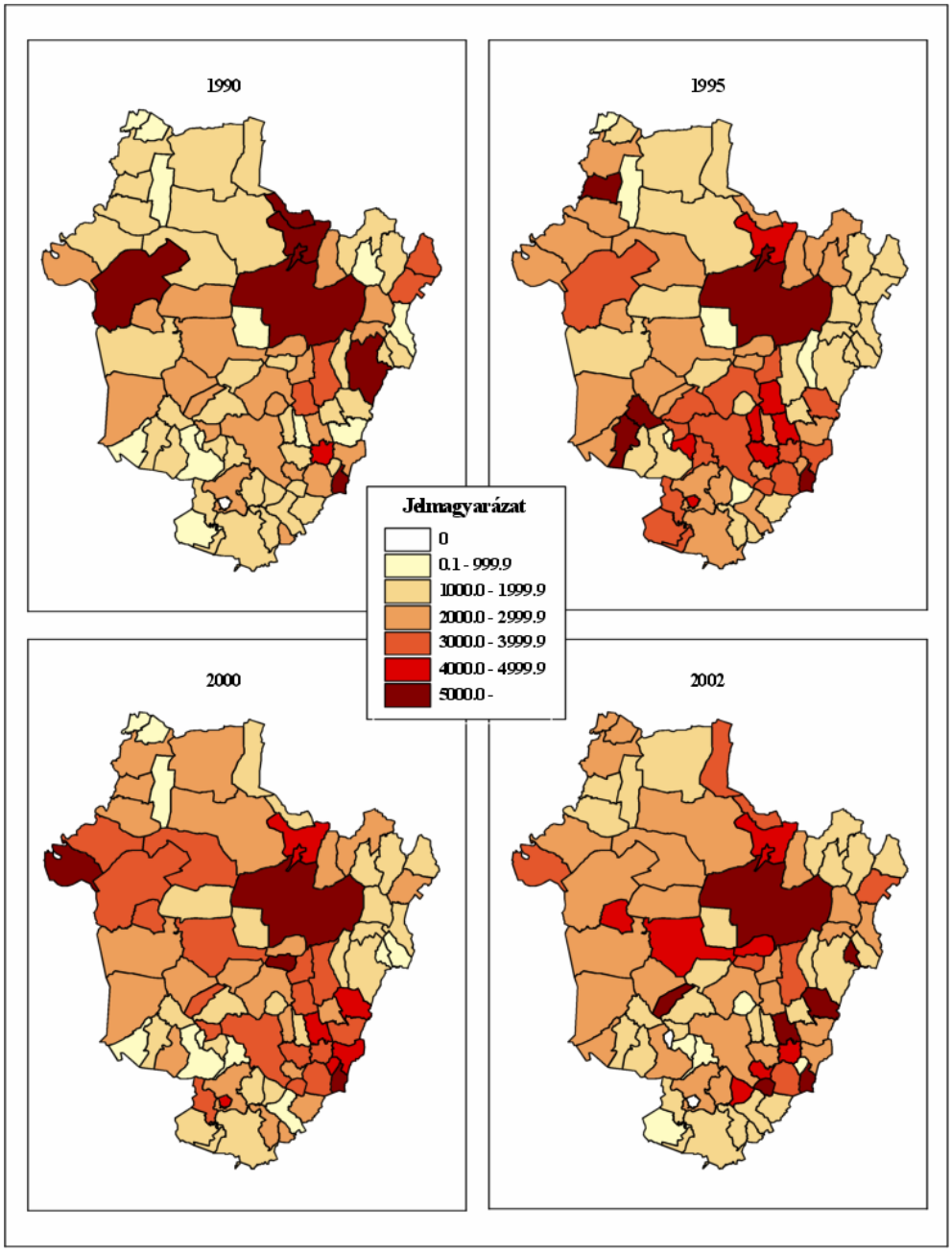

18. melléklet: Az ismertté vált bűncselekmények 100.000 lakosra jutó száma Hajdú-Bihar megyében településenként (1990, 1995, 2000, 2002)
Adatbázis: BM Informatikai Hivatal Statisztikai Osztály

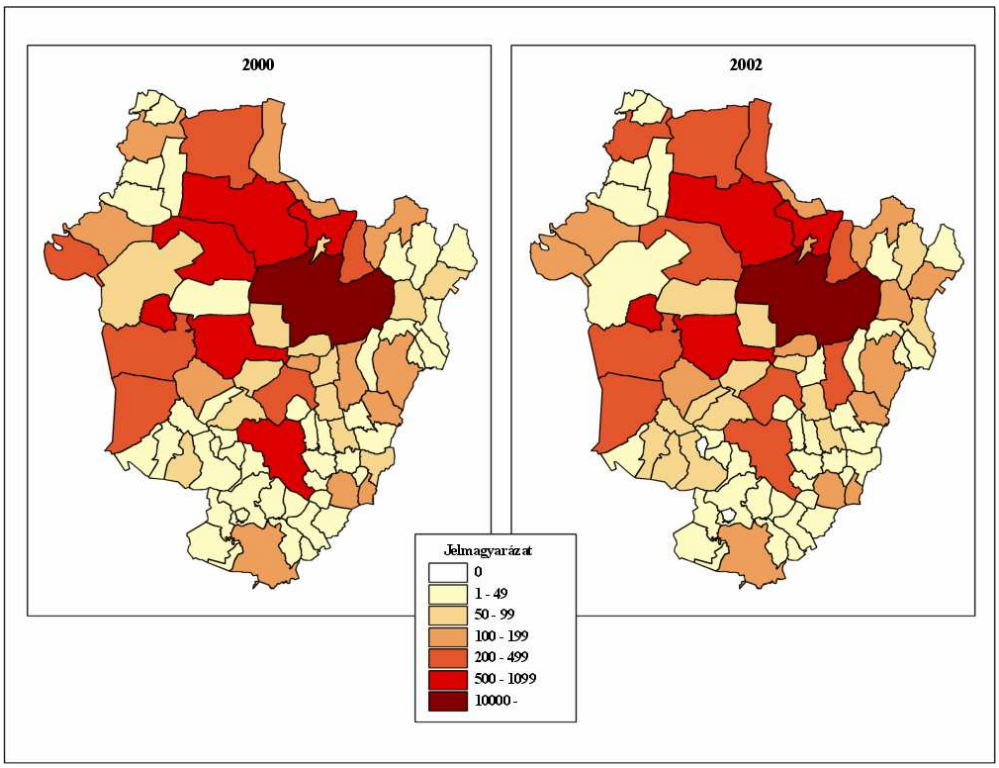

19. melléklet: Az ismertté vált bűncselekmények száma Hajdú-Bihar megyében településenként (2000, 2002)
Adatbázis: ERÜBS

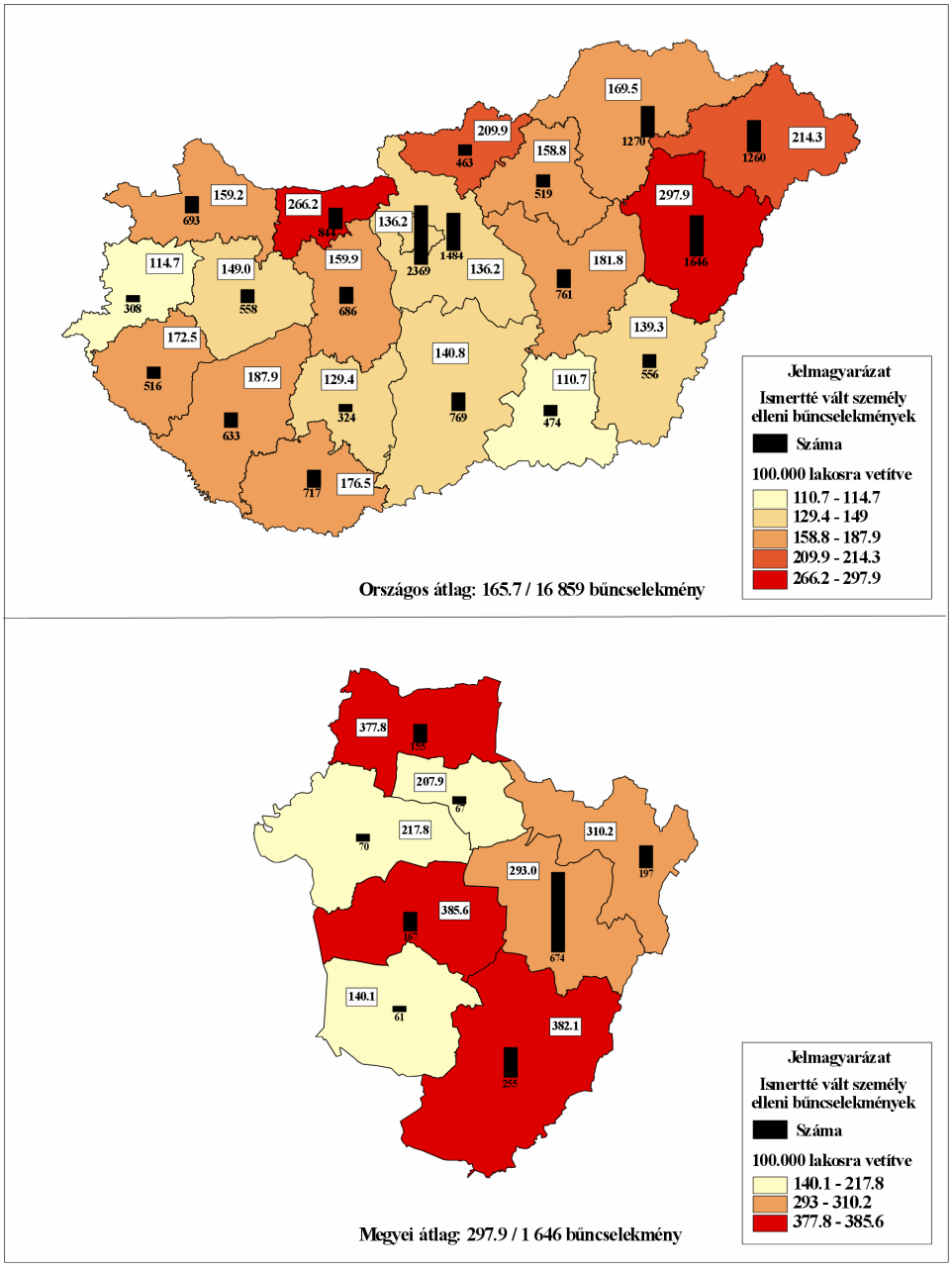

20. melléklet: Az ismertté vált személy elleni bűncselekmények száma és 100.000 lakosra jutó száma megyei bontásban, illetve Hajdú-Bihar megyében rendőrkapitányságonként (2002)

Adatbázis: ERÜBS; BM Informatikai Hivatal Statisztikai Osztály

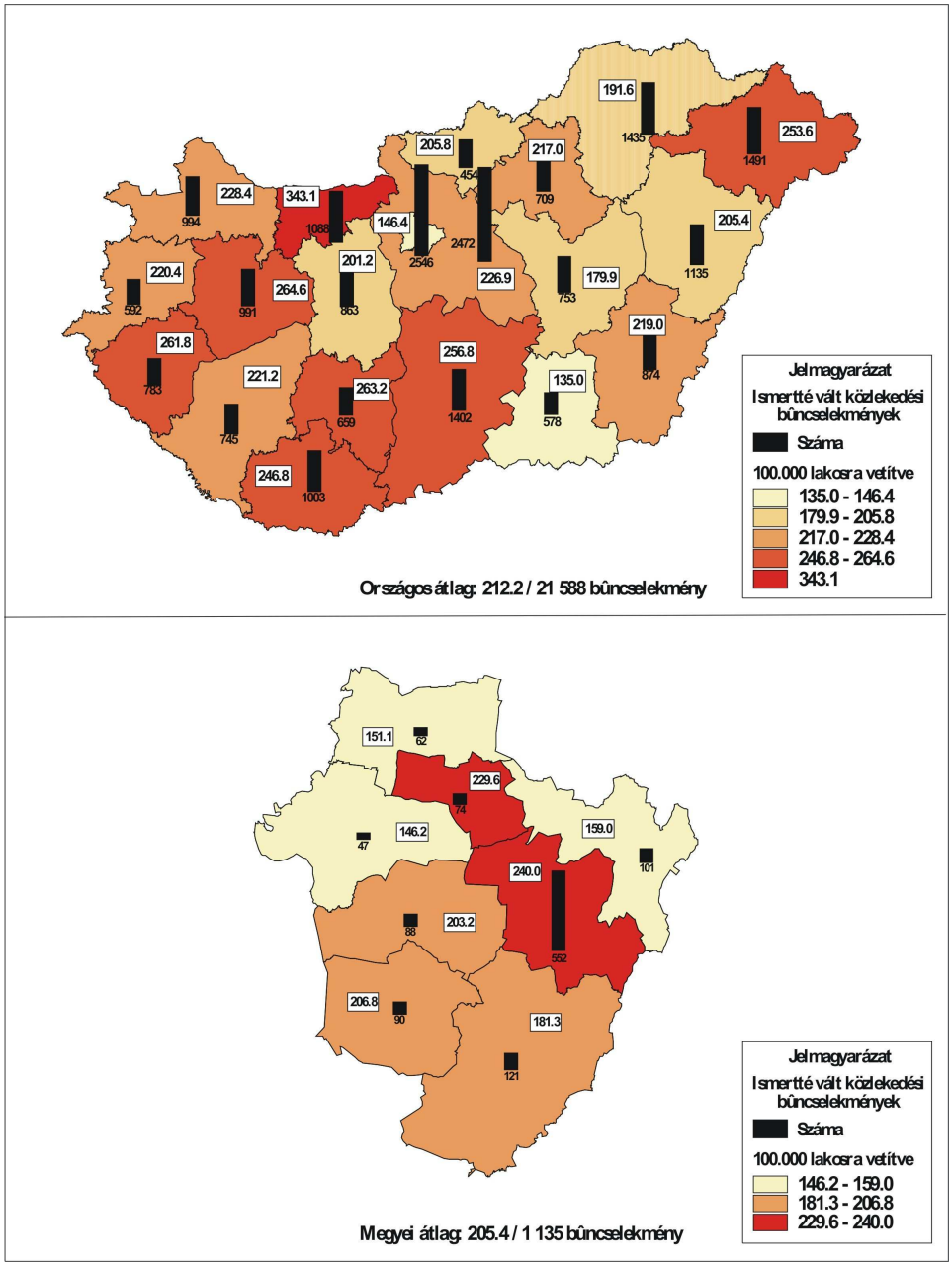

21. melléklet: Az ismertté vált közlekedési bűncselekmények száma és 100.000 lakosra jutó száma megyei bontásban, illetve Hajdú-Bihar megyében rendőrkapitányságonként (2002)
Adatbázis: ERÜBS; BM Informatikai Hivatal Statisztikai Osztály

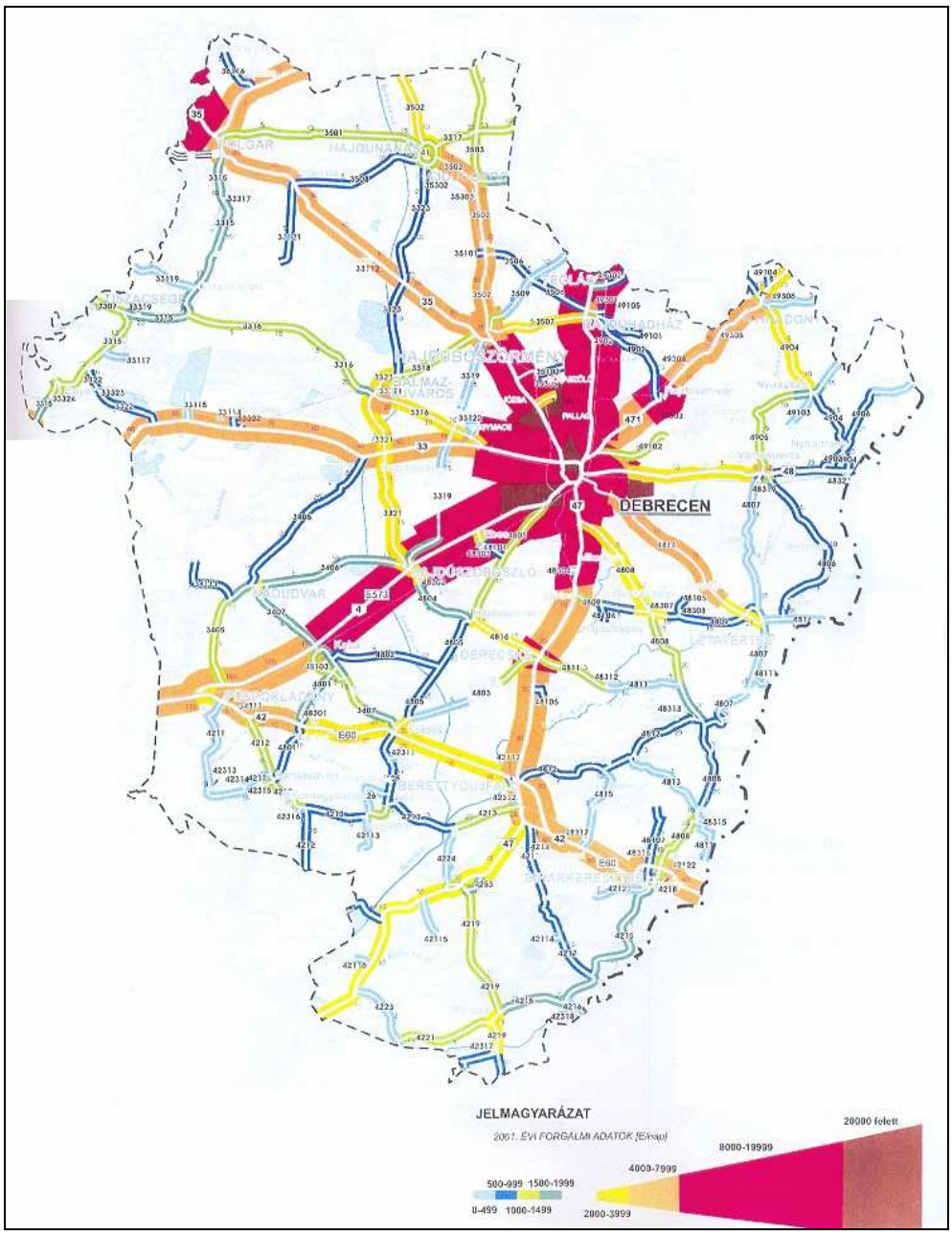

22. melléklet: Hajdú-Bihar megye közúthálózatának forgalmi terhelése (átlagos napi forgalom) (E/nap) (2001)

Forrás: UKIG 2003: *Összefoglaló tájékoztató az országos közúthálózattal kapcsolatos megyei feladatokról - Hajdú-Bihar megye* - 1. sz. térkép

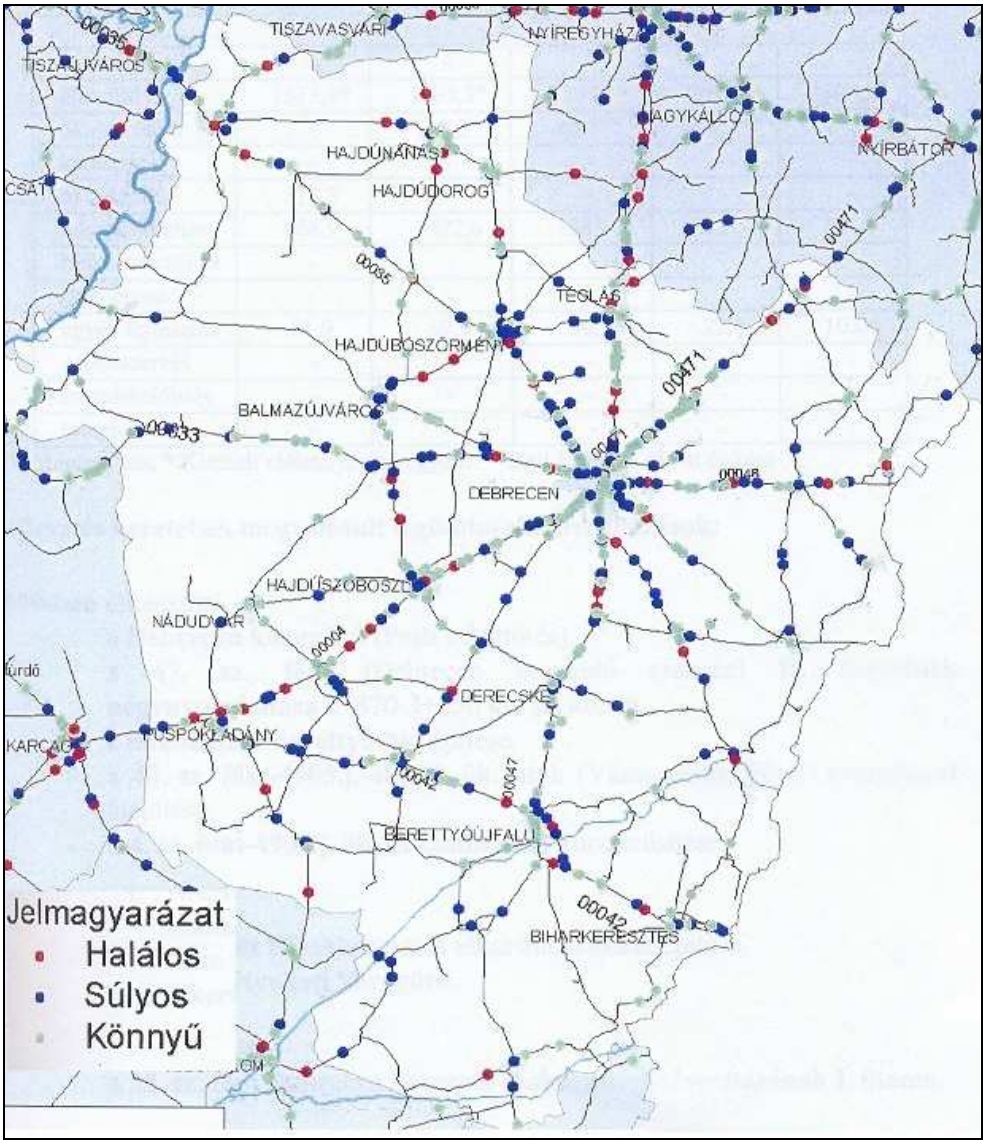

23. melléklet: Hajdú-Bihar megye baleseti ponttérképe (2002)
Forrás: UKIG 2003: *Összefoglaló tájékoztató az országos közúthálózattal kapcsolatos megyei feladatokról - Hajdú-Bihar megye* - 3. sz. térkép

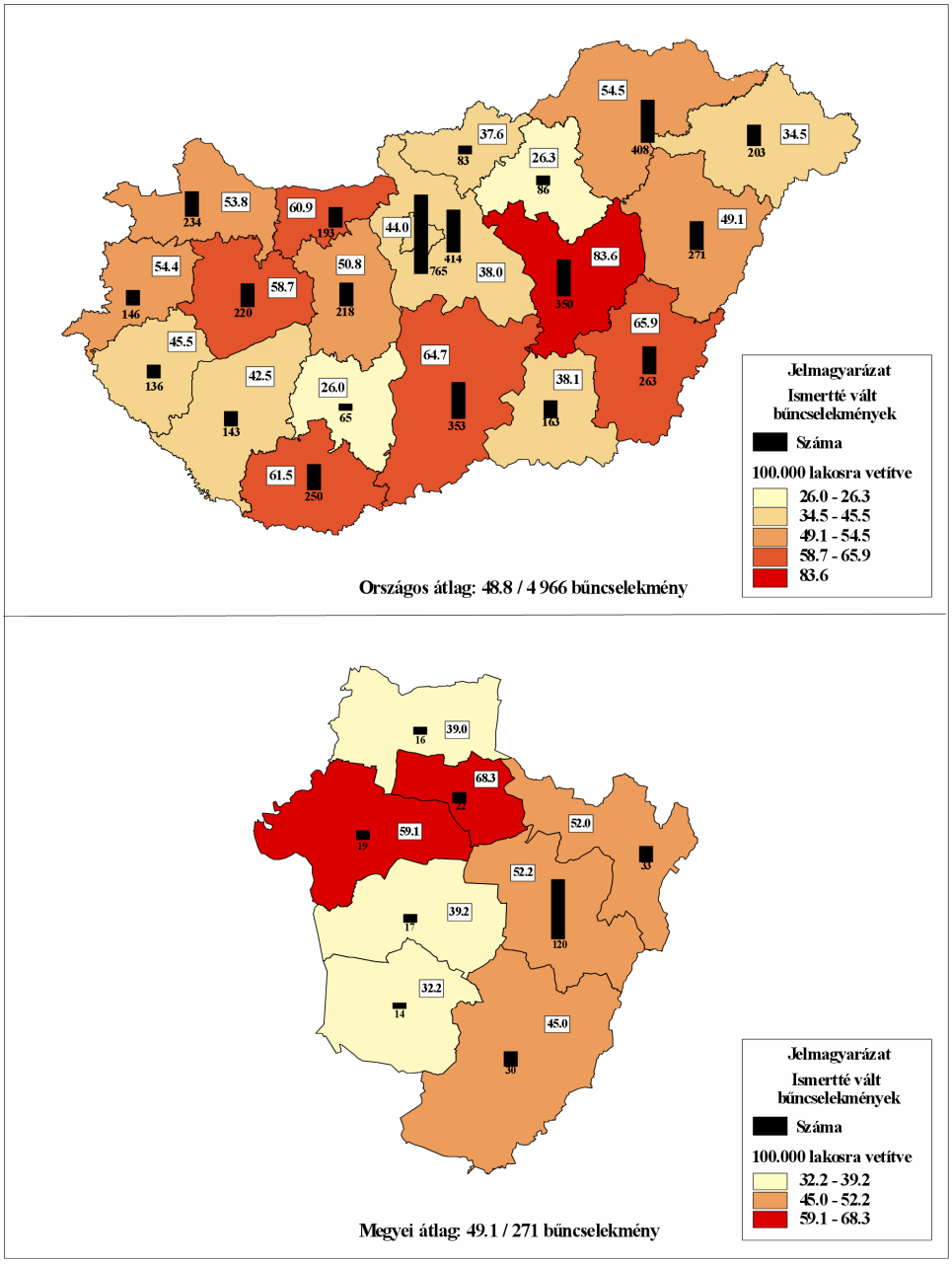

24. melléklet: Az ismertté vált házasság, család, ifjúság és nemi erkölcs elleni bűncselekmények száma és 100.000 lakosra jutó száma megyei bontásban, illetve Hajdú-Bihar megyében rendőrkapitányságonként (2002)

Adatbázis: ERÜBS; BM Informatikai Hivatal Statisztikai Osztály

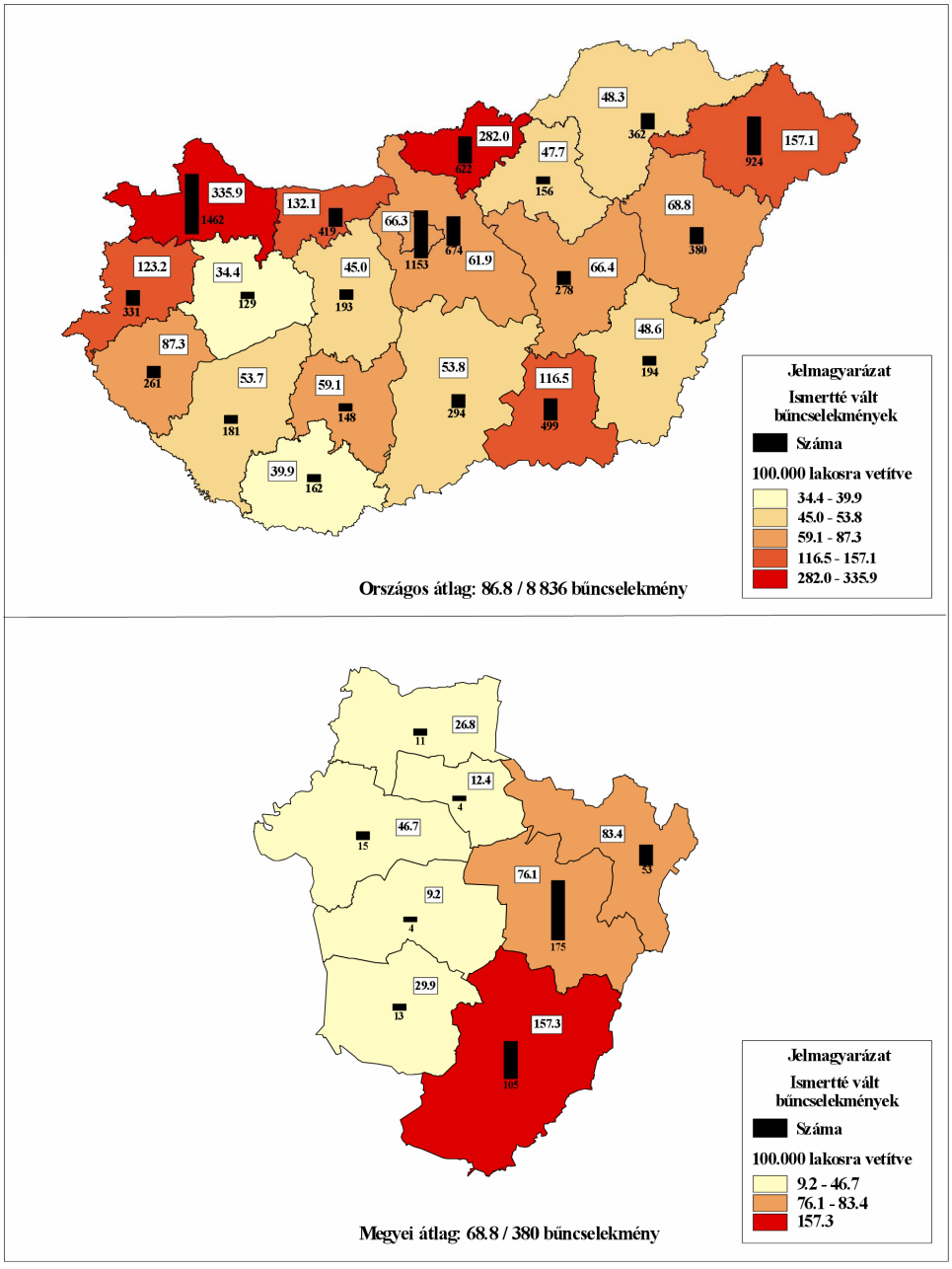

25. melléklet: Az ismertté vált államigazgatás, igazságszolgáltatás és a közélet tisztasága elleni bűncselekmények száma és 100.000 lakosra jutó száma megyei bontásban, illetve Hajdú-Bihar megyében rendőrkapitányságonként (2002)

Adatbázis: ERÜBS; BM Informatikai Hivatal Statisztikai Osztály

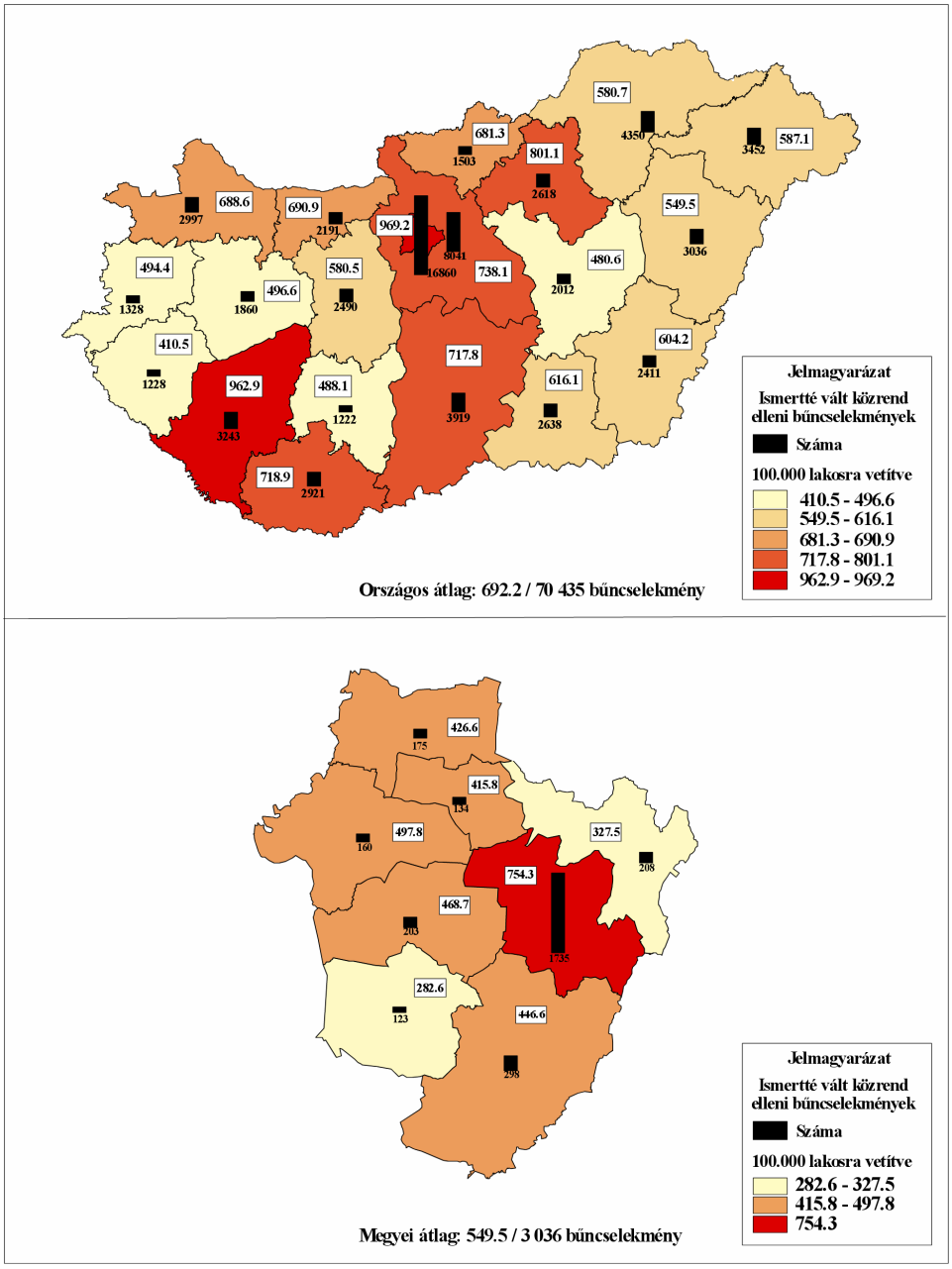

26. melléklet: Az ismertté vált közrend elleni bűncselekmények száma és 100.000 lakosra jutó száma megyei bontásban, illetve Hajdú-Bihar megyében rendőrkapitányságonként (2002)

Adatbázis: ERÜBS; BM Informatikai Hivatal Statisztikai Osztály

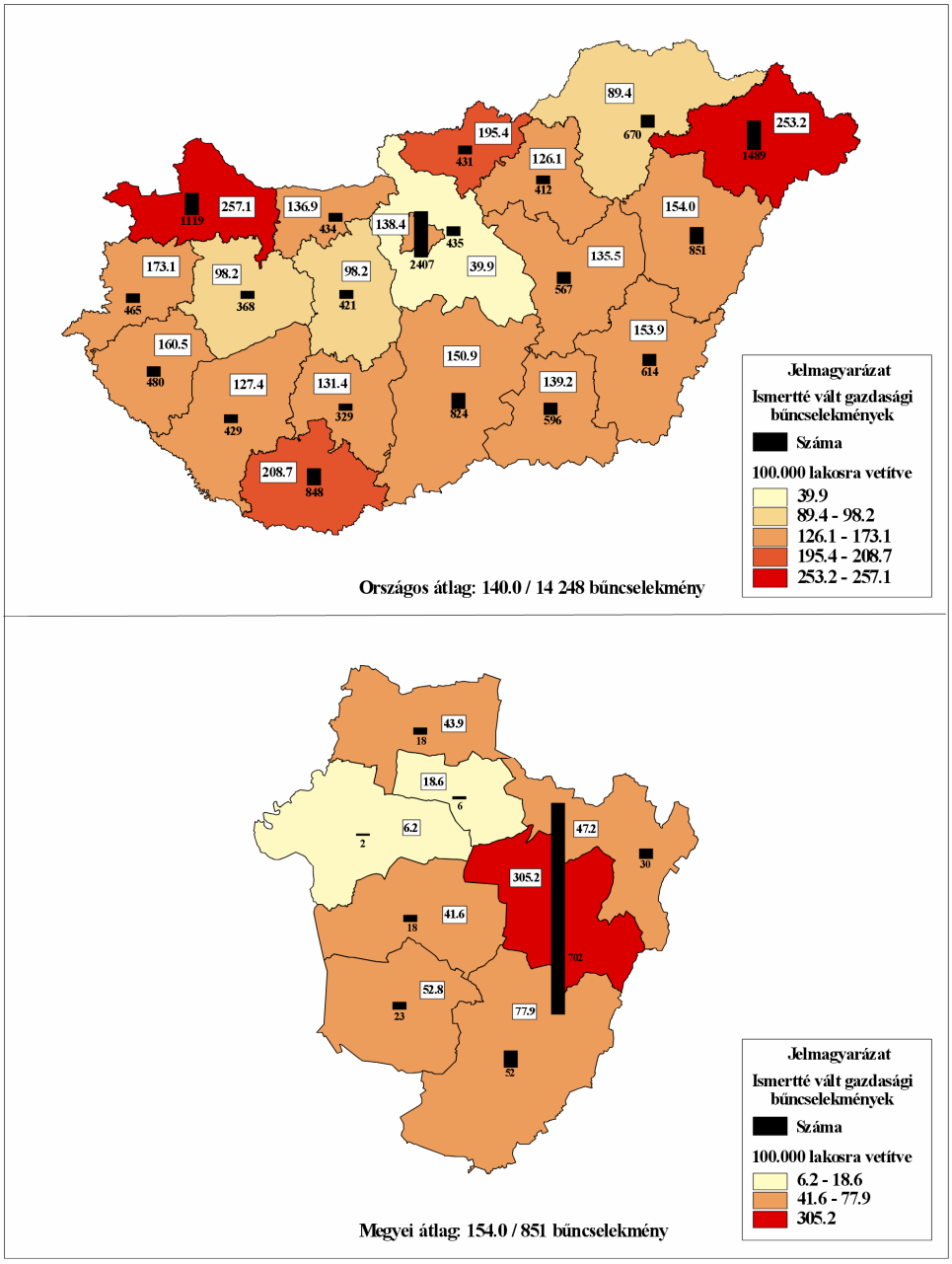

27. melléklet: Az ismertté vált gazdasági bűncselekmények száma és 100.000 lakosra jutó száma megyei bontásban, illetve Hajdú-Bihar megyében rendőrkapitányságonként (2002)

Adatbázis: ERÜBS; BM Informatikai Hivatal Statisztikai Osztály

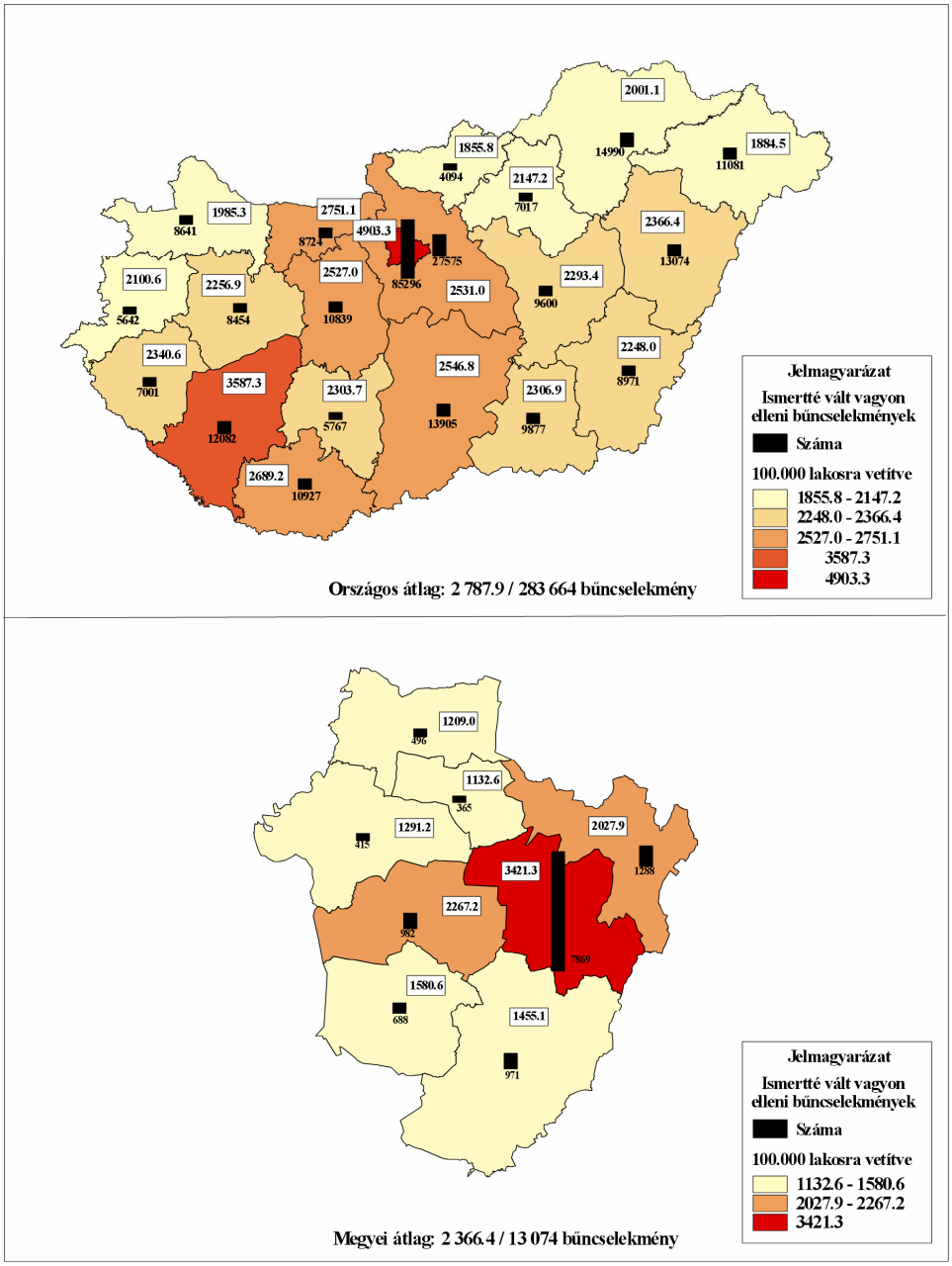

28. melléklet: Az ismertté vált vagyon elleni bűncselekmények száma és 100.000 lakosra jutó száma megyei bontásban, illetve Hajdú-Bihar megyében rendőrkapitányságonként (2002)

Adatbázis: ERÜBS; BM Informatikai Hivatal Statisztikai Osztály

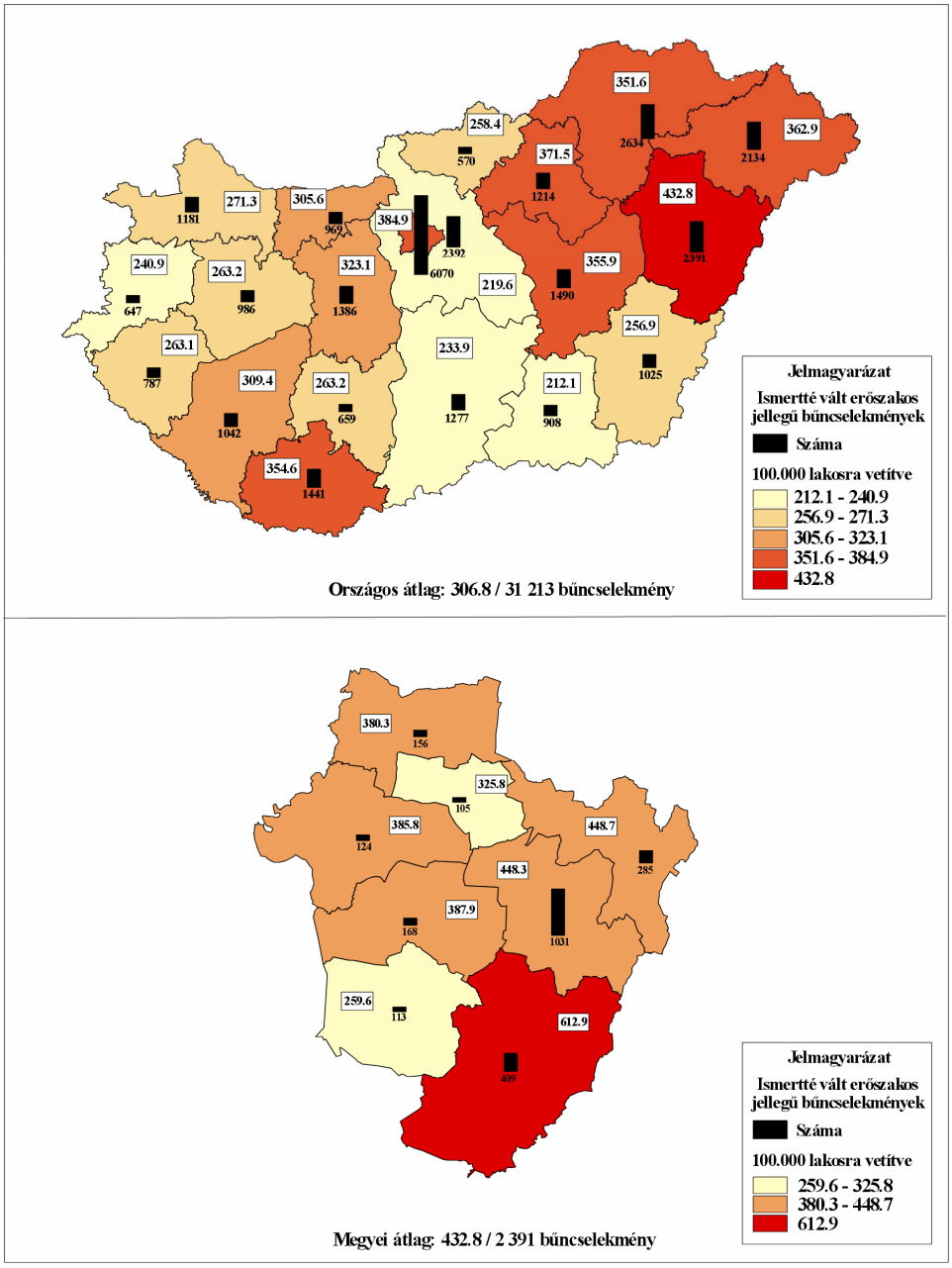

29. melléklet: Az ismertté vált erőszakos és garázda jellegű bűncselekmények száma és 100.000 lakosra jutó száma megyei bontásban, illetve Hajdú-Bihar megyében rendőrkapitányságonként (2002)

Adatbázis: ERÜBS; BM Informatikai Hivatal Statisztikai Osztály

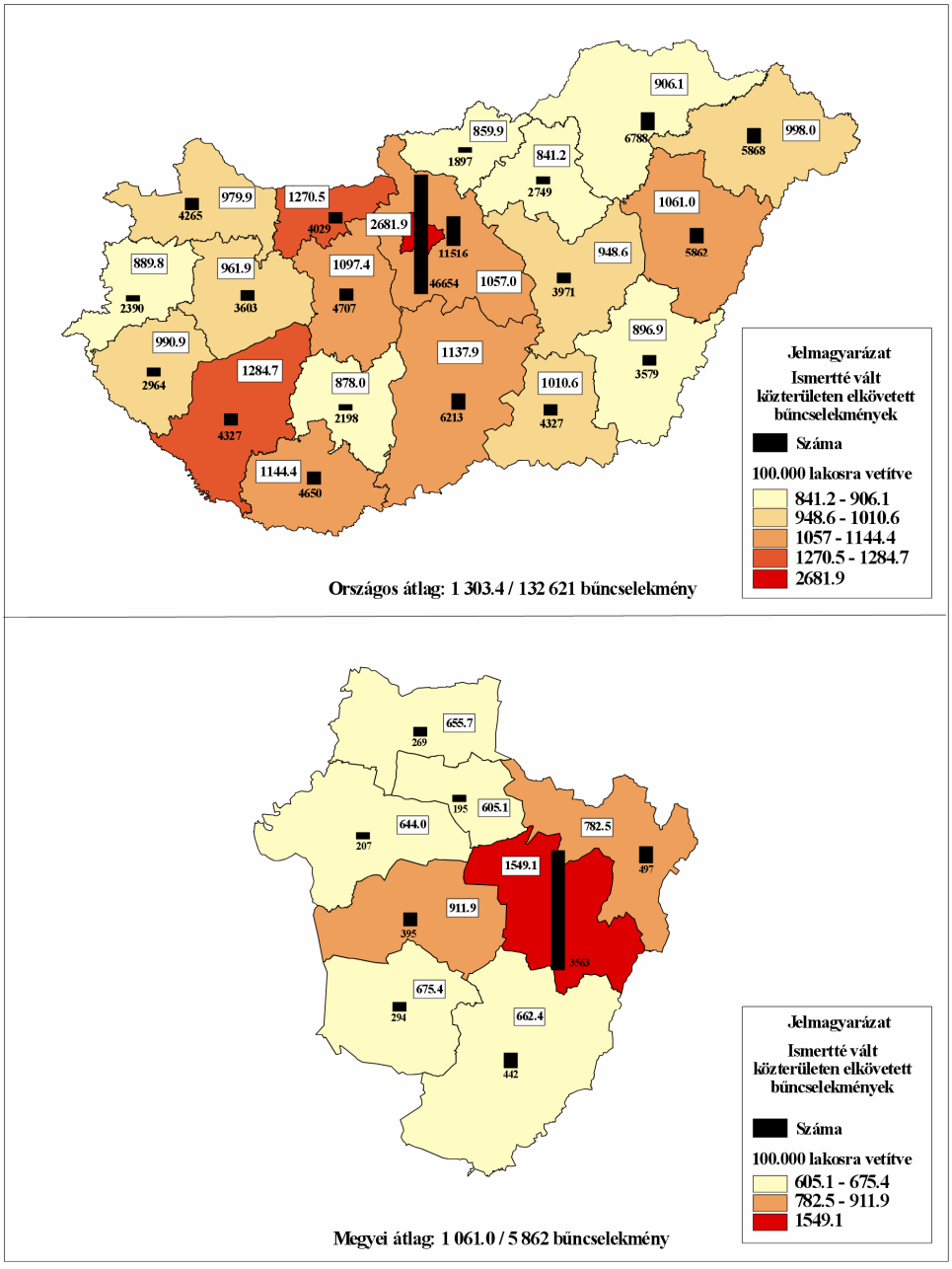

30. melléklet: Az ismertté vált közterületen elkövetett bűncselekmények száma és 100.000 lakosra jutó száma megyei bontásban, illetve Hajdú-Bihar megyében rendőrkapitányságonként (2002)

Adatbázis: ERÜBS; BM Informatikai Hivatal Statisztikai Osztály

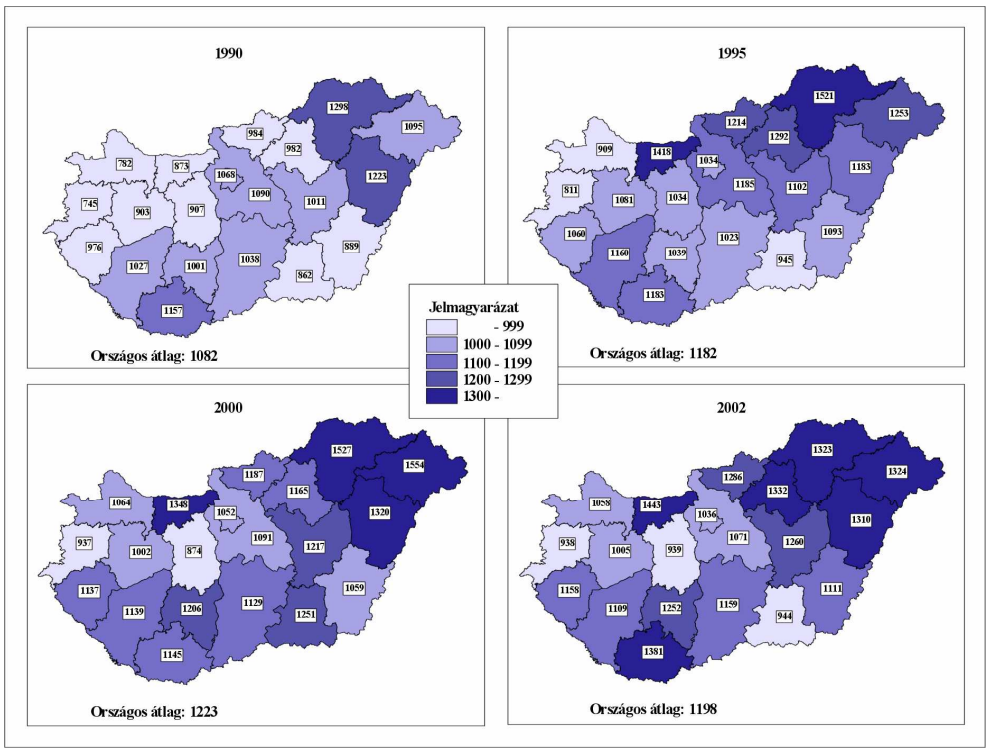

31. melléklet: Az ismertté vált bűnelkövetők 100.000 lakosra jutó száma megyei bontásban (1990, 1995, 2000, 2002)
Adatbázis: ERÜBS

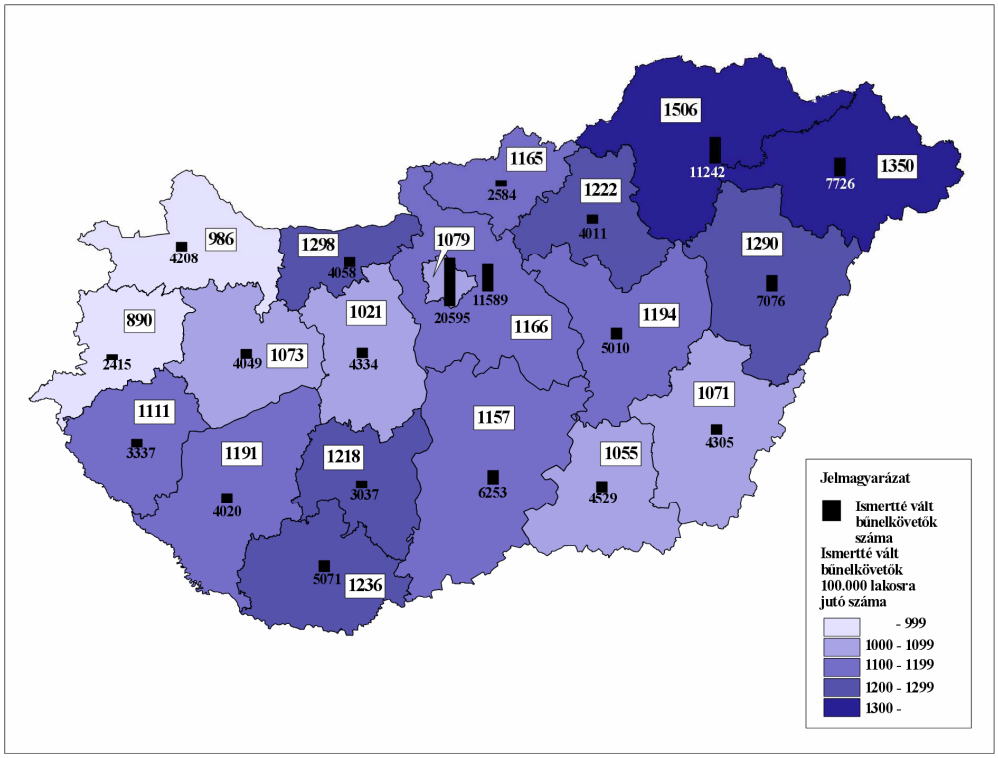

32. melléklet: Az ismertté vált bűnelkövetők számának és 100.000 lakosra jutó számának számtani átlaga megyei bontásban (1990-2002)
Adatbázis: ERÜBS (*saját számítás*)

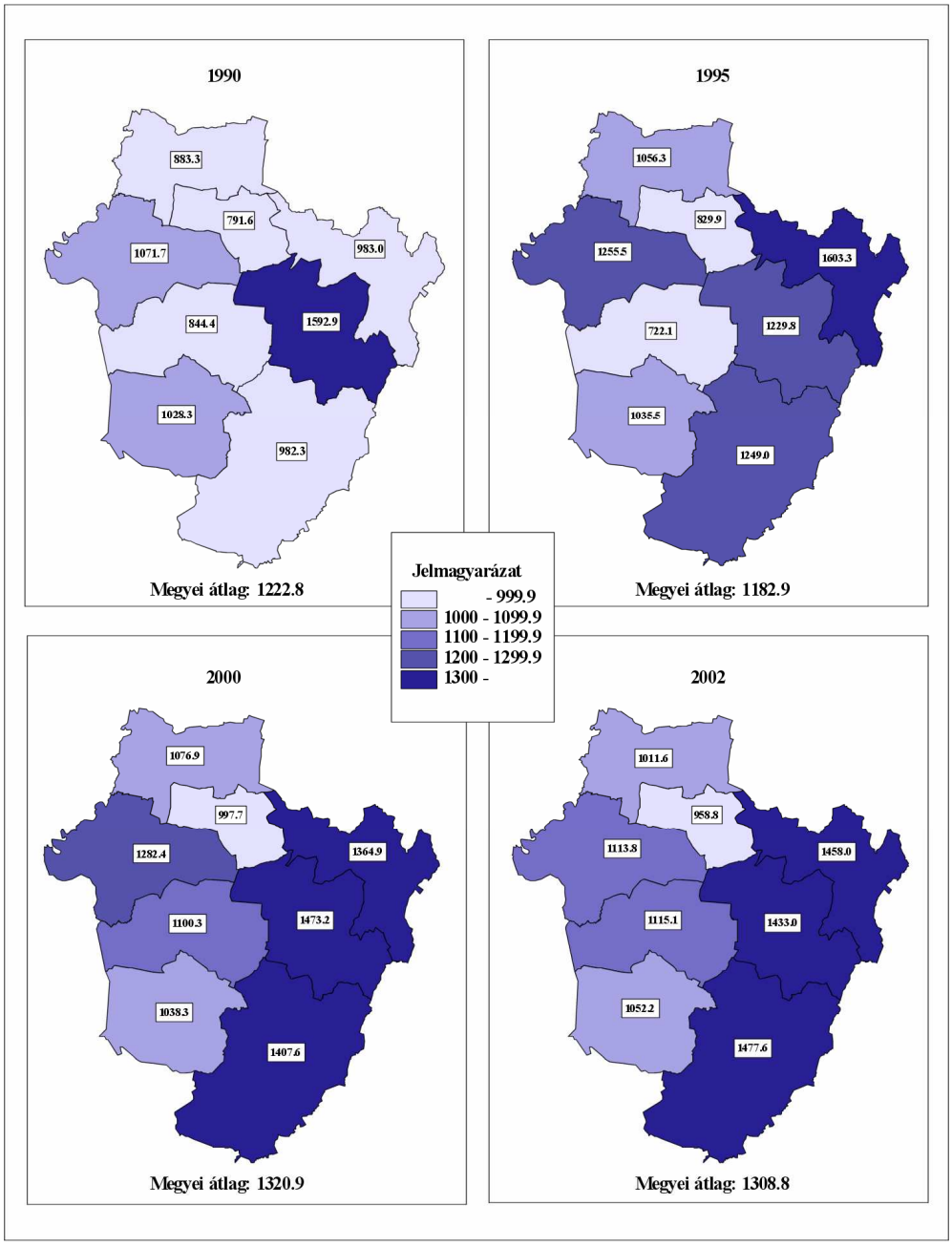

33. melléklet: Az ismertté vált bűnelkövetők 100.000 lakosra jutó száma Hajdú-Bihar megyében rendőrkapitányságonként (1990, 1995, 2000, 2002)
Adatbázis: BM Informatikai Hivatal Statisztikai Osztály

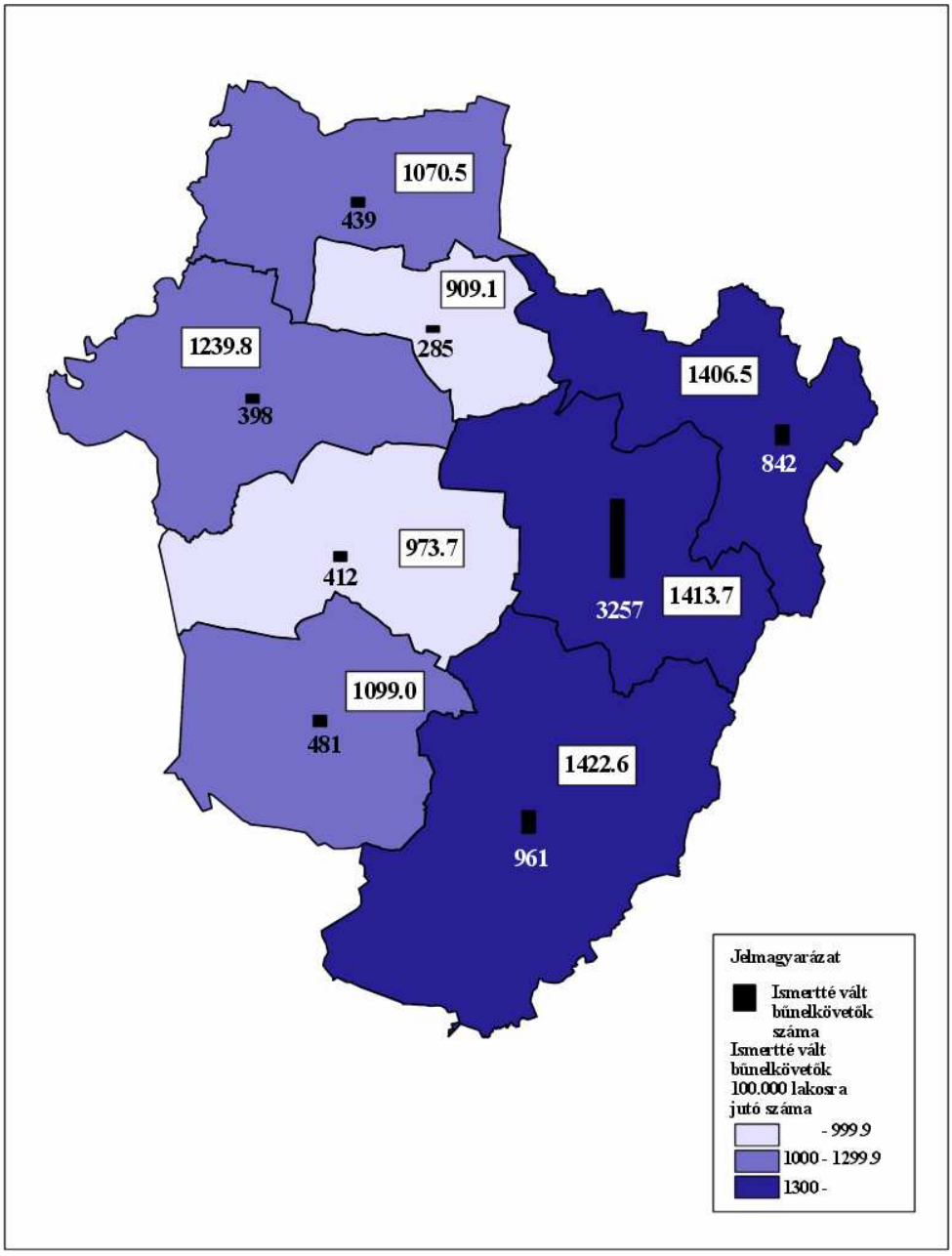

34. melléklet: Az ismertté vált bűnelkövetők számának és 100.000 lakosra jutó számának számtani átlaga Hajdú-Bihar megyében rendőrkapitányságonként (1990-2002)
Adatbázis: ERÜBS; BM Informatikai Hivatal Statisztikai Osztály (*saját számítás*)

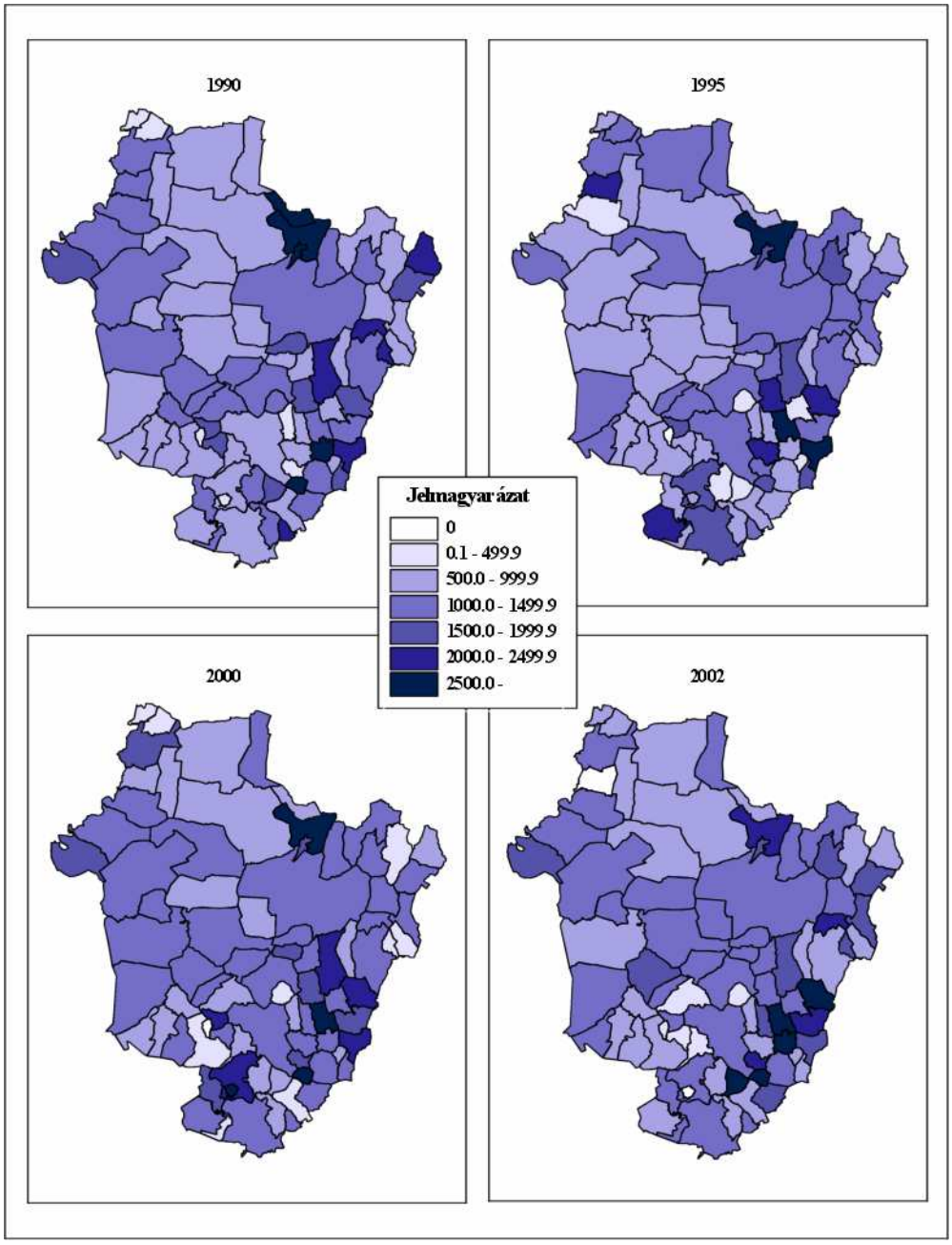

35. melléklet: Az ismertté vált bűnelkövetők 100.000 lakosra jutó száma Hajdú-Bihar megyében településenként (1990, 1995, 2000, 2002)
Adatbázis: BM Informatikai Hivatal Statisztikai Osztály

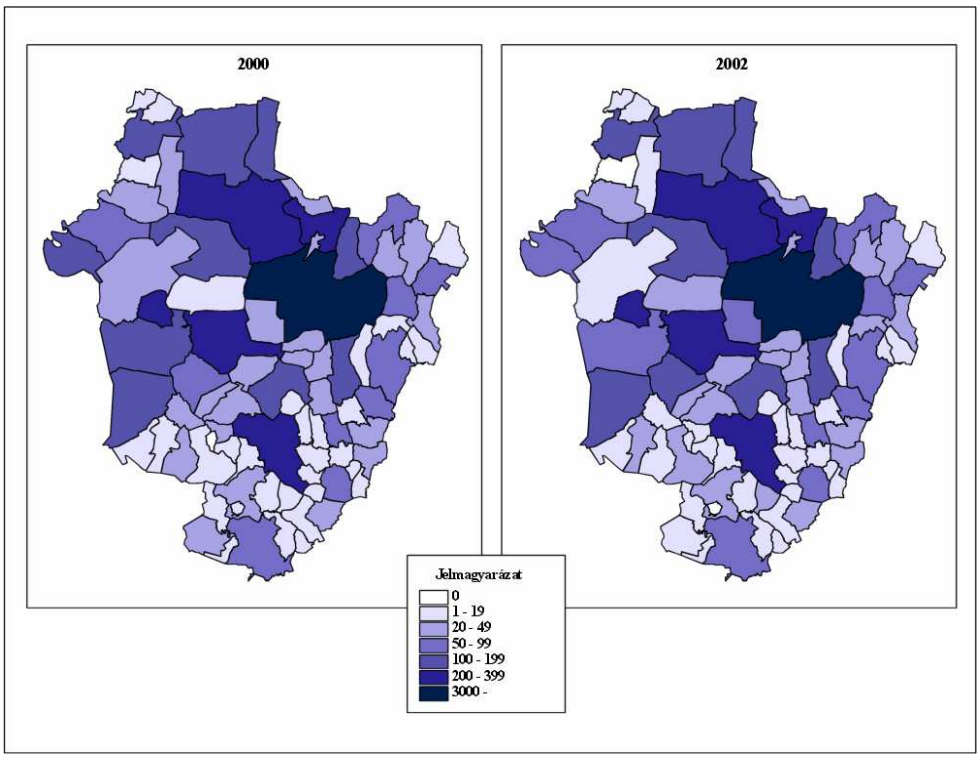

36. melléklet: Az ismertté vált bűnelkövetők száma Hajdú-Bihar megyében településenként (2000, 2002)
Adatbázis: ERÜBS

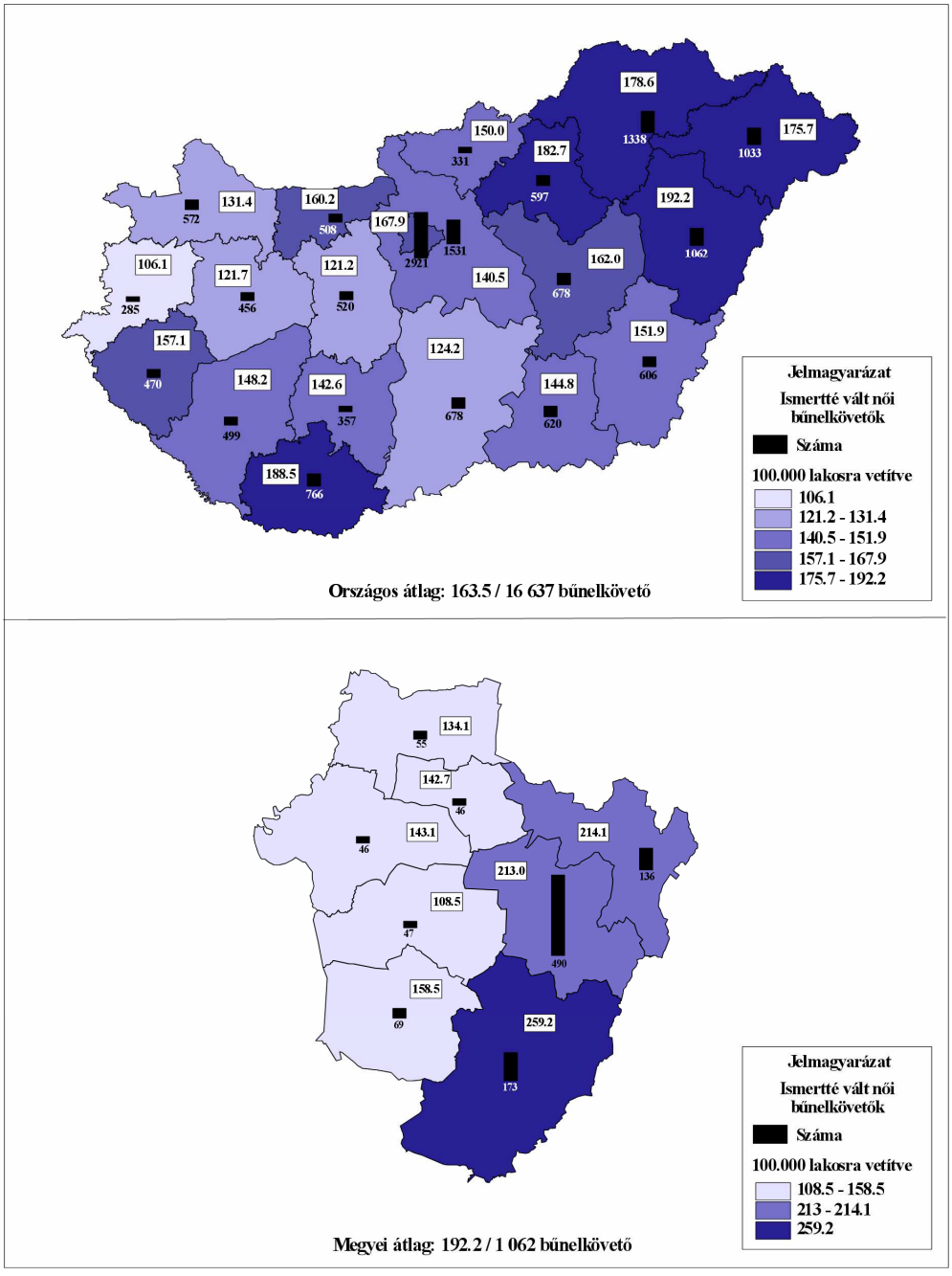

37. melléklet: Az ismertté vált női bűnelkövetők száma és 100.000 lakosra jutó száma megyei bontásban, illetve Hajdú-Bihar megyében rendőrkapitányságonként (2002)

Adatbázis: ERÜBS; BM Informatikai Hivatal Statisztikai Osztály

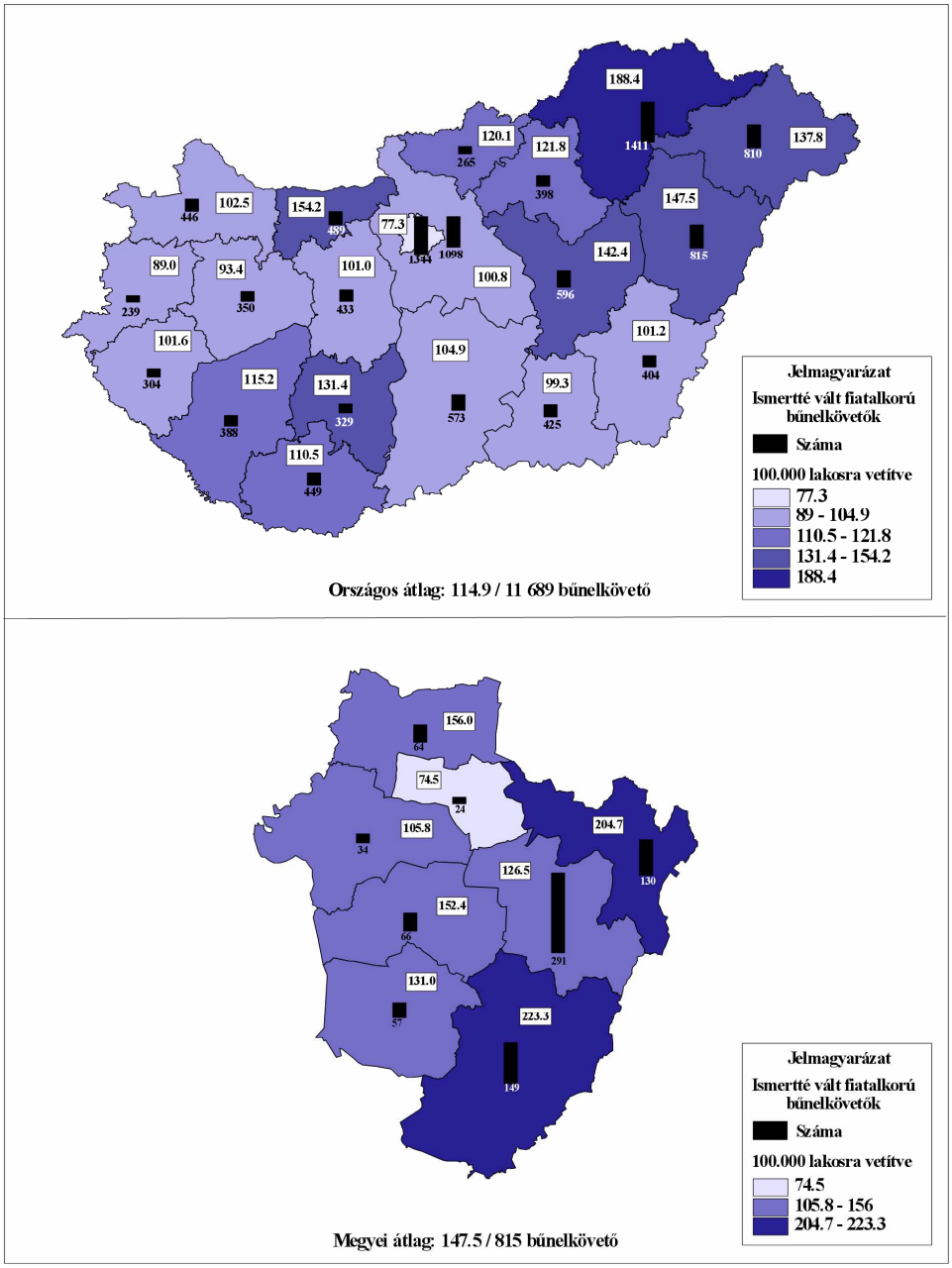

38. melléklet: Az ismertté vált fiatalkorú bűnelkövetők száma és 100.000 lakosra jutó száma megyei bontásban, illetve Hajdú-Bihar megyében rendőrkapitányságonként (2002)
Adatbázis: ERÜBS; BM Informatikai Hivatal Statisztikai Osztály

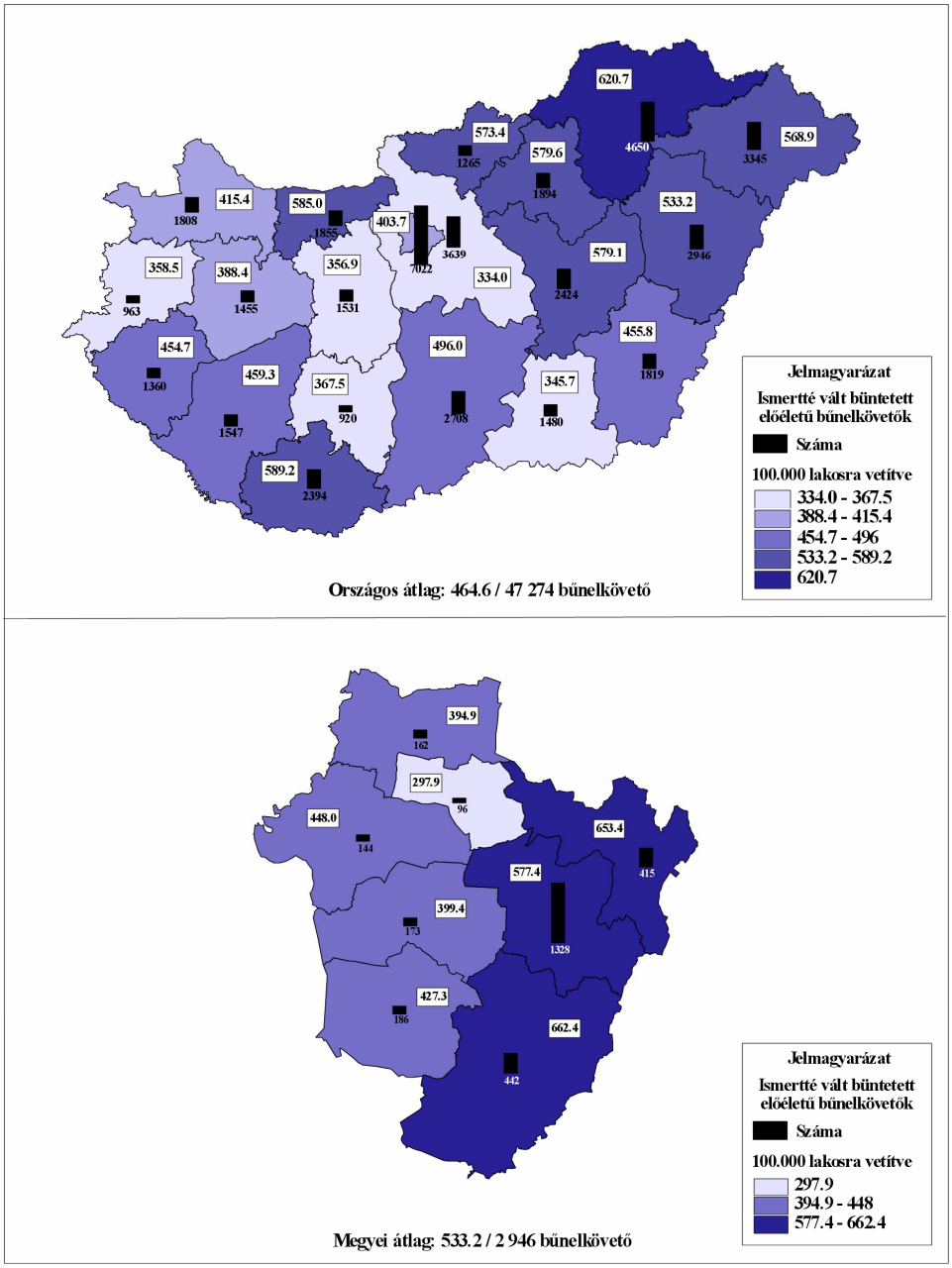

39. melléklet: Az ismertté vált büntetett előéletű bűnelkövetők száma és 100.000 lakosra jutó száma megyei bontásban, illetve Hajdú-Bihar megyében rendőrkapitányságonként (2002)

Adatbázis: ERÜBS; BM Informatikai Hivatal Statisztikai Osztály

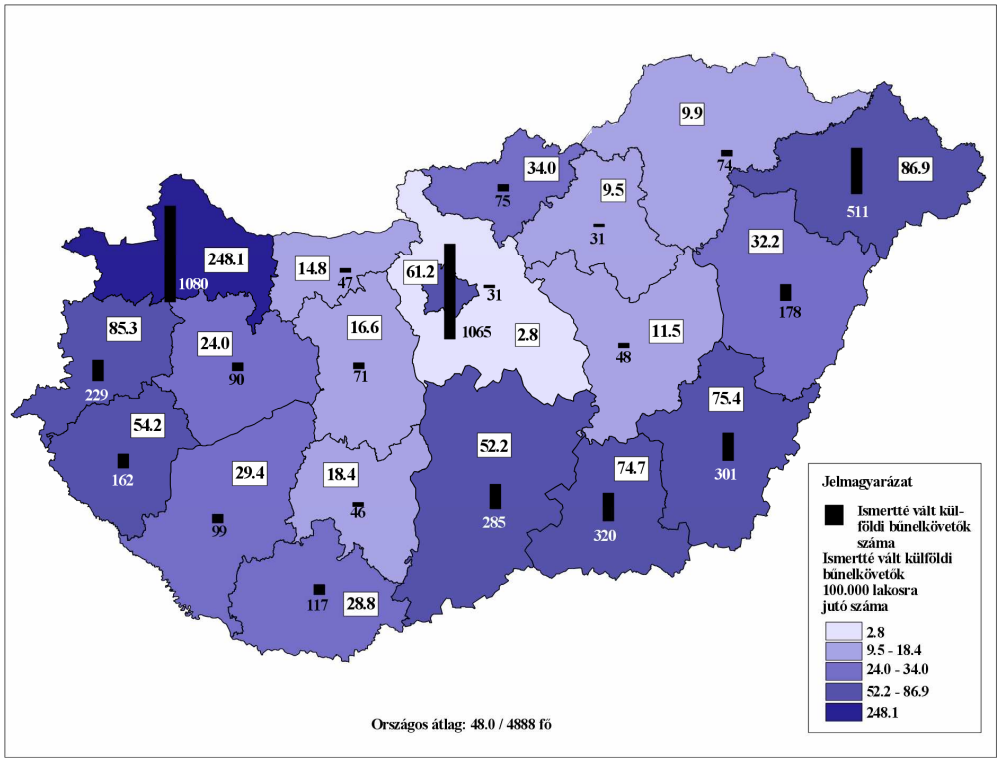

40. melléklet: Az ismertté vált külföldi bűnelkövetők száma és 100.000 lakosra jutó száma megyei bontásban (eljáró szervek szerint) (2002)
Adatbázis: ERÜBS (*saját számítás*)

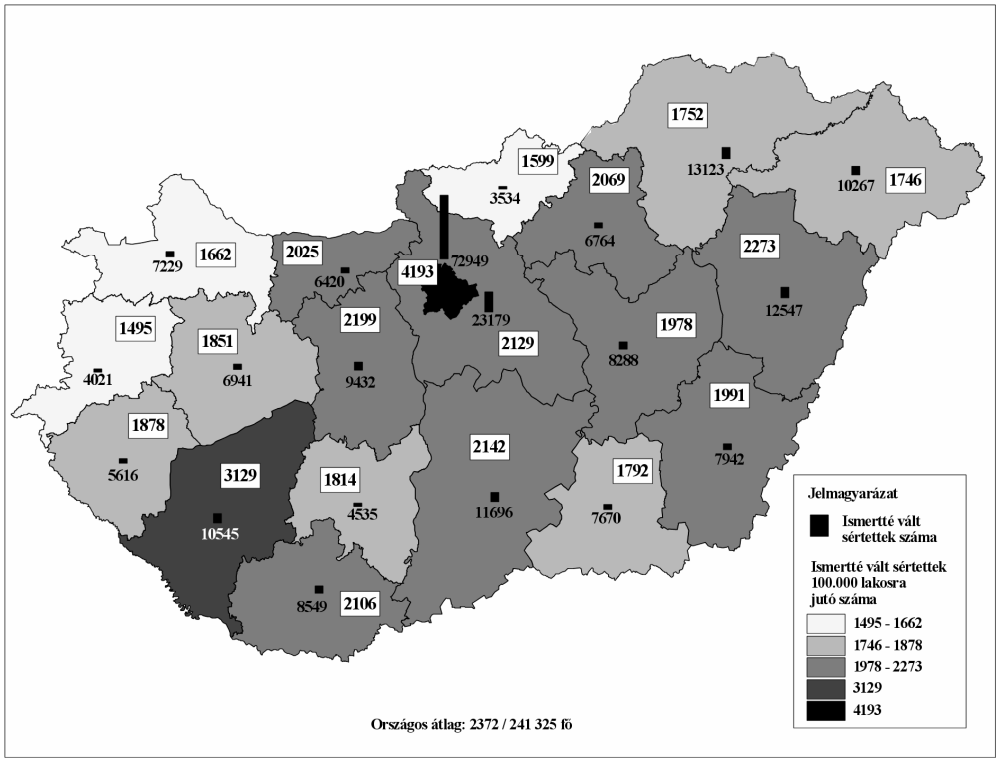

41. melléklet: Az ismertté vált sértettek (sértett természetes személyek) száma és 100.000 lakosra jutó száma megyei bontásban (2002)
Adatbázis: ERÜBS

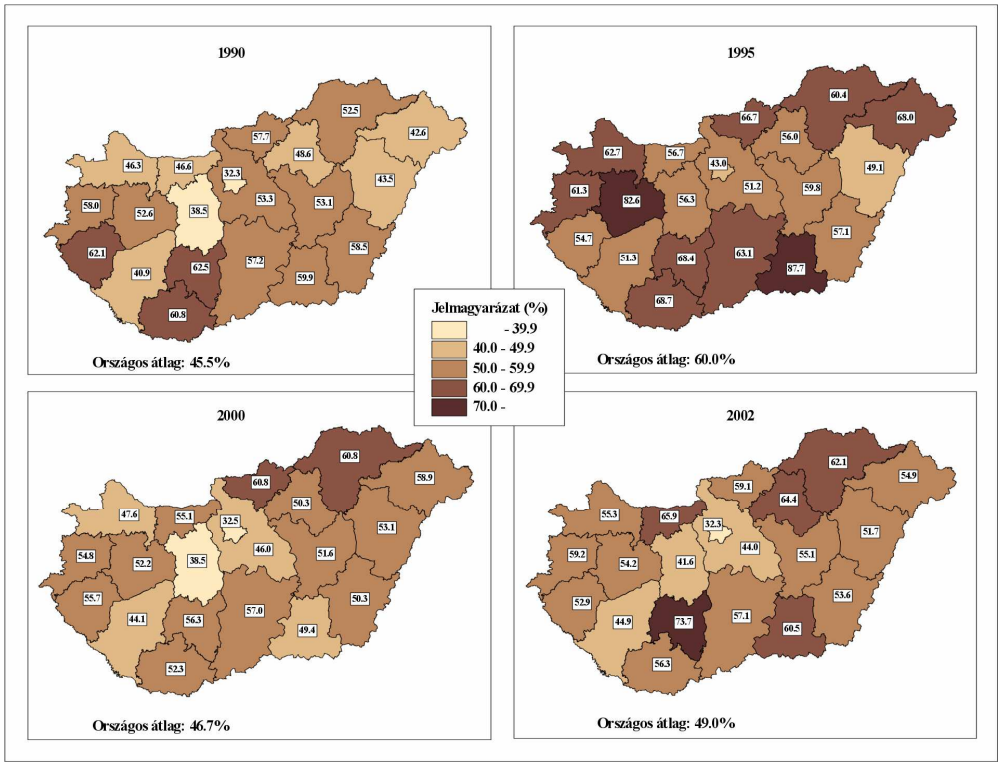

42. melléklet: Nyomozás eredményességi mutató megyei bontásban (%)
(1990, 1995, 2000, 2002)
Adatbázis: ERÜBS

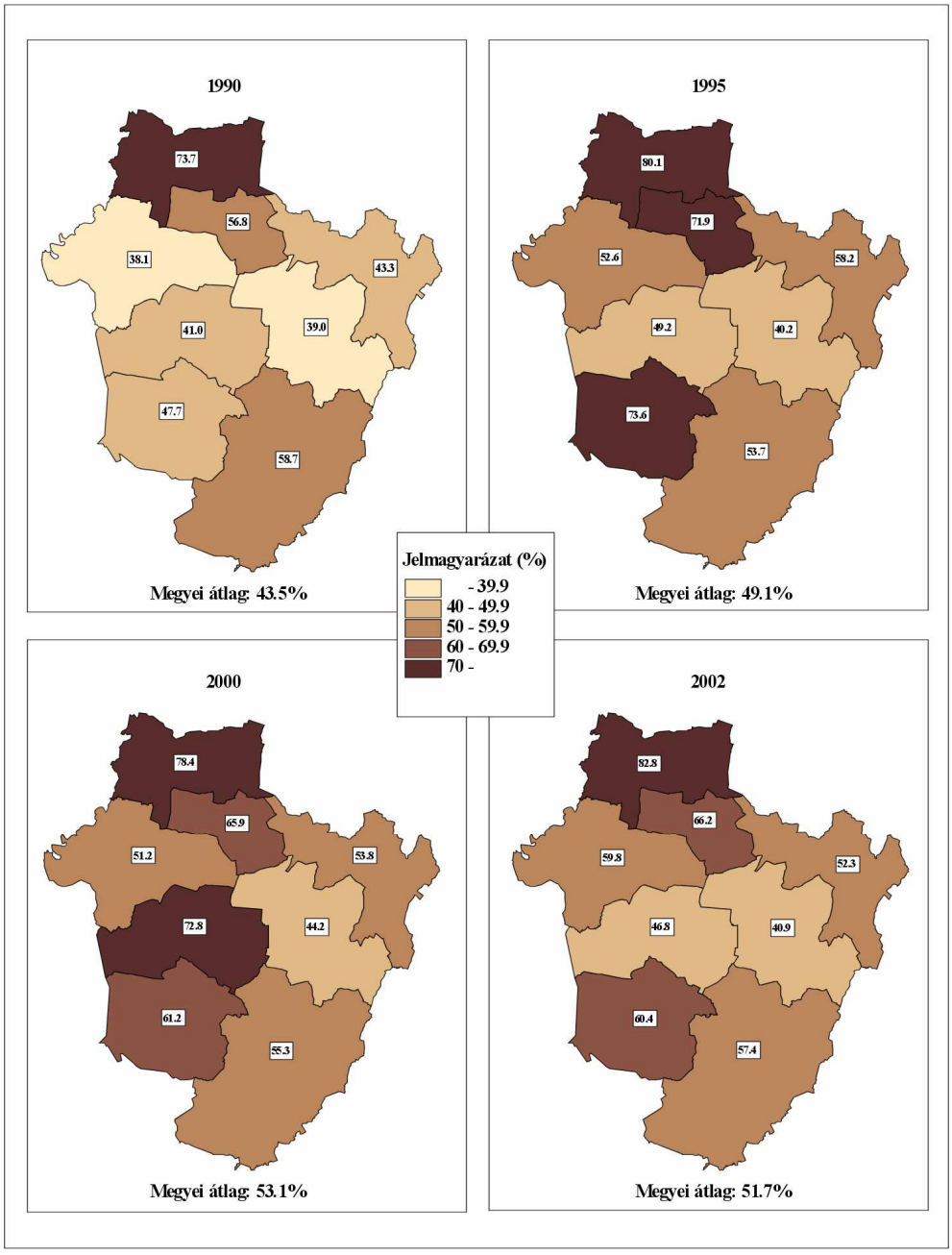

43. melléklet: Nyomozás eredményességi mutató Hajdú-Bihar megyében rendőrkapitányságonként (%) (1990, 1995, 2000, 2002)
Adatbázis: ERÜBS

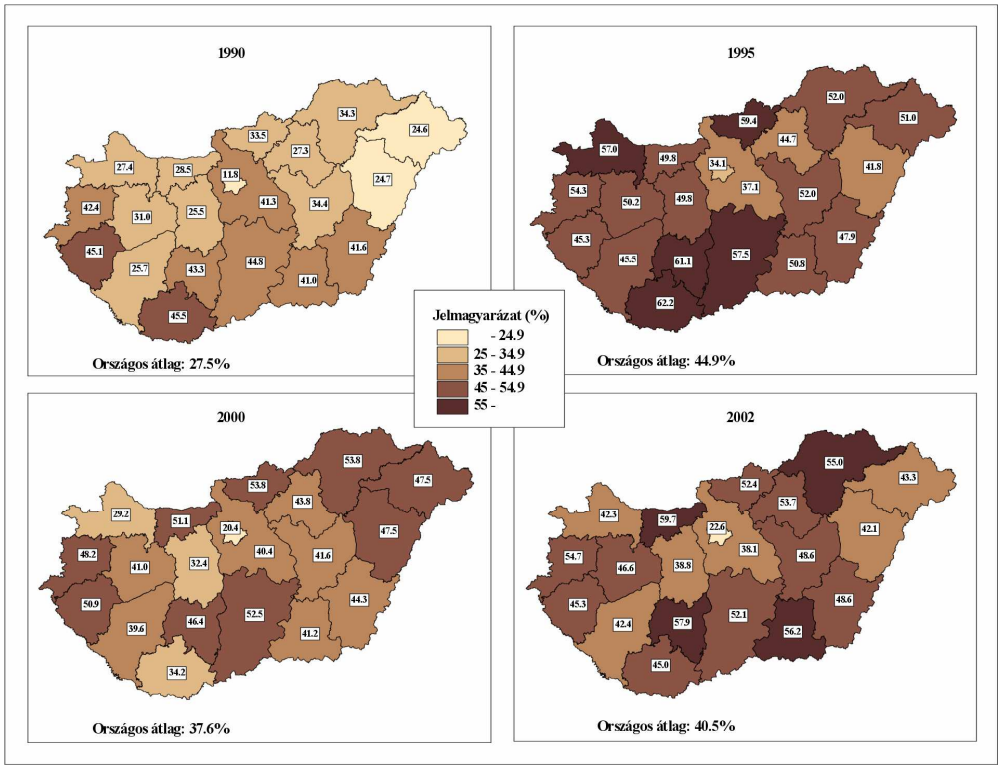

44. melléklet: Ismeretlenes felderítési mutató megyei bontásban (saját eljárású ügyben) (%) (1990, 1995, 2000, 2002)
Adatbázis: ERÜBS

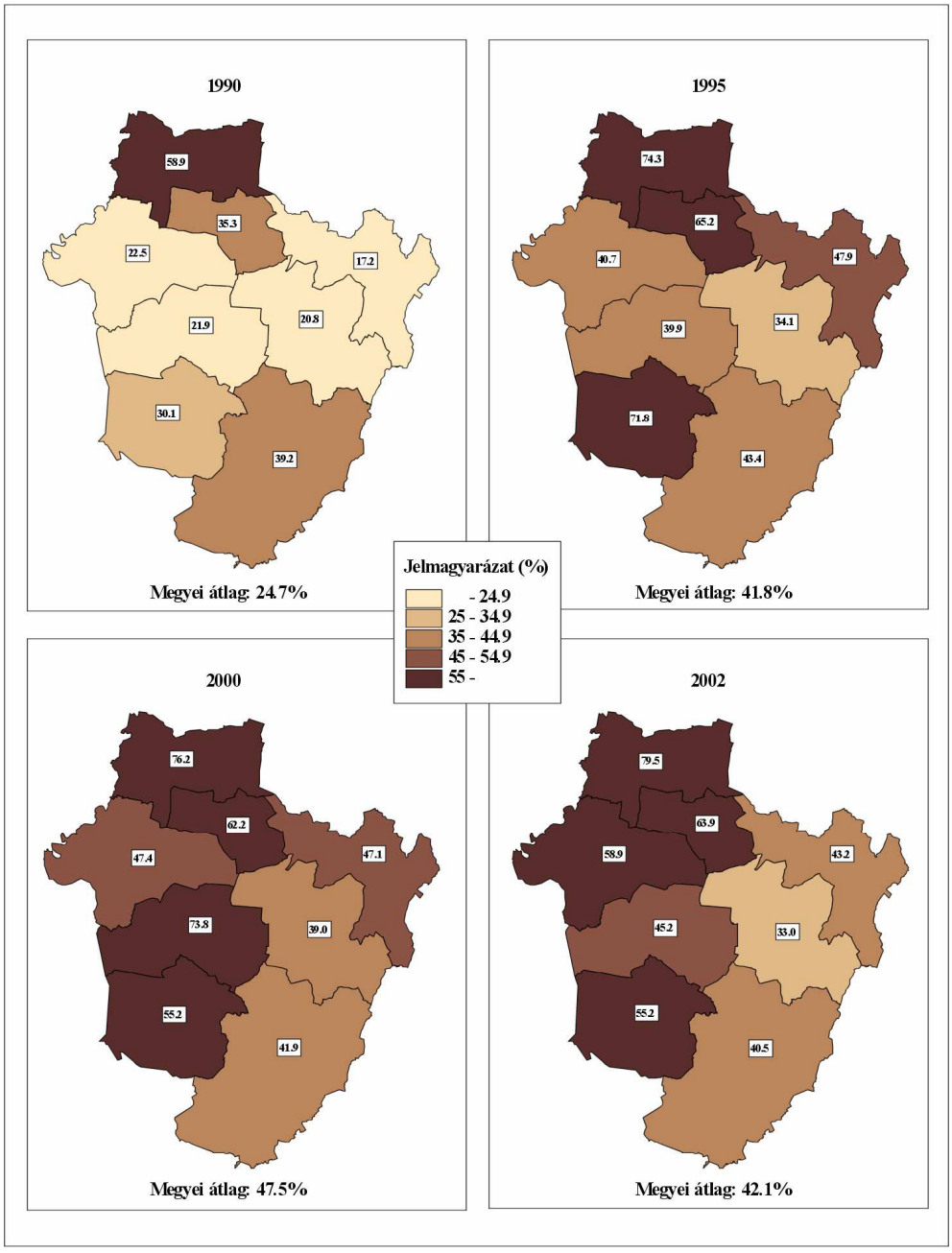

45. melléklet: Ismeretlenes felderítési mutató Hajdú-Bihar megyében rendőrkapitányságonként (saját eljárású ügyben) (%) (1990, 1995, 2000, 2002)
Adatbázis: ERÜBS

46. melléklet: Hajdúböszörmény közigazgatási területe (1998)
Forrás: SÜLI-ZAKAR I. (főszerk.) 1998: *Hajdú-Bihar megye kézikönyve* 402. p.

47. melléklet: Hajdúböszörmény központi belterülete (1998)
Forrás: Hajdúböszörmény várostérkép - Magyar Térképház Kft., Budapest

48. melléklet: A testi sértések területi elhelyezkedése Hajdúböszörményben (2002-2003. I. félév)

Adatbázis: Hajdúböszörményi Rendőrkapitányság (az érkezett feljelentések alapján)

49. melléklet: A garázdaságok területi elhelyezkedése Hajdúböszörményben (2002-2003. I. félév)

Adatbázis: Hajdúböszörményi Rendőrkapitányság (az érkezett feljelentések alapján)

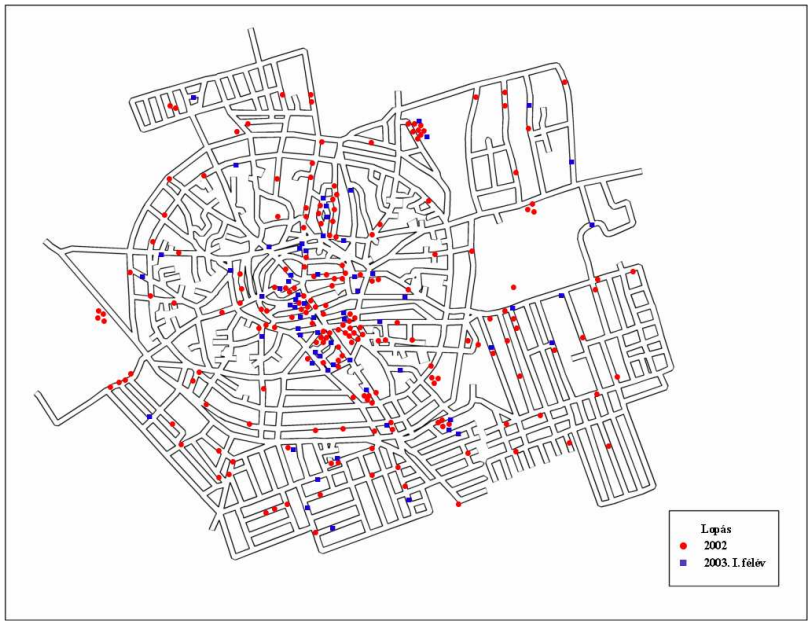

50. melléklet: A lopások területi elhelyezkedése Hajdúböszörményben (2002-2003. I. félév)

Adatbázis: Hajdúböszörményi Rendőrkapitányság (az érkezett feljelentések alapján)

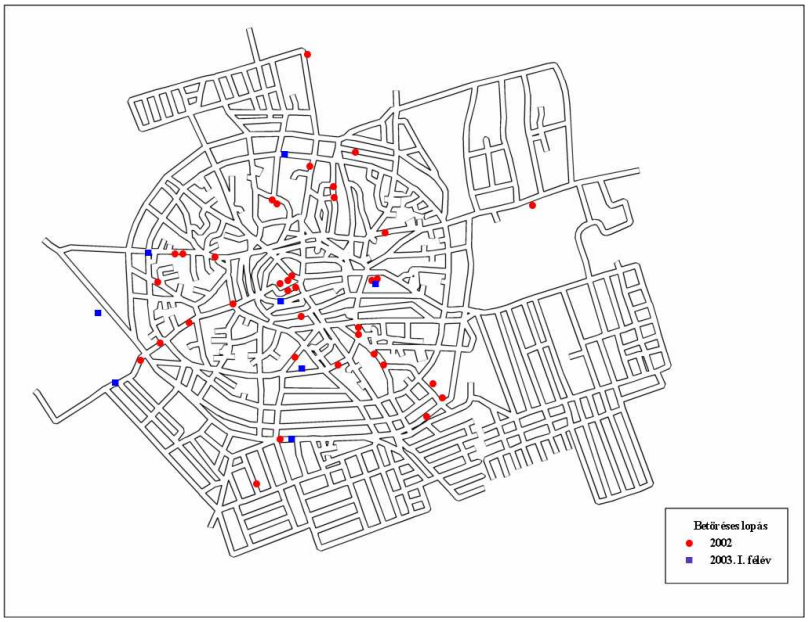

51. melléklet: A betöréses lopások területi elhelyezkedése Hajdúböszörményben (2002-2003. I. félév)

Adatbázis: Hajdúböszörményi Rendőrkapitányság (az érkezett feljelentések alapján)

52. melléklet: A rablások területi elhelyezkedése Hajdúböszörményben (2002-2003. I. félév)

Adatbázis: Hajdúböszörményi Rendőrkapitányság (az érkezett feljelentések alapján)

53. melléklet: A rongálások területi elhelyezkedése Hajdúböszörményben (2002-2003. I. félév)

Adatbázis: Hajdúböszörményi Rendőrkapitányság (az érkezett feljelentések alapján)

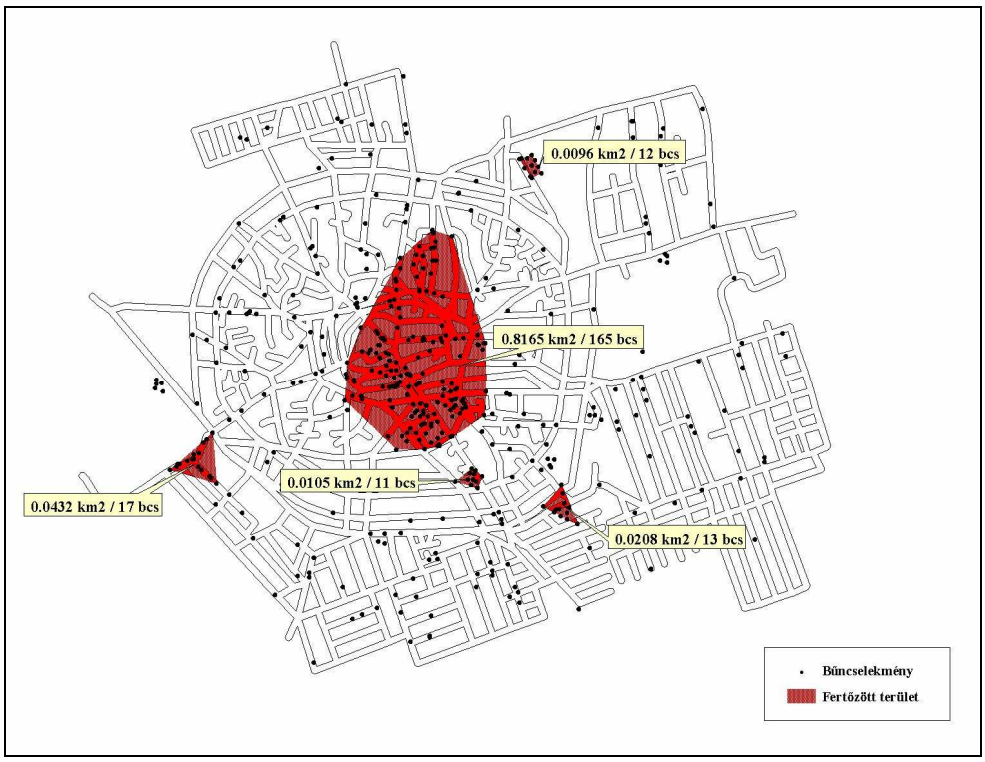

54. melléklet: Bűnözési szempontból fertőzött területek Hajdúböszörményben (2002-2003. I. félév)

Adatbázis: Hajdúböszörményi Rendőrkapitányság (az érkezett feljelentések alapján)

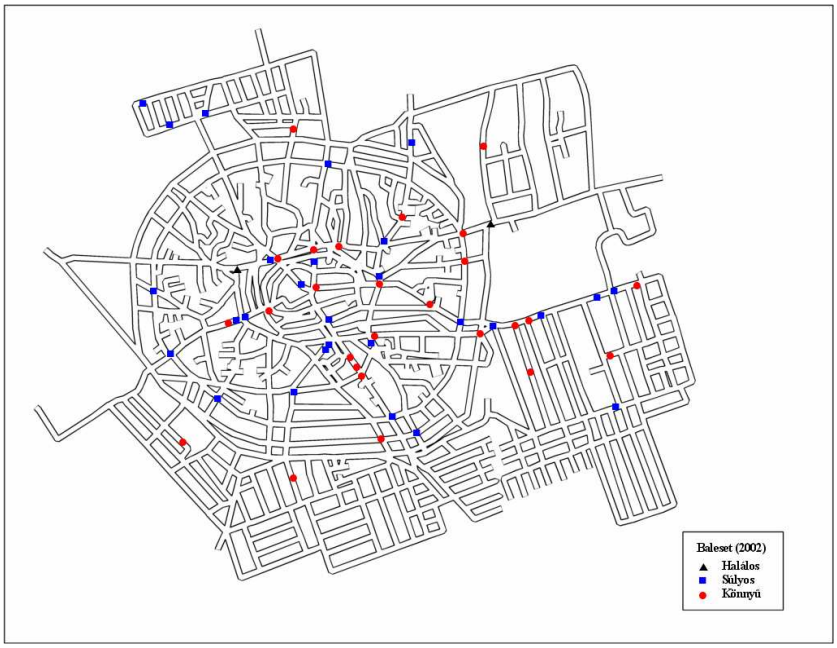

55. melléklet: Hajdúböszörmény belterületének baleseti ponttérképe (2002)
Adatbázis: Hajdúböszörményi Rendőrkapitányság

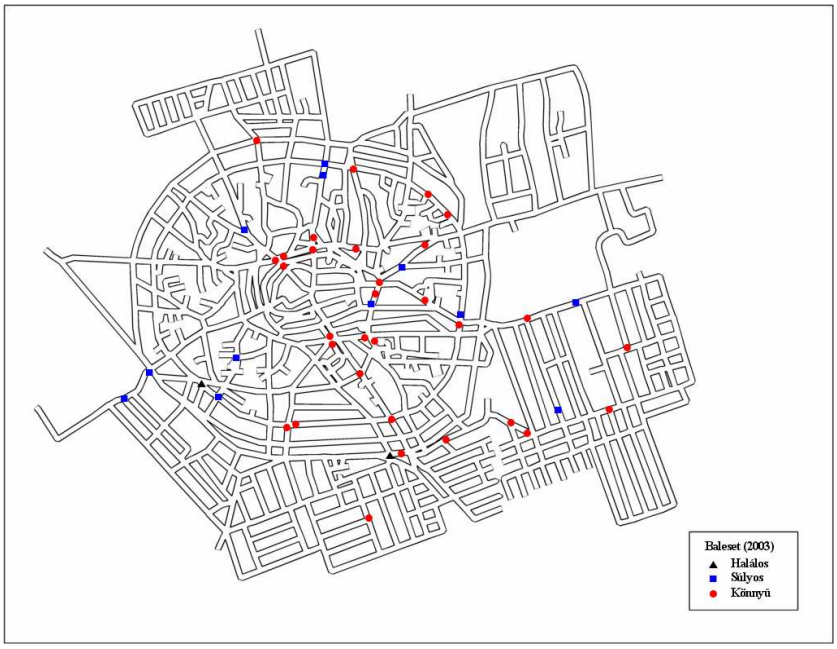

56. melléklet: Hajdúböszörmény belterületének baleseti ponttérképe (2003)
Adatbázis: Hajdúböszörményi Rendőrkapitányság

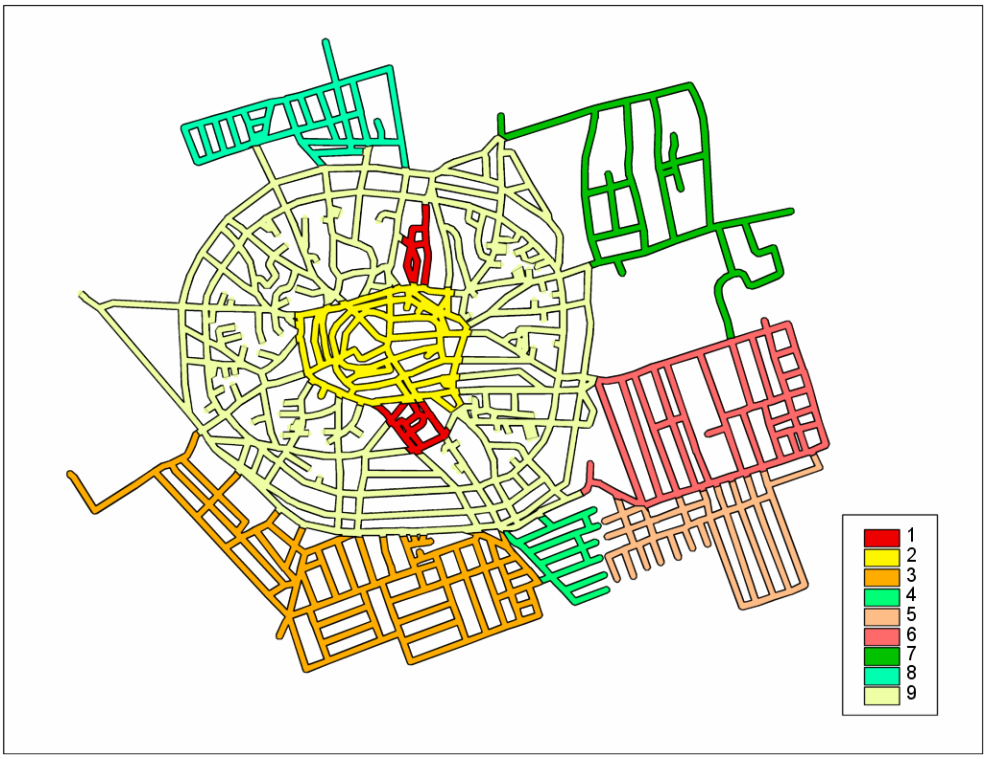

Jelmagyarázat: 1. Lakótelepek; 2. Belváros; 3. Déli Lucernás; 4. Kisböszörmény; 5. Zaboskert; 6. Középkert; 7. Vénkert; 8. Északi Lucernás; 9. Egyéb központi belterület

57. melléklet: A kriminálgeográfiai kérdőíves felmérés körzetei Hajdúböszörményben (2003)

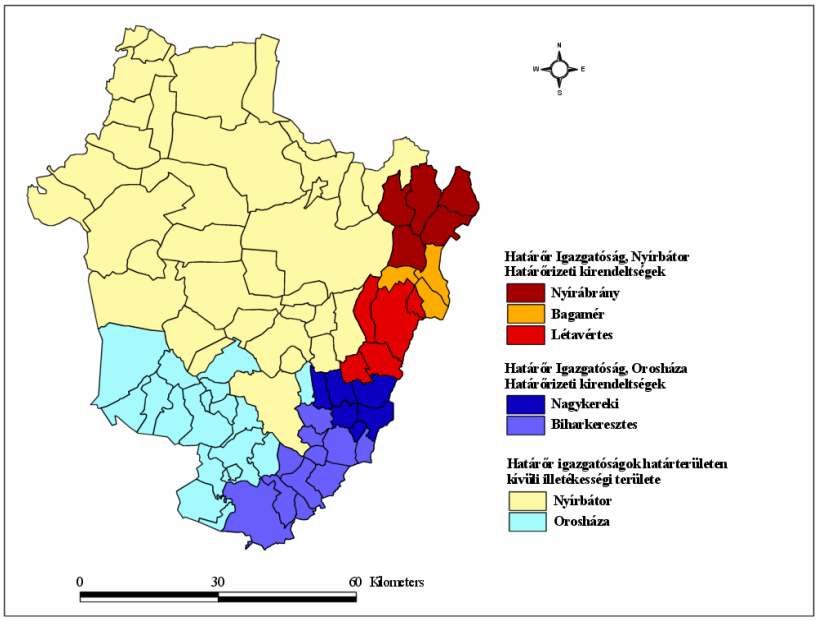

58. melléklet: A Nyírbátori és az Orosházi Határőr Igazgatóság illetékességi területe Hajdú-Bihar megyében (1997)

Adatbázis: 66/1997. (XII. 10.) BM rendelet 3. és 5. sz. melléklet

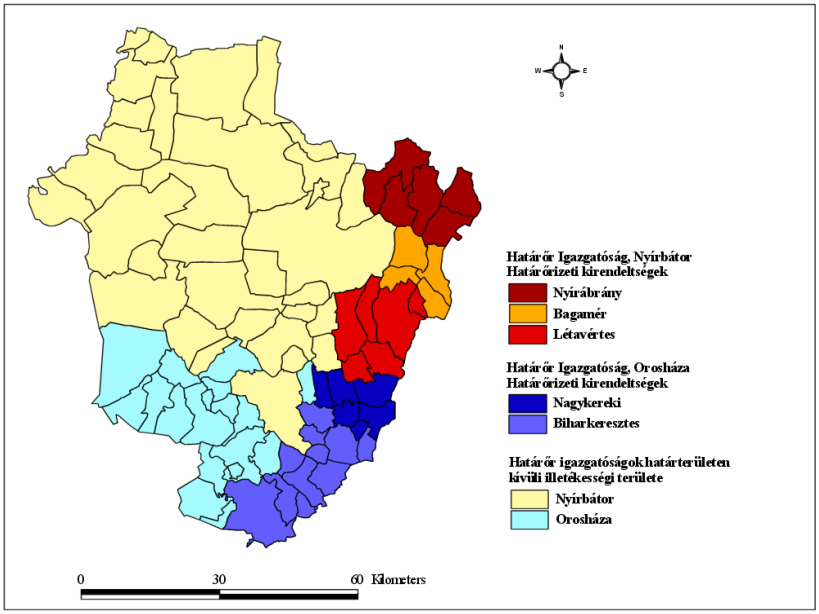

59. melléklet: A Nyírbátori és az Orosházi Határőr Igazgatóság illetékességi területe Hajdú-Bihar megyében (2002)

Adatbázis: 30/2001. (XII. 11.) BM rendelet 1. és 3. sz. melléklet

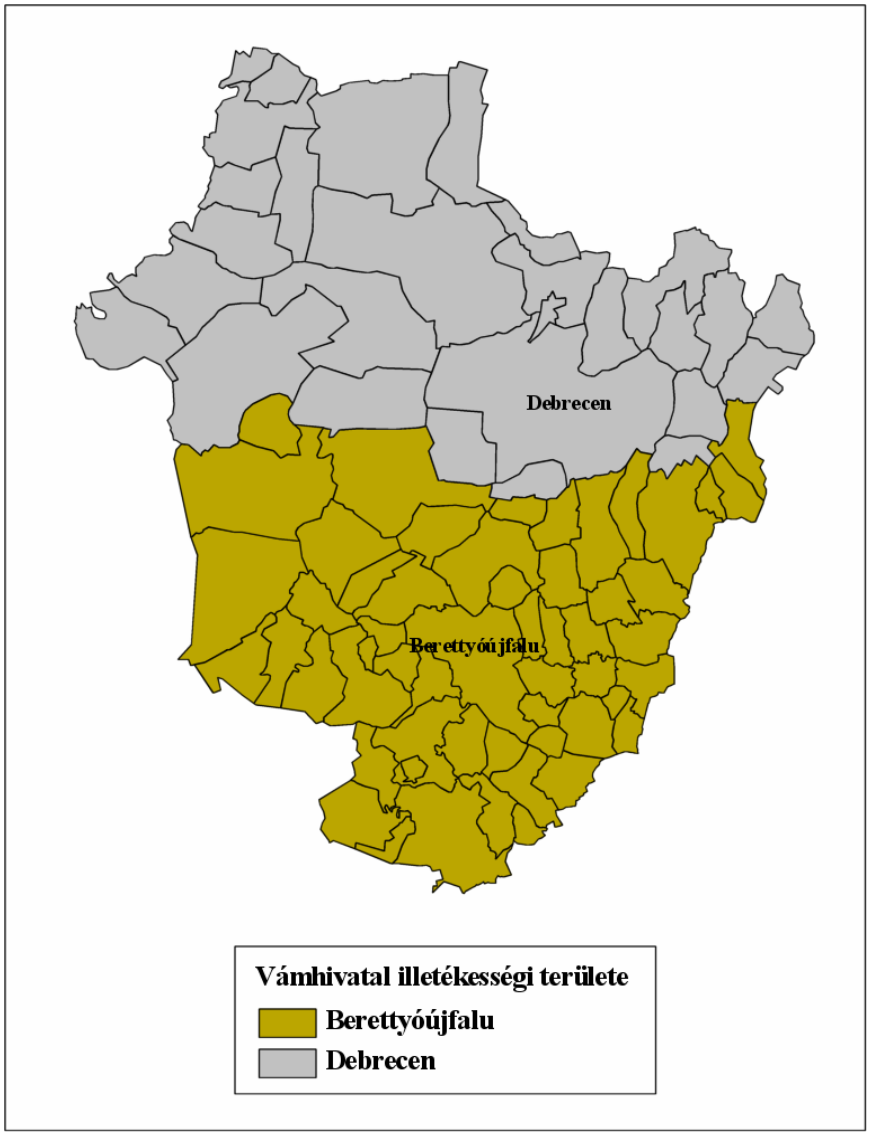

**60. melléklet: A Berettyóújfalui és a Debreceni Vámhivatal illetékességi területe*
(1996)**

Adatbázis: 10/1996. (III. 25.) PM rendelet 1. sz. melléklet

* A Vám- és Pénzügyőrség Észak-Alföldi Regionális Parancsnoksága felügyelete alá tartozó további két vámhivatal Hajdú-Bihar megyében:

- *Ártándi Vámhivatal* - illetékessége az ártándi közúti és a biharkeresztesi vasúti határátkelőhely területére;
- *Nyírábrányi Vámhivatal* - illetékessége a közúti és a vasúti határátkelőhely területére terjed ki.

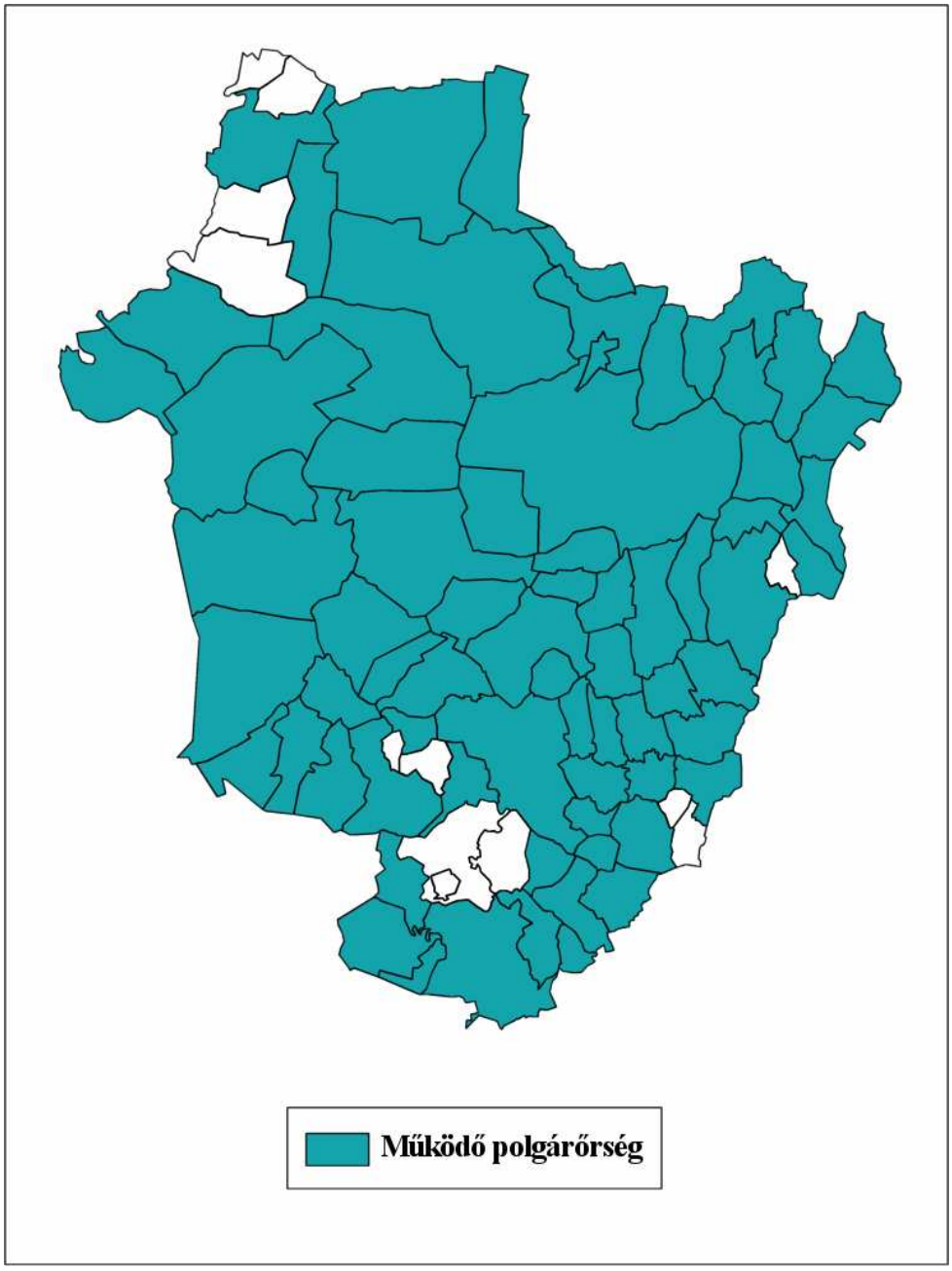

61. melléklet: Hajdú-Bihar megye területén működő polgárőr szervezetek (2003)
Adatbázis: VARGA G. - BÍRÓ GY. (szerk.) 2004: *Polgárőr kisokos 2004.*
Hajdú-Bihar Megyei Polgárőr Szövetség

A bűnözés térbeli aspektusainak szociálgeográfiai vizsgálata

Hajdú-Bihar megyében

Értekezés a doktori (Ph.D.) fokozat megszerzése érdekében
a Földrajz tudományágban

Írta: Tóth Antal okleveles történelem-földrajz szakos középiskolai tanár

Készült a Debreceni Egyetem Földtudományok doktori iskolája
(Társadalomföldrajz-területfejlesztés programja) keretében

Témavezető: Dr. Süli-Zakar István

A doktori szigorlati bizottság:

elnök:	Dr. Kerényi Attila
tagok:	Dr. Kocsis Károly
	Ekéné dr. Zamárdi Ilona

A doktori szigorlat időpontja: 2003. április 09.

Az értekezés bírálói:

Dr. Michalkó Gábor

Dr. Sallai János

A bírálóbizottság:

elnök:	Dr. Szabó József
tagok:	Martonné dr. Erdős Katalin
	Dr. Rózsa Péter
	Dr. Kormány Gyula
	Dr. Kovács Zoltán

Az értekezés védésének időpontja: 2008. február 28.